EMILE ZOLA

YAŞAMA ZEVKI

II



DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

FRANSIZ KLÂSİKLERİ: 63

YAŞAMA ZEVKI

II



EMILE ZOLA

YAŞAMA ZEVKI

(La Joie de Vivre)

II

Hamdi VAROĞLU tarafından dilimize çevrilmiştir.

İSTANBUL 1945 — H. TABİAT BASIMEVİ

YAŞAMA ZEVKI

II

VII

Törenin karışık işleri ve halledilecek başka bazı işler, Lazare'la Pauline'i iki gün, Caen'da alıkoydu Mezarlığı son bir ziyaretten sonra dönüp geldikleri zaman, hava değişmişti, kıyılarda, bir bora esiyordu. Arromanches'tan selli bir yağmur altında yola çıktılar, rüzgâr öyle şiddetli esiyordu ki, arabanın körüğü, uçacak gibi oluyordu. Pauline, madam Chanteau'nun, kendisini Paris'ten getirdiği zamanki ilk yolculuğunu hatırlıyordu: Böyle bir fırtınada gelmişlerdi, zavallı yengesi, arabadan dışarı sarkmamasını tembih ediyor, ikide bir, boynuna atkıyı dolayordu. Oturduğu köşede, Lazare da düşünüyor, her dönüşünde annesinin, bu yol üzerinde kendisini bekliyerek kucaklamak için sabırsızlandığı gözünün önüne geliyordu. Bir keresinde. aralık ayında, iki fersah yolu yaya yürümüş, Lazare, onu, şu sınır taşı üzerinde oturur bulmuştu. Yağmur durmadan yağıyordu; genç kızla kuzeni, Arromanches'tan Bonneville'e kadar tek kelime konuş-

Eve yaklaşırlarken yağmur dindi, fakat rüzgâr şiddetini artırıyordu, arabacı aşağı inip, atı yedeğe almak zorunda kaldı. Nihayet, araba kapının önünde durduğu sırada, balıkçı Houtelard, koşarak geçti.

— Ah! mösyö Lazare bu sefer hapı yuttu, diye haykırdı... Deniz, sizin marifetleri parçalıyor.

Yolun o köşesinden deniz görünmüyordu. Delikanlı, başını kaldırmış, Véronique'in, gözlerini sahile dikip sed üstünde ayakta durduğunu görmüştü. Rahip Horteur, öte tarafta, rüzgâr cüppesini yırtmasın diye bahçesinin duvarı arkasına sığınmış, o da bakıyordu. Eğildi, seslendi:

— Sizin dalga kıranları temizliyor!

Bunun üzerine, Lazare, yamacı indi, Pauline de, havanın berbatlığına rağmen, peşinden yürüdü. Kayalıkların dibine indikleri zaman, kendilerini bekliyen manzaranın karşısında şaşırıp kaldılar. Eylûl ayının büyük medlerinden biri, denizi korkunç bir haşırtı ile kabartıyordu; halbuki, tehlikeli olacağı önceden haber verilmiş değildi; fakat, bir gün evvelinden beri şimalden esen bora, denizi öyle aşırı şişiriyordu ki, ufuktan, dağ gibi sular yükseliyor, yuvarlana yuvarlana geliyor, kayaların üstüne devriliyordu. Uzakta, deniz, kurşuni semada koşuşan bulutların gölgesi altında, kara idi.

Delikanlı, kuzinine:

— Sen yukarı dön, dedi. Ben bir baka yım, derhal gelirim.

Pauline cevap vermedi, sahile kadar onun peşi sıra geldi. Orada, dalgakıran kazıklariyle, yakında yapılmış olan büyük bir sed, korkunç bir saldırışa karşı koyuyorlardı. Gitgide daha büyük dalgalar, biribiri ardınca, harb şahmerdanları gibi çarpıyordu: ordu sayısızdı, hep yeni yeni yığınlar saldırıyordu. Köpük yeleli, yeşilimtırak koca sırtlar, sonu gelmiyen tümsekler halinde kabarıyor, dev gibi bir itişle biribirine yaklaşıyorlardı; sonra, çarpışmanın şiddetiyle, bu devler, kendileri de su zerreleri halinde dağılıyor, beyaz bir bulamaç halinde dökülüyor, sular tarafından içilip geri götürülür gibi oluyordu. Bu yığılışların herbiri, dalgakıranların iskeletini çatırdatıyordu. Bir tanesinin kemer ağaçları kırılmıştı bile, yalnız bir ucu tutan, ortadaki uzun kiriş, uzuvları misketle kopmuş ölü bir gövde gibi, ümitsizce sallanıyordu. Başka iki tanesi, daha iyi dayanıyordu, fakat, onların da, köklerinden titredikleri, onları koparmak için aşındırmak ister gibi görünen hareketli kucaklama ortasında, âdeta yoruluyorlar, inceliyorlardı.

Prouane, gayet sarhoş bir halde köhne bir kayığın delik teknesine dayanmış:

— Ben söylüyordum zaten, diyip duruyordu, rüzgâr yukarıdan estiği zaman görmeli, diyordum... Bu delikanlının kibrit çöp-

leri, vız gelir denize!

Bu sözleri, alaylı gülüşler karşılıyordu. Bütün Bonneville, erkek, kadın, çoluk çocuk, hep oradaydı, dalgakıran kazıklarına inen koskoca şaplakları gördükçe pek neşeleniyorlardı, eğer, rastgele bir adam, dört direk, iki düzüne kazıkla onu zapt edecek olsa, bu hakareti kendi üzerlerine alacaklardı. Onun, nihayet uyandığını, ağzını bir oynatışta gemini attığını gördükçe, şevke geliyorlar, kendileri bir işte üstün gelmiş gibi koltuklarını kabartıyorlardı.

Houtelard:

— Dikkat! diye bağırıyordu. Şuna bakın, ne vuruş... Yaman değil mi? İki bacağını aldı, götürdü!

Biribirlerine sesleniyorlardı. Cuche, dalgaları sayıyordu

— Üç tane lâzım, göreceksiniz... Bir, kopardı! iki, söktü! götürdü! Ah! kaltak, iki tane yettil,. Ama, ne kaltak yahu!

Bu, muhabbet ifade eden bir sözdü. Etraftan, rikkatle karışık küfürler yükseliyordu. Daha korkunç bir su yığını gelip de bir vuruşta bir seddin belini kırdıkça, çocuklar zıplıyorlardı. Bir daha! Bir daha! Direklerin hepsi orada serilip kalacaklar, bir çocuğun tekmesi altında ezilen yengeçler gibi çatır çatır ayrılacaklardı. Fakat deniz hâlâ yükseliyor, büyük sed sağlam duruyordu. Bu, beklenilen manzara, son savaştı. Nihayet, ilk

dalgalar, çatkıların içine daldı; nasıl da gülüp eğleneceklerdi.

Tourmal serserisinin alaycı sesi işitildi.

— Yazık, delikanlı burada değil! Direkleri sağlamlaştırmak için dayanır, destek olurdu.

Bir ıslık onu susturdu Lazare'la Pauline'i gören balıkçılar olmuştu. Onlar, benizleri sapsarı, söylenen sözü işitmişler, sükût içinde hâlâ felâketi seyrediyorlardı. Bu kırılan direkler bir şey değildi; fakat deniz iki saat daha yükselecek, sed, sulara dayanamazsa, kasaba muhakkak çok zarar görecekti. Lazare, solukları etrafı orak gibi biçen boradan kuzinini muhafaza etmek için, onun beline sarılmış, kendine doğru çekmişti. Karanlık gökten kasvetli bir gölge dökülüyor, dalgalar uğulduyor, Lazare'la Pauline, arkalarında matem esvaplariyle, uçuşan su zerreleri ortasında, gitgide artan, yükselen uğultuortasında hareketsiz duruyorlardı. Şimdi, etraflarında, balıkçılar, ağızları son bir müstehzi gülüşle çarpık, için için, gitgide artan bir endişe ile üzgün, bekliyorlardı

Houtelard:

— Uzun sürmiyecek, diye mırıldandı.

Halbuki sed dayanıyordu. Onu köpükle örten her dalgada, katran sıvalı kara direkler, beyaz suyun altında meydana çıkıyordu.

Fakat, tahta parçalarından biri kopar kopmaz, onun yanı başındaki tahtalar da sökülüp gitmeğe başladı. İhtiyarlar, elli seneden beri, bu kadar şiddetli bir deniz görmemişlerdi. Biraz sonra oradan uzaklaşmak icabetti. Sökülen direkler öteki direkleri dövüyor, sed büsbütün yıkılıyor, enkazı şiddetle karaya atılıyordu. Batıklar üzerine dikilen nişanlar gibi, yalnız bir tane direk dimdik kalmıştı. Bonneville'liler, artık gülmüyorlardı, kadınlar hüngür hüngür ağlıyan çocuklarını alıp götürüyorlardı. Kahpe deniz, onları tekrar yakalamıştı, kendilerini besliyen ve öldüren büyük denizin çok yakınında, bu hal, beklenen ve boyun eğilen bir felâket, mütevekkil bir şaşkınlıktı. Bir dağılma oldu, koca kunduralar koşuştular. Hepsi, evleri henüz muhafaza eden çakıl taşlarından duvarın gerisine sığındılar. Kazıklar artık kurtulmağa başlamıştı, kalaslar yarılmıştı, koskoca dalgalar, fazla bodur duvarın üzerinden aşıyordu. Artık hiçbir şey mukavemet etmez oldu, bir su yığını, Houtelard'ın evinin camlarını kırdı, mutfağa doldu. O zaman, bir bozguna uğradılar, sahili süpüren, galebe çalmış denizden başka hiçbir şey kalmadı.

Houtelard'a;

— Eve girme! dam çökecek, diye bağrıyorlardı.

Lazare'la Pauline, denizin önünden ağır

ağır gerilemişlerdi. Hiçbir yardım imkânı yoktu, evlerine çıkıyorlardı; genç kız, bayırın yarı yerine geldiği zaman, tehdit altındaki kasabaya son bir defa daha baktı.

— Zavallı adamlar! diye mırıldandı.

Fakat Lazare, onların aptalca gülüşlerini affetmiyordu. Kendisi için bir hezimet olan bu bozgun, onu kalbinden yaralamıştı, öfkeli bir hareket yaptı, nihayet konuştu:

— Mademki denizi seviyorlar, koyunlarına alsınlar! Artık ben mâni olacak değilim!

Yağmur sağanakları tekrar başladığı için, Véronique bir şemsiye almış onları karşılamak için aşağıya iniyordu. Hâlâ duvarının arkasına sinmiş duran rahip Horteur, onlara yüksek sesle bir şeyler söyledi, işitmediler. Bu berbat hava, yıkılan sedler, tehlike içinde bıraktığı o kasabanın zavallılığı, dönüşlerini daha kasvetli bir hale getiriyordu. Eve geldikleri zaman, içerisi onlara çıplak ve buz gibi soğuk göründü, rüzgâr, devamlı bir uğultu ile kasvetli odaların içinde dolaşıyordu. Kok ateşinin karşısında kendinden geçmiş oturan Chanteau, onları görür görmez ağlamağa başladı. Ne Pauline, ne de Lazare, elbise değiştirmek için yukarı çıkmadılar, merdivendeki korkunç hatıralardan sakındılar Sofra hazırdı, lâmba yanıyordu, derhal yemek yediler. Hazin bir akşam oldu, denizin, duvarları titreten derin sarsıntıları, konuştukları tek tük lâfları yarıda ke-

siyordu. Véronique çayı getirdiği zaman, Houtelard'ın eviyle daha başka beş evin yere serilmiş olduğunu söyledi; bu sefer, kasabanın yarısı yok olacaktı, ıstırapları ortasında muvazenesini hâlâ bulmadığı için meyus Chanteau, kendi felâketinin kendine yettiğini, başkalarının felâketini işitmek istemediğini söyliyerek onun ağzını kapattı. Chanteau'yu yatağa yatırdıktan sonra, hepsi, yorgunluktan bitkin bir halde yattılar. Lazare, sabaha kadar ışığını söndürmedi; Pauline de, marak ederek belki on defadan fazla odasının kapısını usulca açıp etrafı dinlemişti; fakat, şimdi boş olan birinci kattan yalnız bir ölüm sükûtu yükseliyordu. Hemen ertesi gün, delikanlı için, büyük matemleri takib eden ağır ve hazin saatler başladı. Vücudunu kırık dökük bir halde bırakan bir düşme neticesi baygınlıktan ayılır gibi uyanıyordu; şimdi, aklı tamamiyle başında idi, hummanın bulanık hayaliyle geçirdiği kâbustan kurtulmuş, hafızasını bütün vuzuhiyle toplamıştı. Bütün teferruat diriliyor, delikanlı, ıstıraplarını yeniden yaşıyordu. Henüz temas etmediği ölüm hadisesi, orada, kendi evinde, birkaç gün içinde birdenbire ölüp gidiveren biçare annesinin hatırasiyle mevcuttu. O ebediyen yok olmak dehşeti elle tutulur hale geliyordu. Dört kişi idiler, bir çukur açılmıştı, üç kişi kalmışlardı, kaybolan hararetten bir nebze bulabilmek için, heyecanla biribirlerine soku-

luyor, zavallılıktan tir tir titriyorlardı. Ölüm bu muydu? Bu ebediyen yok oluş muydu? Arkasında, dehşet dolu bir hüzün bırakan bir gölge üzerine kapanmış bu titrek kollardanibaret miydi?

Lazare, zavallı annesini, her ân, ölünün, kendi varlığında dikildiği her seferde, bir kere daha kaybediyordu. Önce ne kuzini aşağı inip de kollarını boynuna doladığı zaman, ne de insafsızca uzayıp giden gömme töreni esnasında bu kadar ıstırap duyamamıştı. O korkunç kaybı, ancak boş eve dönüşünden beri hissediyordu; ölünün varlığından henüz bir şey mevcut iken, can çekişmenin sadmesi altında, daha fazla ağlamadığı için duyduğu vicdan azabı kederini artırıyordu. Annesini sevmemiş olmak korkusu, ona azap veriyor, bazan, bir hıçkırık nöbeti ile boğuluyordu. Mütemadiyen annesini hatırlıyordu, hayali zihninden silinmiyordu. Merdivenden çıkacak olsa, onun, odasından çıktığını, her zamanki gibi, koridordan hızlı hızlı geçtiğini görecek gibi oluyordu. Çoğu zaman, onun sesini işitir gibi oluyor, arkasına dönüyordu, o kadar onunla dolu idi ki, bir kapı arkasından bir fistan eteği görüyor, hayallere kapılıyordu. Annesi dargın değildi, ona bakmıyordu bile, alışılmış bir hayaldi. eski hayatın bir gölgesi idi, geceleri, lâmbasını söndürmeğe cesaret edemiyordu, hafif gürültüler yatağına doğru yaklaşıyor, karanlıkta alnından bir soluk

geçiyordu. Yarası, kapanacağı yerde, hep büyüyor, en ufak hatırada, asabi bir sarsıntı geçiriyor, derhal silinip giden, ona, ebediyen yok olmanın helecanını bırakan gerçek ve hızlı bir hayal görüyordu.

Evin içinde, her şey ona annesini hatırlatıyordu. Odaya el sürülmemişti, eşyadan hiçbirinin yeri değiştirilmemişti, bir küçük masanın üstünde, bir nakış işinin yanıbaşında, bir yüksük duruyordu. Şöminenin üzerindeki saat durmuştu, yelkovan, son saat olan yediyi otuz beşi gösteriyordu. Lazare, oraya girmekten sakınıyordu. Sonra, merdivenden hızla çıkarken, âni bir karar onu bazan oraya itiyordu. Kalbi hızlı hızlı çarpıyor, eski aşinaları olan eşyanın, yazı masasının, geridonun, hele karyolanın, onları başkalaştıran bir ihtişama büründüklerini görür gibi oluyordu. Her zaman kapalı duran pancurlardan, solgun bir ışık süzülüyor, Lazare, üzerinde, ölü annesinin başının katılıp kaldığı yastığı öperken, bu ışığın ölgün aksi heyecanını artırıyordu. Bir sabah, odaya girdiği sırada, şaşırıp kaldı: Ardına kadar açık pancurlardan gün ışığı bol bol giriyordu; parlak bir güneş, karyolanın üzerine serilmiş yastığa kadar uzamıştı; ne kadar saksı ele geçirilebilmiş ise hepsinin içerisine çiçekler konulmuş, eşyanın üzerine yerleştirilmişti. O zaman hatırladı, bu bir yıl dönümüydü. Artık aralarında bulunmıyan

annenin, her sene kutlanan yıldönümü idi; kuzini bunu unutmamıştı. Saksılarda, yalnız, cılız sonbahar çiçekleri, çayır çiçekleri, papatyalar, artık kırağı yemiş son güller vardı; fakat, misk gibi hayat kokuyorlardı; üzerinde zaman durmuş gibi görünen ölü saat kadranını, şirin renkleriyle çerçeveliyorlardı. Bu dindar kadın ihtimamı, Lazare'ı, çok müteessir etti. Uzun uzun ağladı.

Yemek odası, mutfak, hattâ sed üstü, böylece annesiyle dopdolu idi. Lazare, annesini, orada burada eline geçen ufak tefek eşyada, birdenbire, hasret çektiği itiyatlarda tekrar buluyordu. Bu hal, artık musallat bir fikir haline gelmeğe başlıyor, Lazare bundan hiç bahsetmiyor, bu her anki azabını, ölümle arasındaki bu mütemadi konuşmayı, bir nevi endişeli utançla saklıyordu. Zihninden hiç çıkmıyan annesinin adını bile söylemekten çekinecek dereceye geldiği için, artık onu unutmağa başladığı, onu asla düşünmediği sanılabilirdi; halbuki, Lazare. kalbinde, bir hâtıranın ıstıraplı hamlesini hissetmeden bir an geçirmiyordu. Yalnız, kuzininin bakışı onun içini görüyordu. O zaman, Lazare, yalana sapıyor, lâmbasını gece yarısı söndürdüğüne yemin ediyor, mevhum bir iş uyduruyor, ona daldığını anlatıyor, daha fazla sual soracak olurlarsa öfkelenmeğe hazırlanıyordu Odası sığınağı idi, oraya çıkıp, kendini bırakıyor, içinde

büyüdüğü bu köşede daha rahat ediyor, gizli derdini o odada başkalarına açmaktan korkusu kalmıyordu.

Hemen ilk günlerden itibaren, evden çıkmayı, eski uzun gezintilerine devam etmeği denememiş değildi. Hiç değilse, hizmetçi kızın somurtkan susuşundan, bir koltuğa yıkılmış, on parmağını hangi işle oyalıyacağını bilmiyen babasının hüzünlü manzarasından kurtulmuş olurdu. Fakat, yol yürümekten, yenemediği bir tiksinti duymuştu. Dışarıda sıkılıyor, huzursuzluğa kadar giden bir iç sıkıntısı duyuyordu. O deniz, ezelî salıntısı ile, dalgaları günde iki defa sahili döven inatçı suyu ile, onu, kendi derdine yabancı, bir insan ölümüne asla ağlamadan, orada, asırlardan beri aynı taşları aşındıran sersem bir kuvvet gibi öfkelendiriyordu. Deniz çok büyük, çok soğuktu, Lazare, suyun sonsuzluğu ile semanın sonsuzluğu arasında kendisini daha az küçük, daha az ezilmiş hissetmek için, acele eve dönüyor, kapanıyordu. Onu çeken bir tek nokta, kilisenin etrafındaki mezarlıktı. Annesi orada değildi, Lazare, orada annesini büyük bir sükûnla düşünüyor, ademden duyduğu dehşete rağmen, o mezarlıkta garip bir şekilde sükûnet buluyordu Mezarlar, otların arasında uyukluyorlardı. Binanın gölgesinde porsuk ağaçları sürmüştü. Yalnız, enginin rüzgârlariyle karışan kürlü kuşlarının cıvıltısı duyuluyordu.

Lazare, orada saatlerce dalıyor, mezar taşları üzerinde, batı yağmurlarının sildiği eski ölülerin isimlerini bile okuyamıyordu.

Lazare, bari ahrete iman edebilse, günün birinde, o kara duvarın arkasında, kendisine ait insanlarla buluşmak mümkün olduğuna inanabilseydi. Fakat, bu teselliden mahrumdu. Mahlûkun, fert fert yok olduğuna, öldüğüne hayatın edebiliği içinde kaybolduğuna fazla kanaati vardı. Bu işte benliğinin sona ermek istemiyen gizli bir isyanı vardı. Başka bir tarafta, yıldızların arasında, aile fertleriyle ve dostlarla beraber yeni bir hayat yaşamağa başlamak ne güzel şeydi! Kaybolmuş sevgileri bulmak, ölümü ne tatlı bir hale getirecekti. buluşulduğu zaman, nasıl öpüşülecekti, birlikte, ölümsüz bir hayatı yaşamağa başlamak, ne kadar zevkli olacaktı! Lazare, zayıflardan o müthiş hakikatı gizliyen dinlerin bu merhametli yalanı karşısında ıstırap duyuyordu. Hayır, her şey ölümle beraber bitiyordu, sevgilerimizden hiçbir şey doğmuyordu, veda ebedî idi. Ebedî! Ebedî! Bu korkunç kelime, onun zihnini, baş döndürücü boşluğa alıp gütürüyordu.

Bir sabah, Lazare, Forsuk ağaçlarının altında durduğu sırada, rahip Horteur'ü, mezarlıktan sadece bodur duvarla ayrılmış olan zerzevat bahçesinde gördü Rahip, arkasında, külrengi eski bir işçi gömleği, ayağında tahta kunduralar, bir lâhana tarla-

sını kendi eliyle belliyordu: yüzü, denizin sert havasiyle kararmış, ensesi güneşten yanmış, sert toprağa eğilen ihtiyar bir köylüye benziyordu. Pek az bir para alıyordu, bu ücra küçük köyde açıktan kazancı yoktu, bir iki çeşit zerzevat ekmiyecek olsa açlıktan ölecekti. Azıcık parasını sadakaya sarfediyor, yalnız yaşıyor, hizmetine minimini bir kız çocuğu bakıyor, rahip çoğu zaman kendi yemeğini kendi pişiriyordu. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bu kayalık üzerindeki toprak da nafile idi, rüzgâr, salatalarını yakıyordu, çakıl taşlariyle didişip bu kadar cılız soğanlar almak, doğrusu hiç de talih eseri değildi. Rahip, üstelik, işçi gömleğini sırtına giydiği zaman dinle alay ederler korkusiyle gizlenmek zorunda kalıyordu. Onun için, Lazare, Rahibin, cebinden bir pipo çıkarıp baş parmağı ile ite ite doldurduğunu, dudaklarını şapırdata şapırdata tutuşturduğunu görünce çekilmeğe hazırlandı. Fakat, papaz, ilk nefesleri zevkle çektiği sırada, da delikanlıyı gördü Piposunu saklamak için ürkek bir hareket yaptı, sonra gülmeğe başladı, seslendi:

— Hava almağa mı çıktınız?... Girsenize, bahçemi görürsünüz.

Lazare, yanına gelince, neşeli neşeli ilâve etti.

— Beni sefahat yaparken yakaladınız değil mi?.. Bir bu eğlencem var, azizim, bu kadarı Allahın gücüne gitmez.

Ondan sonra, dudaklarını şapırdatarak piposunu çekmeye başladı. Ancak kısa kısa cümleler konuştukça onu ağzından çıkardı. Verchemont papazı zihnin işgal ediyordu. Mesut bir adamdı. Mükemmel bir bahçesi vardı, içinde her yetişen âlâ gübre gibi bir topraktı; o papaz, toprağa bir kazma bile vurmuyordu, akıl erecek iş değildi. Sonra, patateslerinden şikâyet etti, iki senedir, patatesler tutmuyordu, halbuki, toprak elverişli olmak gerekti.

Lazare:

— Ben size mâni olmıyayım, dedi, işinize devam edin.

Rahip, beli derhal eline aldı.

— Hay hay, fena olmaz... Çapkınlar din dersine gelecekler, onlar gelmeden evvel, şu ocağı bitireyim.

Lazare, mezarlığın bodur duvarına dayalı duran eski bir mezar taşından yapılmış granit peykeye oturdu. Çakıl taşlariyle haşır neşir olan rahip Horteur'e bakıyor, onun, ihtiyar bir çocuk sesine benziyen ince sesiyle konuşmasını dinliyordu ; aynı zamanda, onun gibi fakir ve sade, kafası boş, teni rahat bir adam olmak istiyordu. Piskoposluk bu adamcağızı, bu sefil köy papaslığında ihtiyarlattığına göre, onu gerçekten çok masum bir insan saysa gerekti,

Rahip Horteur, şikâyet etmiyen, yiyecek ekmek ve içecek su bulunca bütün istekleri yerine gelmiş olan insanlardandı.

Delikanlı, fikrini yüksek sesle söyledi:

— Bu ıstavrozların arasında yaşamak keyifli bir şey değil.

Rahip, hayret etmiş, durmuştu:

— Nasıl keyifli değil?

— Öyle ya, insan karşısında hep ölümü görür, ölüm, geceleri rüyasına girer.

Rahip, piposunu ağzından çekti, uzun uzun tükürdü

— Vallahi, ben hiç ölümü düşünmem, dedi. Hepimiz Allahın iradesine bağlıyız.

Sonra, beli tekrar yakaladı, topuğu ile bir vuruşta toprağa gömdü. İman, onu korkudan muhafaza ediyordu, rahip din derslerinden öteye geçmiyordu: İnsan ölür, göğe çıkardı. Bundan daha az karışık ve daha fazla emniyet verici bir şey olamazdı. İnatçı bir eda ile gülümsüyordu, iman selâmeti düşüncesi sâbit bir fikir halinde, onun dar kafasını doldurmağa yetmişti.

O günden itibaren, Lazare, hemen her sabah, papazın zerzevat bahçesine girdi. Eski taşın üstüne oturuyor, papazın, zerzevatlariyle meşgul olmasını seyrediyor, ölümle yaşadığı halde onun ürpertisini duymıyan bu mâsum ve gafil adamın manzarası onu bir lâhza teskin ediyordu. Kendisi de, bu ihtiyar gibi, niçin yeniden çocuk olmıyacaktı? Sâkin gafletine hayran olduğu safdil bir adamla bu konuşmaları esnasında, kaybettiği imanı diriltmek için, yüreğinin ta derininde

gizli bir ümit vardı. Kendisi de bir pipo alıp geliyordu, karşılıklı pipolarını tüttürüyorlar, salataları yiyen solucanlardan, yahut fazla pahalı olan gübreden bahsediyorlardı; zira papaz, Allahtan nâdiren bahsederdi. Eski bir günah çıkartıcı papaz tecrübesi ve müsamahasiyle, onu kendi iman selâmetine ayırmıştı. Başkaları kendi işlerine baksınlardı, o da kendi kendininkilerle meşguldü. Otuz sene boşu boşuna ikazdan sonra, papazlık vazifesinin gerektirdiği şekilde hareket ediyor, köylünün, önce can, sonra canan usulünü takibediyordu Bu delikanlı, böyle her gün bahçesine gelerek pek kibar davranıyordu; onun için, onu rahatsız etmek, Paris fikirleriyle mücadele etmek de istemiyor, hep bahçesine ait sonu gelmez bahisler açmağı tercih ediyordu; delikanlı da, kafası beyhude lâflarla uğuldıyarak, bazan kendisini, korku nedir bilmiyen mesut cahillik yaşına döndüğünü farz ediyordu.

Fakat, günler birbirini takibediyor, Lazare, akşamları, odasında yine annesinin hatırasiyle buluşuyor, lâmbasını söndürmek cesaretini bulamıyordu. İmanı ölmüştü. Bir gün, rahip Horteur'le ikisi, peykenin üzerine oturmuş pipo içerlerken, papaz, armut ağaçları arkasında bir gürültü işiterek piposunu sakladı. Bu Pauline'di, kuzenini çağırmağa gelmişti.

— Doktor bizde, dedi, kendisini öğle

yemeğine davet ettim . Hemen eve gel, olmaz mı?

Rahibin gömleğinin altında pipo gözüne iliştiği için gülümsüyordu. Rahip, tütün içtiği görüldükçe, dudaklarında beliren aynı sevimli gülüşle, piposunu hemen tekrar çıkardı.

— Çok mânasız bir şey bu, dedi. Sanki, bir cürüm işliyormuşum gibi... Sizin yanınızda pipomu yine yakacağım.

Pauline, neşe ile devam etti.

— Rahip efendi, doktorla beraber, yemeğe siz de gelin, bu yakacağınız pipoyu yemekten sonra içersiniz.

Rahip, pek memnun, haykırdı.

— Hay hay! kabul... Siz önden gidin, ben cüppemi giyeyim. Hem, vallahi pipomu da getireceğim!

Bu, yemek odasında, gülüşmelerin yeniden çınladığı ilk öğle yemeği oldu. Rahip Horteur, yemekten sonra, piposunu içti, sofradakiler neşelendiler; fakat o, bu zevki öyle babacan bir tavırla yerine getiriyordu ki, derhal tabiî göründü. Chanteau, çok yemek yemişti. Yeniden eve giren bu hayat soluğu ile yüreği ferahlamış, bir rahatlık duyuyordu Doktor Cazenove, vahşi hikâyeleri anlatıyor, Pauline de, neşe saçıyor, Lazare'ın avunup gamlı hallerinden kurtulmasını belki sağlıyacak olan bu gürültüden memnun oluyordu.

Genç kız, yengesinin ölümü ile fasıla

verilen cumartesi akşam yemeklerine yeniden başlamak istedi. Rahiple doktor muntazaman gelip gittiler, eski hayat tarzı yine başladı. Gülüşüp konuşuluyordu. Chanteau bacaklarına vuruyor, mizacındaki neşeyi hâlâ muhafaza ettiğini, eğer o mendebur damla hastalığı olmasa dans edeceğini söylüyordu. Yalnız, Lazare muvazenesini hâlâ bulamamıştı, konuşurken kötü bir cerbeze sarfediyor, lâkırdı arasında birdenbire ürperti geçiriyordu.

Bir cumartesi akşamı, henüz kızartmayı yemeğe başladıkları sırada, rahip Horteur'ü, ölüm halinde bir hastaya çağırdılar. Kadehini bitirmedi, yemeğe gelmeden önce hastayı gördüğünü, gittiği zaman onu ölmüş bulacağını söyliyen doktoru dinlemeden çıktı. O akşam, rahip, o kadar basit kafalı davranmıştı ki, Chanteau bile, o gittikten sonra:

— Bazı günler, bu adam nafile oluyor, dedi.

Lazare, huşunetle cevap verdi.

— Onun yerinde olmak isterdim. Bizden daha mesut.

Doktor, gülmeğe başladı.

— Peki ama, Mathieu ile Minouche da bizden daha mesutturlar... Ah! bu günkü gençlerimiz işte böyle, ilmin çeşnisini aldıktan sonra, hasta oluyorlar, çünkü, sütninelerinin sütiyle beraber emdikleri eski mücerret fikirlerini tatmin edemiyorlar. Biz, bütün ha-

kikatları ancak seçebildiğimiz halde, sizler, ilimde onların hepsini birlikte, topyekûn bulmak istiyorsunuz. Sonra, ilmi inkâr ediyorsunuz, tekrar imana koşuyorsunuz, iman artık sizi istemiyor, o zaman kötümserliğe düşüyorsunuz... Evet, bu, asır sonunun hastalığı; hepiniz dönme Werther'lersiniz.

Doktor, hararetleniyordu; bu, en beğendiği tezdi. Yaptıkları münakaşalarda, Lazare da, her türlü kanaatı inkârda aşırı gidiyor, son ve cihanşümul illete inanıyordu.

— Her an, her şey ayaklar altında çatır çatır yıkılırken, insan nasıl yaşar? diye sordu.

İhtiyar, genç bir ihtiras hamlesiyle:

— Yaşasanıza, a canım, yaşamak yetişmiyor mu? Zevk, harekettedir, dedi.

Sonra, birdenbire, gülümseyerek dinliyen Pauline'e döndü.

— Siz, dedi, söylesenize şuna, her zaman memnun görünmek için ne yapıyorsunuz?

Genç kız, şakacı bir eda ile cevap verdi.

— Oo! ben, kederlenmek korkusiyle, derdi sabırla karşılıyorum.

Bu cevap, Lazare'ı öfkelendirmiş göründü, delikanlı, muzır bir muhalefet ihtiyaciyle kadınların dindar olmaları lüzumunu iddia etti. Pauline'in çoktan beri kiliseye niçin devam etmez olduğunu anlamamazlıktan geliyordu. Pauline, sakin edasiyle sebebini anlattı.

— Pek sade bir şey, günah çıkartma gücüme gitti, öyle zannediyorum ki, çoğu kadınlar benin gibidir.. Hem de, bana man-

tıksız görünen şeylere inanmama imkân yok. O halde, bunları kabul ediyormuşum gibi yalan söylemekte ne mâna var?.. Hem meçhul âlemden endişe duymuyorum, o âlem, olsa olsa mantıkı olabilir, en iyisi, mümkün olduğu kadar akıllı uslu beklemektir.

Bu muhavereden canı sıkılan Chanteau, onların sözünü yarıda kesti:

— Susun, rahip geliyor, dedi.

Adam ölmüştü, rahip, sakin sakin yemeğini bitirdi, bir küçük kadeh şartröz içtiler.

Artık, Pauline, iyi bir ev kadını gibi, olgun ve mütebessim, evin idaresini ele almıştı. Alışveriş işleri, en küçük teferruat, onun gözünden geçiyor, anahtar destesi belinde şıngırdıyordu. Bu, tabii bir şekilde olmuş, Véronique, alınmamıştı. Bununla beraber, hizmetçi kız, madam Chanteau'nun ölümünden beri, sersem gibiydi, hâlâ, tersliği üstündeydi. Kafasının içinde, yeni bir faaliyet, ölen kadına karşı yeniden bir sevgi başlamış gibiydi, bir yandan da, Pauline'in karşısında somurtkan ve itinasız davranıyordu. Genç kız, ona, ne kadar mülâyim bir dille hitabederse etsin, Véronique bir sözden güceniyor, mutfakta kendi kendine söylendiği işitiliyordu. İnatçı, uzun susmalardan sonra, düşüncelerini böyle yüksek sesle söylerken, hep, felâketin uyandırdığı şaşkınlık içinde gözüküyordu Madamın öleceğini biliyor mu idi ki? Bilse, o söylediği şeyi, elbette hiç

söylemezdi. Her şeyden evvel hakkaniyet lâzımdı, elâlemin kusurları olsa bile, öldürülmeleri gerekmezdi. Hem, benim sayım suyum yok diyordu, felâkete asıl sebep olan kimse o düşünsündü! Fakat, bu teselli, ona sükûnet vermiyordu, mevhum suçu ile çarpışarak, bep homurdanıp duruyordu.

Pauline, bir gün ona :

— Ne diye böyle kafanı yorup duruyorsun? dedi. Biz elimizden geleni yaptık, ölüme çare olmaz.

Véronique başını sallıyordu.

— Bırakın canım, insan öyle kolay kolay ölmez... Madam şöyleydi böyleydi ama, beni ufacıkken yanına almıştı. Eğer onun ölümünde zerre kadar alâkam olacağını bilse idim, dilimi keser atar da yine bir şey söylemezdim.. Bu lâfı bırakalım, sonu fenaya çıkacak.

Pauline'le Lazare arasında, bir daha evlenme lâfı edilmemişti. Chanteau, canı sıkılmasın diye, dikişini gelip kendi yanında diken genç kıza, bir defa, bunu dokundurmuştu; şimdi engel ortadan kalktığı için, bu işe bir son vermek istiyordu. Bilhassa, Pauline'i yanında alıkoymak ihtiyacı, eğer onu kaybedecek olursa, tekrar hizmetçi kızın eline kalmak korkusu bu iste âmil oluyordu. Pauline, büyük matem sona ermeden evvel, hiç bir karar verilmiyeceğini ihsas etmişti. Bu makul sözü ona söyleten şey, yalnız, usul ve erkân meselesi değildi, kendi kendine sormak cesa-

retini bulmadığı bir sualin cevabını, zaman versin diye bekliyordu. Bu çok âni ölüm, kendisini de sarsan bu müthiş darbe, kanayan sevgilerine bir fasıla vermiş gibi idi. O darbeden yavaş yavaş uyanarak, tekrar ıstırap çekiyorlar, o tamir kabul etmez kayıbın altında, kendi facialarını buluyorlardı; Louise, yakalanmış ve koğulmuştu, aşkları harap olmuştu, belki hayatları değişmişti. Şimdi neye karar vereceklerdi? Hâlâ sevişiyorlar mıydı? Evlenmeleri halâ mümkün ve makul miydi? Bu iş, felâketin onlara verdiği sersemlik içinde uzayıp gidiyor, ikisi de, hemen bir karar vermekte aceleci görünmüyordu.

Pauline'de, uğradığı hakaretin hatırası hafiflemişti. Çoktan beri affetmişti. Lazare, pişman olacağı gün iki ellerini birden onun ellerine bırakmağa hazırdı. Hem, Lazare'ı küçülmüş görerek, kıskanç bir gurur duymuyor, yalnız onu düşünüyor, eğer kendisini sevmiyorsa sözünü ona iade etmeği istiyecek kadar ileri gidiyordu. Bütün endisesi, şu şüphede birikiyordu: Lazare, hâlâ Louise'i düşünüyor muydu? Yoksa onu unutmuş, eski çocukluk sevgilerine dönmüş müydü? Pauline, Lazare'ı bedbaht etmektense, ondan vazgeçmeyi böyle tahayyül ettikçe, varlığı acıdan harap oluyor, bu cesareti göstereceğine güvenmekle beraber arkasından öleceğini umuyordu.

Yengesi ölür ölmez, âlicenap bir şey

düşünmüş, Louise'le barışmayı tasarlamıştı, Chanteau genç kıza mektup yazabilirdi, kendisi de mektuba, unuttuğunu anlatan bir kelime ilâve edecekti. O kadar yalnız, o kadar gamlı idiler ki, bu koca çocuğun varlığı herkes için bir avunma vesilesi olacaktı. Hem de, bu çok şiddetli sadmeden sonra, o bir evvelki mazi, çok eski görünüyordu; Pauline, şiddet gösterdiğinden dolayı da, vicdan azabı içindeydi. Fakat, amcasına bundan bahsetmeğe her niyetlenişinde bir isteksizlik ona engel oluyordu İstikbali tehtelikeye koymuş, Lazare'ı teşvik etmiş ve kaybetmiş olmıyacak mıydı? Eğer, Pauline, hakkaniyet düşüncesinin bir isyanını duymasa, belki de Lazare'ı, bu imtihandan geçirecek kadar cesaret ve gurur gösterecekti. Affedilemiyecek bir şey varsa, o da yalnız ihanet idi. Hem, evin içine yeniden neşe getirmeğe kendisi yetmemeli miydi? Kendinin, sevgi ve fedakârlıkla dolup taştığını hissettiğine göre, niçin yabancı bir kızı çağıracaktı? Pauline, kendi de farkına varmadan, feragati içinde gurur taşıyordu, merhametine kıskançlık karışıyordu. Ailesi efradının biricik saadet vesilesi kendisi olacağı ümidi, kalbini tutuşturuyordu.

O andan itibaren, Pauline'in işi bu oldu. Evi mesudetmek için uğraştı, didindi. O zamana kadar, neşeli ve iyi davranmk için, asla bu derece gayret göstermemişti. Her

sabah gülümsiyerek uyanıyor, başkalarının dertlerini artırmamak için, kendi dertlerini gizlemeğe uğraşıyordu. Yaşamaktan aldığı hazla, felâketlere meydan okuyor, kötü niyetleri boşa çıkaran bir mizaç yeknesaklığı muhafaza ediyordu. Şimdi sıhhati iyidi, körpe bir ağaç gibi, kuvvetli ve diri idi. etrafına saçtığı neşe, kendi sıhhatinin neşesi idi. Her başlıyan gün, onu sevindiriyor, Pauline, bir evvelki günü tekrar yaratmaktan zevk duyuyor, başka hiçbir şey ummuyor, telâşsızca, ümitle ertesi günü bekliyordu. Véronique, açayip huylu bir şey olmuş, anlaşılmaz kaprislere kapılmış, ocağının başında homurdanıp durmasına rağmen, yeni bir hayat evden matemi uzaklaştırıyor, gülüşmeler eskisi gibi, odaları canlandırıyor, çın çın öten merdivenden pür neşe çıkıyordu. En fazla sevinen amca idi, çünkü, keder, ötedenberi ona ağır gelirdi, koltuğundan artık hiç kalkmaz olalıberi, gülüp söylenmeğe başlamıştı. Hayat, onun için, menfur bir hale gelmeğe başlamıştı, halbuki, ıstırap içinde bile, ölmemek istiyen bir sakat insanın heyecanlı kucaklayışiyle hayata yapışıyordu. Her yaşanan gün bir zaferdi, yeğeni, sıcak bir güneş huzmesiyle evi ısıtır gibi oluyordu, Chanteau bu güneşin ışığında ölemezdi.

Lâkin Pauline'in bir derdi vardı. Lazare'ı teselli edemiyordu. Onun, yeniden kasvete gömüldüğünü gördükçe endişeleniyordu. La-

zare, annesinin ölümüne acınmakla beraber bir yandan da ölüm karşısında duyduğu dehşet, irsî hastalık korkusiyle büyümüş, ikide bir onu kavrıyordu. Kendisi de kalbden ölecekti. Feci ve yakın bir ölüme inanıyordu. Her an, kendini dinliyor, öyle asabî bir teheyyüç içinde kalıyordu ki, vücut makinesinin höceyrelerindeki hareketi işitiyordu. Mide zahmetle açılıp kapanıyor, böbrekler kırmızı maddeler ifraz ediyor, karaciğer, için için hararetler neşrediyordu; fakat, öteki uzuvların gürültüsü üstünde, bilhassa kalbi, kulaklarını uğuldatıyor, parmaklarının ucuna varıncaya kadar, bütün âzasında çan sesleri çıkararak ötüyordu. Lazare, dirseğini masaya dayayacak olsa, kalbi dirseğinde çarpıyordu. Ensesini bir koltuğun arkalığına dayayacak olsa kalbi ensesinde çarpıyordu. Oturacak olsa, yatacak olsa, kalbi, bacaklarında, böğürlerinde, karnında çarpıyordu; daima, daima, bu çan sesi uğulduyor, boşalan bir saat gıcırtısiyle hayatını ölçüyordu. O zaman musallat bir fikir halinde, durmadan vücudunu dinliye, dinliye her an, baştan baştan başa çatırdıyarak ayrılacağını, uzuvların aşındığını, parça parça dağıldığını, kalbinin, dev gibi büyüdüğünü, alabildiğine çekiç darbeleri indire indire, vücut makinesini kendisi kırdığını sanıyordu. Mekanizmanın cılızlığı karşısında titriyerek, onu paralıyacak olan kum tanesini bekliye-

rek, böyle yaşadığını dinlemek yaşamak değildi.

Lazare'ın ıstırapları artmıştı. Senelerden beri, yatağına yatarken, ölüm düşüncesi yüzünü yalıyor, tenini donduruyordu. Şimdi bir daha uyanamamak korkusiyle, uyumağa cesaret edemiyordu. Uykudan nefret ediyor uyanıklıktan, yokluğun, baş döndürücü uçurumuna düşünce, varlığının kendinden geçmesinden dehşete kapılıyordu. Sonra, birdenbire uyanışları onu daha ziyade sarsıyor, sanki dev gibi bir pençe onu yakalayıp, tekrar hayatın içine atar gibi, karanlıktan çekip çıkarıyor, içinden sıyrıldığı meçhulün dehşeti karşısında kekeleyip kalıyor. Aman yarabbi; aman yarabbi! Bir gün gelip ölmesi icabedecekti! Elleri hiç bir zaman, bu kadar ümitsiz bir hamle ile bitişmemişti. Her akşam, azabı o dereceyi buluyordu ki, yatağa yatmamayı tercih ediyordu Dikkat etmişti, ne zaman bir sedire uzansa, sarsıntısız, bir çocuk gibi rahat uyuyordu. O zaman, dinlendirici bir rahata kavuşuyor, kurşun gibi ağır uykular uyuyor, ne yazık ki, bu uykular gecelerini büsbütün berbadediyordu. Yavaş yavaş, muntazam uykusuzluklar başlamıştı, Lazare, öğleden sonra, uzun uzun kestirdiği uykuları tercih ediyor, ancak, şafak aydınlığı, karanlıkların korkusunu dağıttıktan sonra, sabahleyin uykuya dalıyordu,

Bununla beraber fasılalar oluyordu. La-

zare, bazan iki üç akşam, ölümün ziyaretiyle karşılaşmıyordu. Bir gün, Pauline, onun odasında, kırmızı kalemle çizik çizik bir almanak buldu. Hayretle sordu.

— A! Bu yaptığın işaretler ne böyle?.,. Amma da çok işaretli gün!

Lazare, kekeliyordu.

— Ben mi? Bir şey işaret ettiğim yok... Bilmem...

Pauline, neşe ile devam etti:

— Ben, zannederdim ki, hiç kimseye söylenmiyen şeyleri, takvimlere yalnız kızlar yazar... Bütün bu günler, eğer bizi düşünüyorsan, çok naziksin .. Ya! gizlediğin şeyler var!

Fakat, Lazare, gitgide, daha ziyade şaşalayınca, acıdı, sustu. Delikanlının, sararan alnında, tanıdığı bir gölgenin, şifasını bulamadığı gizli derdin belirdiğini görüyordu.

Lazare, bir müddetten beri, onu, yeni bir merakla daha hayrete düşürüyordu. Yakında öleceğine olan inancı ile, bir odadan çıksa, bir kitabı kapasa, bir eşya kullansa, bunu, son hareketi zannediyor, ne o eşyayı, ne o kitabı, ne o odayı bir daha görmiyeceğine inanıyordu; bunun üzerine, her şeye mütemadiyen veda etmeği âdet edinmiş, her şeyi tekrar eline alıp bir kere daha görmek gibi marazî bir ihtiyaç duyar olmuştu. Buna simetri fikirleri de karışıyordu; üç adım sola atsa, üç adım da

sağa atıyordu; bir şöminenin veya bir kapının iki yanında duran eşyadan birine kaç defa elini sürse, ötekine de o kadar defa dokunuyordu, üstelik, her eşyaya muayyen sayıda, meselâ beş ve yedi defa dokunuyor, bunu hususi bir şekilde yapacak olursa, vedaın son olmasını önlediğine inanıyor, hurafeye sapıyordu. Keskin zekâsına, tabiat üstü şeyleri inkâr etmesine rağmen, utanılacak bir illet gibi gizlediği bu aptalca inancı, bir yabani itaatkârlığiyle tatbik ediyordu. Bu, sırf vakaya, tecrübeye inandığını söyliyen kötümserin ve müsbetçinin ruhunda sinir bozukluğunun aldığı öcdü. Lazare, bu halleriyle artık sıkıcı bir insan oluyordu.

Pauline :

— Ne dolaşıp duruyorsun ? diye haykırıyordu. Üç defadır şu dolaba gelip anahtarı tuttun... Merak etme uçmaz.

Lazare, akşamları, yemek odasından bir türlü çıkmıyor, sandalyeleri muayyen bir şekilde diziyor, kapıyı, muayyen sayıda açıp kapıyor, tekrar odaya giriyor, önce sağ elini, sonra sol elini büyük babasının şaheseri üzerine koyuyordu. Pauline merdivenin alt başından onu işitiyor, dayanamıyor gülüyordu.

— Seksen yaşına geldiğin zaman öyle illetli olacaksın ki !.. Sorarım sana. eşyayı böyle dürtüşleyip durmak, akıllı harcı mı ?

Pauline, gitgide, onun bu huzursuzluğundan endişelenerek artık şaka etmez oldu. Bir

sabah, içinde annesinin öldüğü karyolanın tahtasını yedi defa öptüğünü gördü; telâşa düştü, Lazare'ın, hayatını zehirlediği azapları tahmin ediyordu Lazare, bir gazetede, yirminci asra ait müstakbel bir tarih görüp de, benzi attığı zaman, Pauline, acıyarak ona bakıyor, delikanlı başını öteye çeviriyordu. İşin anlaşıldığını hissediyor, çıplak görülmüş bir kadın utancı ile koşup odasına saklanıyordu. Kaç defalar, kendisini, korkaklıkla itham etmiş, kaç defalar illeti ile mücadeleye yemin etmişti. Muhakeme ediyor, ölüme karşıdan bakmağa muvaffak oluyordu; sonra, ona meydan okumak için, bir koltukta uykusuz oturacağı yerde, hemen yatağına uzanıyordu. Ölüm, isterse gelebilirdi, onu bir kurtuluş gibi bekliyordu. Fakat, kalbinin çarpıntıları, yeminlerini derhal alıp götürüyor, o soğuk nefes vücudunu buz gibi donduruyor, Lazare, ellerini ileri uzatarak, yine "Aman yarabbi! Aman yarabbi!„ diye haykırıyordu. İlletinin böyle korkunç şekilde nüksedişleri, onu utançla ve ümitsizlikle dolduruyordu. O zaman, kuzeninin müşfik merhameti, Lazare'ı büsbütün harabediyordu. Günler öyle taşınmaz hale geliyordu ki, Lazare, her güne başlarken, onu asla bitiremiyeceğini sanıyordu Varlığı böyle zerre zerre dağıldıkça, önce neşesini kaybetmişti, şimdi metaneti de elden gidiyordu.

Bu arada, Pauline, feragatinin verdiği

gururla, galebe çalmak istiyordu. İlleti biliyordu; Lazare'a, hayatı sevdirmek suretiyle, kendi cesaretinden bir nebze vermeğe çalışıyordu. Fakat, iyiliği, mütemadiyen akim kalıyordu. Önce, onunla göğüs göğüse çarpışmak istemişti, eski şakalarına başlıyor, "Bu muzır kötümserlik ifritini„ diline doluyordu. Şimdi, büyük ermiş Schopinhauer'e kendisi mersiye okuyordu, Lazare ise, bütün o soytarı kötümserler gibi, dünyayı bir kestane fişeği ile havaya uçurmağa razı olurya, fakat, işin içinde asla bulunmak istemiyordu; bu alaylar, Lazare'ı zoraki bir gülüşle sarsıyor, delikanlı bundan okadar ıstırap çeker gibi görünüyordu ki, Pauline bu şakayı bir daha tekrar etmedi. Genç kız, bunun arkasından, çocuk avutur gibi, ona, sâkin ve şirin, sevimli bir muhit yaratmağa uğraştı. Lazare, Pauline'i, daima mesut, taravetli, misk gibi hayat kokar bir halde görüyordu. Ev, güneşle dolu idi. Rahat rahat yaşamaktan başka işi yoktu, halbuki buna imkân bulamıyordu, bu saadet ahret korkusunu artırıyordu. Pauline, nihayet hileye saptı, Lazare'ı büyük bir işe saldırarak sersemletmek istedi. Delikanlı, işsizlikten hasta, hiç bir şeyden tat duymuyor, okumayı bile fazla yorucu buluyor, kendini yiyip bitirerek günlerini geçiriyordu.

Pauline, bir aralık ümide düştü. Sahilde kısa bir gezinti yapmağa gittikleri sırada, Lazare, birkaç kazıktan ibaret kalan dalga-

kıran ve sed harabesi karşısında durmuş, mukavemeti muhakkak olacağını temin ettiği yeni bir müdafaa tertibatını ona anlatmağa başlamıştı. Noksanlık, kemer ağaçlarının metanetsizliğinden ileri geliyordu; bunların kalınlığını bir misline çıkarmak, orta direğe daha fazla bir meyil vermek lâzımdı. Lazare'ın sesi eskisi gibi gür çıktığı, gözleri pırıldadığı için, Pauline, onu, tekrar işe başlaması için sıkıştırıyordu. Kasaba zarar görüyordu, her büyük med, onun bir parçasını alıp götürüyordu; Lazare gidip valiyi görecek olursa, tahsisatı muhakkak koparacaktı. Hem genç kız, yeniden avans vermeği teklif ediyor, bu hayır işinin şerefli bir şey olacağını söylüyordu. Asıl istediği şey, Lazare'ı tekrar faaliyete atmaktı, parasının geri kalan kısmını bu işte kaybetmeğe razıydı. Fakat, Lazare, omuz silkmeğe başlamıştı bile. Neye yarayacaktı? Benzi sararmıştı. Çünkü bu işe başlıyacak olursa, onu bitirmeden öleceği aklına gelmişti. Onun için, şaşkınlığını gizlemek maksadiyle, Bonneville balıkçılarına karşı duyduğu hıncı ileri sürdü.

— Deniz, ortalığı harabettiği zaman bu herifler benimle alay ettiler! Hayır, hayır, mahvetsin onları! Kibritlerim adını verdikleri şeylerle bir daha alay edemiyecekler.

Pauline, usul usul onu teskine çalışıyordu. Bu adamcağızlar o kadar bedbahttılar ki! Bütün evlerin en sağlamı olan Houtelard'ın

eviyle, üç evi, üç fakir kulubesini daha alıp götüren med gününden beri sefalet artıyordu. Vaktiyle kasabanın zengini olan Houtelard, gerçi yirmi metre geride eski bir buğday ambarına yerleşmişti; fakat, öteki balıkçılar nereye sığınacaklarını bilemedikleşinden, köhne kayık enkazından yaptıkları kulübemsi şeyler altında konaklıyorlardı. Acıklı bir manzara, yamyamlar gibi üst üste bir yaşayıştı bu, kadın, çoluk çocuk bit içinde. ahlâksızlık içinde yüzüyorlardı. Ahalinin toplayıp verdiği sadakalar rakıya gidiyordu. Bu biçareler, elbise, mutfak takımı, mobilya gibi eşya olarak verilen ianeleri satıp o müthiş calvados'tan litre litre satın alıyor, öiü gibi kapılarının önüne serilip yatıyorlardı. Onları, yalnız Pauline müdafaa ediyordu; rahip, bu adamlardan vazgeçmişti, Chanteau bir domuz sürüsüne belediye reisliği etmek istemediği için istifasını vereceğini söylüyordu. Lazare da, kuzini, fırtınalarla döğülen bu bir avuç sarhoşa kendini acındırmağa çalıştıkça, babasının o her zamanki iddiasını ileri sürüyordu.

— Burada yaşamağa, onları zorlıyan var mı? Gidip kasabalarını başka yerde yapsınlar vesselâm... Dalgaların altında böyle yapışıp oturmak, budalalığın dik âlâsı!

Herkes aynı fikirde idi. Herkes öfkeleniyor, bu adamlar için, inatçı keratalar diyordu. O zaman, onlar, kuşkulu bir yabanî

tavrı alıyorlardı. Mademki, orada doğmuşlardı, niçin gideceklerdi? Yüzlerce ve yüzlerce yıldan beri, bu, böyle devam ediyordu, başka yerde işleri yoktu, Prouane'ın, çok sarhoş olduğu zaman söylediği gibi: "ne olsa, insanı bir şey yiyip mahvedecek„ ti.

Pauline, gülümsüyor, başiyle tasdik ediyordu; çünkü, saadet, onca, ne insanlara, ne eşyaya, eşya ile ve insanlarla uzlaşmaktaki makul şekle bağlıydı. Genç kız, ihtimamlarını artırıyor, daha geniş yardımlar dağıtıyordu. Nihayet, Lazare'ı avutmak, merhamet yoliyle kendi kendini unutturmak ümidine kapılmış, yaptığı hayır işlerine onu da ortak ederek, sevinmişti. Her cumartesi günü, Lazare, Pauline'in yanında kalıyordu. İkisi birlikte saat dörtten altıya kadar, kasabadan gelen küçük dostlarını, ana babaların matmazelin evine dilenmeğe yolladıkları, paçavralar içinde, dizi dizi çocukları kabul ediyorlardı. Bir sürü sümüklü baldırı çıplakla, bitli küçük kız, darmadağın geliyordu.

Bir cumartesi, hava yağmurlu olduğu için, Pauline, âdeti olduğu üzere, ianesini sed üzerinde dağıtamadı. Lazare, gidip bir peyke getirdi, mutfağa yerleştirdi.

Véronique:

— O ne! Mösyö, matmazel, bütün bu bitli çocukları buraya mı dolduracak?... Çorbanızın içinde hayvancıklar bulmak niyetinde iseniz, çok güzel bir fikir.

Genç kız, elinde çil para kesesi ve ilâç kutusu olduğu halde içeri giriyordu. Gülerek cevap verdi.

— Aldırma! Bir süpürge vuruverirsin... Hem de, yağmur, öyle şakırtılı yağıyor ki, bu zavallı çocuklar yıkanıp temizlenmişlerdir.

Gerçek, içeri ilk girenlerin yüzü, sağanakla yıkanmış, pembe pembe idi. Fakat, öyle sırsıklamdılar ki, sırtlarındaki paçavralardan, döşeme taşlarına akan sular birikintiler yapıyordu. Matmazel, çocuklar bir parça kurunsunlar diye bir demet çalı çırpı yakmasını emredince, hizmetçi kız büsbütün aksilendi. Peykeyi ocağın önüne sürdüler. Biraz sonra, orada, bir sıraya dizilmiş, tir tir titriyerek birbirine sokulmuş, hayasız ve sinsi bir sürü çocuk birikmişti; orada sürünüp duran yarısı boşalmış şarap şişelerine artmış bir parça ete, bir et tahtası üzerine atılmış duran bir demet havuca. yiyecek gibi bakıyorlardı.

Véronique, hâlâ homurdanıyordu.

— Olur şey değil; bu çocuklar, hep büyüyorlar, hepsi artık hayatlarını kazanmalı! Merak etmeyin, siz razı olduktan sonra, yirmi beş yaşına kadar kendilerini çocuk yerine koyarlar!

Matmazel, ona, susmasını söylemek zorunda kaldı.

— Daha bitmedi mi?... Büyümek, karınlarını doyurmaz ki.

Pauline, masanın başına oturmuştu, para ile, dağıtacağı eşya elinin altında duruyordu, çocukları birer birer çağırmağa hazırlanıyordu. Tam o sırada, ayakta kalan Lazare, çocuk kalabalığının ortasında Houttelard'ın oğlunu görünce, çıkıştı

— Sana, bir daha gelme, demiştim, koca serseri!... Açlıktan ölen bunca insan varken yiyecek içecek her şeyleri olduğu halde, ananla baban, seni buraya dilenmeğe yollamaktan utanmıyorlar!

Çok çabuk serpilmiş, gamlı ve ürkek tavırlı on beş yaşında bir oğlan olan Houtelard'ın oğlu ağlamağa başlamıştı.

— Gelmezsem beni dövüyorlar... Kadın ipe davrandı, babam da beni dışarı itti.

Böyle derken, aynı zamanda kolunu sıvıyor, orasına vurulan düğümlü ipin bıraktığı mor bir izi gösteriyordu. Kadın, babasının nikâhla aldığı o eski hizmetçi kadındı, çocuğu öldüresiye dövüyordu. Servetleri mahvolalı beri, hasisliklerinin şiddeti ve levsi artmıştı. Şimdi, bir çirkef içinde yaşıyorlar, öclerini çocuktan alıyorlardı.

Pauline, Lazare'a, yavaşça :

— Şunu bileğine, arnika ile bir kompres yap, dedi.

Sonra, çocuğa beş frank uzattı.

— Al! dedi, bunu onlara ver de, seni dövmesinler. Eğer yine döverlerse, gelecek cumartesi, vücudunda bere bulunursa, bilmiş olsunlar, bir para almıyacaksın.

Öteki haylazlar, peykenin üzerinde, sırtlarını ısıtan alevden neşelenmişler, dirsekleriyle biribirinin böğürlerini dürterek sinsi sinsi gülüşüyorlardı. Esvaplarından buğular tütüyor, çıplak ayaklarından iri damlalar dökülüyordu. İçlerinden biri, bir mini mini, bir havuç çalmış, gizli gizli kemiriyordu.

Pauline devam etti.

— Cuche, ayağa kalk. Yakında, Bayeux'deki şifasızlar evine kendisini kabul ettirebileceğimi, annene söyledin mi?

Cuche kadının, sahildeki koğuklarda, üç metelik veyahut, bir parça domuz yağı artığı mukabilinde bütün erkeklerle düşüp kalkan o terk edilmiş, sefil kadının bir bacağı kırılmıştı; şimdi sakattı, müthiş surette topallıyordu, bu sakatlıkla büsbütün artan korkunç derecedeki çirkinliği, yine de, her zamanki müşterilerini hiç eksiltmiyordu.

Çocuk, kısık bir sesle cevap verdi.

— Evet, söyledim, istemiyor.

Çocuk, kendisi, gürbüzleşmişti. On yedi yaşına basmak üzere idi. Ayakta duruyor, elleri iki yanına sarkık, acemi acemi sallanıyordu.

Lazare:

— Nasıl? İstemiyor ne demek? diye haykırdı. Sen de öyle, istemiyorsun, bu hafta gel de, zerzevat bahçesinde bana yardım et demiştim, hâlâ bekliyorum.

Çocuk, hep iki yanına sallanıyordu

— Vaktim olmadı.

O zaman, Pauline, kuzeninin köpürmek üzere olduğunu görünce araya girdi.

— Otur, birazdan kunuşuruz. Aklını başına toplamağa çalış, yoksa ben de öfkeleneceğim.

Sıra, Gonin'in küçük kızına gelmişti. Kız on üç yaşındaydı, sarışın saçlarının örgüsü altında, güzel yüzü hâlâ pembe duruyordu. Kendisine sual sorulmadan, bir araba zevzeklik ortasında açık açık teferruatı ortaya saçarak, babasının kötürümlüğü kollarına ve diline yayıldığını, anlattı, artık, hayvan gibi sade homurtular çıkardığını söyledi. Kuzenleri Cuche, karısını bırakıp onların sofralarına ve yataklarına yangelen o eski gemici daha o sabah, ihtiyarın üzerine atılmış, onu öldürmek istemişti.

— Onu annem de dövüyor. Geceleyin, kuzenle beraber, arkasında gömlekle yataktan kalkıyor, babamın tepesinden aşağı kova kova su boşaltıyor, çünkü babam öyle inliyor ki, rahatsız oluyorlar... Görseniz, onu ne hale koydular! Çırçıplak, matmazel, çamaşır lâzım, çünkü vücudunu tırmalıyor,...

Lazare :

— Anladık, sus!

Diye onun sözünü kesti. Pauline de merhamete gelmiş, Véronique'i, bir çift yatak çarşafı getirsin, diye yukarı yollamıştı.

Lazare bu kızı, yaşına göre çok fazla

serbest buluyordu. Onun fikrince kız, arasıra şamar yemekle beraber, kendisi de, babasını tartaklamağa başlamıştı; üstelik ona verilen her şey, para, et, çamaşır, sakat adama gideceği yerde, karısiyle kuzeninin keyif etmelerine yarıyordu. Birdenbire çocuğa sordu.

— Evvelki gün, Houtelard'ın kayığında, o kaçıp giden adamla, ne yapıyordun?

Kız, sinsi sinsi güldü. Çenesiyle, Cuche'ün oğlunu göstererek, cevap verdi.

— Yabancı bir adam değildi, bu idi. Beni arkamdan itmişti...

Lazare, onu tekrar susturdu.

— Evet, evet, ben iyice gördüm. Paçavralarını başına doğru kaldırmıştın. On üç yaşında, bu işe erken başlıyorsn kuzum!

Pauline, eliyle onun koluna dokundu. Çünkü, butün öteki çocuklar, hattâ en küçükleri bile, gözlerini açmışlar, bakıyorlardı, ta içine kadar gülen bu gözlerde, mevsimsiz bir fesat kıvılcımı parlıyordu. Erkeklerin, dişilerin ve yavrularının, içinde tefessüh ettikleri bu yığın ortasında bu çürüyüp gitmenin önüne nasıl geçilebilirdi? Pauline bir çift yatak çarşafiyle bir litre şarabı kıza teslim ettikten sonra, bir lâhza ona yavaş sesle hitabetti. Bu çirkin şeylerin sonu fena olacağını, gerçekten bir kadın olmadan evvel onu hasta edip çirkinleştireceğini söyliyerek onu korkutmağa çalıştı. Kızı, zaptetmek için, bu biricik çare idi.

Lazare, artık, kendisini tiksindirmeğe ve

öfkelendirmeğe başlıyan bu dağıtma işini çabuk bitirmek için, Prouane'ın kızını çağırmıştı.

— Babanla annen, dün akşam yine sarhoş olmuşlar.. Sen, onlardan daha sarhoşmuşsun, bana söylediler.

— Yoo! hayır, mösyö, benim başım ağrıyordu.

Lazare, çocuğun önüne, bir tabak çiğ köfte koydu.

— Ye bunu.

Kız, tekrar, sıracalarla kemiriliyordu, tam bülûğun nazik devresinde, asabî bozukluklar yine kendisini göstermişti. Ayyaşlık, hastalığını artırıyordu, anası ve babasiyle beraber, o da içmeğe başlamıştı. Üç köfte yuttuktan sonra irkildi, tiksinerek yüzünü burusturdu.

— Fazla geldi, artık yiyemiyorum.

Pauline, eline bir şişe almıştı.

— Sen bilirsin, dedi. Etini yemezsen, bir kadeh kına kınanı içemezsin.

Bunun üzerine, çocuk, gözleri dolu kadehte, tiksintisini yendi; sonra, kadehi boşalttı, artık erbap hale gelmiş bir sarhoş gibi, bileğinin hünerli bir hareketiyle, onu, gırtlağına döktü. Fakat, oradan ayrılmıyordu, nihayet, şişeyi alıp götürmesine izin vermesi için matmazele yalvardı, her gün gelmek fazla yorgunluk oluyor, dedi; şişeyi koynuna alıp yatacağını, eteğinin altına

saklıyacağını, babasiyle annesinin onu ele geçirip içemiyeceklerini vadediyordu. Matnazel, düpedüz reddetti.

Lazare:

— Şişeyi sana verelim de, daha yamacı inmeden boşalt, dedi değil mi. Şimdi artık, sana inanmıyoruz, şarap küpü yumurcak!

Peyke boşalıyordu, çocuklar birer birer ayağa kalkıyorlar, para, ekmek, et alıp gidiyorlardı. Bazıları, kendi paylarını aldıktan sonra, ateşin karşısında biraz daha durmak istiyorlardı. Fakat, Véronique, havuç demetinin yarısını yediklerinin farkına varmış, onları kovuyor, insafsızca, yağmurun altına atıyordu. Görülmüş şey değildi! Daha toprağı üzerinde duran havuçlar! Biraz sonra, mutfakta, Cuche'ün oğlundan başka kimse kalmadı. Mağmum ve hantal, orada durmuş, matmazelin nasihatını bekliyordu. Pauline, onu çağırdı, yavaş sesle uzun uzun bir şeyler söyledi, yine de her cumartesi olduğu gibi, ekmeğini ve beş frangını eline verdi: Cuche, o muzır ve inatçı hayvan kırıtışiyle, çekilip gitti Çalışacağını vadetmişti. Fakat, vadini yerine getirmemeği aklına koymuştu.

Hizmetçi kadın, nihayet, derin bir nefes aldığı sırada, birdenbire haykırdı.

— Bunların hepsi gitmedi mi? Şu köşede bir tane daha var.

Bu, Tourmal'ın küçük kızı, dağ yollarında dolaşan o piç kurusu idi On yaşında olma-

sına rağmen, cüce gibi kısa boylu idi. Yalnız, hayasızlığı artıyordu, canbazhanelerde takla attırmak için, kemikleri yerinden çı karılan ucube çocuklar gibi, daha kundakta iken dilenciliğe alıştırılmış, gitgide daha mıymıntı, daha sırnaşık oluyordu. Yenek dolabı ile ocağın arasına çömelmişti, sanki kötü bir iş yaparken yakayı ele vermekten korkarak o kuytu köşeye sinmişti. Bu tabii gözükmedi

Pauline, sordu.

— Orada ne yapıyorsun?

— Isınıyorum.

Véronique, mutfağın içini, endişe ile gözden geçiriyordu. Daha evvel, öteki cumartesi günleri, çocuklar sed üzerinde oturdukları zaman bile, ufak tefek eşya kaybolmuştu. Fakat, şimdi her şey yerli yerinde gibi gözüküyordu. Küçük kız, hızla ayağa kalkmış cırlak sesiyle onları sersemletmeğe başlamıştı.

— Babam hastanede, büyük babam çalışırken yaralandı, annemin sokağa çıkacak esvabı yok... Bize acıyın, matmazelciğim.

Lazare, sabrı tükenerek, kaykırdı.

— Kafa patlatıp durma, yalancı; baban, kaçakçılıktan hapiste, büyük baban, Roqueboise'daki istiridye tarlasında hırsızlık ederken bileği burkuldu; annenin giyecek esvabı yoksa, çapulculuğa gömlekle gider. Verçhe mont'daki otelcinin yine beş tavuğunu boğ-

muş diye, gelip haber verdiler... Senden daha iyi bildiğimiz şeyler için gelip yalan söyliyerek bizimle alay mı ediyorsun? Git, bu masalları yoldan geçenlere anlat.

Çocuk, bu sözleri işitmiş bile görünmedi. Aynı hayasız soğukkanlılıkla devam etti.

— Merhamet edin, matmazelciğim, erkeklerimiz hasta, annem de, artık sokağa çıkamıyor... Allah mükâfatınızı verir...

Pauline, işi kısa kesmek için; ona bir para uzattı.

— Al! Çek arabanı, bir daha da yalan söyleme, dedi.

Çocuk, bu lâfı tekrar ettirmedi. Bir sıçrayışta mutfaktan çıktı, bodur bacaklarının olanca hızı ile bahçeden geçti. Fakat, aynı dakikada, hizmetçi kız bir feryat koparmıştı.

— Ah! Eyvahlar olsun! yemek dolabının üstünde duran kâse yok!.. Matmazelin kâsesini aldı, gidiyor!

Derhal dışarı fırlamış, hırsız kızı kovalamağa başlamıştı. İki dakika sonra onu kolundan yakalamış, müthiş bir zaptiye tavriyle mutfağa getiriyordu. Üstünü aramak için çekmedikleri sıkıntı kalmadı, çünkü debeleniyor, ısırıyor, tırmalıyor, sanki boğazlıyorlarmış gibi avaz avaz haykırıyordu. Kâse, ceplerinde değildi. Gömlek diye sırtında taşıdığı paçavranın altında, ta cildine yapışık buldular. Kız, ağlamağa nihayet verdi, bu sefer, utanmadan, kâseden haberi olma-

dığını, yerde oturduğu sırada, herhalde üzerine düşmüş olacağını iddia etti.

Véronique, boyuna söylenip duruyordu.

— Rahip efendi, bu kız bir şeyinizi çalacak, diyordu. Zaten polise haber yollıyacağım.

Lazar da, hapis lâkırdısı ediyordu, kuyruğuna basılmış bir yılan yavrusu gibi dikilen küçük kızın meydan okumasına öfkelenmişti. İnsanın tokatlıyacağı geliyordu.

Lazare:

— Aldığın parayı geri ver, diye haykırdı. Para nerede?

Kız, parayı, yutmak için dudaklarına götürdüğü sırada, Pauline, onu bu zahmetten kurtardı.

— Zararı yok, kalsın, dedi, evine de haber ver, bu sonuncudur. Bundan sonra, ne eksiğiniz olduğunu görmek için, kendim geleceğim... Haydi defol!

Çocuğun çıplak ayaklarının su birikintilerine dalıp çıktığı işitildi: sonra bir sessizlik oldu. Véronique peykeyi itip dürtüyor, elinde tahta bezi, eğilmiş, paçavralardan sızan su birikintilerini siliyordu Doğrusu ya! mutfağı pek temiz olmuştu, içeri dolan bu sefillerle leş gibi kokmuştu; o kadar ki, hizmetçi kız bütün kapıları ve pencereleri açtı. Matmazel, ciddîleşmiş, hiç bir şey söylemeden, kesesini ve ilâçlarını topluyordu. Mösyö de, isyan etmiş, tiksintiden ve can sıkıntısından, esneyerek muslukta elini yıkamağa gitmişti.

Pauline'e dert olmuştu: Lazare'ın, kasabadaki küçük dostlariyle ilgilenmediğini görüyordu. Cumartesi günleri, ona, lûtfen yardım etmesi de, sadece, kendi hatırı içindi, içinden gelmiyordu. Pauline, ne fakirlikten, ne ahlâk fesadından, hiç bir şeyden yüksünmediği halde, Lazare, bu çirkin şeylere öfkeleniyor, üzülüyordu. Kendisi, başkalarına karşı duyduğu sevgi ile, sakinliğini, neşesini muhafaza ettiği halde, Lazare benliğinden ayrılmıyor, kasvete gömülmek için dışarda yeni yeni sebepler buluyordu. Yavaş yavaş, böylece, insanların bütün günahları, içinde filiz vermeğe başlıyan bu çocuklar, onu gerçekten rahatsız etmeğe başlamıştı. Bu sefiller dölü, onun hayatını büsbütün zehir ediyor, Lazare, onların yanından ayrıldığı zaman, kırık dökük , meyus, insan sürüsüne karşı kin ve istihfaf dolu oluyordu. Hayır işlerine sarf edilen o iki saatlik zaman, onu fena bir adam yapıyor, Lazare, sadakayı inkâr ediyor, merhametle alay ediyordu. Bu zararlı böcekler yuvasının büyümesine yardım etmektense, onu ayağının altında ezmek daha akıllıca bir hareket olacağını haykırıyordu. Pauline, onu dinliyor, haşinliğine şaşıyor, duyguları birbirinin aynı olmadığını görerek çok üzülüyordu. O cumartesi günü, yalnız kaldıkları zaman, delikanlı, bütun ıstırabını ağzından şu cümle ile kaçırdı

— Sanki bir lağımdan çıkmışım gibi geliyor.

Sonra ilâve etti.

— Bu ucubeleri nasıl sevebiliyorsun?

Genç kız cevap verdi:

— Kendim için değil, kendi hesaplarına seviyorum da ondan; sen, yolda uyuz bir köpeğe rasgelsen eve alırsın.

Lazare, itiraz etti.

— Köpek başka, insan başka.

Pauline:

— Yardımı yardım etmiş olmak için yapmak az şey midir? Yola gelmemeleri can sıkıyor, çünkü, düzelseler, belki sefaletleri azalır. Ama, karınlarını doyurup, vücutlarını ısıtmaları da bana yetiyor, memnun oluyorum. Yine bir ıstırap azalmış demektir... Kendilerine yaptığımız iylikten dolayı bizi mükâfatlandırmalarını ne için istiyorsun?

Sonra, hazin hazin şu neticeye vardı:

— Azizim Lazare, görüyorum ki, bu iş senin hiç hoşuna gitmiyor, bundan böyle bana yardım etme, daha iyi Kalbini bulandırıp, seni olduğundan daha fena bir insan haline getirmek niyetinde değilim.

Lazare, elinden kaçıyordu. Pauline, onu, içinde bulunduğu dehşet ve can sıkıntısı buhranından kurtarmaktaki aczine kanaat getirerek, fena halde üzüldü. Lazare'ı bu kadar sinirli görünce, bu halin, sırf itiraf etmediği hastalığın tahribatından olduğuna inanamıyor,

bu kedere daha başka sebepler arıyor, Louise yine aklına geliyordu. Muhakkak ki Lazare hâlâ o kızı düşünüyor, onu görememenin ıstırabını taşıyordu. O zaman, Pauline, buz gibi donup kalıyor, feragatinin gururunu tekrar bulmağa çalışıyor, bütün ailesinin saadetine yetmek için, etrafında gereği kadar neşe yaratacağına andiçiyordu.

Bir akşam, Lazare, acı bir söz söyledi, esniyerek:

— Burada ne kadar yalnızız, dedi.

Pauline, onun yüzüne baktı. Acaba bu bir ima mıydı? Fakat, ona, daha açık sual sormağa cesaret edemedi. İyi yüreği isyan ediyor, hayatı yeniden bir azap haline geliyordu.

Lazare'ı son bir sadme daha bekliyordu. İhtiyar Mathieu'sü iyi değildi. Martta on dört yaşına basan bu zavallı hayvanın ard ayakları büsbütün tutulmuştu. Nöbet nöbet uyuşuyor, güçlükle yürüyor, bahçede güneşe uzanıp yatıyor, melâlli gözleriyle, evden çıkanları kolluyordu. Lazare'ı asıl müteessir eden şey kör gözleri gibi, dumanlı mavimtırak bir bulutla kararmış ve bulanıklaşmış o ihtiyar köpek gözleriydi. Lâkin, Mathieu hâlâ görüyor, sürüne sürüne gelip iri kafasını sahibinin dizine yaslıyor, sonra, her şeyi anlar gibi kederli bir tavırla gözlerini ona dikip bakıyordu. Artık güzelliği de kalmamıştı. Beyaz ve kıvırcık tüyleri sararmıştı; eskiden kapkara olan burnu beyazlaşıyordu. Pislikten

ve bir nevi utançtan, acınacak hale geliyordu, çünkü çok ilerlemiş olan yaşından dolayı, onu yıkamağa cesaret edemiyorlardı Bütün oyunlarına artık nihayet vermişti. Sırtüstü yatıp yuvarlanmıyor, kuyruğunu kovalamıyor, hizmetçi kız, Minouche'un yavrularını denize atmağa giderken onlara karşı sevgi hamlesiyle tutuşmuyordu. Şimdi, günlerini, ihtiyar bir adam gibi uyukluyarak geçiriyor, ayağa kalkmakta öyle zahmet çekiyor, gevşek bacaklarını öyle sürüklüyordu ki, çok zaman, ev halkından biri, merhamete geliyor, ona yardım ediyor, bir dakika ayakta tutuyor, köpek ancak ondan sonra yürüyebiliyordu.

Kan kaybederek, her gün biraz daha halsizleşiyordu. Bir baytar çağırmışlardı. Adam köpeği görünce gülmeğe başlamıştı. Nasıl? Kendisini bu köpek için mi rahatsız etmişlerdi? En doğrusu bu havvanı öldürmekti. Bir insanın hayatını uzatmağa çalışmak lâzımdı, fakat, ölüme mahkûm bir hayvana ıstırap çektirmek neye yarardı? Baytarı, altı frank vizite ücretini eline verip, kapı dışarı etmişlerdi.

Bir cumartesi günü, Mathieu öyle kan kaybediyordu ki onu ahırına kapamak icabetmişti. Yürürken, arkasından, yağmur gibi iri kırmızı damlalar dökülüyordu. Doktor Cazenove, o gün erkenden gelmişti, Lazare'a, aile efradından biri imiş gibi muamele edilen köpeği görmek teklifinde bulundu. Onu, başını

kaldırmış, gayet halsiz, fakat gözü hâlâ canlı, yaşar bir halde buldular. Doktor, hayvanı bir hastanın başı ucunda takınmak âdetinde olduğu düşünceli tavırla, uzun uzun muayene etti. Nihayet:

— Bu kadar bol kan işeme, böbreklerin kanserli bir tereddisinden ileri gelir... Bu hayvan ölüme mahkûm. Fakat, bir kaç gün daha yaşıyabilir, meğer ki âni bir hemoraji ile öle.

Mathieu'nün ümitsiz hali yüzünden yemek üzüntülü geçti. Madam Chanteau'nun onu ne kadar sevdiği, Mathieu'nün ne köpekleri boğduğu, gençliğinde nasıl oyunlar yaptığı, ıskaradan ne pirzolalar, ocaktan sıcak sıcak ne yumurtalar aşırdığı hatırlandı. Bununla beraber, yemekten sonra, rahip Horteur piposusu çıkarınca, yine neşelendiler, papazın, o sene çok neffs olacağı anlaşılan armutaları hakkında verdiği havadisleri dinlediler. Chanteau, yakında nöbet geçireceğini haber veren, için için gidişmelere rağmen, kendisi yirmi yaşında iken moda olan çapkınca bir şarkıyı söylemeğe başladı O akşamı pek güzel geçirdiler. Lazare bile neşeleniyordu.

Birdenbire, saat dokuza doğru, sofraya çay geldiği sırada, Pauline haykırdı.

— A a! işte, Mathieu'cük geldi!

Gerçek, Mathieu, sendeliye sendeliye, kanlar içinde, zayıflamış bir halde yemek odasına sokuluyordu. Hemen arkasından Véronique'in sesi işitildi, elinde bir mutfak pa-

çavrasiyle, köpeğin peşinden geliyordu. İçeri girdi.

— Ahırda bir işim çıktı. içeri girdim, Mathieu kaçtı. Ölünceye kadar, siz nerede iseniz ille oraya gelecek; adım atmağa haddin yok. Boyuna ayak altında dolaşıyor... Haydi, gel, burada oturamazsın.

Köpek, ihtiyar ve titrek kafasını, halim ve biçare bir tavırla eğiyordu.

Pauline, yalvardı.

— Ne olur! Bırak şunu.

Fakat, hizmetçi kız öfkeleniyordu.

— Yoo, bu olmaz işte!.. Peşisıra dolaşıp kanlarını silmekten bıktım İki gündür mutfak kan içinde, adam iğreniyor... Böyle, dört tarafı dolaşırsa, yemek odasından hayır bekle.. Haydi, yallah! çabuk ol diyorum sana!

Lazareda :

— Bırak şunu, dedi. Sen git.

O zaman Véronique, pür hiddet kapıyı örtüp çıkarken, Mathieu anlamış gibi, geldi, başını efendisinin dizine koydu. Hepsi onu ağırlamak istediler, şeker kırıp verdiler, gayrete getirmeğe çalıştılar. Eskiden, her akşam tekrar edilen bir oyun vardı. Mathieu'den uzağa, masanın öte başına bir parça şeker konurdu. Köpek, çabucak, masanın etrafından dolaşır, fakat o esnada, şeker oradan alınıp öbür uca konulmuş bulunurdu.

Mathieu, durmadan masanın etrafında döner, şeker de, durmadan oradan oraya sıçrardı, nihayet, köpek sersemler, bu mütemadi hokkabazlık karşısında şaşırıp kalır, şiddetle kavlamağa başlardı. Lazare, zavallı hayvanın bu can çekişmesi arasında, onu yine bir parça avutmak için, kardeşçe bir düşünce ile aynı oyunu tekrarlamağa yeltendi. Köpek, bir lâhza kuyruğunu salladı, bir kere döndü, sonra Pauline'in sandalyesine çarptı. Şekeri görmüyor, bir deri bir kemik vücudu yan yan gidiyor, masanın etrafına, kanı, kırmızı damlalar halinde pıtır pıtır dökülüyordu Chanteau. artık şarkıyı kesmişti. Eski pisboğaz Mathieu'nün oyunlarını hatırlıyarak, emekleyen, ölüm halindeki zavallı Mathieu' nün manzarası karşısında, hepsinin yüreği bir merhametle burkuluyordu.

Doktor, yavaş bir sesle:

— Hayvanı yormayın, dedi. Öldürüyorsunuz.

Ses çıkarmadan piposunu içmekle meşgul papaz, herhalde teessürünü ifade etmek için, şu mütalâayı ileri sürdü.

— Bu büyük köpekler, âdeta insana benziyor.

Saat onda, rahiple doktor gittikten sonra, Lazare, kendi odasına çıkmadan evvel, Mathieu'yü bizzat ahıra götürüp kapattı. Onu, taze ot üzerine uzattı, su gerdelinin yanında olduğuna emniyet getirdi. Onu öp-

tü, sonra yalnız bırakmak istedi. Fakat köpek bir gayret sarf etmiş, zahmetle tekrar ayağa kalkmış, onun peşinden gelmişti. Lazare, hayvanı üç defa yerine yatırmak zorunda kaldı Mathieu, nihayet, boyun eğdi, başını yukarı kaldırmış vaziyette durdu, sahibinin uzaklaşmasına öyle dertli dertli baktı ki, Lazare, yeis içinde geri dönüp onu bir kere daha öptü

Lazare, yukarı çıktıktan sonra, gece yarısına kadar kitap okumağa çalıştı, sonra yattı. Fakat uyuyamadı, Mathieu aklından çıkmıyordu. Onu, hep samanın üzerine uzanmış, titrek bakışlarını kapıya doğru çevirmiş görüyordu.

Acaba, yarın, köpeği ölmüş mü bulacaktı? Lazare, elinde olmadan, ikide bir doğruluyor, hayvanın bahçede havladığı zannına kapılarak dinliyordu. Kulağı kirişte, çeşit çeşit mevhum gürültüler duduyordu. Saat ikiye doğru, iniltiler işitti, yataktan sıçradı. Pauline'in odasından, bir soluk bile işitilmiyordu O zaman Lazare, tekrar aşağı inmek ihtiyacına karşı koyamadı. Köpeğini bir daha görmek ümidiyle, birdenbire telâşlandı Ayağına bir pantalon geçiriverdi, elinde mum, hızlı hızlı aşağı indi.

Mathieu. ahırda, samanın üstünde kalmamıştı. Yerde sürünerek biraz öteye kadar gitmişti. Sahibinin içeri girdiğini görünce,

başını kaldıracak takat bile bulamadı. Lazare, şamdanı eski kalasların arasına bıraktıktan sanra, toprağın kara rengine şaşmış, çömelmişti; Köpeğin, koskoca bir kan birikintisi ortasında can çekişmekte olduğunu görünce diz üstü düştü. Bu kanla beraber hayvanın hayatı gidiyordu, çukura kaçan gözlerinde bir pırıltı ile, kuyruğunu hafif salladı.

Lazare:

— Ah! zavallı ihtiyar köpeğim! Zavallı ihtiyar köpeğim! diye sızlandı.

Ona, yüksek sesle hitabediyor:

— Dur, senin yerini değiştireyim, diyordu... Olmadı, rahatsız oldun... Ama, o kadar ıslanmışsın ki! Halbuki yanımda bir sünger bile yok!.. Su istiyor musun?

Mathieu, hâlâ dikkatle onun yüzüne bakıyordu. Yavaş yavaş, bir hırıltı böğürlerini sarsmağa başladı. Kan birikintisi, gürültüsüzce, gizli bir kaynaktan çıkar gibi genişliyordu; merdivenler, patlamış fıçılar etrafa koca gölgeler yayıyor, mum pek az aydınlık veriyordu. Bir saman hışırtısı oldu. Bu Minouche'tu, Mathieu için hazırlanan yatağa yatmıştı, ışıktan rahatsız oluyordu.

Lazare yine:

— Su ister misin, zavallı ihtiyar köpeğim? dedi.

Bir paçavra bulmuştu, onu, su gerdeline sokuyor, can çekişen hayvanın ağzına sıkı-

yordu. Bu, köpeği ferahlatır gibi görünüyor, hararetten derisi yüzülen burnu bir parça serinliyordu. Aradan yarım saat geçti, Lazare, gözleri bu acıklı manzara ile dolarak, yüreği muazzam bir hüzünle sıkılarak, mütemadiyen paçavrayı suya batırıyordu. Bir hastanın başı ucundaymış gibi, delice ümitler kapılıyordu. Belki de, sadece bu su sayesinde hayvanı diriltecekti.

Birdenbire:

— Ne var? Ayağa kalkmak mı istiyorsun? dedi.

Mathieu, bir ürperti ile sarsılarak, ayağa kalkmak için gayretler sarf ediyordu. Böğürlerinden yükselen dalga dalga hıçkırıklar, hayvanın bacaklarını geriyordu Fakat, artık sondu, Mathieu, sahibinin dizleri üzerine yıkıldı, gözlerini ondan ayırmıyor, ağırlaşan göz kapaklarının altından hâlâ onu görmeğe çalışıyordu. Lazare, ölüm halindeki hayvanın bu zeki bakışından çok müteessir olmuş, onu dizleri üzerinde tutuyordu; bir insan vücudu gibi uzun ve ağır bu koca vücut, kolları arasında, insan gibi can çekişiyordu. Bu birkaç dakika devam etti. Sonra, hayvanın bulanık gözlerinden basbayağı gözyaşları yuvarlandığını gördü Köpeğin dili efendisinin elini son bir defa daha yalamak için, çarpılan ağzından dışarı sarkıyordu.

Lazare, kendisi de hıçkırıklarla boğularak:

— Zavallı ihtiyar köpeğim! diye haykırdı.

Mathieu, ölmüştü. Çenesinden bir parça kanlı köpük akıyordu. Yere uzanınca, uykuda imiş gibi göründü.

O zaman, Lazare, herşeyin bir kere daha bittiğini hissetti. Şimdi de köpeği ölüyordu. Bu, nisbetsiz bir ıstıraptı, bütün hayatının, içine gömülüp gittiği bir ümitsizlikti. Bu ölüm, öteki ölümleri uyandırıyordu. Annesinin tabutu arkasından bahçeden geçtiği zaman, yüreği bundan daha fazla sızlamış değildi. Annesinden bir nebze bir şey daha gidiyordu. Lazare, onu büsbütün kaybediyordu. Gizlediği acı ile dolu aylar, kâbusların bulandırdığı geceler, küçük mezarlıkta yaptığı gezintiler, ebediyen yok olmanın hiçliği karşısında duyduğu dehşet, diriliyordu.

Bir gürültü oldu, Lazare, döndü, Minouch'un, saman üstünde sakin sakin tuvaletle meşgul olduğunu gördü O esnada kapı gıcırdamıştı, Pauline, zihni kuzeni gibi aynı şeyle meşgul, içeri giriyordu. Lazare, onu görünce, göz yaşları arttı. Annesinin matemini bir nevi yabani utançla gizliyen delikanlı:

— Ah! Mathieu'yü ne kadar severdi! diye haykırdı. Hatırlıyor musun? Eline minimini cikken gelmişti, yemeğini o verirdi, evin içinde hep annemin peşinde dolaşırdı!

Sonra, ilâve etti.

— Artık hiç kimse kalmadı. Çok yalnızız!

Pauline'in, gözlerine yaşlar hücum ediyordu. Mumun ölgün ışığında zavallı Mathieu'yü görmek için eğilmişti. Lazare'ı teselliye çalışmadan, ümitsiz bir el hareketi yaptı, çünkü, kendisini faydasız ve âciz hissediyordu.

VIII

Lazare'ın kederinde esas can sıkıntısıydi. Ağır devamlı bir can sıkıntısı, zehirli bir kaynağın bulanık suyu gibi, her şeyden, karşısına çıkıyordu. Lazare, dinlenmekten sıkılıyor, çalışmaktan sıkılıyor, başkalarından ziyade kendisinden sıkılıyordu. Aynı zamanda, aylâklığından dolayı kendi kendine öfkeleniyor, artık utanıyordu. Kendi yaşında bir erkeğin, en güçlü kuvvetli yıllarını bu Bonneville denilen kovukta ziyan etmesi ayıp değil miydi? O zamana kadar, gerçi, mazeretleri olmuştu; fakat, şimdi artık onu tutan hiçbir şey yoktu; ailesi kıtkanaat geçinirken, kendisi hiç bir işe yaramadan, o ailenin sırtına yük olduğunu düşündükçe, nefsine karşı hafifseme duyuyordu. Ailesi için bir servet kazanması lâzımdı, vaktiyle buna andiçmişti, şimdi, bu hareketi, verdiği sözden dönmek oluyordu. Gerçi, büyük teşebbüsler, bir çırpıda servet kazanmalar gibi istikbale ait projeleri hâlâ yok değildi. Yalnız, hulyadan uyanınca harekete geçmek cesaretini artık kendisinde bulamıyordu. Sık sık Pauline'e :

— Bu böyle devam edemez, çalışmalı-

yım... Caen'da bir gazete çıkarmak istiyorum, diyordu.

Her defasında, Pauline, şu cevabı veriyordu.

— Bekle, matemin sona ersin, acelesi yok... Böyle bir işe girişmeden önce iyice düşün.

Halbuki, Pauline, Lazare'ın bir işle meşgul olduğunu görmek istemesine rağmen, bu gazete meselesinden korkuyordu. Bir kere daha akamete uğrarsa, belki büsbütün mahvolacaktı. Genç kız, onun, musikideki, hekimlikteki, fabrika işindeki, her teşebbüs ettiği işteki mütemadi hezimetlerini hatırlıyordu. Zaten Lazare, iki saat sonra, yorgunluktan bitkin bir hale gelmiş gibi bir mektup bile yazmak istemiyordu

Yine haftalar geçti, büyük bir med, Bonneville'de üç evi aldı götürdü. Şimdi, balıkçılar Lazere'a rasgeldikleri zaman, artık bu işten usanıp usanmadığını soruyorlardı. Denizle tabii başa çıkılmazdı, fakat bu kadar çok, sağlam tahtanın ziyan olduğunu görmek, insanı öfkeden deli ederdi. Sızlanışlarında, kasabayı dalgalar altında bırakmaması için yalvarışlarında, oldürücü tokatlar atan denizle mağrur tayfaların vahşi istihzası vardı. Lazare, yavaş yavaş öfkeleniyor, kasabanın içinden geçmek bile istemiyordu. Sedle dalgakıranın uzaktan görünen enkazına artık tahammül edemez oluyordu.

Bir gün, papazın evine giderken Prouane onu durdurdu. Gözlerinin kenarında kurnaz bir gülüşle, tevazulu bir eda ile :

— Mösyö Lazare, dedi, şurada, sahilde çürüyüp duran tahta parçaları var ya, hani?

— Evet, ne olacak ?

— Eğer onlar artık işinize yaramıyorsa, bize verseniz... Bari, yukarıda ısınırız.

Delikanlı, öfkelendi. Düşünmedi bile, şiddetle cevap verdi.

— Kabil değil, gelecek hafta dülgerleri tekrar işe başlatıyorum.

O andan itibaren, bütün kasaba halkı söylenmeğe başladı. Chanteau'nun oğlu işi inada bindirmişti, yeniden eğlence çıkacaktı. Aradan on beş gün geçti, balıkçılar Lazare'ı ne zaman görseler, işçi bulamadığı için mi işe başlamadığını soruyorlardı. Lazare, nihayet, ona kendi yakınında bir meşguliyet bulmağı tercih eden kuzininin isteğine de boyun eğerek, dalgakıranla gerçekten meşgul olmağa başladı. Fakat, gayretsiz çalışıyordu, yalnız, denize karşı duyduğu hınç onu harekete getiriyordu, çünkü denizi yeneceğine emin olduğunu söylüyordu. Deniz, itaatli bir hayvan gibi gelip Bonneville çakıllarını yalıyacaktı.

Lazare, bir kere daha plânlar çizdi. Yeni mukavemet zaviyeleri hesaplamıştı, kemer ağaçlarını da çifter çifter koyuyordu. Lâkin masrafın çok fazla olmaması lâzımdı, eski ağaçların büyük bir kısmını kullanacaklardı.

Dülger dört bin franklık bir keşif getirdi. Lazare, bu paranın azlığını görünce, onu Pauline'in vermesine razı oldu, umumi meclisten tahsisatı zahmetsizce koparacağına emin olduğunu söylüyordu; hattâ ilk yapılan masrafları kurtarabilmenin biricik çaresi bu idi, çünkü, meclis, dalgakıran harabe halinde kaldığı müddetçe muhakkak ki, bir para vermiyecekti. Meseleyi bu bakımdan mütalâa edince, Lazare, bir parça hararetlendi, işler gayretle yürütüldü. Lazare, çok meşguldü, valiyi ve umumi meclisin nüfuzlu âzalarını görmek için her hafta Caen'a gidiyordu. Kalasların yerlerine oturtulması bitmek üzere iken, nihayet bir mühendis gönderilmesine karar aldı; mühendis bir rapor yazacak, sonra meclis de, bu rapora göre tahsisat hakkında karar verecekti. Mühendis, bir gün akşama kadar Bonneville'de kaldı; çok sevimli bir adamdı, sahilde dolaştıktan sonra, öğle yemeğini Chanteau'larda yemeğe razı oldu; ev halkı, mühendis üzerinde tesir yapmak istemedikleri için nezaketen fikrini sormadılar; fakat, mühendis, sofrada, Pauline'e karşı o kadar kibar davrandı ki, genç kız bile, işin artık muvaffakıyet kazanacağına hükmetti. On beş gün sonra, Lazare, Caen'a gidip döndüğü zaman, oradan getirdiği haberler ev halkını hayret ve esef içinde bıraktı. Lazare, öfkeden boğuluyordu. Meğer, mühendis olacak o sahtekâr herif

berbat bir rapor vermemiş miydi! Gerçi, nâzik davranmıştı, fakat, misli görülmemiş bir teknik kelimeler bolluğu içinde tahtaların her parçasiyle alay etmişti. Zaten, bunun böyle olacağı belli idi. Bu adamlar, kendilerinden başka kimsenin resmî bir tavşan kulübesi bile yapmasına razı olmazlardı. Asıl kötüsü şu idi ki, umumi meclis raporu okuduktan sonra, tahsisat dileğini geri çevirmişti. Bu, delikanlı için, gayret kırıcı yeni bir buhran oldu. Dalgakıran bitmişti, Lazare, onun, en kuvvetli medlere bile dayanacağına, köprüler ve yollar mühendislerinin hep birden kıskançlıktan patlıyacaklarına yemin ediyordu. Fakat bu, kuzininin parasını geri getirmezdi, delikanlı, genç kızı bu felâkete sürüklediği için, acı acı esefleniyordu. Halbuki Pauline, tasarruf duygularını yenmiş, bütün mesuliyeti kendi üzerine alıyor, verdiği avansları kabul etmesi için, Lazare'ı bizzat zorladığını hatırlatıyordu; yaptığı iş bir hayır işi idi, genç kız, hiçbir şeye nâdim değildi, bu zavallı kasabayı kurtarmak için, icabederse daha da para verirdi. Lâkin, dülger, hesap pusulasını yolladığı zaman, bir hayret ve can sıkıntısı hareketi yapmaktan kendisini alamadı. Keşifteki dört bin frank, sekiz bine yaklaşıyordu. Pauline, ilk çıkacak fırtınanın söküp götürebileceği bu birkaç direk için yirmi bin franktan fazla bir parayı sokağa atmıştı.

O tarihte, Pauline'in serveti kırk bin frank kadar bir şeyden ibaret kaldı Günün birinde, tek başına sokakta kalacak olursa, bu iki bin frank iradı, kıtkanaat geçincek kadar bir şeydi. Para, hâlâ avuç avuç masraf yapmağa devam ettiği evde azar azar erimiş gitmişti. Onun için, genç kız, tedbirli bir ev kadını ciddiyetiyle, o günden itibaren, masraflara dikkat etmeğe başladı. Chanteau'ların aydan aya aldıkları üç yüz frankları bile yoktu; çünkü, madam Chanteau'nun ölümünden sonra, bir miktar eshamın satıldığını anlamışlar, fakat, satış bedelinin nereye gittiğini bir türlü meydana çıkaramamışlardı. Pauline, kendi gelirini onlarınkine eklemek suretiyle, ancak dört yüz frank kadar toplıyabiliyor, evin masrafı ağır olduğundan, sadaka olarak dağıtacağı parayı kurtarabilmek için mucize denecek derecede tasarruf yapmak zorunda kalıyordu. Son kıştan beri doktor Cazenove'un vasîliği sona ermişti, Pauline rüştünü ispat etmişti, mallarına ve şahsına tamamiyle sahipti; gerçi, doktor ona hiç engel olmuyordu, çünkü, kendisine danışılmasını istemiyordu Vazifesi de haftalardan beri kanunen bitmişti; fakat, Pauline, ne de olsa, daha olgun ve daha serbest olduğunu hissediyordu; kendisini ev hanımı görerek âdeta büsbütün kadın olmuştu, kimseye hesap vermek zorunda değildi, amcası, her istediğini yapması için, kendisine hiç bir şey sor-

maması için ona yalvarıyordu. Lazare da, para meselelerinden nefret ederdi Onun için, genç kız, müşterek keseyi kendi elinde tutuyor, bazan baba oğlu hayretler içinde bırakan bir beceriklilik ile yengesinin yerini alıyordu. Yalnız, Véronique, matmazelin adamakıllı nekes olduğunu söylüyordu. Artık, cumartesiden cumartesiye bir libre tereyağı ile iktifa ediyorlardı.

Günler, biteviye bir intizamla biribirini takibediyordu . Pauline'in gözünde saadetin ta kendisi olan bu düzen, hep tekrar edilen bu âdetler, Lazare'ın can sıkıntısını büsbütün artırıyordu. Pauline'in, her odaya güleç bir sükûn vermeğe başladığı tarihten beri, Lazare, evin içinde o zamana kadar hiç duymadığı bir endişeyle dolaşır olmuştu. Sahildeki yapı işlerinin sona ermesi, ona gerçekten rahat bir nefes aldırmıştı, çünkü her türlü meşguliyet canını sıkıyordu; halbuki, işsizliğe yeniden düşer düşmez, utanç ve huzursuzlukla kendi kendini yemeğe başlamıştı. Her sabah, istikbale ait projelerini yeniden değiştiriyordu. Gazete çıkarmak niyetini, yakışıksız bir iş gibi, terk etmişti; büyük bir edebî ve tarihi esere rahat rahat çalışmasına imkân vermiyen, fakirlik aleyhinde atıp tutuyordu; sonra bir başka tasavvur beslemeğe başlamış, profesör olmağı, edebiyat müntesibi sıfatiyle üzerinde çalışacağı eser için zaruri ekmek parasını temin

etmek üzere, icabederse, imtihanlara girmeği kurmuştu. Pauline'le aralarında, ikisini kardeş yapan bir sevgi alışkanlığı gibi, eski arkadaşlıklarından bir şey kalmamışa benziyordu. Lazare bu sıkı teklifsizlik içinde, belki tam bir unutma neticesi olarak, belki fazla tekrarlanan tabiî bir şey olduğu için, evlenmelerinden hiç bahsetmiyordu. Onun ilk sözle razı olacağına emin bulunan Pauline de bu bahsi açmaktan geri duruyordu. Halbuki, Lazare'ın isteğinden bir parçası, ondan her gün biraz daha çekilmişti. Pauline bunu hissediyor, Lazare'ı can sıkıntısından kurtarmaktaki aczinin başka sebebi bulunmadığını anlıyamıyordu

Bir akşam, ortalık kararırken, yemeğin hazır olduğunu Lazere'a haber vermek üzere yukarı çıktığı sırada, delikanlının, telâşla bir şey sakladığını gördü, bunun ne olduğunu anlıyamadı, gülerek :

— Nedir o sakladığın? diye sordu. Benim yıldönümüm için şiir mi yazdın?

Lazare, gayet müteessir, sesi titrek :

— Yok canım, hiçbir şey değil, dedi.

Bu, Louise'in orada unutup bıraktığı eski bir eldivendi. Lazare, onu, bir kitap yığınının arkasında bulmuştu. Saxe derisinden olan bu eldivende keskin bir koku, o hususi yabani hayvan kokusu kalmıştı, genç kızın en sevdiği koku olan helyotrop kokusu, bunu bir vanilya çeşnisiyle hafifletiyordu. Kokulara karşı çok hassas olan Lazare da, bu çiçek ve et kokusu

halitasından şiddetli bir heyecana kapılmış, eldiven dudakları üzerinde, hâtıralarının hazzını içerek sersemlemiş kalmıştı.

O günden itibaren, annesinin ölümiyle içinde açılan boşluk dışında, Louise'i özlemeğe başladı. Onu, şüphesiz ki, asla unutmuş değiidi; fakat, hatırası onun ıstırabının arasında uyukluyordu. Genç kızın, nefesinin hararetiyle dipdiri, yeniden uyanması için ona ait bu şeyin meydana çıkması lâzım gelmişti. Lazare, yalnız kalınca, eldiveni eline alıyor, kokluyor, öpüyor, onu hâlâ kolları arasında tuttuğunu, dudaklarını ensesine gömdüğünü sanıyordu. İçinde yaşadığı asabi huzursuzluk, sürekli tembelliklerinin âsabını tahrik edişi, bu ten sarhoşluğunu daha şiddetli bir hale getiriyordu. Âdeta gerçek şehvet hisleri icinde kendini tüketiyordu. Bu halleri geçtiği zaman, kendinden hoşnutsuzluk getiriyor, buna rağmen hâkim olamadığı bir iptilâ tesiriyle yine aynı hale düşüyordu. Kasveti bu yüzden arttı, kendi ihmallerinden dolayı, kuzinine hınç besliyormuş gibi, ona karşı haşin davranmağa başladı. Pauline'e karşı, teninde bir arzu duymuyordu, bazan neşeli ve sâkin konuşurlarken bırakıp savuşuyor, o fesatlı iptilâsına koşuyor, odasına kapanıyor, berikinin yakıcı hatırasına gömülüyordu. Sonra, hayattan tiksinerek, tekrar aşağıya iniyordu.

Bir ay içinde o kadar değişti ki, Pauline, ye'se kapıldı, feci geceler geçirdi. Gündüzleri, yine gayretli davranıyor, yumuşak bir

âmirlikle idare ettiği bu ev içinde hep ayakta dolaşıyordu, fakat akşam olup da odasına kapanınca, dertleriyle başbaşa kalıyor, bütün metanetini kaybediyor, âciz bir çocuk gibi ağlıyordu. Hiçbir ümidi kalmıyordu, iyi yürekliliğinin uğradığı akamet durmadan artıyordu. Bu mümkün müydü, merhamet yetmiyor muydu, insanları sevmek, aynı zamanda onları bedbaht etmek kabil miydi? Kuzeninin belki de kendi hatası yüzünden bedbaht olduğunu görüyordu. Sonra şüphesinin arasında, rakîp bir tesirden korkması vardı. Lazare'ın bu kasvetli halini, henüz yeni olan matemlerinden bilerek, uzun zaman, kendini avutmuştu ama, şimdi, Louise tekrar aklına geliyordu; bu fikir, madam Chanteau'nun ölümünün hemen ertesi günü, zihninde canlanmış, Pauline. kendi sevgisine gururla güvenerek onu uzaklaştırmıştı; halbuki, şimdi, kalbini dolduran bu gevşeklik içinde o düşünce her akşam diriliyordu.

O zaman, Pauline için bu musallat bir fikir oldu Şamdanı elinden bırakır bırakmaz. karyolasının kenarına yığılıp oturuyor, elbisesini çıkaracak tâkat bile bulamıyordu. Sabahtan beri gösterdiği neşe, intizamlılık ve sabır, fazla ağır bir esvap gibi onu eziyordu. Gün, ondan evvelki günler gibi. ondan sonra gelecek günler gibi, ümitsizliğini bütün eve yayan Lazare'ın can sıkıntısı içinde geçmişti Bu sevgili köşeyi bir gü-

neşle artık ısıtamadığına göre sarf ettiği neşe gayreti neye yarıyordu? O eski zalim söz, kulaklarında yeniden çınlıyordu, çok fazla yalnız yaşıyorlardı, kabahat, herkesi evden uzaklaştıran, onun kıskançlığında idi. Pauline, Louise'in adını söylemiyordu, onu düşünmek istemiyordu, yine de, genç kızın, o şirin edasiyle, geçip gidişi, şuh ve rehavetli halleriyle Lazare'ı eğlendirişi, eteklerini uçuşturarak onu neşelendirişi gözünün önüne geliyordu. Dakikalar geçiyor, Pauline, ikisinin hayalini uzaklaştıramıyordu. Lazare, herhalde o kızı bekliyordu, gidip onu getirmek Lazare'ı iyi etmeğe yetecekti. Artık, Pauline, her akşam odasına çıktığı vakit, kendini bezgin bezgin karyolanın kenarına bırakınca mutlaka anyı hayali görüyor, ev halkının saadeti, belki öbür kızın ellerinde bulunduğunu sanarak azap içinde kalıyordu.

Lâkin, hâlâ, isyanlar duyuyordu. Nefesi daralıyor, yatağından kalkıyor, gidip pencereyi açıyordu. Sonra, hışırtısını duyduğu denizin üzerindeki azametli karanlığın karşısında, saatlerle abanıp kalıyor; boğazı, enginden esen soluklarla yanarak, uyku uyuyamıyordu. Hayır, asla, o kızın dönüp gelmesine tahammül edecek derecede zebun olmıyacaktı, Onları birbirinin kolları arasında yakalamış değil miydi? Bu, kendi evi bellediği bu evin içinde bitişik bir odada, kendi yanında, en aşağılık bir ihanet de-

ğil miydi? Bu alçaklık effedilemezdi, onları tekrar karşı karşıya getirmek suç ortaklığı olurdu. Böylece hatırladığı manzaralar kıskanç hıncını tutuşturuyor, Pauline, dudakları kendi tenine yapışık, yüzünü çıplak kollarında saklıyarak, hıçkırıklarını boğuyordu. Gece ilerliyordu, rüzgârlar, boynunda esiyor, saçlarını dağıtıyor, damarlarında atan öfkeli kanı dindiremiyordu. Fakat, aşırı isyanları içinde bile, iyiliği ile ihtirası arasında mücadele, için için, yenilmez bir şekilde devam ediyordu. O zaman, âdeta yabancı ve mülâyim bir ses, onun içinde gayet yavaş konuşuyor, sadakanın zevklerinden, kendini başkalarına vermenin saadetinden ısrarla bahsediyordu. Pauline, bu sesi susturmak istiyordu. Zaif derecesine kadar götürülen bu nefis feragati budalaca bir şeydi; buna rağmen, o sesi dinliyordu, çünkü, o sesten sakınmak artık imkânsız hale geliyordu. Pauline, yavaş yavaş, bu sesin kendi sesi olduğunu anlıyor, kendi kendini muhakeme ediyordu. Yeter ki sevdikleri mesut olsunlar, kendi ıstırabının ne değeri vardı! Karanlıkların nihayetinden yükselen suları dinliyerek, bitkin ve hasta daha yavaş sesle hıçkırıyor, fakat hâlâ mağlûp olmuyordu.

Bir gece, pencerenin önünde uzun zaman ağladıktan sonra yatmıştı. Mumunu söndürüp karanlıkta kalınca, gözleri alabil-

diğine açık, birdenbire bir karar verdi. Ertesi gün, her şeyden evvel, Louise'e hitaben amcasına bir mektup yazdıracak, gelip Bonneville'de bir ay kalmasını rica edecekti. Bundan daha tabiî ve daha kolay bir şey yoktu. Derhal rahat bir uykuya daldı; haftalardan beri bu kadar derin ve rahat bir uyku uyumamıştı. Fakat, ertesi gün, sabah kahvaltısı için aşağı inip de, kendini, amcası ile kuzeni arasında, üç süt kâsesinin yerleri belli olan bu aile sofrasında görünce, birdenbire tıkandı, cesaretini kaybettiğini hissetti. Chanteau:

— Yemiyorsun, dedi Nen var?

Genç kız:

— Bir şeyim yok, diye cevap verdi. Bi lâkis, deliksiz uyku uyudum.

Lazare'ı sadece görmesi, onu tekrar mücadeleye sevk ediyordu. Lazare, başlıyan bu yeni gün karşısında daha şimdiden bezgin, sessizce yiyordu; Pauline, onu, başka bir kadına verecek cesareti kendinde bulamıyordu. Başka bir kadının onu alacağını, teselli etmek için öpeceğini düşünmek tahammül edemediği bir şeydi Bununla beraber, Lazare, dışarı çıkınca, verdiği kararı yerine getirmek istedi.

Amcasına sordu.

— Ellerin bugün daha rahatsız mı?

Chanteau, tofüslerle dolu ellerine baktı, mafsallarını zahmetle oynattı.

— Hayır, diye cevap verdi Hattâ, sağ

elim eskisinden daha bile kıvrak... Papaz gelirse bir parti oynarız.

Biraz sustuktan sonra:

— Niçin soruyorsun? dedi

Pauline, herhalde onun yazı yazamıyacağını ummuştu Kızardı, yüreksizce, mektubu ertesi güne bıraktı, kekeledi.

— Allah allah! Anlamak için sordum.

O günden sonra, artık hiç rahatı kalmadı. Odasında, göz yaşı buhranları geçirdikten sonra kendini yenmeğe muvaffak oluyor, sabahleyin mektubu amcasına yazdırtmağa andiçiyordu Sonra, evin günlük hayatına dalıp, sevdiklerinin arasına girer girmez, tekrar metanetini kaybediyordu. Kuzeni için ekmek kesmek, delikanlının kunduralarını hizmetçiye temizlettirmek gibi ufak tefek mânasız işler, ailenin alelâde ve alışılmış bütün işleri. yüreğini burkuyordu. Halbuki, aile ocağının bu eski âdetleri içinde, ne kadar bahtiyar olabilirlerdi! Yabancı bir kadını çağırmağa ne lüzum vardı? Senelerden beri içinde yaşadıkları bu çok tatlı şeyleri bozmağa ne lüzum vardı? Günün birinde, ekmeği böylece kesen, elbiselere göz kulak olan artık kendisi olmıyacağını düşündükçe, kalbi bir yeisle burkuluyor, hayatının, ereceğini umduğu saadetin yıkıldığını hissediyordu. Yaptığı en küçük ev işlerine karıştırdığı bu azap onun çalışkan ev kadını günlerini zehirliyordu.

Bazan yüksek sesle:

— Ne oluyoruz? diyordu. Birbirimizi seviyoruz, halbuki mesut değiliz, sevgimiz, etrafımızda felâketten başka bir şey yaratmıyor.

Mütemadiyen, bunun sebebini anlamaya çalışıyordu. Belki de, kendi mizacı ile kuzeninin mizacı, biribirine uymadığı için böyle oluyordu. Halbuki, elinden gelse, boyun eğmek, bütün şahsi iradesinden vazgeçmek istiyordu; buna muvaffak olamıyor, çünkü ne de olsa, muhakeme üstün geliyor, genç kız mâkul sandığı şeyleri zorla kabul ettirmek hevesine kapılıyordu. Çoğu zaman sabrı tükeniyordu, birbirlerine somurtuyorlardı. Pauline gülmek, bu zavallılıkları neşeşi içinde boğmak istiyordu; fakat yapamıyor, kendisi de sinirleniyordu.

Véronique, sabahtan akşama kadar:

— Ne âlâ! diyordu Topu topu üç kişisiniz, sonunda birbirinizi yiyeceksiniz... Madamın aksi günleri vardı, ama, hiç değilse, o hayatta iken, evde herkes biribirinin kafasına tencereleri fırlatacak dereceye gelmemişti.

Hiçbir mânası olmıyan bu ahestè soğukluğun tesirlerini Chanteau da hissediyodu: Nöbet geldiği zamanlar, hizmetçi kızın dediği gibi daha üst perdeden böğürüyordu. Sonra, hasta kaprisleri ve şiddetleri gösteriyor, elâlemi mütemadiyen rahatsız etmek ihtiyacı duyuyordu. Ev yeniden cehenneme dönüyordu.

O zaman, genç kız, kıskançlığının son sarsıntıları içinde, kendi kendine, kendi

saadetini Lazare'a zorla kabul ettirmeğe hakkı olup olmadığını düşündü. Gerçi, her şeyden evvel, onu mesut görmek istiyordu, hattâ kendi göz yaşları bahasına dahi olsa, onu böyle kapatmak, rahatsız olduğu anlaşılan bir yalnızlığa zorlamak nedendi? Lazare, herhalde kendisini hâlâ seviyordu, öteki kızla mukayese edip de hakkında daha doğru bir fikir verdiği zaman yine kendisine dönüp gelecekti. Herhalde, bir seçme yapması için ona meydan vermeliydi. Hakkaniyet icabı bu idi, ve hakkaniyet fikri Pauline'de, dipdiri, hâkimdi.

Pauline, her üç ayda bir, gelirlerini almak icin Caen'a gidiyordu. Sabahleyin evden çıkıyor, üç ay içinde, yazıp sıraya dizdiği ufak tefek alış verişler ve ziyaretler listesini tamamladıktan sonra, akşam üstü eve dönüyordu. O sene, haziran üç aylığında Pauline'i saat dokuza kadar, boşu boşuna yemeğe beklediler Chanteau, çok merak etmiş, bir kaza oldu korkusiyle, Lazare'ı, yola karşıcı göndermişti; Véronique de sâkin bir eda ile, üzüldüklerine hata ettiklerini söylüyordu. Matmazel geç kaldığını görünce bütün işleri bitirmek istemiş, herhalde Caen'da yatmağa karar vermişti. Bonneville'dekiler, pek fena bir uyku uyudular. Ertesi gün, sabah kahvaltısında korkular tekrar başladı. Öğleye doğru, babası artık yerinde duramaz hale geldiği için, Lazare, Arromanches'a gitmeğe

hazırlanıyordu ki, yol üstünde nöbet beklemekte olan hizmetçi kız:

— Matmazel geliyor, işte, diye seslenerek, çıkageldi.

Chanteau'nun koltuğunu sed üstüne sürmek icabetti. Baba oğul beklerlerken, Véronique tafsilât veriyordu.

— Malivoire'ın arabasiyle geliyor.. Matmazeli, uzaktan, krep kurdelâlarından tanıdım. Yalnız tuhafıma gitti, âdeta yanında başkaları varmış gibi.. Bu miskin beygirde hâlâ gelmedi.

Nihayet araba kapının önünde durdu

Lazare, ilerlemiş, çevik bir hareketle yere atlıyan Pauline'e sual sormak için ağzını açmağa hazırlanmıştı ki, donduu kaldı. Pauline'in arkasından, sık çizgili leylâk rengi bir ipekli giymiş bir genç kız, onun gibi, arabadan atlamıştı. İkisi de, samimî dostlar gibi, gülüyorlardı. Lazare'ın, hayreti o derece idi ki döndü, babasının yanına geldi.

— Louise'i getirmiş, dedi.

Chanteau:

— Louise'i mi? Ya! Çok iyi düşünmüş, diye haykırdı.

Sonra, kızlar, biri hâlâ matem esvaplı, öteki açık renk yaz tuvaleti ile, yan yana karşısında durunca, ayağına gelen bu eğlenceden feykalâde memnun, devam etti.

— Nasıl oldu bu? Barışmışsınız... Bili-

yor musunuz, benim hiç aklım ermedi idi. Değil mi ya? Mânasız bir şey! Sen de, Louisette'çiğim, geçirdiğimiz büyük kederde, bize dargın kalmakla hata ediyordun !... Ne ise artık bitti, değil mi?

Genç kızlar bir sıkılganlık duymuşlar, hareketsiz duruyorlardı. Yüzleri kızarmıştı, göz göze gelmeden çekiniyorlardı. Louise huzursuzluğunu gizlemek için Chanteau'yu kucakladı. Fakat, o, izahat istiyordu.

— Biribirinize rast mı geldiniz?

O zaman, Louise, gözleri rikkat yaşlariyle ıslanarak, arkadaşına döndü.

— Pauline, babamı görmeğe gelmişti. Tesadüf, ben de eve dönüyordum. Gece bizde kaldığı için, onu azarlamayın, çünkü alıkoymak için yapmadığım kalmadı. Telgraf çeksek Arromanches'ta kalacaktı. Buraya, telgrafla aynı zamanda geleceğimizi düşündük... Beni affettiniz mi?

Louise, eski sokulganlığı ile Chanteau'yu tekrar öptü. O, daha fazla bir şey sormadı, işler, onun hoşlanacağı şekilde giderse, Chanteau, her işi isabetli bulurdu.

— E, Lazare'a bir diyeceğin yok mu? dedi

Delikanlı, arkada kalmış, zoraki bir tebessümle gülümsüyordu. Babasının bu sözü, onu, büsbütün şaşalattı, üstelik Louise de, kendisine doğru bir adım bile atmadan tekrar kızarmıştı. Louise'in orada işi ne idi? Ku-

zini, çok huşunetle koğduğu bu rakîp kızı, niçin tekrar alıp getirmişti? Lazare, bu şaşkınlık ortasında, kendisini bir türlü toparlıyamıyordu.

Pauline, yavaşça:

— Onu öpsene Lazare, dedi; kendisi cesaret edemiyor.

Pauline, matem esvapları içinde bembeyaz, fakat, yüzü sakin, gözleri parlaktı. O ana tavriyle, eve ait ciddî işlerde takındığı vakur tavırla, bir ona, bir ötekine bakıyordu; Lazare, genç kızın kendisine uzanan yanaklarına, dudaklarını dokundurmağa razı olunca, gülümsemekle iktifa etti.

Bu manzarayı, ellerini iki yanına sarkıtarak seyreden Véronique, aklı büsbütün başından gitmiş bir halde mutfağa döndü. Bundan o da bir şey anlamıyordu. Olup biten işlerden sonra, böyle hareket etmek için, insanda duygu olmamalıydı. Matmazel, iyilik etmeğe kalkıştı mıydı, aşırı gidiyordu. Bulaşıkların ortasına kadar sürükleyip getirdiği bitli çocuklar yetmiyormuş gibi, şimdi de, mösyö Lazare'a metresler getiriyordu! Artık, evden hayır beklememeliydi. Hizmetçi kız, ocağının önünde, söylene söylene içini döktükten sonra, dönüp geldi, seslendi.

— Yemek bir saattir bekliyor... Patatesler kömür oldu.

Çok iştahlı yediler, fakat, Chanteau, öteki üç kişinin sürüp giden üzüntülü halini

fark edemiyecek kadar neşelenmiş, yalnız o, candan gülüyordu. Gençler, biribirlerine karşı muhabbetli bir ilgi gösteriyorlardı; fakat, bununla beraber, kavgadan sonra, biribirini affedip de, tamir edilmez hakaretleri unutmağa muvaffak olamıyan insanlar gibi, yüreklerinde yine de, endişeli bir elem taşıyor gibiydiler. Öğleden sonraki zamanı misafirlerinin odasını hazırlamakla geçirdiler. Louise, tekrar birinci kattaki odasına yerleşti. Akşam, eğer madam Chanteau, hızlı kısa adımlarla inip sofraya otursaydı, bütün mazi diriliyor sanılırdı.

Üzüntü hali, daha bir hafta kadar sürdü. Pauline'i sorguya çekmeğe cesaret edemiyen Lazare, acaip bir heves saydığı bu işin hâlâ manasını anlıyamıyordu; çünkü, muhtemel bir fedakârlık, sade bir şekilde ve asaletle, teklif edilen bir tercih meselesi hiç aklına gelmiyordu Kendisi de, boş zamanlarını zehir eden arzular ortasında, Louise'le evlenmeği asla düşünmemişti. Üçü, tekrar birleştikleri günden beri, bu yüzden, acayip bir durum hasıl oluyor, onları rahatsız ediyordu. Sıkıntılı sükûtlara gömülüyorlardı, bazı cümleler, istemiyerek bir imada bulunmak korkusiyle, dudaklarında yarım kalıyordu. Pauline, bu beklenmedik neticeden şaşırmış, eski tasasızlığa dönmek için, aşırı kahkahalar atmağa mecbur oluyordu. Fakat, önceleri derin bir sevinç duy-

du. Lazare'ın yine kendisine geldiğini hisseder gibi oldu. Louise'in varlığı, onu teskin etmişti, Lazare, genç kızdan âdeta kaçıyor, kuzininin itimadını tekrar aldatabileceği düşüncesiyle isyan ederek, onunla yalnız kalmaktan çekiniyordu; aynı zamanda, hummalı bir sevgi ile kıvranarak, Pauline'in, bütün kadınların en iyisi olduğunu, gerçekten bir evliya olduğunu, kendisinin ona lâyık olmadığını rikkatli bir eda ile söyliyerek, kuzinine doğru atılıyordu. Hafta sonunda, Pauline ona sitemlerde bile bulundu.

— Ben, Louise'le beraber olduğum zaman, niçin kaçıyorsun?... Üzülüyorum. Onu, surat etmek için evimize getirmedik ya!

Lazare, cevap vermekten çekindi. Müphem bir hareket yaptı. O zaman, Pauline ağzından kaçırdığı yegâne ima olarak şu sözü söyledi.

— Onu buraya getirmem, sizi çoktanberi affettiğimi anlıyasın, diyedir. O korkulu rüyayı silmek istedim, hiçbir eseri kalmadı Hem, görüyorsun, artık korkum yok, size inanıyorum.

Lazare, Pauline'i kolları arasına aldı, kuvvetle sıktı. Sonra Louise'e karşı yakınlık göstereceğini vadetti.

O andan itibaren, günler, lâtif bir samîmilik içinde geçti. Lazare artık can sıkıntısı duymuyor gibiydi. Odasına çıkacağı, yalnızlıktan harap, yabani gibi oraya ka-

panacağı yerde, oyunlar icadediyor, gezmeler teklif ediyordu, bol hava ile mest, eve dönüyorlardı İşte o zaman, belli olmadan Louise onu yeniden avucunun içine aldı. Lazare, alışıyor, ona kolunu vermeğe cesaret ediyor, genç kadın dantelâlarının en ufak parçasından yükselen o baş döndürücü koku ile yeniden hazza gömülüyordu. Önce, mücadele etti, başının dönmeğe başladığını hisseder etmez uzaklaşmak istedi. Fakat, kayalıklar boyunca bir dereden atlamak icabettiği zaman, yardım etmesi için, ona kuzini bizzat sesleniyordu; sonra kendisi oğlan çocuk gibi cesaretle atlıyor, beriki, yaralanmış bir tarla kuşu gibi hafif bir feryat koparark, delikanlının kolları arasına kendini bırakıyordu. Sonra dönüşte, Lazare, genç kızı, yardım ederek yürütüyor, hafif gülüşmeler, ağızdan kulağa fısıldaşmalar tekrar başlıyordu. Henüz Pauline'i endişelendiren bir şey yoktu. Genç kız metin edasını muhafaza ediyor, yorulmamakla, yardıma ihtiyaç duymamakla saadetini tehlikeye koyduğunu anlıyamıyordu. Onun, ev kadını kollarındaki sıhhatli koku, hiç kimsenin başını döndürmüyordu. Pauline, sanki onlara itimadını göstermek ister gibi, önü sıra kol kola yürümeğe zorlarken, gülümsiyerek, bir nevi cüretkârlık gösteriyordu.

Zaten, ikisi de onu aldatacak değillerdi. Lazare, kendisini bu sarhoşluğa bırakıyordu ama, hâlâ çabalıyor, sonradan kendini zorlu-

yor, Pauline'e karşı şefkatli davranıyordu. Bu işte, tenine hitabeden bir sürpriz vardı, delikanlı bu sürprize zevkle kapılıyor, bir yandan da, bu sefer işin gülüp şakalaşmaktan ileri gitmiyeceğine yemin ediyordu. Dürüst erkek vazifesini yerine getirmeğe azimli olduğuna göre, kendisini bu zevkten niçin mahrum edecekti? Louise ise, daha vesveseli idi, kendisine şuhluk kabahati yüklediğinden değildi, çünkü, yaradılışı bakımından sokulgandı, farkında olmadan, bir hareketiyle, bir soluğu ile kendini veriyordu; fakat, eğer, Pauline'in hoşnut olmadığını anlasa, ne bir adım atar, ne bir söz söylerdi. Mazinin affedilmiş olması onu, gözlerini yaşartacak kadar mütehassis ediyor, genç kız bu affa lâyık olduğunu Pauline'e ispat etmek istiyordu; yeminlerle, buselerle, türlü türlü heyecanlı yaltaklanmalarla kendini gösteren o taşkın kadın sevgisiyle Pauline'e bağlanmıştı. Netekim, yüzünde bir bulut dolaştığını görse hemen seğirtmek için hep Pauline'i gözlüyordu. Bir lahza kendini bırakmış olmasına canı sıkılarak, birdenbire Lazare'ın kolundan ayrılıyor, gelip Pauline'in koluna giriyordu; onu avutmağa çalışıyor, yanından hiç ayrılmıyor. hattâ delikanlıya somurtur gibi oluyordu. Louise, hiçbir zaman bu mütemadi heyecan içinde, bu hoşa gitmek ihtiyacı içinde olduğu kadar şirin gözükmemişti; bu heyecan ve bu ihtiyaç, onu sürükleyip götü-

rüyor, sonra eseflendiriyor, genç kız, evin içini eteklerinin uçuşmasiyle ve genç bir dişi kedinin yaltaklanmalarını andıran rehavetli şuhluklariyle dolduruyordu.

Pauline, azar azar, eski azaplarına tekrar düştü. Bir anlık ümidi ve sevinci bu azabın şiddetini artırıyordu. Eski şiddetli sarsıntıları, onu bir saat deliye döndüren kıskançlık buhranlarını duymuyordu; şimdi üstüne yıkılan ve ağırlığı onu her dakika daha fazla ezen bir kütle gibi, aheste bir eziliş duyuyordu. Artık, dinlenme imkânı yoktu, selâmet yoktu. Felâketi son dereceye gelmişti. Gerçi, Louise'le Lazere'a hiç bir sitemde bulunmasına mahal yoktu, ikisi de, ona çok ihtimam gösteriyorlar, onları birbirlerine doğru iten sürükleyici kuvetle mücadele ediyorlardı; Pauline de, asıl bu ihtimamlardan rahatsız oluyordu, kendisini aşklarından dolayı, ıstıraba düşürmemek için, anlaşmış gibi göründükleri zamandan beri, durumu daha açık kavramaya başlıyordu. Bu iki sevdalının merhameti, onun için tahammül edilmez bir hale geliyordu. Onları bir arada bıraktığı zamanlar telâşlı telâşlı fısıldaşmaları, sonra o tekrar gözükür gözükmez, birdenbire susmaları, Louise'in o kuvvetli öpüşleri, Lazare'ın o muhabbetli yaltaklanışları birer itiraf değil miydi? Kendisine köşe bucaklarda ihanet ederek, suçlu olmalarını tercih ediyordu; halbuki kendisine her şeyi anlatan bu

dürüstlük tedbirleri, sevişmelerinin telâfisi olan hareketler, onu takatsiz bırakıyor, genç kız, malına tekrar sahip olmak için, kendisinde ne irade, ne de kuvvet buluyordu. Rakîbesini alıp eve getirdiği gün, icabederse onunla mücadele etmeği düşünmüştü; fakat, seviştikleri için böyle üzülen çocuklara karşı ne yapılabilirdi? Bunu istiyen kendisi idi, Lazare'ı, zorlamış olup olmıyacağını aklına bile getirmeden onunla evlenmeliydi. Fakat, şimdi bile, azabına rağmen, Lazare'ı bu şekilde evlenmeğe zorlamak, herhalde verdiğine nâdim olduğu bir sözü yerine getirmesini ondan istemek, Pauline'i isyan ettiriyordu. Eğer, Lazare başka bir kadını severse, Pauline, öleceğini bilse; onu yine reddederdi.

Bu arada, Pauline, yine bu küçük ailenin analığını yapıyor, hastalığı artan Chanteau'ya bakıyor, temizliğini kaybetmeğe başlıyan Véronique'e yardım etmek zorunda kalıyor, üstelik de, Lazare'la Louise'e, çapkınlıklarına gülümsiyebilmek için, haşarı çocuklar muamelesi yapıyordu. Boru gibi pürüzsüz ahenklerle çıkan, sıhhat ve hayata karşı metanet ifade eden o tannan güzel kahkahasiyle, onlardan daha yüksek gülmeğe muvaffak oluyordu Bütün ev neşe saçıyordu. Pauline, sabahtan akşama kadar, faaliyetini aşırı dereceye götürüyor, bir temizlik, bir çamaşır, yahut bir salamura işini

bahane ederek, çocuklarla beraber gezmeğe gitmekten kaçınıyordu. Fakat, asıl Lazare şamatacı olmağa başlamıştı. Merdivenden, ıslık çalarak inip çıkıyor, kapıları hızla örtüyor, günleri çok kısa ve çok sâkin buluyordu. Hiç bir iş yapmadığı halde, onu temamiyle kavrıyan yeni ihtiras, zamanını ve takatini aşacak derecede kendisini meşgul ediyor gibi idi. Bir kere daha dünyayı fethediyordu, akşam yemeklerinde, her gün, geleceğe ait fevkalâde projeler anlatıyordu. Edebiyattan tiksinmişti bile, öğretmenlik mesleğine girmek için geçirmek istediği imtihanlara hazırlanmak fikrinden vazgeçtiğini itiraf ediyordu. Bu bahane ile uzun zaman odasına kapanmıştı, fakat, o kadar bezgindi ki, bir kitap bile açmıyordu; şimdi budalalığiyle alay ediyordu, ileride romanlar ve dramlar yazmak için, bir ayakbağı yaratmak aptallık değil miydi? Hayır! varsa yoksa politika idi; artık plânını kesin olarak çizmişti: Caen mebusunu bir parça tanıyordu, onun kâtibi sıfatiyle Paris'e birlikte gidecek, orada, bir kaç ay içinde, ilerliyecekti. İmparatorluğun zeki gençlere çok ihtiyacı vardı. Pauline, bu dört nala giden fikirlerden endişelenerek, onun hararetini teskine çalışıp sağlam bir iş tutması tavsiyesinde bulundukça, Lazare, genç kızın temkinli hareketine itiraz ediyor "büyük anne„ diyerek, ona takılıyordu. Sonra, gürültü

tekrar başlıyor, ev, içinde gizli bir zavallılığın ıstırabı sezilen, haddinden fazla büyük bir neşe ile çınlıyordu

Bir gün, Lazare'la Louise, Verchemont'a yalnız gitmişlerdi. Pauline, kadife temizlemek için bir tarife aramak üzere kuzeninin büyük elbise dolabını karıştırdı; o tarifeyi bir kitabın yaprakları arasında, bir kâğıt parçasına yazılı gördüğünü hatırlıyordu. Orada, birtakım risaleler arasında, arkadaşının eski eldivenini, Lazare'ın bir nevi şehvet hülyasına gömülecek derecede mest olduğu o unutulmuş eldiveni buldu. Bu, Pauline için, bir ikaz oldu. Sofraya oturulacağını haber vermek için birdenbire yukarı çıktığı zaman, delikanlının büyük bir şaşkınlıkla sakladığı şeyin bu eldiven olduğunu anlamıştı. Bu hakikatı görünce kendinden geçmiş gibi, bir iskemleye yığıldı. Aman yarabbi! Lazare, o kızı, daha gelmeden önce istiyordu, onunla beraber yaşıyordu, bu paçavrayı, üzerinde onun kokusundan bir zerre kaldığı için, dudaklariyle aşındırmıştı! Pauline, derin hıçkırıklarla sarsıldı; yaşlarla bulanan gözleri, hâlâ titriyen ellerinde tuttuğu eldivene takılıp kalmıştı.

Véronique de yukarı çıkıyordu, gür sesiyle merdiven başından seslendi.

— Nasıl, matmazel, buldunuz mu? Size söylüyorum, en iyisi, domuz yağı sürmektir.

Odaya girdi, Pauline'i, parmakları o es-

ki eldiveni sımsıkı kavramış, yaşlar içinde görünce, evvelâ işi anlıyamadı. Fakat, odayı kokladı, bu yei'sin sebebini nihayet keşfetti.

Gitgide almağa başladığı o haşin eda ile:

— Belli bir şeydi! dedi Bu olan işi beklemeniz lâzımdı .. Vaktiyle ben size haber vermiştim. İkisini bir arada bırakıyorsunuz, eğleniyorlar... Sonra da, belki de madam haklıydı, bu kedi gibi kız, onu, sizden daha fazla gıcıklıyor.

Başını salladı, homurtulu bir sesle, kendi kendine söylendi.

— Madam, kusurlariyle beraber, yine de iyi görüyörmuş... Ben, ölümünü hâlâ hazmedemiyorum.

O akşam, Pauline, odasına girip kapısını kapadıktan ve mumunu konsolun üzerine bıraktıktan sonra, karyolanın kenarına ilişti, Lazare'la Louise'ı evlendirmesi gerektiğini düşündü. Bütün gün, kafasının içini sarsan büyük bir uğultu, tam bir fikir edinmesine engel olmuştu; ancak gecenin bu saatinde, kimse görmeden ıztırap çekebildiği o saatte, nihayet bu önüne geçilemez neticeyi buluyordu. Onları evlendirmek lâzımdı. Bu, kafasının içinde, bir emir gibi, susturamadığı bir mantık ve hakkaniyet sesi gibi akis bırakıyordu. Çok cesaretli bir kız olduğu halde, bir aralık, yengesinin. kendisine itaat etmesini haykıran sesini du-

yar gibi olup, arkasına döndü. O zaman, soyunmadan, yatağa devrildi, bu avazeleri susturmak için başını yastığa gömdü. Of! Lazare'ı başka bir kadına vermek, onun ebediyen, geri almak ümidi olmadan, başka, bir kadının kolları arasında bulunduğunu bilmek! Hayır, bu cesareti gösteremiyecekti, bu zavallı hayatını yaşamağa devam etmeği tercih ediyordu; o hiç kimsenin olmıyacaktı, ne kendinin ne de o kızın, Lazare'ın kendisi de, bekliye bekliye kuruyup gidecekti! Pauline, karşısına feci şehvet hayalleri çıkaran kıskanç bir tehevvürle sarsılarak uzan zaman çırpındı. Hep, önceleri kanı böyle kaynıyor, ne yılların ne de aklın teskin edemediği bir şiddete kapılıyordu. Sonra, büyük bir halsizlik içinde kaldı, teni harap olmuştu.

Ondan sonra, Pauline, soyunacak takat bile bulamadan, sırtüstü uzandı, uzun uzun muhakeme yürüttü. Louise'in, Lazare'ı, kendi yapabileceğinden daha mesut edeceğini kendi kendine ispata muvaffak oluyordu. Bir maşuka şuhluğu taşıyan bu çok çelimsiz çocuk, onu daha şimdiden, içinde bunaldığı can sıkıntısından kurtarmış değil miydi? Besbelli Lazare, onu böyle mütemadiyen boynuna asılmış, kara düşüncelerini, ölüm korkularını, öpücükleriyle kovar bir halde görmek istiyordu. Pauline alçalıyor, kendini fazla soğuk, kadına mahsus sevdalı in-

celiklerden mahrum, sade, genç erkeklere kâfi gelmiyen iyiliğe sahip buluyordu. Bir başka düşünce onun kanaatini büsbütün arttırdı. Serveti mahvolmuştu, Kuzeninin geleceğe ait projeleri, kendisini endişelendiren o projeler, çok paraya ihtiyaç gösterecekti. Kendisi, ailenin içinde yaşadığı sıkıntı, Lazare'ın ıstırap çektiğini gördüğü o orta halli geçiniş tarzını, ona zorla yükliyecek miydi? Bu müthiş bir hayat olacaktı, mütemadi eseflerle, yerine getirilememiş emellerin kavgalarla dolu acılığı içinde yaşıyacaklardı. Kendisi Lazare'a, sefaletin bütün kinlerini getirmiş olacaktı, halbuki, zengin olan Louise, ona, tahayyül ettiği büyük vaziyetleri sağlıyacaktı. Genç kızın babası, damadı için bir mevki hazırlamış diyorlardı; herhalde, bu, bankada bir vazife olsa gerekti, Lazare, maliyecileri küçümser gibi görünmekle beraber, iş muhakkak ki, yoluna konurdu. Pauline, daha fazla tereddüdedemezdi, şimdi, eğer onları evlendirmiyecek olursa, çirkin bir hareket yapacakmış gibi geliyordu. Uykusuzluğu arasında, bu evlendirme işi, tabiî ve zaruri bir netice haline geliyordu. Bu işi acele yapması lâzımdı. Yoksa, nefsine karşı kendisi küçük düşecekti.

Bütün gece bu mücadele içinde geçti. Gün ağarınca, Pauline nihayet soyundu, gayet sakindi, yatakta henüz uyumak imkâ-

nını bulamadığı halde, derin bir rahat duydu. Kendisini, hiç bir zaman bu kadar hafif, bu kadar yüksek, bu kadar kayıtsız hissetmemişti. Herşey bitiyordu. Bencilliğin bağlarını koparmıştı, artık hiç kimseye inanmıyordu; varlığının derininde, fedakârlığın ince hazzını tadıyordu. Fakat, ailesi efradının saadetine kendi başına yetmek hususundaki eski azmini, şu anda kıskançlığının son delili gibi gördüğü, o tahakküm ihtiyacını artık duymuyordu Feragatinin gururu kalmamıştı, ailesi efradının kendi varlığı dışında mesut olmalarını kabul ediyordu Bu, başkalarına karşı duyulan sevginin son derecesi idi, yok olmaktı, herşeyi verdiği halde yeteri kadar verdiğini sanmamaktı, kendi eseri olmıyan ve kendisi paylaşamıyacağı bir saadetten haz duyacak kadar sevmekti Pauline güneş doğarken derin bir uykuya daldı.

O gün, Pauline, aşağıya çok geç indi. Uyandığı zaman, bir gün evvelki kararlarını, vuzuhlu ve sağlam, mevcut hissetmekten zevk duymuştu. Sonra, kendini unuttuğunu gördü, halbuki kendisine verilecek olan yeni durumu, yarını düşünmesi lâzımdı. Lazare'la Louise'i evlendirmek cesaretini gösteriyordu ama, yanlarında kalmağa, saadetlerinin mahremliğini paylaşmağa asla cesareti yoktu. Fedakârlığın da hudutları olurdu, Pauline, eski şiddetlerinin avdetinden korku-

yordu, çirkin bir hâdiseye sebebiyet verecek olursa, ölürdü. Zaten, yaptıkları yetmiyor muydu? Bu lüzumsuz işkenceyi kendisine zorla yüklemek zalimliğini kim gösterebilirdi? Kararını o anda, geri almamak üzere verdi. Çıkıp gidecekti, üzücü hâtıralarla dolu bu evden ayrılacaktı. Bu karar, bütün hayatını değiştiriyordu, lâkin Pauline, gerilemiyordu.

Kahvaltıda, hiç bırakmadığı o sâkin neşeyi gösterdi Lazare'la Louise'i, yan yana, fısıldaşır ve gülüşür görünce, kalbinde büyük bir üşümeden başka hiçbir zaaf duymadan metanetini muhafaza etti Sonra, günlerden cumartesi olduğu için, doktor Cazenove geldiği zaman yalnız bulunmak üzere, ikisini de uzun bir gezintiye yollamağı düşündü. Gittiler, Pauline, doktoru, yol üzerinde beklemek ihtiyatkârlığında da bulundu. Doktor onu görür görmez, arabasına bindirip öyle götürmek istedi. Fakat Pauline, doktora arabadan inmesini rica etti, yavaş yavaş yürüyerek geldiler, Martin de, yüz metre ileriden boş arabayı götürüyordu.

Pauline, sade bir iki sözle içini döktü. Lazare'ı Louis'e verme tasavvurunu, evi terk etmek kararını, herşeyi söyledi. Bu itirafı zaruri gibi görüyordu, ulu orta hareket etmek istememişti, ihtiyar hekim de, onun dilinden anlıyabilecek biricik insandı

Cazenove, birdenbire yolun ortasında durdu, onu zayıf ve uzun kolları arasına

aldı. Teessürden titriyordu, saçlarına iri bir buse kondurdu, senli benli konuştu.

— Hakkın var, kızım... Hem, bilmiş ol ki, çok sevindim, çünkü bu iş daha kötü bitebilirdi. Aylardan beri içime dert olmuştu, seni o kadar bedbaht görüyordum ki, evinize gelmek beni rahatsız ediyordu... Eee! seni adamakıllı soydular bu adamcağızlar: Önce paranı, sonra da kalbini...

Genç kız, onu susturmak istedi.

— Dostum, rica ederim... Haklarında fena hüküm veriyorsunuz.

— Olabilir, ama, senin hesabına yine sevindim. Haydi, haydi, Lazare'ını ver, berikine pek matah bir hediye vemiş olmuyorsun... Yoo! şüphe yok, çok sevimlidir, çok iyi niyetleri vardır; ama, onunla, ötekinin bedbaht olmasını tercih ederim. Her şeyden canları sıkılan bu delikanlılar, hattâ senin omuzların kadar sağlam omuzlar için bile taşınmıyacak kadar ağırdırlar Senin için, böylesi olacağına, bir kasap çırağını tercih ederim, evet, gece gündüz, çeneleri ayrılacak kadar gülen bir kasap çırağı.

Sonra, genç kızın gözlerinin yaşardığını görünce:

— Pekâla! dedi. Lazare'ı seviyorsun, artık bu lâfı bırakalım. Bu kadar mantıklı hareket edecek derecede cesur bir kızsın mademki, beni bir daha kucakla... Seni anlamıyor buddala!

Pauline'in kolunu tutmuş, genç kızı göğsüne bastırıyordu. Sonra, tekrar yürümeğe başladılar, sakin sakin konuştular. Pauline, Bonneville'den ayrılmakla elbette iyi etmiş olacaktı; doktor ona bir iş bulacağını vadediyordu. Tesadüf, Saint Lô'da bir akrabası vardı, zengin ve ihtiyar bir kadındı, kendisine bir mürebbiye arıyordu. Genç kız, orada çok rahat ederdi, kaldı ki, bu madamın çocuğu olmadığı için, kendisine bağlanabilir, ileride, belki de onu evlât edinirdi Herşeyi kararlaştırdılar, doktor, üç güne varmadan Pauline'e son bir cevap vereceğini vadetti, bu evden ayrılma projesi hakkında hiçbir şey söylememeği kararlaştırdılar. Pauline, bu karardan bir tehdit mânası çıkarırlar diye korkuyordu, Lazere'la Louise'i evlendirmek, sonra ertesi gün, artık lüzumu kalmıyan bir kimse gibi sessizce çekilip gitmek istiyordu.

Üçüncü gün, Pauline doktordan bir mektup aldı Serbest kalır kalmaz, kendisini Saint-Lô'da bekliyorlardı. Hemen o gün, Pauline, Lazare evde bulunmadığı bir sırada, Louise'ı, zerzevat bahçesine, bir ılgın ağacının altındaki eski bir peykeye doğru götürdü. Karşılarında, bodur duvarın tepesinden yalnız denizle gök, ufukta düz bir büyük çizgi ile biçilmiş, mavi bir hudutsuzluk görünüyordu.

Pauline, o her zamanki ana tavrı ile :

— Cicim, dedi, iki kardeş gibi konuşacağız, ister misin?... Beni bir parça seversin...

Louise, onun beline sarıldı

— Oo! elbette, dedi.

— Pekâlâ! Eğer beni seviyorsan, bana her şey söylememekle hata ediyorsun.. Sırlarını niçin gizliyorsun?

— Benim sırrım yok.

— Var, iyi etmiyorsun.. Haydi yüreğini bana aç.

Bir lâhza, o kadar yakından bakıştılar ki, biribirinin nefeslerinin ılıklığını duyuyorlardı. Fakat, birinin gözleri, ötekinin duru bakışı karşısında yavaş yavaş bulanıklaşıyor, sükût, üzücü hale geliyordu.

— Bana her şeyi söyle. Konuşulan şeyler, yoluna girmeğe hazırlanmış demektir, onları gizlemek, sonunda çirkin şeyler yapmağa sevk edebilir.. Biribirimize darılmamız, sonradan o kadar nadim olduğumuz işi tekrar yapmamız güzel bir şey olmaz, değil mi?

Bunun üzerine, Louise, hıçkırarak ağlamağa başladı Titriyen elleriyle Pauline'in beline sıkı sıkı sarılmış, başını arkadaşının omuzuna yaslamış, göz yaşları arasında:

— Of! Tekrar bu bahse dönmiyelim, diyordu. Bundan, asla bahsetmemeliydik, asla!... Beni böyle üzmektense, derhal kov, daha iyi.

Pauline, boşu boşuna onu teskine çalışıyordu.

— Hayır, ben anlıyorum... Benden yine şüphe ediyorsun. Ne diye bir sırdan bahsediyorsun? Benim sırrım yok, bana hiçbir sitemde bulunmamaklığın için, herşeyi yapıyorum. Seni endişelendiren şeyler varsa, kabahat bende değil. Belli olmuyor ama, gülerken bile hesaplı davranıyorum... Eğer sözüme inanmıyorsan, giderim, derhal giderim.

Geniş sahanın içinde yalnızdılar. Batı rüzgâriyle kavrulmuş zerzevat bahçesi ayaklarının altında, ekilmemiş bir toprak gibi uzanıp gidiyor, ta ileride, durgun deniz, sonsuz uzanıyordu.

Pauline:

— Dinlesene a canım! diye haykırdı. Sana sitem ettiğim yok, tersine, teminat vermek istiyorum.

Sonra, Louise'i omuzlarından tuttu, başını kaldırması için zorladı, kızına sual soran bir ana gibi, yavaşça:

— Lazare'ı seviyorsun değil mi?... O da seni seviyor, biliyorum, dedi.

Louise'in yüzüne bir kan dalgası hücum etmişti. Daha fazla titriyor, sıyrılmak ve kaçmak istiyordu.

— Aman yarabbi! o kadar beceriksiz mi konuşuyorum ki, ne demek istediğimi anlamıyorsun? Seni üzmek için böyle bir bahis açar mıydım? Sevişiyorsunuz değil mi? İyi ya! Sizi evlendireceğim, işte bu kadar.

Louise, şaşalamış, çırpınmaktan vazgeçmişti. Büyük bir hayret, gözyaşlarını dindirdi, onu, hareketsiz, elleri iki yanına sarkık ve cansız bıraktı.

— Nasıl? Ya sen?

— Ben, cicim, birkaç haftadan beri, hele geceleri insanın daha iyi düşünebildiği o uykusuzluk saatlerinde, kendimi ciddiyetle yokladım... Anladım ki, Lazare'a karşı sadece dostluk duyuyorum. Bunun sen de farkında değil misin? Arkadaşız, âdeta iki erkek çocuk gibiyiz, aramızda âşıklara mahsus o heyecanlı hararet yok..

Cümlelerini arıyor, yalanını gerçeğe benzetmek istiyordu. Fakat, rakîbesi, kelimelerin gizli mânasını kavramış gibi sâbit gözleriyle hâlâ ona bakıyordu.

Nihayet:

— Niçin yalan söylüyorsun? dedi. Bir kere sevdikten sonra, sevmemek elinden gelir mi?

Pauline şaşaladı.

— Ne ise, ehemmiyeti yok! Sevişiyorsunuz, seninle evlenmesi gayet tabiî.,. Ben onunla beraber büyüdüm, kızkardeşi olarak kalacağım.. İnsan biribirini bu kadar uzun zaman bekleyince, fikirler değişiyor... Sonra da, daha başka birçok sebepler var..

Pauline, sapıtmağa başladığını, lâkırdısını şaşırdığını anladı, samimiliğine kapılıp giderek devam etti.

— Ah! cicim, bırak da ben istediğim gibi hareket edeyim! Lazare'ın, senin kocan olmasını istiyecek kadar, onu seviyorum, çünkü, bu işi onun saadeti için lüzumlu buluyorum. Bu hareketim senin hoşuna gitmiyor mu? Benim yerimde olsan, sen de böyle davranmaz mısın? Gel, güzel güzel konuşalım. Bu tuzağı benimle beraber kurmağı ister misin? Onu mesut olmağa zorlamak için, aramızda anlaşalım mı? Eğer Lazare, öfkelense bile, bana karşı bir şey borçlu olduğunu sansa bile, onu kandırmak için bana yardım etmelisin, çünkü, sevdiği sensin, sana ihtiyacı var... Rica ederim, benimle ortak ol, hazır yalnızken herşeyi iyice kararlaştıralım.

Fakat, Louise, onu o kadar ürperti içinde, yalvarırken o kadar müteessir hissediyordu ki, son bir isyan gösterdi.

— Hayır, hayır, kabul etmiyorum!... Bu yapacağımız şey, pek feci bir iş olur. Onu hâlâ seviyorsun. Pekâlâ anlıyorum, kendine daha fuzla azap vermek için ne icad edeceğini bilemiyorsun. Sana yardım edeceğim yerde, herşeyi ona söyliyeceğim Evet gelir gelmez...

Pauline, merhametli kollariyle onu tekrar kucakladı, başını göğsüne bastırarak devam etmesine mâni oldu.

— Sus, yaramaz çocuk!... Böyle lâzım,

onu düşünelim.

Tekrar sustular, böyle sarmaş dolaş kaldılar. Louise, bitkin bir halde boyun eğiyor, o sokulgan ve rahavetli haliyle kendini bırakıyordu; gözlerine, yaşlar hücum etmişti, fakat, bunlar aheste aheste dökülen, tatlı gözyaşlarıydı. Hiçbir şey söylemeden, ara sıra arkadaşını kendine doğru çekiyor, sanki ona teşekkür etmek için bundan daha içli ve daha derin bir şey bulamıyordu. Pauline'i, kendinden üstün o kadar yüreği yaralı ve o kadar yüksek buluyordu ki, onunla göz göze gelmek korkusiyle başını bile kaldırmağa cesaret edemiyordu. Bununla beraber, bir kaç dakika sonra, ne olursa olsun, mahcup ve mütebessim, başını arkaya devirdi, sonra onu sessizce öptü. Uzakta, bulutsuz göğün altında, denizin uçsuz bucaksız maviliğini bozan tek dalga yoktu. Artık, söylemedikleri sözleri, bu duruluk ve sadelik içinde daha uzun bir zaman araştırdılar.

Lazare, eve gelince, Pauline, odasına, ikisinin de içinde büyüdükleri ve sevdikleri o büyük odaya, delikanlının yanına çıktı. Hemen o gün, işi sonuna kadar götürmek istiyordu. Lazare'la konuşurken, mukaddime aramadı, azimle lâkırdıya başladı. Oda, eski hâtıralarla dolu idi. Kuru yosunlar, şurada burada sürünüyor, dalgakıran modeli piyanonun üstünü kaplıyordu,

ilmî kitaplar ve musiki notaları masadan taşıyordu.

Pauline:

-- Lazare, konuşmak ister misin? Dedi. Sana söyliyecek ciddî şeylerim var.

Lazare, hayret etmiş göründü, geldi, onun karşısında ayakta durdu.

— Ne var?... Babam mı tehlikede?

— Hayır, dinle... Bu bahsi artık konuşmak lâzım, çünkü susmakta fayda yok. Hatırlarsın ki, yengem bizi evlendirmeği tasarlamıştı, bu bahsi çok konuştuk, aylardan beri de artık hiç lâfı olmuyor. Şimdi düşünüyorum, bu projeden vazgeçmek doğru olacak.

Delikanlı sapsarı olmuştu; fakat, Pauline'in lâkırdısını bitirmesine meydan vermeden, şiddetle haykırdı.

— Ne? Ne masal okuyorsun?... Karım değil misin? İstersen, yarın rahibe gideriz, bu işi bitiriveririz... Ciddî şeyler dediğin bu mu?

Pauline, sakin sesiyle cevap verdi.

— Gayet ciddî, çünkü öfkeleniyorsun... Tekrar söylüyorum, bunu konuşmamız lâzım. Gerçi, iki eski arkadaşız, fakat, korkuyorum, bizde iki sevdalı istidadı yok. Belki, ne seni, ne de beni mesut edemiyecek olan bir fikirde israr etmenin ne lüzumu var?

Bunun üzerine Lazare, biribirini tutmıyan bir araba lâkırdı söylemeğe başladı.

Kavga çıkartmak mı istiyordu? Her dakika onun boynuna sarılıp oturamazdı ya. Evlenmelerini bir aydan öbür aya bıraktılarsa, buna kendisi sebep olmadığını pekâlâ biliyordu. Kendisini artık sevmediğini söylemesi haksızlıktı. Onu, hem de bu odada, o kadar sevmişti ki, bir taşkınlık gösterip çirkin bir hareket yapmak korkusiyle parmaklarının ucunu dokundurmağa cesaret edemiyordu.

Maziyi böyle hatırlayınca, Pauline'in yanakları kızardı. Lazare'ın hakkı vardı, kendisi, o süreksiz arzuyu, Lazare'ın, vücudunu kuşatan o ateşli nefesini hatırlıyordu. Fakat, o zevkli ürperti saatleri şimdi ne kadar uzakta idi ve Lazare, şimdi kendisine karşı ne kadar soğuk bir kardeş dostluğu gösteriyordu! Onun için, Pauline, kederli bir eda ile:

— Zavallı dostum, dedi, eğer beni gerçekten sevseydin, şimdi yaptığın gibi bir müdafaada bulunacağın yerde, çoktan kollarıma atılmış olman lâzımdı, hıçkıracaktın, beni inandırman için daha başka şeyler bulacaktın.

Lazare'ın benzi daha fazla sarardı, müphem bir itiraz hareketi yaptı, bir sandalyeye çoktü.

Pauline devam etti.

— Hayır, meydanda bir şey, artık beni sevmiyorsun... Ne yapalım? Her halde biribirimizin dengi değiliz. Burada kapalı ol-

duğumuz zaman, beni düşünmek zorunda idin. Sonra bu düşünce senden geçti, devam etmedi, çünkü seni alıkoyacak hiçbir şeyim yok.

Lazare, son bir öfkeyle sarsıldı. Sandalyenin üzerinde kıvrandı.

— Uzun lâfın kısası, ne demek istiyorsun? Sorarım sana, bunun mânası nedir? Rahat rahat eve dönüyorum, terliklerimi giymek için yukarı çıkıyorum, üstüme çullanıyorsun, merhaba demeden, zırva bir hikâye anlatmağa başlıyorsun... Seni artık sevmiyormuşum, birbirimizin dengi değilmişiz, evlenmekten vazgeçmeli imişiz... Tekrar ediyorum, ne demektir, bunlar?

Onun yanına yaklaşmış olan Pauline yavaşça:

— Şu demektir ki, başka birini seviyorsun, onunla evlenmeni sana tavsiye ediyorum.

Lazare, bir lâhza susup kaldı. Sonra, işi alaya döktü. Hoppala! Kavgalar yine başlıyordu. Yine kıskançlıkla ortalığı birbirine katacaktı. Kendisini bir gün neşeli görse, tahammül edemiyordu, etrafında mutlaka bir boşluk yaratmak istiyordu.

Pauline, onu derin bir ıstırap ifade eden bir tavırla dinliyordu; sonra, titriyen ellerini birdenbire onun omuzlarına koydu, elinde olmadan yükselen şu feryatla içini döktü.

— Ah! dostum, sana azap vermek isti-

yeceğime inanabilir misin? Anlamıyormusun ki, sırf senin memnun olmanı istiyorum, sana bir saatlik zevk temin etmek için her şeyi kabul edeceğım. Louise'i seviyorsun, değil mi? İyi ya, onunla evlen diyorum, sana... Ne demek istediğimi anla, ben artık yokum, onu sana veriyorum.

Lazare, hayretler içinde ona bakıyordu. Bu asabî mizaçlı ve muvazenesiz çocukta hisler, en küçük bir sarsıntı ile, ifratlara atlıyordu Gözlerini kırpıştırdı, hıçkırdı.

— Sus, ben alçağın biriyim! Evet, senelerden beri bu evde olup biten işlerden dolayı kendi kendimi hor görüyorum.. Sana borçluyum, hayır deme! Senin paranı elinden aldık, o parayı budala gibi, israf ettim, işte şimdi de sözümü, bana sadaka gibi, iade edeceğin dereceye kadar, yüreksiz ve şerefsiz bir erkeğe karşı yapılır gibi, onu bana merhameten iade edeceğin dereceye kadar, alçalmış bulunuyorum.

Pauline, dehşete kapılmış bir halde, mırıldandı.

— Lazare! Lazare!

Delikanlı, öfkeli bir hareketle ayağa kalkmış, dolaşıyor, yumruklariyle göğsünü dövüyordu.

— Bırak beni! Eğer cezamı vermiş olacağıma inansaydım, derhal kendimi öldürürdüm.., Seni sevmek mecburiyetinde değil miydim? Her halde, bana ait olmadığı için, senin kadar iyi yürekli ve sıhhatli olmadığı için,

bilir miyim hangi sebeple, ötekini özlemek çirkin bir şey değil mi? Bir insan bu hallere düşünce, aslında çirkef var demektir... Görüyorsun ki, hiçbir şeyi gizlemiyorum, kendimi mazur göstermeğe çalışmıyorum... Dinle, senin fedakârlığını kabul etmektense, Louise'i kendim kapı dışarı ederim, ben de, Amerikaya giderim, ne seni, ne ötekini, bir daha asla görmem.

Pauline, onu teskin etmek ve mâkul davranmağa kandırmak için uzun uzun uğraştı. Bir kere olsun, hayatı olduğu gibi, mübalağasız karşılıyamaz miydi? Çok düşündükten sonra mâkul konuştuğunu görmüyor miydi? Bu evlenme, herkes için mükemmel bir şey olacaktı. Kendisi bu işi bu kadar sakin konuştuğuna göre demek ki, şimdi artık bundan ıstırap duymak şöyle dursun, bu işi temenni bile ediyordu. Fakat, Lazare'ı kandırmak gayretiyle Louise'in servetine imada bulunmak ve Tibaudier'nin, nikâhın ertesi günü, damadına bir iş bulacağını ihsas etmek patavatsızlığını gösterdi.

Lazare, tekrar sertlendi.

— Tamam, diye haykırdı, şimdi de beni sat! Elin değmişken, servetini mahvettiğim için seni istemediğimi, gidip başka tarafta zengin bir kızla evlenmek alçaklığını irtikâp etmekten başka yapacak işim kalmadığını da söyle... Yoo! hayır! bunlar çok murdar işler. Asla! İşitiyor musun? Asla!

Pauline'in artık sabrı tükenmişti. yalvarmaktan vazgeçti. Bir susma oldu Lazare, bacaklarında derman kalmadığı için tekrar iskemlesine çökmüştü, Pauline işe, geniş odanın içinde dolaşıyor, fakat, yavaş yavaş yürüyor, her eşyanın önünde duraklıyordu. Bu âşina eski şeylerden, dirsekleriyle aşındırdığı masadan, içinde hâlâ çocukluk çağına ait oyuncaklar saklı duran dolaptan, orada sürünen bütün hâtıralardan, kalbine bir ümit yükseliyor, fakat, Pauline, bunu dinlemek istemiyor, bununla beraber, o ümidin tatlılığı yavaş yavaş bütün varlığını kaplıyordu. Ya Lazare başka bir kadına ait olmıyacak kadar kendisini seviyorsa? Fakat, genç kız, bu güzel duyguların ilk taşkınlığı altında gizli, ertesi günlerin gevşeme ihtimalini biliyordu. Sonra da, ümide düşmek yüreksizlik olacaktı. Za'fının bir hilesine aldanmaktan korkuyordu.

Nihayet, Lazare'ın önünde durdu.

— Daha düşün, dedi, kendimize bundan daha fazla azap vermek istemem... Eminim ki, yarın daha mâkul olacaksın.

Lâkin, ertesi gün, büyük bir üzüntü içinde geçti. İçin için bir keder, bir nevi somurtkanlık, evin içini yeniden kasvetlendirmişti. Louise'in gözleri kızarmıştı, Lazare, ondan kaçıyor, saatlerce odasına kapanıyordu Sonra, öteki günler bu üzüntü yavaş yavaş geçti, gülüşmeler, fısıldaşmalar, muhabbetli sürtünüşler tekrar başladı. Pauline, mâkul

olmasına rağmen delice ümitlere kapılıyor, bekliyordu. Bu feci kararsızlıktan evvel ıstırabı tatmamış gibi geliyordu. Nihayet, bir akşam, ortalık kararırken, bir mum almak için mutfağa indiği sırada, Lazere'la Louise'in, koridorda öpüştüklerini gördü. Genç kız gülerek kaçtı, Lazare da karanlıktan cesaret bularak, Pauline'i yakaladı, yanaklarına, kardeşçe iki iri buse kondurdu.

— Düşündüm, dedi, en iyimiz. en akıllımız sensin. Fakat, seni hâlâ seviyorum, annemi sevdiğim gibi seviyorum.

Pauline, şu cevabı verecek kadar metanet gösterebildi:

— Mesele halledilmiştir, çok memnunum.

Yüzünün üşümesinden, kendini o kadar sararmış hissediyordu ki, bayılmak korkusiyle mutfağa girmeğe cesaret edemedi; yanına ışık almadan, bir şey unuttuğunu söyliyerek, tekrar odasına çıktı. Orada, karanlıklar ortasında ölüm halleri geçirdi, tıkanır gibi, oldu, dökecek göz yaşı bile bulamadı. Yarasını büyütecek kadar zalimlikte ileri giden Lazare'a ne fenalık etmişti ki? Bütün metanetine sahip olduğu gün, kendisini boşuna bir ümit ile gevşetmeden, derhal kabul edemez miydi? Şimdi çifte fedakârlık yapmış oluyordu, Lazare'ı ikinci defa olarak kaybediyordu, onu tekrar kazandığını tahayyül ettiği için, bu, daha ıstıraplı oluyordu. Metaneti vardı, fakat, yapacağı işi bu kadar feci,

hale getirmek fena bir hareketti.

Her iş çabucak yoluna konuldu. Véronique, hayretten ağzı bir karış açık. akıl erdiremiyor, madamın ölümünden beri işlerin tersine gittiğini söylüyordu. Fakat, bu neticeden, asıl şaşkına dönen Chanteau oldu. Mûtat olarak hiçbir şeyle uğraşmıyan, ve can acısından çaldığı sükûnet dakikalarında bencilliğine gömülmüş gibi, başkalarının her isteğini başını sallıyarak uygun bulan amca, bu yeni hal tarzını Pauline kendisine bizzat haber verdiği aaman ağlamağa başladı. Genç kıza bakıyor, kekeliyor. yarım yamalak sözlerle ağzından itiraflar kaçırıyordu. Kabahat kendinde değildi, vaktiyle hem para için, hem evlenme işi için kendisi başka türlü hareket etmek istemişti; fakat, Pauline de biliyordu, çok hasta idi. Bunun üzerine Pauline Chanteau'yu kucakladı, Louise'le evlenmesi için, Lazare'ı, zorlıyan kendisi olduğuna yemin etti. Chanteau, ilk anda, buna inanmadı, hâlâ bir parça mütessir, gözlerini kırpıyor :

— Sahi mi? Sahi mi ? diyip duruyordu.

Sonra, Pauline'in güldüğünü görünce, çabuk teselli buldu, hattâ tamamiyle neşelendi. Nihayet, içi rahat etmişti, çünkü bu eski iş, hiçbir şey söylemek cesaretini göstereme den, yüreğinde bir dertti. Louisette'in yanaklarını öptü. Akşamına, yemek sonunda, çapkınca bir şarkı bulup söyledi. Bununla

beraber, yatmağa gideceği zaman, son bir endişe ile, Pauline'e sordu.

— Bizimle beraber kalıyorsun, değil mi?

Pauline bir saniye tereddüdetti; sonra, yalan söylediği için yüzü kızararak;

— Elbette a canım, dedi.

Resmî muameleler için, bütün bir ay uğraşıldı. Louise'in babası Thibaudier, isim babası olduğu Lazare'ın dileğini hemen kabul etmişti. Düğünden iki gün evvel, aralarında bir münakaşa oldu; bankerin, en büyük hissedarı olduğu Paris'teki bir sigorta şirketini idare etmesi teklifini, delikanlı açıkça reddetmişti. Bonneville'de, daha bir veya iki sene kalmak niyetinde idi, orada bir roman. bir şaheser yazacak, sonra gidip Paris'i avucunun içine alacaktı. Hoş, Thibaudier sadece omuz silkmekle iktifa etti, ona dostça, koca sersem dedi.

Düğün Caen'da yapılacaktı. Son on beş gün zarfında, mütemadi gidiş gelişler, görülmedik bir yolculuk faaliyeti oldu. Pauline, kendini avutuyor, Louise'e yol arkadaşlığı ediyor, yorgunluktan harap bir halde eve dönüyordu. Chanteau, Bonneville'den ayrılamıyacağı için, genç kız törende bulunacağına söz vermek zorunda kalmıştı, orada, kuzeninin ailesini yalnız o temsil edecekti. O gün yaklaştıkça, Pauline dehşete kapılıyordu. Bir gün evel, geceyi Caen'da geçirmemek için tertibat aldı, çünkü gelip kendi odasında,

engin denizin sevdiği hışırtısı içinde uyursa, daha az ıstırap çekecekmiş gibi geliyordu. Amcasının sıhhatinden endişe duyduğunu iddia etti, ondan bu kadar uzun zaman ayrılmak istemediğini söyledi. Chanteau kendisi de orada birkaç gün geçirmesi için, onu zorluyordu. Hasta mıydı ki? Tersine, bu düğünü, kendisi hazır bulunamıyacağı ziyafeti düşündükçe heyecanlanıyor, Véronique'ten, kendisine yasak edilen bir yemek, meselâ yeryemez mutlaka bir buhran geçireceğine emin olduğu mantarlı bir keklik istemeği sinsi sinsi düşünüyordu. Her şeye rağmen genç kız o akşam döneceğini söyledi; bu suretle ertesi gün sandığını hazırlayıp. ortadan kaybolmak için, daha serbes olacağını hissediyordu.

Nikâh akşamı Malivoire'ın köhne arabası Pauline'i eve getirdiği zaman, vakit gece yarısı olmuş, hafif bir yağmur dökülüyordu. Pauline, mavi ipekliden bir rop giymiş, küçük bir atkı ile yarımyamalak örtünmüş, yüzü gayet solgun, vücudu ürpertiler içinde, fakat elleri yine de sıcaktı. Mutfakta, Veronique'in masanın bir ucuna yaslanıp uyumuş, kendisini beklediğini gördü; çok yüksek bir alev çıkararak yanan mumun aydınlığı karşısında, geç kız, Arromanches'tan beri, alabildiğine açık duran, yolun karartılariyle dolu imiş gibi kapkara gözlerini kırpıştırdı. Uyku sersemi aşçı kızın ağzından, birbirini tutmaz kelime-

lerden başka bir lâf alamadı: Mösyö, uslu oturmamıştı, şimdi uyuyordu, hiç gelen giden olmamıştı. O zaman, Pauline, bir mum aldı, boş ev vücudunu buz gibi dondurarak, omuzlarına ağır basan karanlıktan ve sessizlikten derin bir yeis içinde yukarı çıktı.

İkinci kata vardığı zaman alelâcele odasına sığınacağı sırada, dayanamadığı bir ihtiyaçla Lazare'ın odasının kapısını açtı, bu hareketine kendi de hayret etti. Odanın içini dumanla dolu görüyormuş gibi, etrafını seçebilmek için mumu yukarı kaldırdı. Hiçbir değişiklik yoktu, her şey yerli yerinde duruyordu; bununla beraber, Pauline, bir felâket ve yokluk intıbaı, bir ölü odasındaymış gibi, için için bir korku duyuyordu, Aheste adımlarla masaya kadar ilerledi, hokkaya, kaleme, hâlâ orada sürünüp duran, yarı kalmış bir sahifeye baktı. Sonra çekilip gitti; artık bitmişti, kapı, odanın ses veren boşluğu üzerine kapandı.

Kendi odasında, aynı meçhul intıbaı onu bekliyordu. Burası, renkli kâğıdın mavi gülleri ile, muslin perdeler örtülü küçük demir karyolasiyle kendi odası mı idi? Halbuki, yıllardanberi, o odada yaşıyordu. Her zaman çok cesur olduğu halde Pauline, mumu elinden bırakmadan etrafı araştırdı, perdeleri kaldırdı, karyolanın altına, eşyanın arkalarına baktı. Bir sarsıntı, bir sersemlik, onu her şeyin karşısında ayakta

tutuyordu. Her lekesini tanıdığı bu tavandan böyle bir ıstırabın dökülecceğine asla ihtimal vermemişti Şu anda, Caen'da kalmadığına nadim oluyor, hâtıralarla çok dolu olduğu halde bomboş, bu fırtınalı gecede karaltıları çok soğuk bu evi daha korkunç buluyordu. Yatmağı düşündükçe, bu fikre tahammül edemiyordu. Şapkasını bile çıkarmadan oturdu, gözleri alabildiğine açık, ışıktan kamaşarak muma dikili, birkaç dakika hareketsiz kaldı. Birdenbire, hayret etti, kazan gibi kaynıyan uğultusu düşünmesine engel olan bu kafa ile, orada ne yapıyordu? Saat birdi, yatağına girse daha rahat edecekti Sıcak ve ağır hareketli elleriyle soyunmağa başladı.

Hayatının bu dağılıp gidişi ortasında, bir derli topluluk ihtiyacı hâlâ devam ediyordu. Şapkasını itina ile kaldırdı, potinlerininin kirlenip kirlenmemiş olduğunu bir bakışla araştırdı. Fistanını katlayıp bir iskemlenin arkalığına asmış, iç etekliği ve gömlekle kalmıştı ki, gözü, kendi bakire göğsüne ilişti. Karmakarışık beyninden, bir takım hayaller vuzuh alıyor ayaklanıyor, ötede, öbür iki kişinin, odalarında, kendisi de tanıdığı, o sabah çiçek götürdüğü bir odada bulunduklarını görüyordu Gelin, yatmıştı, Lazare içeri giriyor, muhabbetli bir gülüşle yaklaşıyordu. Pauline, sert bir hareketle iç etekliğini belinden attı, gömle-

ğini çıkardı; şimdi çırçıplak, yine kendini seyrediyordu. Bu aşk meyvası kendi işine yaramıyacak mı idi? Herhalde, o, asla düğün yüzü görmiyecekti. Bakışları, usare ile dolup taşan bir konca sertliğindeki göğsünden geniş kalçalarına, içinde kudretli bir analık istidadı uyuyan karnına iniyordu. Halbuki olgundu, hayatın, uzuvlarını şişirdiğini, teninin gizli kıvrımlarında siyah yeleler halinde çiçeklendiğini görüyor, kendi kadın kokusunu, ilkahı bekliyerek açılmış bir demet gibi kokluyordu. Senelerdenberi, gelmesini bizzat beklediği kocanın kolları arasında kendinden geçmiş olarak, ta ortada, o odanın içinde vuzuhla gözünün önüne getirdiği, kendisi değil, öteki idi.

Pauline, daha ziyade eğildi. Bacağından aşağıya doğru inen bir damla kanın bıraktığı kırmızı iz ona hayret veriyordu. Birdenbire anladı, yere düşmüş olan gömleği bir bıçak yarasından akan kanla kızıllaşmış gibi idi. Caen'dan hareketindenberi bütün vücudunda duyduğu büyük halsizlik demek ki bundan dolayı idi. Aşkını kaybetmesi yüzünden, ta canevinde açılan bu yarayı bu kadar erken beklemiyordu. Boş yere akıp giden bu hayatın manzarası ye'sini artırdı. İlk defa, kedisini kanlar içinde gördüğü bir sabah dehşete kapılıp haykırdığını hatırlıyordu. Daha sonraları, gece, mumunu söndürmeden evvel, teninin ve cinsiyetinin

tamamiyle açılışını kaçamaklı bir bakışla tetkik etmek çocukluğunda da bulunmuştu. Budala gibi gururlanıyordu. Kadın olmak saadetini tadıyordu. Ah! Ne yazık! Bülûğun kızıl yağmuru, şimdi, bakireliğin vücudundan dökülen boşuna yaşları gibi, yere akıyordu. Bundan sonra, her ay, bağ bozumu mevsiminde ezilen olgun salkımlar gibi, bu kan böyle fışkıracak, Pauline, asla kadın olamıyacak, kısırlık içinde ihtiyarlıyacaktı.

O zaman, bu yanan hislerinin, gözünün önünden mütemadiyen geçirdiği levhalar karşısında, içini yeniden kıskançlık kapladı. Yaşamak istiyor, tamamiyle yaşamak istiyor, hayatı sevdiği için hayat yaratmak istiyordu. Varlığını vermiyecek olduktan sonra mahvolmak neye yarardı? Öbür iki kişiyi görüyordu, çıplak vücudunu paralamak aklından geçiyor, gözleriyle makas arıyordu. Bu göğüsünü ne için kesmemeli, bu bacakları ne için kırmamalı, bu karnı ne için baştan başa yarıp bu kanı ne için son damlasına kadar akıtmamalı idi? Kendisi o sarışın zayıf kızdan daha güzeldi. daha gürbüzdü, halbuki Lazare, kendisini seçmemişti. Pauline onu asla tanımıyacaktı, artık ne kolları, ne kalçaları, ne dudakları, hiç bir yeri onu beklemiyecekti. Her şey, içi boş bir paçavra gibi fırlatılıp atılabilirdi. Kendisi, bu soğuk evde, tek başına humma

ile tir tir titrerken, onlar beraber bulunsunlar, buna imkân var mı idi?

Pauline, birdenbire kendini yüzükoyun yatağa attı. Râşeli kollariyle yastığı yakalamış, hıçkırıklarını boğmak için onu ısırıyordu; aynı zamanda, isyan eden tenini şiltenin üzerinde ezerek öldürmeğe çalışıyordu. Tepeden tırnağa kadar uzun sarsıntılar geçiriyordu. Görmemek için göz kapaklarını boşu boşuna örtüyor, yine de görüyordu. karanlıkta acayip manzaralar beliriyordu. Ne yapmalıydı? Gözlerini oysa yine görecek, belki ebediyen görecekti.

Dakikalar geçiyor, Pauline, azabının sonsuzluğundan başka hiç birşeyi idrak edemiyordu. Bir korku ile fırladı. Odada birisi vardı, Pauline, onun güldüğünü işitmişti. Fakat, hemen hemen tamamiyle yanıp tükenmiş olan mumdan başka bir şey göremedi. Mumun alevi tabağı çatlatmıştı. Lâkin, yine onu bir gören oldu ise? O mevhum gülüş, haşin bir okşama gibi hâlâ cildinin üzerinde dolaşıyordu Böyle çıplak yatan gerçekten kendisi miydi? Bir utanç duymağa başlıyordu. Kendi kendisini artık görmemek için, telâşlı bir tavırla, kollarını göğsü üzerinde kavuşturmuştu: Nihayet, hızla bir gecelik giydi, yorganın altına sokuldu, onu çenesine kadar çekti. Vücudu titriyor, büzülüyordu. Mum sönünce, bu buhranın utancı ile bitkin bir halde artık

kımıldamadan yattı.

Pauline, gideceğini Chanteau'ya haber vermek cesaretini bulamadan, öğleden evvel sandığını hazırladı. Lâkin, akşam üstü, ona her şeyi anlatmak icabetti Çünkü doktor Cazenove, ertesi gün gelip onu alacak ve akrabası olan kadının evine bizzat götürecekti. Amca, meseleyi anladığı zaman çok müteessir oldu, onu tutmak ister gibi, çılgınca bir hareketle zavallı alil gözlerini yukarı kaldırdı; sızlanıyor, yalvarıyordu, bunu asla yapmıyacaktı, onu bırakıp gitmiyecekti, çünkü bu bir cinayet olurdu, kendisi muhakkak bu yüzden ölürdü. Sonra Pauline'in sükûnetle inadettiğini görünce ve sebeplerini sezince, bir gün evvel keklik yemek suretiyle işlediği hatayı itiraf etmeği göze aldı. Mafsallarında daha şimdiden hafif yanıklıklar başlamıştı. Hep aynı teraneydi, mücadelede altta kalıyordu. Yesin mi idi? can acısı çeksin miydi? Sonra can acısı çekeceğine emin, aynı zamanda hem memnun, hem dehşet içinde, yiyordu. Fakat, Pauline bir hastalık nöbetinin tam orta yerinde belki onu yalnız bırakmak cesaretini göstermezdi.

Gerçek, sabahın altısına doğru Véronique yukarı çıktı, mösyönün, odasında böğürdüğünü işittiğini haber verdi. Gayet aksiliği üzerinde idi, eğer matmazel gidecek olursa, kendisi de başını alıp savuşacağını, çünkü bu kadar lâf anlamaz bir ihtiyara bakmaktan

artık usandığını söyliyerek, homurdana homurdana evin içinde dolaşıyordu. Pauline, bir kere daha, amcasının başı ucuna yerleşti. Doktor, onu almak için geldiği zaman, genç kız, ona hastayı gösterdi, Chanteau, uvunuyor, daha yüksek sesle haykırıyor, eğer elinden gelirse, gitmesini söylüyordu. Hareket geciktirildi.

Genç kız, eski misafir yatak odası olan yeni odaları nikâhın ertesi günündenberi hazır bir halde kendilerini bekliyen, Lazare'la Louise'in dönüp geldiklerin görmek korkusiyle her gün titriyordu. Caen'da işi uzatıyorlardı. Lazare, Bonneville'e gelip kapanmadan önce maliye âlemine dair notlar aldığını mektuplarında yazıyordu, Bonneville'e geldikten sonra, büyük bir romana başlıyacaktı. Romanda iş adamlarına dair hakikatı yazmak istiyordu. Sonra, bir sabah karısını getirmeden, yalnız başına çıkageldi, onunla birlikte gidip Paris'te yerleşeceğini haber verdi. Kayınbabası onu razı etmişti, sigorta şirketindeki vazifeyi kabul ediyordu. Bu suretle, notlarını hayattan alacağını bahane ediyordu; ileride düşünecekti, yine edebiyata dönecekti.

Lazare, beraber götüreceği eşyayı iki sandığa doldurduktan, Malivoire babanın arabası gelip onu yükleriyle beraber aldıktan sonra, Pauline, sersemlemiş bir halde eski iradelerini yüreğinde artık bulamadan, eve döndü. Hâlâ çok hasta olan Chanteau :

— Gitmiyorsun ümit ederim, diye sordu. Seni göm de öyle gidersin!

Pauline, derhal cevap vermek istemedi. Yukarda sandığı hâlâ hazır duruyordu, sabırsızlıkla onu seyrettiği oluyordu. Mademki öteciler Paris'e gidiyorlardı, amcasını yalnız bırakması doğru bir şey olmazdı. Gerçi, kuzeninin kararlarına güvenmiyordu; fakat karı koca dönüp gelecek olurlarsa, kendisi o zaman, uzaklaşmakta serbest olurdu. Cazenove, çok mükemmel bir vaziyet kaybettiğini, geçtiğinden beri onun sırtından geçinen insanların yanında hayatını mahvedeceğini öfkeyle söyleyince, genç kız birdenbire, kararını verdi.

Charteau, şimdi ona mütemadiyen:

— Git, diyordu. Mademki, para kazanacak ve çok mesut olacakmışsın, benim gibi bir topalla oturup terliğini sürümeğe seni mecbur edemem... Git.

Bir sabah, Pauline, şu cevabı verdi.

— Hayır, amca, kalacağım.

O sırada, orada bulunan doktor, kollarını yukarı kaldırarak, söylene söylene gitti.

— Bu kız, olur şey değil! ne iğneli fıçı bir ev! buradan asla kurtulamıyacak.

IX

Sonra, Bonnneville'deki evde, ginler yeniden geçmeğe başlamıştı Çok soğık bir kıştan sonra. yağmurlu bir ilkbahar olmuş, sağanaklarla döğülen deniz, çanurdan bir göle dönmüştü; onun arkasından geciken yaz, uçsuz bucaksız maviliği boğucu sıcaklar altında uyutan ağır güneşiyle, sonbahar ortasına kadar uzamıştı; daha sonra, kış tekrar kendisini göstermiş, bir ilkbahar daha. bir yaz daha, saatlerin ölçülü yürüyüşleri içinde, aynı adımlarla, dakikadan dakikaya uzaklaşarak gelip geçmişlerdi.

Pauline, kalbi sanki bu ölçülü saat hareketine göre ayarlanmış gibi, o büyük sükûnunu tekrar buluyordu. Istıraplarını, düzenli günlerle avunarak, hep biribirinin aynı işler içinde dolaştırılarak uyuşuyordu. Sabahleyin iniyor, amcasını kucaklıyor, hizmetçi kızla bir gün evvelki aynı sözleri konuşuyor, iki defa sofraya oturuyor, öğleden sonra dikiş dikiyor, gece erkenden yatıyordu; ertesi gün, bir gün evvelki hayat tekrar

başlıyor, hiçbir zaman beklenmedik bir hâdise, onun biteviyeliğini bozmuyordu. Chanteau, damla hastalığı ile gitgide daha fazla düşümlenmiş, bacakları şiş, elleri yumru yumru, avaz avaz haykırmadığı günler, ıstırap çekmemenin saadetine gömülü, sessiz oturuyordu. Dilini yutmuşa benziyen Véronique tasalı bir somurtkanlığa gömüiüyordu. Yalnız, cumartesi akşam yemekleri bu huzuru bozuyordu, Cazenove ve rahip Horteur tam vaktinde yemeğe oturuyorlardı, saat ona kadar sesler işitiliyordu, sonra, rahibin tahta kunduraları bahçe yolunda uzaklaşıyor, doktorun arabası da, ihtiyar beygirin hantal tırısı ile ayrılıyordu Pauline'in neşesi bile, çektiği azaplar ortasında elden bırakmadığı o gayretli neşe bile, sakin bir hale gelmişti. Merdiven ve odalar, onun gürültülü kahkahasiyle dolmuyordu; fakat genç kız, hâlâ evin faal ve iyi insanı idi, her sabah, oraya, yeni bir yaşama gayreti getiriyordu. Aradan bir sene geçtikten sonra, kalbi uyumuştu; şimdi saatlerin, uyuşmuş ıstırabını hiçbir şey uyandırmadan, böylece biteviye ve durgun geçeceğine inanabiliyordu.

İlk zamanlar, Lazare gittikten sonra, ondan gelen her mektup, Pauline'i heyecanlandırmıştı. Genç kız, yalnız bu mektuplarla yaşıyor, sabırsızlıkla onları bekliyor, tekrar tekrar okuyor, yazılı kelimelerden de

öteye geçerek onların ifade etmediği şeyleri okuyacak kadar ileri gidiyordu. Üçer ay müddetle bu mektuplar muntazam, ıer on beş günde bir, gayet uzun, tafsilâtla dolu, ümitle taşkın, geldi durdu. Lazare, bir kere daha ihtirasa kapılıyor, işlerin içine dalıyor, derhal muazzam bir servet tahayyül etmeğe başliyordu. Ona bakılırsa, sigorta kumpanyası gayet büyük kârlar bırakacaktı; Lazare, bununla kalmıyor, yığınlarla teşebbüse girişiyor, maliye ve sanayi âleminden, çok tatlı insanlar olan bu âlemin mensuplarından gayet memnun görünüyor, onları, şair görüşiyle çok sersemce muhakeme ettiği için kendisine kabahat yüklüyordu. Bütün edebiyat niyetleri unutulmuş gibi di.ı Sonra, aile yuvasının zevklerini anlata anlata bitiremiyor, karısı hakkında, sevdalı ve çocukça şeyler anlatıyor, aldığı buseleri, yaptığı hileleri, sayıp döküyor "sevgili kız kardeşim„ adını verdiği Pauline'e teşekkür etmek için, saadetini ortaya serpiyordu. Bu tafsilât, bu teklifsizce hikâyeler, Pauline'in parmaklarına hafif bir ateş dökü yordu, genç kız, kâğıttan yükselen aşk kokusiyle sersemler gibi oluyordu. O kâğıt, karı kocanın çamaşırları arasında uyuklamıştı. Pauline, gözlerini kapıyor, satırların alev saçtığını, cümlelerin devam ettiğini, kendisini, onların balaylarının sıkı mahremiyeti içine koyduğunu görüyordu. Fakat,

mektuplar, azar azar, daha seyrekleşti ve kısaldı, kuzeni ona kendi işlerinden bahsetmemeğe başladı, yalnız karısının selâmlarını yollamakla iktifa etti. Zaten hiç izahat vermiyor, her şeyi söylememekle kalıyordu. Acaba durumundan memnun değil mi idi, maliyecilik onu artık bıktırmış mıydı? Ailenin saadeti, anlaşmazlıklarla bozulmuş miydi? Genç kız, tahminler yürütmek zorunda kalıyor, istemiyerek gönderilmişe benziyen o bir kaç kelimenin gerisinde can sıkıntısı, ümitsizlik bularak endişeleniyordu. Nisan sonuna doğru, altı hafta süren bir susmadan sonra, dört satırlık bir pusula aldı, Louise'in üç aylık gebe olduğunu öğrendi Sonra, sükût tekrar başladı. Pauline başka havadis alamadı.

Mayıs ve Haziran ayları da geçti. Bir met, dalgakıranlardan birini parçaladı, bu çok büyük bir hâdise oldu, uzun zaman lâkırdısı edildi. Bonneville alay ediyordu, balıkçılar kopan kalasları çaldılar. Başka bir macera daha oldu, Gonin'in pek pek on üç buçuk yaşındaki küçük kızı bir kız doğurdu; üstelik, çocuğun Cuche'ün oğlundan olup olmadığı iyice bilinemiyordu, çünkü kızı ihtiyar bir adamla görmüşlerdi. Sonra, durgunluk tekrar başladı, kasaba, denizin inatçı nebatlarından biri gibi, kayalıkların dibinde yaşıyordu. Temmuzda seddin duvarını ve evin çatı tepesini baştan başa tamir ettirmek lâzım geldi. Duvarcılar ilk kazmayı vurur vurmaz,

geri kalan kısım yıkılma tehlikesi gösterdi. Adamlar, bütün ay orada kaldılar, masraf on bin franga yaklaştı.

Paraları ödiyen hâlâ Pauline'di Konsolunda bir gedik daha açıldı, serveti kırk bin frank kadar bir şeyden ibaret kaldı. Lâkin genç kız ayda o üç yüz frank gelirleriyle, evi bol bol idare ediyordu; fakat amcasının parasına dokunmamak için, yine kendi eshamından bazılarını satmak zorunda kalmıştı. Chanteau, eskiden karısının dediği gibi, günün birinde hesap göreceklerini söylüyordu. Pauline, icabederse bütün parasını vercekti, hasisliği. mirasının bu aheste eriyişi içinde aşınmış tı, artık, sadece. sadaka olarak vereceği paraları kurtarmak için çırpınıyordu. Cumartesi günü dağıttığı paralara son vermek korkusu, onu çok üzüyordu, çünkü, Pauline, bütün hafta içinde, en fazla o sadaka dağıtma gününden zevk duyuyordu. Son kıştan beri, çorap örmeğe başlamıştı, şimdi kasabanın bütün baldırı çıplaklarının ayakları ısınmıştı.

Temmuz sonuna doğru, bir sabah, Véronique, duvarcıların bıraktığı kireçleri süpürürken, Pauline bir mektup aldı, çok şaşırdı. Bu mektup Caen'dan gönderilmişti, içinde bir kaç kelimeden başka bir şey yoktu. Lazare, başka hiç izahat vermeden, ertesi akşam Bonneville'e geleceğini bildiriyordu. Koştu, bu haberi amcasına götürdü. Bakıştılar, Chanteau'nun gözlerinde, eğer karı koca uzun

zaman için yerleşmeğe gelecek olurlarsa, Pauline'in kendisini bırakıp gideceği korkusu vardı. Genç kıza sual sormağa cesaret edemedi, yüzünde, gitmek için verdiği kesin kararı okuyordu. Hattâ Pauline, öğleden sonra yukarı çıkıp çamaşırlarını bile gözden geçirdi. Bununla beraber, kaçıyormuş gibi görünmek istemiyordu.

Lazare, bahçe kepısı önünde, arabadan indiği zaman, hava fevkalâde güzeldi, saat beş suları idi, Pauline, onu karşılamak için ilerlemişti. Fakat, daha onu kucaklamadan hayretle sordu :

— O ne, yalnız mısın?

Lazare, sükûnetle cevap verdi.

— Evet.

Sonra, ilk defa kendisi, genç kızın yanaklarına iki iri buse kondurdu.

— Louise, nerde?

Clermont'da, üvey kızkardeşinin yanında; doktor, dağlık bir memleket havası tavsiye etti .. Gebeliği kendisini çok yoruyor.

Konuşurken bahçe kapısına doğru ilerliyor, bahçeye uzun uzun bakıyordu. Kuzinine de baktı; zaptettiği bir teessür dudaklarını titretiyordu Mutfaktan bir köpek çıktı, ona doğru havladı, bu sefer de Lazare şaşırdı.

— Bu da nedir? diye sordu.

Pauline cevap verdi.

— Lulu, bu. Seni tanımıyor... Lulu, sahibini ısırma bakayım!

Köpek hâlâ hırlıyordu.

— Berbat bir şey, şekerim. Bu cenabeti nerede buldun?

Gerçek, köpek, tüyleri uyuzdan dökülmüş, kavruk, zavallı bir mahlûktu. Üstelik, gayet tersti, hep hırlar dururdu, görenleri haline ağlatacak derecede, sokağa atılmış bir köpek melâli taşırdı.

— Ne yapayım? Bunu, bana verdikleri zaman, koskoca ve mükemmel bir köpek olacağına yemin etmişlerdi, ama, görüyorsun ya, işte böyle kaldı. Bununla beşinci defadır ki, köpek büyütmeğe çalışıyoruz; ötekiler hep öldü, yalnız bu ayak diredi, yaşıyor.

Lulu, somurtarak, sırtını kâinata çevirip yatmıştı. Üzerinde sinekler uçuşuyordu. O zaman, Lazare, geçmiş yılları düşündü, artık mevcut bulunmıyan şeyleri, hayatına yeni giren çirkin şeyleri düşündü Bahçeye bir kere daha baktı. Gayet yavaş sesle:

— Zavallı Mathieu'cüğüm! diye mırıldandı.

Bahçe kapısı önünde, Véronique, ayıklamakta olduğu bir havucu elinden bırakmadan, Lazare'ı, başını sallıyarak karşıladı, Lazare, sesleri işitip heyecanlanan babasının beklediği, yemek odasına doğru gitti. Pauline, daha kapıdan seslendi.

— Haberin var mı, Lazare yalnız, Louise Clermont'daymış.

Endişeli bakışları aydınlanan Chanteau. oğlunu daha kucaklamadan:

— Onu burada mı bekliyeceksin? ne zaman gelecek? diye sordu.

Lazare:

— Hayır, hayır diye cevap verdi, ben Paris'e dönmeden evvel, gidip onu üvey kızkardeşinin evinden alacağım... On beş gün sizinle beraber oturacağım, sonra Allaha ısmarladık.

Chanteau'nun bakışları büyük ve sessiz bir sevinç ifade etti; nihayet, Lazare kendisini kucaklayınca, o da, karşılık, oğlunun yanaklarına iki kuvvetli buse oturttu. Lâkin, esefli görünmek lüzumunu duydu.

— Karının gelemeyişine üzüldüm, bulunsaydı çok sevinecektik!.. Bir daha sefere, onu mutlaka getirmelisin.

Pauline susuyor, duyduğu iç sıkıntısını, kuzenini karşılıyan muhabbetli gülüşü altında saklıyordu. Demek ki, her şey bir kere daha değişiyordu, Pauline gitmiyecekti, o kadar başkalarının hevesine bağlı bir insan haline geliyordu ki, gitmediğine memnun mu olduğunu, yoksa canı mı sıkıldığını, sorsalar söyliyemezdi. Ayrıca neşesinin içinde, bir de hüzün vardı, Lazare'ı, gözü sönük, dudakları gamlı, ihtiyarlamış görüyordu. Alnındaki ve yanaklarındaki kırışıkları zaten tanıyordu.

Fakat, kırışıklar derinleşmişti, Pauline, bunda, artan bir can sıkıntısı, bir korku seziyordu. Lazare da ona bakıyordu. Her halde, Pauline'i gelişmiş, güzellikten ve gürbüzlükten yana kazançlı görüyordu, zira kendisi de, gülümsiyerek

— Vay canına! dedi. Ben yokken, kendinizi sıkıntıya vermemişsiniz. Hepiniz tom bulsunuz... Babam gençleşiyor, Pauline enfes.. Hem, tuhaf, ev bana daha büyük gözüküyor

Bahçeyi muayene ettiği gibi, hayret ve rikkatle yemek odasının içini de bir bakışla gözden geçiriyordu. Sonunda gözü Minouche'a takıldı: kedi bacaklarını içeri doğru kıvırıp masanın üzerine yatmış, kedice saadetine öyle gömülmüş ki, kımıldamamıştı bile.

Lazare:

— Minouche bile ihtiyarlamıyor, diye devam etti. Bana bak, nankör kaltak, beni tanımadın mı?

Kediyi okşuyordu, Minouche, yine kımıldamadı, mırıldanmağa başladı.

Pauline neşeli bir eda ile:

— Ooh! Minouche'un, varsa yoksa kendisi dedi. Evvelki gün, beş yavrusunu daha attılar. Görüyorsun ya, hiç müteessir değil.

Lazare, öğle yemeğini erken yemiş olduğu için, akşam yemeği erkene alındı. Genç kızın gayretlerine rağmen, gece tatsız geçti. Söylenmiyen sözler, sohbeti sıkıntılı

hale getiriyordu. Ara sıra susmalar oluyordu. Lazare'ın, üzüntü ile cevap verdiğini görüp, kendisine sual sormaktan çekindiler; ne, Paris'teki işlerinin durumunu, sordular, ne de, kendilerine ancak Caen'dan haber göndermesinin sebebini öğrenmeğe çalıştılar. Lazare, müphem bir el işaretiyle, fazla açık sualleri uzaklaştırıyor, sanki cevapları daha sonraya bırakıyordu. Çay gelince, yüreğinin ferahlığını anlatan derin bir göğüs geçirdi. Orada insan ne kadar rahat ediyordu. Bu büyük sükûnun ortasında, ne kadar çok iş başarılabilirdi! Altı aydanberi üzerinde çalıştığı manzum bir dramdan bahsetti. Bunu Bonneville'de bitirmek niyetinde olduğunu ilâve edince, kuzini şaşakaldı. On iki gün kadar bir zaman bu işe yeter diyordu.

Saat onda, Véronique geldi, mösyo Lazare'ın odasının hazır olduğunu haber verdi. Fakat, birinci kata çıktıkları zaman, Pauline onu, karı koca için hazırlanmış olan, eski misafir yatak odasına sokmak isteyince, Lazare öfkelendi.

— Orada yatacak mıyım zannediyorsun?... Ben, yukarda, küçük demir karyolamda yatacağım.

Hizmetçi kız homurdanıyordu. Bu naza ne lüzum vardı? yatak yapılmıştı, kendisini zahmete sokup bir yatak daha mı yaptırtacaktı?

Lazare:

— Pekâlâ, dedi, bir koltukta uyurum.

Véronique, çarşafları öfkeyle çekerek, ikinci kata çıkarırken, Pauline, eski çocukluk arkadaşlıklarının bir hamlesiyle, kuzenine hayırlı gece temenni etmek için, onun boynuna atıldığı zamanlardaki gibi, şuuru dışında bir sevinç, âni bir neşe duyuyordu. Demek ki, Lazare, kendi odasına çok yakın olan, o büyük odasında bir kere daha yatacaktı, Pauline, kendisini de uyanık tutan hâtıralarla ateşlenmiş gibi, onun uzun uzun dolaştığını hissedecekti.

Lazare, Pauline'i ancak ertesi gün dert ortağı edindi. Hem, bir hamlede açılmadı, Pauline, işleri, evvelce lâkırdı arasında söyleniveren kısa cümlelerle anladı. Sonra, cesaretlendi, çok geçmeden, endişeli bir muhabbetle dolu, ona sualler sordu. Louise'le nasıl yaşıyordu? saadetleri hep tam mıydı? Lazare, evet, diye cevap veriyor, fakat ufak tefek ev üzüntülerinden bahsediyor, kavgalara sebep olan mânasız hâdiseler anlatıyordu. Karı koca, ayrılık derecesine gelmemiş olmakla beraber, neşede de, ıztırapta da muvazene bulmaktan âciz iki asabi mizacın, bin türlü çatışmalarından muztarip oluyordu Aralarında, gizli bir garaz vardı, sanki biribirlerini yanlış anladıkları için, ilk zamanların büyük aşkından sonra, kalblerinin içine bu kadar çabuk ulaştıkları için, şaşmışlar ve öfkelenmişlerdi. Pauline, bir an, para

kayıplarının onları aksilendirdiğini sanır gibi oldu; fakat aldanıyordu, onbin frank gelirleri, hemen hemen el sürülmemiş gibi, duruyordu. Yalnız, Lazare, musikiden, hekimlikten, sanayiden usandığı gibi, ticari işlerden de usanmıştı; bu bahis üzerinde, sert sözlerle taştı, maliye âleminden daha sersem, daha bozuk bir muhit görmemişti. Bu mütemadî para endişesine, rakamların çılgınca hora tepişleri altındaki bu beyin gevşemesine, taşranın can sıkıntısını da, küçük bir servetin orta halliliğini de, her şeyi tercih ediyordu Zaten, sigorta kumpanyasından ayrılmıştı. Gelecek kıştan itibaren, Paris'e döner dönmez tiyatroyu tecrübe etmek kararında idi. Yazacağı piyes onun öcünü alacaktı. Bu eserde, modern cemiyeti kemiren para karhasını gösterecekti.

Pauline, Lazare'ın son mektuplarındaki, sıkıntılı ifadesinin arkasında keşfettiği, bu yeni maymun iştahlılıkla kendini fazla üzmedi. Ona asıl heyecan veren şey, Lazare'la karısı arasında yavaş yavaş artan bu anlaşmazlıktı. Bunun sebebini arıyordu. Genç oldukları halde, rahat rahat yaşıyabildikleri halde, kendi saadetlerinden başka tasaları olmadığı halde, bu huzursuzluğa bu kadar çabuk nasıl düşmüşlerdi ? Pauline, bu bahsi belki yirmi defa ele aldı, ancak, her defasında, kuzeninin sıkıldığını görünce sual sormaktan vazgeçti. Lazare, kekeliyor,

sararıyor, gözlerini öteye çeviriyordu. Pauline, bu utanç ve korku halini, vaktiyle, gizli bir ayıbı saklar gibi, ürpertisini sakladığı o ölüm korkusunu tanımıştı; fakat ebediyen yok olmak soğukluğunun ikisi arasına, hâlâ zifaflarının hararetini taşıyan yatağa sokulmuş olması mümkün müydü? Pauline, günlerce, şüphe etti; sonra, Lazare daha fazla açılmadığı halde, Pauline, bir akşam onun, odasından, heyulâlardan kaçar gibi, telâş içinde, ışıksız, aşağı indiğini gördüğü zaman, hakikatı gözlerinde okudu.

Lazare, Paris'te aşkının ateşi ortasında, ölümü unutmuştu. Heyecanla Louise'in kolları arasına sığınıyor, sonra yorgunluktan o kadar harap bir hale geliyordu ki, bir çocuk uykusiyle uyuyordu Louise de, bir dişi kedi gibi şehvetli nazlariyle, sırf erkeğe tapmak için yaratılmış bir mâşuka gibi, onu seviyor, Lazare, kendisiyle bir saat meşgul olmaktan geri kalsa, derhal bedbaht oluyordu. Bu nefsani zevklerin sonuna asla erişemiyeceklerini sandıkları müddetçe, eski arzularının heyecanla tatmini, biribirinin boynuna sarılıp, geri kalan ne varsa, hepsinin unutuluşu sürüp gitmişti. Fakat, işba hali başlıyordu. Lazare, ılk günlerin sarhoşluğundan öteye geçemediğine şaşıyordu. Louise ise, biricik ihtiyacı olan, okşanma ihtiyacı içinde, başka hiçbir şey istemiyor ve vermiyor, Lazare'a, hayatın desteklerinden ve cesaretlerinden hiç-

birini getirmiyordu. Tenin verdiği zevk, bu kadar süreksiz miydi? oraya mütemadiyen inilip, saadeti tahayyüle yetecek kadar, kuvvetli bir meçhule sahip yeni yeni duygular keşfedilemez miydi? bir gece, Lazare, ensesinin tüylerini diken diken eden, o buz gibi soğuk nefesi duyup, sıçrıyarak uyandı; titremeğe başladı, her zamanki ıstırabını haykırdı: "Aman Yarabbi! Aman Yarabbi! Ölümden kurtuluş yok!„ Louise, yanıbaşında uyuyordu. Lazare, buselerinin ötesinde tekrar ölümle karşılaşmıştı.

Sonra, başka geceler oldu, Lazare, azabına yeniden daldı. Bu azabı, uykusuz gecelerinde, muayyen olmıyan zamanlarda, rasgele duyuyor, önceden tahmin edip önüne geçemiyor, mâni de olamıyordu. Birdenbire, sakin zamanlarda, vücuduna bir ürperti yapışıyordu, halbuki, çoğu zaman, fena bir günün öfkesi ve yorgunluğu içinde, korku yanına yanaşmıyordu. Hem bu, eskisi gibi basit bir irkilmeden ibaret değildi, asabi âfet artıyordu, her yeni sadmenin yaptığı akis, bütün varlığını sarsıyordu. Lazare, gece kandili olmazsa, uyuyamıyordu, hastalığını karısının anlamasından mütemadiyen korkmasına rağmen, karanlıklar, üzüntüsünü çoğaltıyordu. Hattâ, bu çekingenliğinin sebebolduğu fazla huzursuzluk, nöbetleri vahimleşiyordu. Çünkü, eskiden, yalnız yattığı zamanlar, korkak olabiliyordu,

Yanı başında ılıklığını hissettiği bu canlı mahlûk, onu endişelendiriyordu. Korku, onu, uyku sersemi, yastıktan kaldırıldığı zaman, gözleri ona doğru gidiyor, Louise'i, gözleri açık, alabildiğine kendi gözlerine dikilmiş göreceğini, heyecanla düşünüyordu. Fakat, Louise hiçbir zaman kımıldamıyordu. Lazare, kandilin ışığında, onun hareketsiz yüzünü, kalınlaşmış dudaklarını ve ince mavi göz kapaklarını seçiyordu. Onun için, içi rahat etmeğe başlamıştı ki, bir gece, uzun zamandır korktuğu gibi, onu, gözleri alabildiğine açık buldu. Louise hiçbir şey söylemiyor, onun tir tir titreyişine ve sapsarı kesilişine bakıyordu. Her halde, Louise de, ölümün oradan geçtiğini hissetmiş olacak ki, onun halini anlar gibi oldu, yardım istiyen bir kadın teslimiyeti ile ona doğru atıldı. Sonra, hâlâ biribirlerini aldatmak isteğiyle, bir ayak sesi işitmiş gibi yaptılar, kalktılar, eşyanın altını, perdelerin arkasını araştırdılar.

O günden sonra, ikisi de bu musallat fikrin zebunu oldu Ağızlarından hiç bir itiraf kaçmıyordu, bu, hiç bahsedilmemesi gereken, sır halinde tutulacak bir ayıptı; yalnız, yatakta, sırt üstü yatıp kaldıkları zaman. gözleri apaçık, biribirlerinin düşündüklerini açıkça işitiyorlardı. Louise, Lazare kadar sinirli idi, iki sevdalının aynı ateşle tutuşması gibi, bu derdi biribirlerine veriyor-

lardı. Louise uyurken, Lazare, uyanacak olsa, bu uykudan korkuyordu. Acaba, Louise hâlâ nefes alıyor muydu? Soluğunu bile artık işitemiyordu, belki de birdenbire ölmüştü. Bir an, onun yüzünü muayene ediyor, ellerine dokunuyordu. Sonra, içi rahat ediyor, ama, yeniden uykuya dalamıyordu. Louise'in bir gün olup öleceğini düşündükçe, kasvetli bir hayale dalıyordu. Acaba, önce hangisi ölecekti, kendisi mi, Louise' mi? Lazare, her iki faraziyeyi de takibediyor, ölüm manzaraları, can çekişmelerin korkunç ıstırabı ile, son hazırlıkların fecaati ile, haşin, ebedî ayrılıkla, vuzuhlu şekiller halinde gözünün önünden geçiyordu. Bu hayal karşısında, bütün varlığı bir isyanla ayaklanıyordu. Böyle, vücut vücuda yaşadıktan sonra, biribirini bir daha görememek, asla, asla görememek! Bu dehşet, kafasının içine sığmıyor, Lazare, çıldıracak gibi olduğunu hissediyordu. Korkusu, cesarete dönüyor, önce kendisi ölmek istiyordu. O zaman, Louise'e acıyor, onu dul haliyle gözünün önüne getiriyor, müşterek itiyatlarına devam edişini, artık kendisinin yapmıyacak olduğu şu işi, bu işi yapmağa devam ettiğini görüyordu. Bazen, bu musallat fikri uzaklaştırmak için, Louise'e, uyandırmadan yavaşça sarılıyordu; fakat, onu uzun zaman kucağında tutmağa imkân bulamıyordu, iki kolu ile sarıldığı bu hayat, onu daha fazla dehşete

düşürüyordu. Başını göğsüne koyup da, kalbinin atışını dinlese, o kalbin hareketlerini, bir huzursuzluk duymadan takibedemiyor, hep, âni bir bozuluş işiteceğini sanıyordu. Kendi bacaklarına dolanan bacaklar, kucağında gevşeyin vücut, bütün bu çok kıvrak, çok sevgili beden, çok geçmeden, elini sürmeğe tahammül edemiyeceği bir şey oluyor, duyduğu yokluk kâbusu içinde, onu azar azar endişeli bir bekleyişle dolduruyordu. Hattâ, Louise uyandığı zaman, bir arzu ile biribirlerine daha sıkı sarılsalar, dudak dudağa, kendilerini aşk râşesi içine atarak, zavallılıklarını onda unutmak isteseler, yine titriyerek ayrılıyorlar, sırt üstü uzanıp kalıyorlar, yeniden uykuya dalamıyorlar, sevmek hazzından tiksiniyorlardı. Yataklığın karaltıları içinde, sabit gözleri ölümün üzerine tekrar iri iri açılıyordu.

O tarihlerde, Lazare, işten usandı. Tekrar tembelleşiyordu, para ile oynıyanları hor gördüğü bahanesiyle, günlerini aylaklık içerisinde geçiriyordu. Hakikat şuydu ki, mütemadiyen ölümle meşgul olduğu için, yaşamak zevkini ve gayretini her gün biraz daha kaybediyordu. Eskiden olduğu gibi "neye yarıyacak?„ fikrine saplanıyordu. Mademki, son taklayı, belki yarın, belki bu gün, belki de bir saat sonra atacağına göre, hareket etmek, ihtirasa kapılmak, şu veya bu şeye bağlanmak, neye yarardı? Her şey yarım kalıyordu. La-

zare'ın hayatı, günlük, aheste bir ölümdü. Eskiden olduğu gibi, onun saat kurgusunu dinliyor, gitgide ağırlaştığını hisseder gibi oluyordu. Kalbi, eskisi gibi çabuk atmıyordu, öteki uzuvlar da tembelleşiyordu; nerede ise, hep birden, muhakkak ki, duracaklardı; Lazare, yaşın getirmesi mukadder bu hayat azalışını ürpertilerle takibediyordu Varlığından bir şeyler kayboluyordu, vücudu devamlı surette haraboluyordu. Saçları, dökülüyordu, dişlerinden birçoğu eksilmişti, adalelerinin toprağa dönüyorlarmış gibi, çürümeye başladığını duyuyordu. Kırkına yaklaştıkça, bir kara sevdaya yakalanıyordu, şimdi, ihtiyarlık çabucak gelecek, onu büsbütün alıp götürecekti. Daha şimdiden her tarafını hasta sanıyordu, herhalde bir tarafında bir şey kopacaktı, günleri, bir felâketin hummalı bekleyişi içinde geçiriyordu. Sonra, etrafında ölenler görüyordu, bir arkadaşının ölüm haberini her duydukça, bir sadme ile sarsılıyordu. Filânca ölmüştü, buna imkân var mıydı ? Evet ama, ölen, kendisinden üç yaş küçüktü, yüz yıl yaşıyacak gibi, sağlam bir vücudu vardı! Filânca kişi de ölmüştü, nasıl olmuştu bu ? Gıdasına varıncaya kadar tartan, o kadar ihtiyatlı bir adam! İki gün, başka hiçbir şey düşünmüyor, felâketten sersemleyip kalıyor, kendi kendini yokluyor, hastalıklarını araştırıyor, sonra da, zavallı ölülere atıp tutuyordu. Kendini temin etmek ihtiyacını duyuyor, ölen-

lerin, kendi hataları yüzünden öldüklerini söylüyordu. Birincisi, affedilmez bir ihtiyatsızlık işlemişti; ikinciye gelince, o da, doktorların, adını bile bilmedikleri son derece seyrek görülür bir hastalıktan ölmüştü. Fakat, o saygısız heyulâyı uzaklaştırmağa boşuboşuna uğraşıyor, içinde bozulmak üzere olan makine çarklarının gıcırdadığını hep işitiyor, senelerin bu yokuşu üzerinde durmak imkânı olmadan, kayıyor, o yokuşun nihayetinde, karanlık, koca bir delik bulunduğunu düşündükçe buz gibi ter düküyor, saçları dehşetten diken diken oluyordu.

Lazare, işinin başına gitmez olunca, karı koca arasında kavgalar başladı. Genç adam çok çabuk öfkelenir bir hale gelmişti. Bu küçük engel bu öfkeciliği şiddetlendiriyordu. Büyük bir itina ile sakladığı dert büyüyor, huşunetlerle, somurtkanlıklarla, manyak hareketleriyle kendini dışarıya veriyordu. Bir aralık, yangın korkusiyle kıvrandı, o derecede ki, oturduğu üçüncü kattan, birinci kat bir daireye taşındı, bina yanacak olursa, daha kolay kaçmak imkânını aradı. Zihni, hep ertesi günün tasasiyle meşgul olduğundan, içinde bulunduğu an zehir oluyordu. Hep felâket bekliyor, bir kapı fazla hızlı açılacak olsa sıçrıyor, bir mektup alsa yüreği çarpıyordu. Sonra, herkesten şüphelenmeğe başlamıştı, parasını, azar azar miktarlarla başka başka yerlere saklıyor, en sade tasav-

vurlarını gizli tutuyordu; bir de kâinata karşı bir güçenikliği vardı, kadrinin bilinmediğini, ardarda uğradığı akametlerin, insanlar ve eşya tarafından tertiplenmiş, bir nevi geniş suikasttan ilerigeldiğini sanıyordu. Fakat her şeye hâkim olan, her şeyi boğan can sıkıntısı. ölçüsüz bir dereceye varıyor, Lazare, muvazenesiz bir insan gibi sıkılıyor, gelecek ölümün aklında daima mevcut düşüncesi, onu hareket etmekten tiksindiriyor, hayatın boşluğunu bahane ederek, oradan oraya nafile nafile dolaşıyordu. Hareket etmeğe ne lüzum vardı? İlim mahduttu, hiçbir şeye engel olmak, hiçbir şeyi dilediği gibi yürütmek imkânı yoktu. Lazare, mensubolduğu neslin, bütün o şüphe dolu can sıkıntısını duyuyordu, eski inançlara hasretle ağlıyan Verther'lerin ve René'lerin o romantik can sıkıntısı değil, şüphenin yeni kahramanları olan, imbiklerinin dibinde bir hamlede hayat bulmadıkları için öfkelenen ve dünyanın tahammül edilmez bir şey olduğunu söyliyen, genç kimyagerin can sıkıntısını taşıyordu.

Sonra, Lazare'da, mantıki bir tezatla, ebediyen yok olmanın itiraf edilmiyen dehşeti, durmadan yokluk hakkında ileri sürdüğü kara kara lâflarla devam ediyordu. Bizzat, duyduğu ürperti, karasevdalı mizacının muvazenesizliği, onu kötümser düşüncelere, varlığa karşı öfkeli bir kine sevk ediyordu. Varlık mademki ebediyen sürmüyordu, La-

zare, ona, aldatıcı bir şey göziyle bakıyordu. İnsan, ömrünün yarısını saadeti tahayyül etmekle, öteki yarısını da hayıflanmak ve titremekle geçirmiyor muydu? Lazare, "moruk„ adını verdiği Schopenhauer'ın nazariyelerini tekrar öne sürüyor, şiddetli fıkralarını ezbere söylüyordu. Kâinata hâkim kuvvetin, bilinmiyen bencil bir gaye ile, seyredip zevk duyduğu bu vahşi ve budalaca hayat gösterişine nihayet vermek için, yaşama iradesini öldürmek lüzumundan bahsediyordu. Korkuyu yok etmek istiyordu Hep, şu kurtuluş çaresine gelip dayanıyordu: beterine düşmemek için, hiçbir şey temenni etmemek, ıstırap demek olan hareketten sakınmak, sonra tamamen ölüme yuvarlanmak. Umumi bir intihar, mahlûkların hepsi tarafından rıza gösterilmiş, topyekûn ve âni bir yok oluş için, mütemadiyen pratik bir çare arıyordu. Her an, alelâde sohbetlerinin arasında, teklifsiz ve haşin sözlerle hep bundan bahsediyordu. En küçük bir üzüntüsü olsa, hâlâ geberip gitmediğine hayıflanıyordu. Alelâde bir baş ağrısı duysa, pürhiddet kendi vücudundan şikâyet ediyordu. Bir arkadaşiyle konuşurken, lâkırdıyı derhal hayatın üzüntülerine getiriyor, mezarlıkta hindibaları semizletenlerin adamakıllı talihli insanlar olduklarını söylüyordu. Kasvetli mevzular zihninden hiç çıkmıyordu, hayalperest bir heyetşinasın, yer yuvarlağını kuyruğu ile bir kum tanesi

gibi süpürecek olan bir kuyruklu yıldızın yaklaştığını haber veren makalesi, çok dikkatini çekti. Beklediği semavi âfet, dünyayı, çürümüş bir köhne gemi gibi havaya uçuracak dev mermi acaba bu mu idi? Bu ölüm temennisi, kurduğu bu yokluk nazariyeleri, Lazare'ın, korkularının ümitsiz bir mücadelesinden, kendi feci ölümünün intizarı altında gizlediği boş lâflar kalabalığından başka bir şey değildi.

O sırada, karısının gebeliği, onun için yeni bir sarsıntı oldu. Aynı zamanda hem büyük bir sevinç, hem artan bir huzursuzlukla karışık tarif edilemez bir his duydu. "Moruğun„ fikirlerine aykırı olarak, baba olmak, hayat yaratmak düşüncesi, onu gururla dolduruyordu. Budalaların bu işi yapmak hakkını suiistimal ettiklerini söylemekle beraber, sanki bu hâdise sırf ona mahsusmuş gibi, bundan gururlu bir hayret duyuyordu. Sonra, bu neşesi bozuldu, doğumun kötü netice vereceği kanaatiyle kıvrandı. Daha şimdiden, ananın öleceğine, çocuğun dünyaya bile gelmiyeceğine inanıyordu. Tesadüf, daha ilk aylardan itibaren, gebelik ıstırapları hâdiselere sebeboldu, altüst hale gelen ev, bozulan itiyatlar, sık sık kavgalar, Lazare'ı, büsbütün zavallı bir hale getirdi. Karı kocayı biribirine yaklaştırması gereken bu çocuk, onların arasında anlaşmazlıkları, yanyana yaşanan hayatın üzüntülerini artırıyordu. La-

zare, bilhassa, Louise'in sabahtan akşama kadar şikâyet ettiği müphem can acılarına öfkeleniyordu. Onun için, doktor, dağlık bir memleket havası tavsiye edince, onu üvey kızkardeşinin evine götürüp, kendisi de, babasını görmek için, Bonneville'e gitmek üzere, on beş gün müddetle savuşabildiğine pek memnun oldu. Esasında, bu kaçıştan utanıyordu. Fakat, vicdanı ile münakaşa ediyordu, kısa bir ayrılık ikisinin de sinirlerini yatıştıracaktı, sonunda kendisi doğum esnasında hazır bulunsa yeterdi.

Pauline, aradan geçen bir buçuk yılın hikâyesini tamamiyle öğrendiği akşam, bu bozgundan serseme dönmüş, bir an, dili tutulmuştu. Yemek odasındaydılar, Pauline Chanteau'yu yatırmıştı, Lazare, fitili is çıkarmağa başlıyan lâmbanın altında, soğuyan çaydanlığın karşısında itiraflarını bitirmişti

Genç kız, nihayet, bir sükûttan sonra:

— O halde, siz artık sevişmiyorsunuz, dedi.

Lazare, odasına çıkmak için, ayağa kalkmıştı. O endişeli gülüşiyle itiraz etti:

— Ne kadar sevişmek mümkünse, o kadar sevişiyoruz, aziz çocuğum... Sen, bu kovuğunda hiçbir şey bilmiyor musun? Aşk, niçin hayatın başka işlerinden daha düzgün gidecekmiş?

Pauline, odasına kapanır kapanmaz, bütün ev uyurken, uyanık ve azap içinde,

aynı iskemle üzerinde, nice defalar, orada içine gömülüp kaldığı yeis buhranları nev'-inden bir buhrana tekrar yakalandı. Felâket yine mi başlıyacaktı? Onlar için de, kendisi için de, artık her şeyin bitmiş olduğunu sandığı sırada, Lazare'ı Louise'e verecek derecede kalbini koparıp attığı halde, birden-bire, fedakârlığının lüzumsuzluğunu öğreniyordu. Artık biribirlerini sevmez olmuşlardı bile, kendisi, boşuboşuna işkence çekmiş, göz yaşları dökmüş, kan ağlamıştı. Vardığı, bu cılız netice idi, yeni yeni ıstıraplardı, gelecekteki mücadelelerdi; bunları tahmin ettikçe üzüntüsü artıyordu Istırabın sonu yok muydu?

Kolları iki yana sarkık, gözlerini yanan mumuna dikip baktıkça, vicdanından, bu macerada yalnız kendisinin suçlu olduğu düşüncesi yükseliyor, onu rahatsız ediyordu. Olaylara karşı, boşuboşuna çırpınıyordu. Louise'in, kuzeninin tam dengi kadın olmadığını düşünmeksizin bu evlenmeyi yapan sırf kendisi idi; şimdi, onu, Lazare'a muvazene veremiyecek kadar fazla asabi, en küçük bir solukla kendisi de telâşa düşmeğe hazır, sırf Lazare'ın artık bıktığı sevdalı kadın cazibesine sahip haliyle, vuzuhla görüyordu. Bütün bu şeyler, onun dikkatine niçin ancak bugün çarpıyordu? Bunlar, kendi yerini Louise'in almasına izin verdiren aynı sebepler değil miydi? Vaktiyle Louise'i daha

sevimli görüyordu, ona öyle geliyordu ki, bu kadın, buseleriyle, Lazare'ı, o kasvetli hallerinden kurtarmak kudretini gösterecekti. Ne yazıktı! İyilik etmek isterken fenalık etmişti. Selâmetini istediği insanları mahvedecek kadar hayatın cahili idi. Gerçi, iyi davranmak istemiş, onların zevkını bunca göz yaşiyle ödediği gün, yaptığı hayır işini sağlamlaştırmak istemişti. Mademki, iyilik her zaman saadet temin etmiyordu, kendi iyiliğine karşı Pauline, büyük bir istihfaf duyuyordu.

Bütün ev uyuyordu, Pauline, odanın sessizliği içinde şakaklarını döven kendi kanının sesinden başka hiçbir şey işitmiyordu. Bu, azar azar, kabaran ve taşan bir isyandı. Niçin Lazare'la evlenmemişti? Lazare, ona aitti, vermiyebilirdi. Belki, Lazare önce ye'se düşecekti, fakat, kendisi, sonradan, ona kendi cesaretini telkin edebilecek, budalaca kâbuslardan onu koruyabilecekti. Pauline, öteden beri, kendi kendinden şüphe etmek sersemliğini göstermişti, felâketlerinin biricik sebebi, bu idi. İdrak ettiği kuvveti, bütün sıhhati, bütün sevgileri, uğulduyor, nihayet kendini gösteriyordu. Pauline, ötekinden daha üstün değil miydi? Bu şekilde ortadan silinmekle işlediği budalalık ne idi? Şimdi, Louise'in, şehvet düşkünü bir sevdalı kadın teslimiyetlerine rağmen, Pauline onun ihtirasını bile inkâr ediyordu, çünkü kendi

kalbinde daha geniş bir ihtiras, kendisini sevdiği insana feda eden bir ihtiras buluyordu. Eğer öteki, kuzenini mesudetmiş olsaydı, Pauline, ortadan kaybolacak kadar kuzenini seviyordu; ama, mademki öbürü, Lazare'a sahibolmak gibi büyük bir saadeti nasıl muhafaza edeceğini bilmiyordu, Pauline' in harekete geçmesi, bu muzır bağı koparması gerek değil miydi? Öfkesi boyuna artıyor, Pauline, kendisini daha güzel, daha canlı hissediyor, kadın olabileceği düşüncesiyle, âni bir gurur içinde, kendi bakire göğsüne ve karnına bakıyordu. Kahredici bir kanaat peyda oluyordu, Lazere'la kendisi evlenmeliydi.

O zaman, ölçüsüz bir esefle haraboldu. Gece saatleri geçiyor, birer birer gidiyor, Pauline yatağa kadar sürüklenmeyi bile aklına getiremiyordu. Bir hulya onu tamamiyle kavramıştı, gözleri, alabildiğine açık, mumun yüksek aleviyle kamaşarak, görmeden hâlâ bakıyordu. Artık, odasında değildi. Lazare'la evlendiğini tahayyül ediyordu, ortak hayatları, aşk ve saadet levhaları halinde, gözünün önünden geçiyordu. Bonneville'de, mavi denizin kenarında, yahut Paris'te, gürültülü bir sokakta idiler; küçük odanın sükûnu hiç değişmiyordu, öte de beride kitaplar sürünüyordu, masanın üstünde açılmış güller duruyordu; akşamları, lâmba kumral bir ışık saçarken, tavanda

gölgeler uyukluyordu. Her an elleri biribirini araştırıyordu, Lazare, gençliğindeki tasasız neşesini tekrar bulmuştu; Pauline, onu o kadar seviyordu ki, Lazare, artık varlığının ebedîliğine inanmağa başlıyordu. Filân saatte birlikte sokağa çıkıyorlardı; yarın Pauline, onunla birlikte hafta içindeki masrafların hesabına bakacaktı. Pauline, karı kocanın, bu iç hayatına ait teferruat karşısında rikkate geliyor, artık yataktan kalktıkları zamanki neşeli tuvaletten akşamki son buselerine varıncaya kadar, orada, gözle görülürcesine mevcut saadetlerinin sağlamlığını bu teferruata karıştırıyordu Yazın seyahate çıkıyorlardı. Sonra, bir sabah, Pauline, gebe kaldığının farkına varıyordu. Fakat, hulyasını büyük bir ürperti sarstı; Pauline, daha ilerisini düşünmedi, kendisini tekrar odasında, hemen tamamiyle yanıp tükenmiş mumun karşısında buldu. Eyvah! gebe idi, öteki kız gebe idi, bütün bu düşündüğü şeyler asla olmıyacaktı, kendisi bu zevkleri asla bilmiyecekti! Bu öyle şiddetli bir sukut oldu ki, gözlerinden yaşlar döküldü, göğsünü paralıyan hıçkırıklarla durmadan ağladı. Mum sönüyordu, yatağına karanlıkta yatmak zorunda kaldı.

Bu hummalı geceden, Pauline'de derin bir teessür, araları bozulan karı kocaya karşı da, kendi nefsine karşı da bir acıma duygusu kaldı. Kederi, bir nevi şefkatli ümit içinde eriyordu, neye güvendiğini sorsalar

söyliyemezdi. Kalbini altüst eden müphem duyguları ortasında, kendi kendini tahlile cesaret edemiyordu. Böyle üzülmenin ne lüzumu vardı? Önünde en az on gün daha vakit yok mu idi? Yapacağı işe, sonradan karar verebilirdi. Asıl mesele, Lazare'ı teskin etmek, Bonneville'deki bu istirahatinden faydalanmasını sağlamaktı. Bunun üzerine, neşesi yerine geldi, ikisi birlikte eski güzel hayatlarına tekrar atıldılar.

Önce, çocukluk çağlarındaki arkadaşlıkları başladı.

— Bırak şu dramını, koca sersem! Dramına ıslık çalacaklar... Onu bırak da, gel bana yardım et, Minouche benim iplik yumağımı dolabın üstüne götürmüş mü, arıyalım.

Lazare, iskemleyi tutuyor, Pauline de ayaklarının ucuna basıp yükselerek bakıyordu. İki gündür yağmur yağıyordu, büyük odadan dışarı çıkamıyorlardı. Eski yıllara ait her buldukları şeyi kahkahalarla karşılıyorlardı.

— Aa! Bak, benim iki eski yakalığımla yaptığın bebek... Ya bu, hatırladın mı? Sana usturamı vermiyorum diye öfkeden ağlayıp çok çirkinleştiğin gün benim çizdiğim portren.

Pauline, hâlâ, bir sıçrayışta masanın üstüne çıkabileceğine bahse giriyordu. Lazare da, hareket edebildiğine memnun, onun gibi zıplıyordu. Yazdığı dram bir çekmenin

içinde uyuklamağa başlamıştı bile. Bir sabah, büyük ıstırap senfonisi ellerine geçti, Pauline, senfoninin ahengini gülünç şekilde ölçüye vurarak, bazı parçalar çaldı; Lazare, kendi eseriyle alay ediyor, sönmüş sesleri artık işitilmiyen piyanoya yardım olsun diye, aynı zamanda okuyordu. Lâkin, senfoninin bir parçası, mahut ölüm marşı onları ciddileştirdi. Sahi fena değildi, onu muhafaza etmek lâzımdı. Vaktiyle, Pauline'in yapıştırdığı, şimdi kitapların altında ele geçirdikleri bir filorida koleksiyonu, içinde fabrikada istihsal edilmiş bir bromür numunesi bulunan unutulmuş bir kavanoz; bir bardak suda kopan fırtına ile ezilmiş gibi, yarı yarıya kırık, minimini bir dalgakıran modeli, her şey onları eğlendiriyor, rikkate getiriyordu Sonra, başıboş kalmış küçük çocuk oyunlariyle biribirini kovalıyarak evin içinde dört dönüyorlardı; durmadan katları inip çıkıyorlar, odalarda dolaşıyorlar, kapıları gürültü ile kapatıyorlardı. Acaba, eski günlerini mi yaşıyorlardı? Pauline on yaşındaydı, Lazare on dokuzunda, genç kız, delikanlıya, bir küçük kız gibi, yeniden ihtiraslı bir dostlukla bağlanıyordu Hiçbir şey değişmemişti, yemek odasında, hâlâ o açık renk ceviz ağacından büfe, parlak bakırdan tavan lâmbası, onları hâlâ eğlendiren Vezüv'ün manzarasiyle mevsim perilerinin taş baskısı dört resmi duruyordu. Büyük

babanın şaheseri, cam mahfazasının altında hâlâ aynı yerde uyukluyordu, şömine ile öyle bir tek vücut haline gelmişti ki, hizmetçi kız üzerine bardaklarla tabakları koyuyordu. Yalnız bir tek oda vardı ki, oraya girerlerken, teessürden dilleri tutuluyordu. Bu, madam Chanteau'nun, ölümünden beri el sürülmeden bırakılan, eski odasıydı. Artık, yazı masasını hiç kimse açmıyordu, bazen, içeri girmesine meydan bıraktıkları çiğ güneşte, yeşilimsi dallarla süslü sarı kreton perdeler solup duruyordu. Tesadüf, bir yıl dönümü oldu, odayı iri çiçek demetleriyle doldurdular.

Fakat, çok geçmeden, bir rüzgâr sağnağı yağmuru sürüp götürünce, dışarı fırladılar, sed üstüne, zerzevat bahçesine, kayalıklar boyuna çıktılar, çocukluk çağları tekrar başladı.

Pauline, sabahleyin, yataktan fırlar fırlamaz, bölmenin öte tarafına sesleniyordu:

— Karides toplamağa geliyor musun? Bak, deniz alçalıyor.

Deniz kostümü ile yola çıkıyorlar, haftalardan ve aylardan beri suların ancak ulaşabildiği eski kayalara kavuşuyorlardı. Âdeta, sahilin bu köşesini, daha bir gün evvel, karıştırmışlar sanılabilirdi. Lazare hatırlıyordu.

— Dikkat et! Şurada bir kovuk var, dibi iri taşlarla dolu.

Fakat Pauline. ona hemen teminat veriyordu.

-- Biliyorum, korkma.. Aman! Şu yakaladığım koca yengece bak.

Serin bir dalga bellerine kadar yükseliyordu, enginden esen bol tuzlu hava ile sarhoş oluyorlardı. Yine eskisi gibi evden fırlıyorlar, uzaklara gezmeğe gidiyorlar, kum üzerinde dinleniyorlar, birdenbire gelen bir yağmur sağnağı geçinceye kadar bir mağarada sığınacak yer arıyorlar, ortalık kararıdıktan sonra, karanlık patikadan geçerek eve dönüyorlardı. Semanın altında da hiçbir şey değişmemiş gibi görünüyordu, sonsuz deniz hep orada idi. Mütemadi hercailiği ile hep aynı ufukları çiziyordu. O denizi, içinde akıntıların ürpertisi yayılan o geniş, donuk harelerle o zebercet mavisi denizi daha dün görmüşler değil miydi? sonra, mor semanın altındaki bu kurşun rengi suyu, sol tarafından medle beraber gelen şu yağmur sağnağını, günleri biribirine katıştırarak yarın yine görecek değiller miydi? Unutulmuş küçük hâdiseler akıllarına geliyor, en yakın bir hakikatla karşılaşmışlar gibi onlarda kuvvetli bir intıba bırakıyordu. O sırada, Lazare, yirmi altı, Pauline on altı yaşındaydılar Delikanlı, dalgınlıkla onu bir arkadaş gibi tartakladığı zaman, genç kız, zevkli bir sıkılganlıkla, heyecan içinde, nefesi daralıp kalıyordu. Lâkin, Lazare'dan

sakınmıyordu. Çünkü, hiçbir kötülük düşündüğü yoktu. Yeni bir hayat onları kavramakta idi, fısıldaşıyorlar, sebepsiz gülüşüyorlar, uzun uzun susuyorlardı, bu susmalar sonunda vücutlarına bir titreme yapışıyordu. Bir dilim ekmek istemek, havaya dair bir söz söylemek, oda kapılarının önünde biribirlerine hayırlı geceler temenni etmek gibi en alışık oldukları şeyler, fevkalâde mânalar alıyordu. Mazi, uyanan sevgilerin halâveti ile, yeniden diriliyordu. Ne diye endişeye düşeceklerdi? Mukavemet bile etmiyorlardı, deniz, hışırtısının ezelî yeknesaklığı ile onlara ninni söylüyor, ikisini de bir rehavete gömüyor gibiydi.

Günler, böyle sarsıntısız geçiyordu. Lazare'ın, orada geçireceği üçüncü hafta başlıyordu. Lazare gitmiyordu, Louise'den birçok mektuplar almıştı; genç kadının canı çok sıkılıyordu, fakat kızkardeşi onu daha fazla alıkoymak istiyordu. Lazare, verdiği cevaplarda, kendisini, orada kalmağa teşvik ediyor, doktor Cazenove'a danışıyor, onun tavsiyelerini kendisine bildiriyordu

Paris'teyken değiştirdiği yemek ve yatıp kalkma saatleri, Véronique'in aksilikleri ve azarlayıcı sözleri, etrafındaki hayatta her şey hızlanır ve değişirken hiç başkalık göstermeden, yüzü, hep aynı ıstırapla kırışan babasının dinmez sancıları, evin sakin ve muntazam gidişi, onu yeniden yavaş

yavaş kavrıyordu. Lazare, yine cumartesi akşam yemekleriyle, doktorla rahibin aşina yüzleriyle, son fırtınalara yahut Arromanches'da deniz banyosu yapanlara dair, o ezelî sohbetlerle karşılaşıyordu Yemek sonunda Minouche, yine sofranın üzerine bir tüy hafifliği ile atlıyor, kendisini okşatmak için, gelip kafasiyle onun çenesine hızla vuruyordu; hayvanın soğuk dişlerinin hafifçe tırmalayışı, genç adamı senelerce geri götürüyordu. Bu eski şeylerde, yeni olarak, yalnız, masanın altında tortop olup, yanına yaklaşır yaklaşmaz hırlıyan, o gamlı ve çirkin Lulu vardı. Lazare, boşuboşuna ona şeker veriyordu. Hayvan, şekeri ısırdıktan sonra, artan bir somurtkanlıkla dişlerini gösteriyordu. Onu kendi haline bırakmak zorunda kalmışlardı, insanlardan ve tanrılardan, rahat rahat can sıkıntısı çekmesine izin verilmesinden başka bir şey istemiyen, ünsiyet istidadından mahrum bir mahlûk gibi, evin içinde yabancı, tek başına yaşıyordu.

Bununla beraber, Pauline'le Lazare, o uzun gezintilere çıktıkları zaman, bazen maceralar geçiriyorlardı. Meselâ, bir gün Trésor körfezindeki fabrikanın önünden geçmemek için, kayalık boyundaki keçi yolundan ayrılınca, çukur bir yolun dönemecinde, tam da Boutigny ile karşılaştılar. Boutigny, şimdi, piyasa sodası yaparak zengin olmuş, şişman bir zattı; onunla beraber, bu yabaniler

memleketine gelecek kadar fedakârlık gösteren mahlûkla evlenmişti; kadın, üçüncü çocuğunu doğurmuştu. Bütün aile, maiyetlerinde bir uşak, bir de sütnine olduğu halde, bir çift iri beyaz beygir koşulu, muhteşem bir arabaya binmişti. Lazare'la Pauline, tekerleklerin altında kalmamak için, kenara çekilip yamaca dayanmak zorunda kaldılar. Arabayı kendisi idare eden Boutigny, hayvanları tırısa kaldırmıştı. Bir an bir tereddüt oldu. Bunca seneden beri konuşmuyorlardı, kadınla çocukların orada bulunuşu hepsine daha fazla bir sıkılganlık veriyordu. Nihayet, göz göze gelince, her iki taraf hiçbir şey söylemeden ağır ağır selâmlaştı.

Araba gözden kaybolunca, yüzü sapsarı kesilen Lazare, kendini zorladı:

— Şimdi, bey gibi yaşıyor, desene, dedi.

Yalnız, çoçukları görünce heyecanlanan Pauline, sükûnetle cevap verdi:

— Evet, galiba son zamanlarda büyük paralar kazanmış.. Senin eski tecrübelerini tekrarladı, haberin var mı?

Lazare'ın yüreğini sıkan da zaten buydu. Bonneville balıkçıları, onun canını sıkmak ihtiyaciyle, kendisine bunu haber vermişlerdi Birkaç aydan beri, Boutigny, ücretle tuttuğu genç bir kimyagerin yardımiyle, tekrar soğuk hava usuliyle yosunların külünü işliyordu; pratik adam sıfatiyle, temkinli ısrarı sayesinde harikalı neticeler elde ediyordu.

Lazare, boğuk bir sesle söylendi.

— Öyledir! İlim ne zaman ileriye doğru bir adım atsa, bu adımı budalanın biri mahsus attırmış olur.

Gezmeleri zehir oldu, gözleri uzakta, denizden yükselip gökyüzünü solduran buharlara bakarak, konuşmadan yürüdüler. Ortalık karardıktan sonra eve dönerlerken ürperti içindeydiler. Tavan lâmbasının beyaz sofra örtüsüne vuran parlak ışığı, vücutlarını ısıttı. Başka bir gün, Verchemont tarafında pancar tarlaları içinden geçen bir patikada yürüdükleri sırada, saman örtülü bir damdan duman tüttüğünü görerek hayretle durdular. Bu bir yangındı, tam tepeden vuran güneş, alevlerin görünmesine engel oluyordu; köylüler herhalde civarlarda çalışmakla meşguldüler, ev, kapısı penceresi örtülü, tek başına yanıp duruyordu. Derhal patikadan ayrıldılar, koştular, seslendiler; fakat, yalnız, elma ağaçları üzerinde ötüşen dudu kuşlarını uçurabildiler. Nihayet, uzaktaki bir havuç tarlasından, başına mendil örtmüş bir kadın çıktı, bir lâhza baktı, sonra, bellenmiş topraklardan geçerek, bacaklarını kıracak gibi çılgınca koşarak, o tarafa doğru gelmeğe başladı. Kollarını sallıyor, avaz avaz bir şey söylüyordu; fakat, söylediği kelime boğazına öyle takılıyordu ki, anlaşılmıyordu. Yere düştü, doğruldu, tekrar düştü, elleri kan

içinde, yine koşmağa başladı Mendili uçmuştu, saçları, güneş altında dağılıyordu.

Pauline. korku içinde, sordu.

— Ne söylüyor kuzum?

Kadın yaklaşıyordu, bir hayvan ulumasını andıran boğuk feryadı işittiler:

— Çocuk!.. Çocuk!.. Çocuk!

Sabahtan beri, baba oğul, bir fersaha yakın bir mesafede kendilerine miras olarak kalan bir yulaf tarlasında çalışıyorlardı. Kadın bir sepet havuç alıp gelmek için evden henüz çıkmıştı; çocuğu, uykuda bırakmış, her tarafı örtmüş, öyle gitmişti, bu hiç yaptığı şey değildi. Herhalde, ateş çoktan beri için için yanıyordu, çünki kadın son derece hayretteydi, en ufak kor parçasına varıncaya kadar söndürdüğüne yemin ediyordu. Şimdi, saman örtülü dam, baştan başa ateş kesilmişti, alevler yükseliyor, güneşin bol sarı ışığını kızıl bir ürpertiyle kımıldatıyordu.

Lazare:

— Kapıyı kilitlediniz mi? diye haykırdı.

Kadın işitmiyordu. Deli gibi idi, sebepsiz yere, evin etrafını dolaşmıştı, belki de açık bir yer, mevcut bulunmadığını pekâlâ bildiği bir delik arıyordu. Sonra, tekrar yere düşmüştü, bacakları vücudunu taşımıyordu, ihtiyar uçuk benzi, şimdi, meydana çıkmış, yeis ve dehşet içinde kıvranıyor, bir yandan da avaz avaz haykırıyordu.

— Çocuk! Çocuk!

Pauline'in gözlerine iri yaşlar hücum ediyordu. Fakat, asıl Lazare, bu feryattan sinirleniyor, onu her işittikçe, bir üzüntüyle sarsılıyordu. Bu avaze, tahammül edilmez bir hale geliyordu, birdenbire:

— Gidip şu kadının çocuğunu getirececeğim, dedi.

Kuzini, telâş içinde onun yüzüne baktı. Ellerini yakalamağa çalıştı, onu bırakmıyordu.

— Gitme! istemiyorum.. Dam çökecek.

Lazare, sadece:

— Görürüz bakalım, dedi.

Bu sefer de kendisi, kadına bakarak, ta yakından haykırdı:

— Anahtarınız nerede? Anahtarınız yanınızda mı?

Kadının ağzı bir karış açıktı. Lazare onu tartakladı, anahtarı nihayet elinden aldı. Sonra, kadın hâlâ yerde avaz avaz haykırırken o, sükûnetle eve doğru ilerledi. Pauline Lazare'ı tutmak için daha fazla uğraşmadan, gözleriyle takibediyordu. Genç adam, o kadar tabiî bir şey yapar gibi görünüyordu ki, Pauline korkudan ve hayretten yere mıhlanıp kalmıştı. Yağmur gibi ateş parçaları dökülüyordu, Lazare, kapıyı açmak için, tahtaya yapışmak zorunda kaldı, çünkü damdan, bir fırtınada şakır şakır dökülen sular gibi avuç avuç tutuşmuş samanlar düşüyordu; Lazare bir engelle karşılaştı, paslı anahtar kilitte dönmüyordu. Fakat o, küfür bile et-

medi, telâşsız uğraştı, kapıyı açmağa muvaffak oldu, yüzüne çarpan ilk duman yığınının çıkıp gitmesi için, eşikte bir müddet daha durdu. Kendisini hiçbir zaman bu kadar soğukkanlı bulmamıştı, hareketlerinde emniyetli, tehlikenin doğurduğu bir ustalıkla ve temkinle, rüyada imiş gibi davranıyordu. Başını eğdi, gözden kayboldu

Endişeden boğulan Pauline:

— Aman Yarabbi! Aman Yarabbi! diye kekeledi.

İhtiyarsız, ellerini bitiştirmiş, kıracak gibi sıkıyor, fazla can acısı çeken hastaların yaptığı gibi, yukarı kaldırıp mütemadiyen sallıyordu. Dam çatırdıyor, yer yer çöküyordu, kuzeni asla evden çıkmağa vakit bulamıyacaktı. Pauline, bir ebediyet yaşadığı intıbaı içindeydi. Lazare, sonsuz zamanlardan beri evin içindeymiş gibi geliyordu. Kadın bir mösyönün ateşe girdiğini görüp şaşkına dönmüş, hâlâ yerde oturuyor, artık sesini çıkarmıyordu.

Büyük bir feryat yükseldi Bu, Pauline'in sesi idi. Saman örtülü dam, dumanları tüten duvarlar arasına yıkıldığı esnada, istemiyerek, ta can evinden bu feryadı yükseltmişti:

— Lazare!

Lazare, kapının önüne çıkmıştı, saçları pek az kavrulmuş, elleri hafifçe yanmıştı; ağlıyarak çırpınan çocuğu kadının kolları arasına fırlattıktan sonra, âdeta kuzinine öfkelendi.

— Ne var? Ne diye kendini üzüyorsun böyle?

Pauline, Lazare'ın boynuna sarıldı, öyle bir sinir gevşekliğiyle hıçkırıyordu ki, Lazare, genç kızın bayılmasından korktu, onu evin kuyusuna yaslı duran, yosunlu eski bir taşın üzerine oturttu. Şimdi kendisi de baygınlık geçiriyordu. Orada su dolu büyük bir tekne duruyordu, ellerini zevkle o suya daldırdı. Suyun soğukluğu onu kendine getiriyor, yaptığı işten, kendisi de büyük bir hayret duyuyordu. Bu alevlerin ortasına mı dalmıştı? Âdeta, benliği ikileşiyordu, kendisini dumanın ortasında, inanılmaz bir çeviklik ve intikal sürati içinde açıkça görüyor, bu hali bir yabancı tarafından yapılan mucizeli bir iş gibi seyrediyordu. İçten gelen bir coşkunluk artığı, onu, bilmediği ince bir zevka gömüyordu.

Pauline, bir parça kendine gelmişti, onun ellerini muayene ediyor,

— Yok, bir şey değil, diyordu, yanıklar derin değil, ama, eve dönmek lâzım, yaranı sarayım... Aman Yarabbi! Beni öyle korkuttun ki!

Mendilini suya batırmış, ateşe en fazla gelen sağ eli sarmıştı. Ayağa kalktılar, çocuğu deli gibi öptükten sonra, yanıbaşına bırakıp bir daha yüzüne bakmıyan kadını teselliye çalıştılar. Kadın, şimdi, evi için yanıp yakılıyor, yine avazı çıktığı kadar

haykırıyor, erkekleri her şeyi mahvolduğunu görünce, onlara ne söyliyeceğini soruyordu Lâkin duvarlar yıkılmamıştı, evin içindeki ateşten kara bir duman yükseliyor, gözle görülemiyen kıvılcımların çıtırdısiyle dolu, geniş geniş savruluyordu.

Pauline :

— Haydi, cesaret, kadıncağızım, diyordu. Yarın bana gelin, konuşalım.

Dumanı gören komşular koşa koşa geliyorlardı. Pauline, nihayet Lazare'ı alıp götürdü. Dönüş pek zevkli oldu. Lazare'ın eli fazla acımıyordu, fakat Pauline, ona yardım etmek için yine de koluna girmek istiyordu. Geçirdikleri heyecandan sonra, hâlâ konuşmak imkânını bulamıyorlar, gülümsiyerek bakışıyorlardı. Hele Pauline, saadetle karışık gurura benzer bir şey duyuyordu. Ölüm korkusu karşısında benzi sararan Lazare, demek ki, cesaretli idi Patika, ayaklarının altında devam edip gidiyor, Pauline, iyice tanıdığı bu tek erkekteki tezatların verdiği hayrete gömülüyordu; çünkü onun sabahlara kadar çalıştığını, sonra aylarca boş durduğunu, utanmadan yalan söyledikten sonra, insanı şaşırtacak derecede doğru sözlü olduğunu, erkek ellerinin, arzu ateşiyle yanarak bileklerini tutuşturduğunu hissederken arkadaşça alnından öptüğünü görmüştü; şimdi de, bir kahraman oluyordu! Pauline, kâinatı baştan başa iyi, yahut baştan başa

fena sayarak, hayattan ümidini kesmemekte haklıydı.

Bonneville'e vardıktan sonra, heyecanlı sükûtları gürültülü bir lâf bolluğuna döndü. En küçük teferruat tekrar konuşuluyordu. Macerayı belki yirmi defadır anlatıyorlardı. Bir şimşeğin keskin ışığiyle görür gibi, birinin veya öbürünün hatırladığı, unutulmuş hâdiseler zikrediyorlardı. Bu bahis uzun müddet konuşuldu, evleri yanan köylülere yardımlarda bulunuldu.

Lazare, bir aya yakın zamandan beri Bonneville'de idi. Can sıkıntısından yeis içinde kalan Louise'den bir mektûp geldi. Lazare, gelecek hafta başında gidip kendisini alacağı cevabını yolladı. Yeniden müthiş sağnaklar dökülüyor, bu sağnakların şiddeti, yeri, denizi ve göğü, külrengi bir buhar içinde sürükleyip götüren bir kanal suyu gibi, sahili sık sık yalıyordu. Lazare, dramını ciddiyetle bitirmek arzusunu göstermişti, kendisine gayret vermesi için, yanında bulunmasını istediği Pauline de, kasabadaki çocuklara dağıttığı ufak çorap işini yanına alıp, yukarı çıkıyordu. Fakat, Pauline masanın başına oturur oturmaz, Lazare çalışmayı bırakıyordu. Şimdi, âdeta yavaş sesle, göz göze, usanmadan hep aynı şeyleri tekrar ederek konuşuyorlardı. Artık oyun oynamıyorlardı, daha bir gün evvel gülüp geçtikleri, omuz omuza sürtünmelerin, nefes temas-

larının tehlikesini duymuş, azarlanmış çocuklar gibi insiyaklı bir ihtiyatkârlıkla el şakalarından uzak duruyorlardı. Zaten, içinde yorgunluk dinlendirdikleri bu huzurdan, damın arduvazlarını durmadan döğen yağmurun gürültüsü ortasında, daldıkları bu uyuşukluktan daha zevkli bir şey bilmiyorlardı. Bir sükût yüzlerini kızartıyordu, ebediyen öldüğünü sandıkları eski günleri, içlerinde yavaş yavaş dirilten ve geliştiren o hamle ile, her kelimeye ellerinde olmadan, okşayıcı bir eda veriyorlardı.

Bir akşam, Pauline, gece yarısına kadar, Lazare'ın odasında oturmuş, örgü yapmıştı, Lazare da, ona, aheste sözlerle, müstakbel eserlerini, dev çehrelerle dolu dramlarını izah ediyordu, kalemi elinden düşmüştü. Bütün ev uyuyordu. Véronique bile erkenden gidip yatmıştı; yalnız, yükselen denizin alışık oldukları hışırtısı duyulan gecenin bu ürpertili engin huzuru, yavaş yavaş onları bir nevi şehvetli rikkatle doldurmuştu. Lazare, içini döküyor, hayatının yarım kaldığını itiraf ediyordu. Bu sefer de, edebiyat, ayakları altında çökerse, târiki dünya gibi yaşamak için bir köşeye çekilmeğe karar verdiğini anlatıyordu.

Gülümsiyerek devam etti.

— Senin haberin yok mu? Ben, çok zaman düşünürüm, annemin ölümünden sonra, biz başka bir memlekete gitmeli idik.

— Nasıl, başka memlekete mi gitmeliydik?

— Evet, çok uzağa kaçmalıydık, meselâ Okyanusya'ya, çok zevkli hayat yaşanılan adalardan birine.

— Ya baban, onu da mı götürecektik?

—Yok canım! Hayalden ibaret, söylüyorum sana.. Hakikat zevkli olmayınca, güzel şeyler tahayyül etmek yasak değildir.

Lazare masanın başından kalkmış, gelip Pauline'in oturduğu koltuğun kollarından birine oturmuştu. Genç kız, bu delişmen koca çocuk muhayyilesinin hep dört nala koşmasına rahat rahat daha gülmek için, elindeki örgüyü bıraktı; koltuğun arkalığına yaslanmış, başını ona doğru kaldırıyordu, Lazare da, Pauline'e o kadar yakın oturuyordu ki, omuzunun canlı hararetini kalçasında hissediyordu.

— Deli misin, a çocuk! orada ne yapardık?

— Yaşardık yahu!. On iki sene evvel beraber okuduğumuz bir seyahatname vardı, hatırlıyorsun ya? Oralarda, cennette imiş gibi yaşanır. Hiç kış yok, ebediyen mavi bir gök, güneş altında, yıldızlar altında bir hayat... Bir kulübemiz olurdu, nefis yemişler yerdik, sonra da yapacak hiçbir iş yok, hiç bir keder yok!

— Desene, burnumuzda halkalarla, başımızda tüylerle, iki vahşi olup çıkardık, öyle mi?

— Niçin olmasın? günleri saymadan,

yıl on iki ay, birbirimizi severdik, o kadar da mânasız bir iş olmazdı.

Pauline, ona bakıyordu. Gözlerini kırpıştırdı, hafif bir ürperti yüzünü soldurdu. Bu aşk düşüncesi kalbine sokuluyor, vücudunu zevkli bir rehavetle dolduruyordu. Lazare, hesapla hareket etmeden. daha fazla yaklaşmak, ona ait bir şeyi tutmak ihtiyaciyle elini avucunun içine almıştı; bu ılık elle oynuyor, gitgide zorakileşen bir gülüşle hep gülerek ince parmaklarını büküyordu. Pauline endişelenmiyordu, bu, sadece, çocukluklarından kalma bir oyundu; sonra, tâkatsiz kalıyordu, gitgide artan bir şaşkınlık içinde, artık onun oluyordu. Sesi bile gevşiyordu.

— Ama, yemek olarak, yalnız yemiş, cılız bir şey. Ava çıkmak, balık tutmak, ekip biçmek de lâzım gelirdi... Dedikleri gibi, orada, kadınlar çalışıyorsa, sen de bana toprak kazdıracaktın öyle mi?

— Sen mi? Bu ufacık ellerle mi?... Maymunlar ne güne duruyor, şimdi maymun mükemmel uşaklık etmiyor mu?

Pauline, bu şakaya, ölgün bir gülüşle mukabele ederken Lazare ilâve etti.

— Zaten, ellerin mevcut kalmazdı ki... Tabii ya, ellerini yemiş olurdum, nah işte böyle.

Pauline'in ellerini öpüyor, gözünü kararan âni bir arzu hamlesiyle, kanı yüzüne hücum etmiş, onları nihayet ısırıyordu. Artık konuşmadılar, aynı sersemleme içinde kendilerinden geçmiş, müşterek bir çılgınlıkla, bir baş dönmesine birlikte yuvarlanmışlardı. Pauline, yüzü kıpkırmızı ve şiş, sanki görmemek ister gibi gözleri kapalı, koltuğa gömülmüş, kendini bırakıyordu. Lazare, elinin haşin bir hareketiyle onun korsajının düğmelerini çözmüş, misosunun kopçalarını koparıyordu ki, dudakları onun dudaklarına dokundu. Lazare, onu öptü Pauline, kollarının olanca kuvveti ile Lazare'ın boynuna sarılıp, onu sıkarak bu buseyi şiddetle iade etti. Fakat, bakire vücudunun geçirdiği bu sarsıntı ortasında, gözlerini açmıştı, kendisini, yerde yuvarlanır bir halde buldu, lâmbayı, dolabı, en küçük lekelerine varıncaya kadar âşinası olduğu tavanı tanıdı. Müthiş bir rüyadan sonra, kendisini evinde bulan bir kimse gibi, hayret içinde uyandı. Şiddetle çırpındı, ayağa kalktı. Eteklikleri kayıyordu, açılan korsajı çıplak göğsünü meydanda bırakıyordu. Odayı dolduran soluk soluğa sessizlik ortasında, ağzından bir feryat yükseldi.

— Bırak beni, çok çirkin şey bu!

Lazare, arzudan deliye dönmüş. artık bir şey işitmiyordu. Pauline'i tekrar yakaladı, elbiselerini büsbütün soydu: Dudaktariyle

rasgele, onun çıplak cildini arıyor, buseleriyle yakıyor, Pauline, her defasında, baştan başa ürperiyordu. İki defa kendisini vermek için duyduğu yenilmez ihtiyaca kapılarak, nefsi ile yaptığı bu mücadeleden müthiş bir ıstırap duyarak, tekrar yere yuvarlanacak gibi oldu. Nefes nefese, uzuvları biribirine dolanarak masanın etrafında dönmüşlerdi, tam o sırada, Lazare, Pauline'i eski bir divan üzerine itmeğe muvaffak oldu. Divanın yayları gıcırdadı. Pauline, katılan kollariyle, onu kendinden uzakta tutuyor, kısılan bir sesle:

— Rica ederim, bırak beni!... Yapmak istediğin şey çok çirkin, diyip duruyordu.

Lazare, dişleri kısık, bir kelime söylememişti. Nihayet ona sahip olacağını sandığı sırada. Pauline, son bir defa daha öyle sert bir hamle ile sıyrıldı ki, Lazare masaya kadar sendeledi. O zaman, Pauline bir saniye serbest kaldı, dışarı çıkabildi, bir sıçrayışta koridoru geçti, kendisini odasına attı. Lazare peşinden yetişmişti, kapıyı örtmeğe vakit bulamadı. Lazare kapıyı itiyordu, Pauline, sürgüyü sürüp anahtarı döndürebilmek için, olanca ağırlığı ile kapıya dayanmak zorunda kaldı; bu daracık kapı aralığını genişletmemek için onunla didişirken, sadece terliğinin ucunu sokacak olsa mahvolacağını hissediyordu. Anahtar şiddetle gıcırdadı, büyük bir sessizlik oldu, bu sessizlik

ortasında, denizin set duvarını sarstığı tekrar işitildi.

Pauline, ışıksız, gözleri karanlıklarda apaçık, kapıya dayanıp kalmıştı. Kapının öte tarafında, Lazare'ın da kımıldamadan durduğunu anlıyordu. Onun nefesini işitiyor, soluğunun ateşini hâlâ ensesinde duyduğunu sanıyordu. Oradan ayrılacak olursa, Lazare belki de bir omuz vurup kapı kanadını kıracaktı. Orada bulunmak, yüreğini rahat ettiriyordu; aynı zamanda, Lazare hâlâ kapıyı itiyormuş gibi, ihtiyarsızca, olanca kuvvetiyle abanmağa devam ediyordu. İkisi de, inadettiklerini böylece karşılıklı sezerek, bitmez tükenmez iki dakika geçti; aralarında yalnız, o incecik tahta vardı, dindiremedikleri arzunun sarsıntısiyle. ateşli, râşeli idiler. Sonra, Lazare'ın sesi, heyecandan boğularak, gayet yavaş isitildi.

— Pauline, kapıyı aç... Oradasın, biliyorum.

Pauline'in, vücudunda bir ürperti dolaştı, bu ses onu tepeden tırnağa yakmıştı. Fakat cevap vermedi. Başını eğmiş, bir eliyle, düşen etekliklerini tutuyor, öteki eli, çözülen korsajı üzerinde büzülmüş, çıplak göğsünü saklamağa çalışıyordu.

— Sen de benim kadar ıstırap çekiyorsun, Pauline!... Aç, rica ederim... Kendimizi bu saadetten ne için mahrum edelim?

Şimdi, Lazare, bitişik odada yatan Véronique'i uyandırmaktan korkuyordu. Yalvarmaları bir hasta iniltisi gibi daha yavaşlıyordu.

— Açsana Aç, sonra istersek olürüz... Çocukluğumuzdan beri sevişmiyor muyuz? Karım olacaktın, günün birinde bu mukadder değil mi? Seni seviyorum, seni seviyorum, Pauline...

Pauline, daha fazla titriyor, her kelime yüreğini sıkıyordu. Lazare'ın, omuzlarına kondurduğu buseler, cildi üzerinde, ateşten damlalar gibi, yakıcı hale geliyordu. Genç kız, yarı çıplak vücudunun önüne geçilemez hamlesi içinde, kapıyı açmak, teslim olmak korkusiyle, daha fazla katılıyordu. Lazare haklı idi, kendisi de onu çılgınca seviyordu, ikisi de bütün dünyadan gizliyecekleri bu zevkten ne için mahrum olmalıydı? Ev uykuda idi, gece karanlıktı. Oh! Karanlıkta biribirinin boynuna sarılarak uyumak, velev bir saatçik olsun, Lazare'ı elinde tutmak kabil olsa! Oh! Hayatı tadabilse, nihayet yaşıyabilse!

— Aman yarabbi! Ne kadar zalimsin, Pauline!... Cevap bile vermek istemiyorsun, halbuki burada ne kadar zavallı bir haldeyim... Aç, seni alacağım, seni muhafaza edeceğim, her şeyi unutacağız... Aç, kapıyı aç, rica ederim...

Hıçkırıyordu, Pauline de ağlamağa başladı. Kanının isyanlarına rağmen susuyordu.

Lazare, bir saat devam etti, yalvardı, öfke lendi, çirkin sözler söyliyecek kadar ileri gitti, tekrar ateşli ve okşayıcı kelimelerle konuştu. Pauline, iki defa, onun çekilip gittiğini zannetti, Lazare, iki defa da, artan bir aşk taşkınlığı ile odasından dönüp geldi. Sonra, genç kız, onun, öfke ile odasına kapandığını işidince, ölçüsüz bir hüzün duydu. Bu sefer, artık bitmişti, Pauline üstün gelmişti; fakat, bu zaferinin içinde öyle şiddetli bir yeis ve utanç duyuyordu ki, mumu bile yakmadan, soyundu ve yattı. Arkasından zorla çekilip çıkarılan esvapları ortasında kendisini çıplak görmek düşüncesi, onu müthiş surette utandırıyordu. Bununla beraber, yatak çarşaflarının serinliği, omuzlarında izler bırakan buselerin yanıklığını bir parça dindirdi. Pauline, tiksintinin ve kederin yükü altında ezilmiş gibi, uzun zaman kımıldamadan yattı

Pauline, sabah oluncıya kadar uyku uyuyamadı Bu çirkin hâdise beynine musallat olmuştu. Bütün o akşam, dehşet duyduğu bir cürümden ibaretti. Artık, kendisini mazur göremiyordu, sevgilerinde iki yüzlü davrandığını itiraf etmek zorunda idi.

Lazare'a karşı duyduğu ana şefkati, Louise aleyhindeki için için ithamları, sadece eski ihtirasın riyakâr uyanışlarından başka bir şey değildi. Pauline, bu yalanlara yavaş yavaş kaymış, şimdi kalbinin itiraf

etmediği duygularında daha aşağılara iniyor, orada, karı koca arasındaki gevşeklikten dolayı bir zevk buluyor, bu halden belki faydalanacağını umuyordu. Kuzenine, eski günleri tekrar yaşatan kendisi değil mi idi? Bunun sonunda, sukutla karşılaşacağını tahmin etmemeli miydi? Şu anda, müthiş durum karşılarında dikiliyor, hepsinin hayatına engel oluyordu Lazare'ı başka bir kadına vermişti, halbuki onu çılgınca seviyor, Lazare da kendisini istiyordu. Bu düşünce kafasının içinde dönüp duruyor, çanlar çalınır gibi şakaklarını dövüyordu. Önce, ertesi gün kaçmağa karar verdi. sonra, bu kaçışı kahbece buldu. Mademki, Lazare, kendisi gidecekti, ne için beklememeliydi? Hem bir gurur duymağa başlıyordu. Fena hareket etmiş olmak utancını taşımamak için nefsini yenmek istiyordu. Artık, o gecenin vicdan azabını muhafaza edecek olursa, başı yukarda yaşamıyacağını hissediyordu,

Ertesi gün, Pauline her gün indiği saatte aşağıya indi. Gece geçirdiği azaplar, yalnız göz kapaklarının kızartısından anlaşılabilirdi. Solgundu, gayet sakindi. Lazare da aşağı inince, yorgun halini, babasına, geç vakte kadar çalıştığını söyliyerek izah etti. Gün, her zamanki işlerle geçti. Ne Lazare, ne de Pauline, gözlerden ve kulaklardan uzak, bir arada bulundukları zaman bile, aralarında geçen hadiseye bir imada bulunmadılar. Birbirlerinden

kaçmıyorlardı, cesaretlerinden emin görünüyorlardı. Fakat, gece, oda kapılarının önünde, koridorda, birbirlerine hayırlı gece temenni edrlerken, deli gibi birbirlerinin kolları arasına atıldılar, ağız dolusu öpüştüler. Sonra Pauline dehşet içinde, odasına kapandı, Lazareda kaçtı, ağlıyarak, kendini yatağının üzerine attı.

Bunun üzerine, hayatları böyle devam etmeğe başladı. Günler ağır ağır geçiyor, onlar da, işlemeleri muhtemel bir suçun endişe dolu intizarı içinde yan yana yaşıyorlardı. Ağızlarını açıp bu şeyleri konuşmadan, o müthiş geceden bir daha hiç bahsetmeden, hep onu düşünüyorlar, yıldırımla vurulmuş gibi, ikisi birlikte, rasgele bir yere düşmekten korkuyorlardı. Bu, sabahleyin, yataktan kalktıkları zaman mı, yoksa gece, son bir söz konuşurlarken mi olacaktı? Lazare'ın odasında mı, evin en ücra bir köşesinde mi olacaktı? Bu cihet karanlık kalıyordu. Akılları tamamen başlarında idi, âni olarak kendilerini her bırakıştan, bir lâhzalık her çılgınlıktan, bir kapı arkasındaki ümitsizce kucaklaşmalardan, karanlıkta alınan kaçamak, yakıcı buselerden sonra, ıstıraplı bir öfkeyle isyan ediyorlardı. Zemin, ayaklarının altında titriyordu, Lazare, bu baş dönmesine yuvarlanmamak için, sakin anlarda verdiği kararlara kuvvetle sarılıyordu. Fakat, ne biri ne de öteki, biricik, selâmet yolu olan derhal ayrılma çaresine sa-

pacak metaneti bulamıyorlardı. Pauline, metin davranmak bahanesiyle tehlikenin karşısında inadediyordu Lazare, tamamiyle kendini vermiş, yeni bir maceranın ilk heyecanına kapılarak, karısının yazdığı ısrarlı mektuplara cevap bile vermiyordu. Altı haftadan beri Bonneville'de idi, bu acı ve tatlı sarsıntılarla dolu hayat artık, ikisine de, ebediyen sürecekmiş gibi görünüyordu.

Bir pazar günü, akşam yemeğinde, Chanteau, her seferinde çok acı bir şekilde ödediği bir safahet yaparak, bir kadeh Bourgogne şarabı içtikten sonra neşelenmişti. O gün, Pauline'le Lazare, engin bir semanın altında. deniz kıyısı boyunca lâtif saatler geçirmişlerdi, şimdi arkadaşlıklarını çok ihtiraslı hale getiren o kendi kendilerinden korkmanın, içinde bir şaşkınlık ifadesi dolaştırdığı rikkatli gözleriyle bakışıyorlardı.

Üçü de gülüyorlardı, o sırada, Véronique, son kab yemeği getireceği zaman, mutfağın kapısından gözüktü

— Madam geliyor! dedi.

Pauline, hayretle sordu.

— Hangi madam?

— Madam Louise, a canım!

Boğuk seslerle yükselen nidalar işitildi. Chanteau, benizleri atan Pauline'le Lazare'a şaşkın şaşkın bakıyordu. Fakat Lazare, sesi öfkeden titriyerek, şiddetle ayağa kalktı.

— Nasıl? Louise mi? Ama; bana mektup

yazmadı ki! Gelmesine mani olurdum.. Deli mi bu?

Çok berrak ve çok tatlı bir akşam karanlığı çöküyordu. Lazare, peşkirini elinden atmış, dışarı çıkmıştı; Paulinede, sakin tebessümünü bulmağa uğraşarak, onun peşinden gidiyordu. Gerçek, Louise, Malivoire babanın arabasından zahmetle inmekte idi.

Kocası, hahçenin ortasından:

— Deli misin? diye haykırdı. Mektup yazmadan böyle çılgınlıklar yapılır mı?

O zaman, Louise hüngür hüngür ağlamağa başladı Ötede çok hasta olmuştu, hem de çok canı sıkılıyordu. Son yazdığı iki mektup cevapsız kaldığı için, yola çıkmak üzere dayanılmaz bir istek duymuştu, bu isteğe, Bonneville'i tekrar görmek için büyük bir arzu da ekleniyordu. Lazare'a önceden haber vermeyişi, gelmesine mâni olur korkusundandı.

— Ben de, hepinizi şaşırtacağım diye öyle seviniyordum ki!

— Saçma şey bu! Yarın döner gidersin!

Louise, bu şekilde karşılanışından çok müteessir olmuş. Pauline'in kolları arasına düşmüştü. Pauline genç kadının, zahmetle kımıldadığını, esvabının altında, vücudunun kalınlaşmış olduğunu görünce, daha sararmıştı. Şimi, bu gebe kadın karnının vücuduna temasını duyuyor, nefrete ve merhamete kapılıyordu. Nihayet, isyan eden kıskançlığını

yenmeğe muvaffak oldu, Lazare'ı susturdu.

— Onunla ne için bu kadar sert konuşuyorsun? Öpsene... Kardeşim, eğer Bonneville'de daha rahat edeceğini düşünüyorsan. geldiğine iyi ettin. Bilirsin ki burada seni hepimiz severiz, değil mi?

Lulu, bahçenin her zamanki sükûnunu bozan bu seslere fena halde öfkelenmiş, havlıyordu. Minouche, bahçe kapısına doğru burnunu uzattıktan sonra, sanki çirkin bir maceraya sokulup lekelennmesine ramak kalmış gibi, ayaklarını silkerek, geri çekilmişti. Hepsi eve girdiler, Véronique sofraya bir takım getirdi, tekrar yemek verdi.

Chanteau, endişe ile gülerek:

— Nasıl! sen misin Louisette, diyip duruyordu. Bize sürpriz mi yapmak istedin? Şarap az daha genzime kaçıyordu,

Bununla beraber, akşam, iyi bir şekilde sona erdi. Hepsi soğukkanlılıklarını ele almışlardı. Gelecek günler için, bir karar ver, mekten sakındılar; yukarı çıkacakları zaman, hizmetçi kız, mösyönün madamla bir odada mı yatacağını sorunca, üzücü hal tekrar başladı.

Lazare, insiyaki bir şekilde, Paulinc'le göz göze gelmişti.

— Yoo! hayır, Louise yalnız daha rahat eder; dedi.

Genç kadın:

— Evet, sen yukarda yat, dedi. Müthiş yorgunum, yatak bana kalsın.

Aradan üç gün geçti. Pauline, nihayet bir karar verdi. Pazartesi günü evi bırakıp gidecekti. Karı koca, henüz bir aydan evvel beklemedikleri doğum zamanına kadar orada kalacaklarını söylüyorlardı; fakat, kuzeninin Paris'ten bıktığını, sonunda, işlerinin ezelî aksamasından bezmiş bir adam gibi gelirini Bonneville'de yiyeceğini seziyordu. En iyisi, meydanı derhal onlara bırakmaktı. Çünkü, nefsini yenmeğe muvaffak olamıyordu, onların karı koca mahremlikleri içinde beraber yaşamak cesaretini eskisi kadar da bulamıyordu. Lazare'ın ve kendisinin çok rahatsız oldukları dirilen ihtirasın tehlikelerinden kaçmak için de bu bir çare değil mi idi? yalnız Louise, kuzininin verdiği kararı öğrenince şaştı. İtiraz kabul etmez sebeper ileri sürüyorlardı, Doktor Cazenove, Saint - Lo'daki madamın Pauline'e müstesna şartlar teklif ettiğini söylüyordu; Pauline'de bundan daha fazla reddedemezdi, akrabaları, istikbalini sağlıyacak olan bir vaziyeti kabul etmesi için onu zorlamalıydılar. Chanteau bile, gözleri yaşlı, razı oluyordu.

Cumartesi günü, rahiple ve doktorla beraber son bir akşam yemeği yenildi, Louise çok rahatsız olduğu için, sofraya âdeta zorla sürüklendi Senelerden beri, çok gürültülü bir neşe ile doldurduğu bu evi hüzün içinde

bırakacağını düşünerek vicdan azabı duyan ve herkese gülümsiyen Pauline'in gayretlerine rağmen, Louise'in bu hali, yemeğe büsbütün kasvet verdi. Pauline'in yüreği kederle taşıyordu. Véronique, haileli bir eda ile hizmet görüyordu. Sofraya kızartma geldiği zaman, Chanteau, birdenbire aşırı bir temkin duymuş, bir parmak Bourgogne şarabı teklifini reddetmişti: sadece, sesini duyurmakla sızılarını uyuşturan hasta bakıcıdan yakında mahrum olacağını düşünerek, korkudan titriyordu. Lazare, hararetli idi, yeni bir fenni keşif etrafında doktorla boyuna kavga etti.

Saat onbirde, ev, o derin sessizliğine tekrar gömülmüştü. Hizmetçi kız mutfağı toplarken, Louise'le Chanteau uyumuşlardı bile. O zaman, yukarda Lazare, hâlâ içinde yatıp kalktığı, bekârlık zamanındaki odanın önünde, her akşamki gibi, Pauline'i bir lâhza durdurdu.

— Adiyö, diye mırıldandı.

Pauline, kendini zorlıyarak güldü.

— Yok canım, adiyö değil, dedi. Orevuar, çünkü, ancak pazartesi günü gideceğim.

Bakışıyorlardı, gözleri bulandı, birbirlerinin kolları arasına düştüler, dudakları, son bir buse ile, şiddetle birleşti

X

Ertesi gün, sabah kahvaltısında, hepsi sütlü kahve kâseleri karşısında, yerlerine oturdukları zaman, Louise'in aşağı inmediğini görüp hayret ettiler. Hizmetçi kız, yukarı çıkıp oda kapısını vurmağa hazırlandığı sırada, genç kadın nihayet gözüktü. Çok solgundu, güçlükle yürüyordu.

— Nen var?

Louise ceyap verdi.

— Gün ağardığından beri rahatsızım. Daha yeni uykuya dalmıştım, diyebilirim ki, geceleyin, saatin her çalışını işittim.

Pauline, çıkıştı

— Ama, seslenmeliydin hiç olmazsa, gelir sana bakardık.

Louise, masanın yanına kadar gelmiş, derin bir nefes alarak oturmuştu.

— Ah! Elinizden bir şey gelmez ki, diye devam etti. Ne olduğunu biliyorum, sekiz aydır bu ağrılar âdetâ hiç yakamı bırakmıyor.

Çok zahmet veren gebeliği, gerçek, onu mütemadî öğürtülere, sancılara alıştırmıştı, bunların şiddeti, bazan sabahtan akşama

kadar onu iki kat kıvrandırıyordu. O sabah, öğürtüler yoktu, fakat Louise, âdetâ, beline, karnını şiddetle sıkan bir kemer geçirilmiş gibi idi

Chanteau, bilgiç bir tavırla:

— Istıraba alışılır, dedi.

Genç kadın:

— Evet, dedi, böyle olduğum zaman dolaşmak lâzım. Aşağıya onun için indim... Yukarda, yerimde duramıyorum.

Ancak birkaç yudum sütlü kahve içti. Öğleye kadar, bir iskemleden kalkıp ötekine oturarak, süründü durdu. Hiç kimse ona bir şey söylemeğe cesaret edemiyordu, çünkü öfkeleniyor, kendisiyle meşgul olunur olunmaz, daha fazla rahatsızlık duyar gibi görünüyordu Sancılar yakasını bırakmıyordu, lâkin, öğleden biraz evvel, buhran diner gibi oldu, Louise, yine sofraya oturup bir çorba içebildi. Fakat, saat iki ile üç arası müthiş sancılar başladı; Louise, ondan sonra artık yerinde duramadı, yemek odasından mutfağa dolaştı, ağır adımlarla odasına çıktı, hiç durmadan yine aşağı indi.

Pauline, yukarda, sandığını hazırlıyordu. Ertesi gün gidecekti, dolabını, çekmesini araştırıp bütün eşyasını yerleştirecek ancak vakti kalmıştı. Lâkin, ikide bir, döşeme tahtalarını sarsan, ıstıraptan ağırlaşmış bu ayak seslerini işitince rahatsız oluyor, tırabzandan aşağı sarkıyordu. Saat dörde doğru, Louise'in

daha fazla kıvrandığını işitince, gidip Lazare'ın kapısını vurmağa karar verdi; Lazare, kaderi, kendisini felâketler altında ezmekle itham ederek, bir sinir buhranı içinde odasına kapanmıştı. Pauline:

— Louise'i bu halde bırakamayız, dedi. Kendisiyle konuşmak lâzım. Benimle beraber gel.

Genç kadını, tam birinci kat merdivenlerinin orta yerinde buldular; ne aşağı inmeğe, ne yukarı çıkmağa takati kalmamış, iki kat, tırabzana abanmıştı.

Pauline, tatlılıkla:

— Yavrucuğum, bizi korkutuyorsun, dedi... Adam gönderip ebeyi çağırtalım.

Bunun üzerine Louise öfklendi.

— Allah allah! Beni ne üzüp duruyorsunuz, rahat bırakın diyorum. Başka bir şey istediğim yok... Daha sekiz aylıkken, ebe ne yapsın?

— Ne de olsa, ebeye görünmek daha mâkul olur

— Hayır, istemem, ben biliyorum... Acıyın bana. Artık bir şey söylemeyin, bana eziyet etmeyin!

Louise, öyle aşırı bir öfkeyle ayak diredi ki, Lazare da hiddetlendi. Pauline, ebeyi çağırtmıyacağına kat'î söz vermek zorunda kaldı. Bu ebe, Verchemont'da madam Bouland isminde bir kadındı; o havalide, ustalığı ve metaneti ile eşsiz bir şöhret kazan-

mıştı. Bir benzerini daha, Bayeu'de, hattâ Caen'da bulmak imkânı olmadığına yemin ediliyordu. Onun için, canı çok tatlı olan Louise, doğururken öleceği korkusiyle, kendini onun ellerine emanet etmeğe karar vermişti. Ama, yine de madam Bouland'dan, hastalığı iyi edeck olduğu halde, yüzünü mümkün mertebe geç görmeğe razı olduğu bir dişçiden, mânasız bir şekilde korkar gibi, pek korkuyordu.

Saat altıda. sancılar tekrar âni olarak dindi. Genç kadın övündü. Kendisi söylemişti zaten, bunlar her zamanki sancılardı, yalnız daha şiddetliydi; elâlemi yok yere rahatsız etmiş olsalardı, şu anda sanki bir marifet yapmış olacaklardı! Louise, yorgunluktan ölüyordu, bir pirzola yedikten sonra yatmağı tercih etti. Uyuyabilse hiçbir şeyi kalmıyacağını söylüyordu. Gösterilen ihtimamları uzaklaştırmakta inad ediyordu. Ev halkı, aşağıda yemek yerken, o, yalnız kalmak istedi. Sıçrıyarak uyanmaktan korktuğu için, yukarı çıkıp kendisini görmelerini bile menetti

O akşam, sebzeli etle, bir dana kızartması parçası vardı. Yemeğe başladıkları zaman sessizdiler, Louise'in geçirdiği bu nöbet, Pauline'in gitmesiyle hâsıl olan hüznü artırıyordu. Sanki, birinci kattan işitilir, hasta yine öfkelenirmiş gibi, kaşık çatal gürültüsü yapmaktan sakınıyorlardı. Lâkin Chanteau'nun çenesi açılmış, görülmedik neviden gebelik

hikâyeleri anlatıyordu; o sırada, Véronique, dilim dilim kestiği dana etini sofraya getirdi, birdenbire:

— Bilmem ama, yukardaki inliyor gibi geldi bana, dedi.

Lazare kalktı, koridorun kapısını açtı. Hepsi yemeği bıraktılar, kulak kabarttılar. Önce hiçbir şey işitilmedi: sonra, uzun, boğuk inil tiler geldi.

Pauline:

— Sancılar yine yakaladı, dedi. Ben yukarı çıkıyorum.

Peçetesini elinden attı, hizmetçi kızın, tabağına koyduğu dana eti dilimine elini bile sürmedi. Bereket versin anahtar kilidin üzerinde duruyordu, Pauline odaya girebildi. Genç kadın karyolasının kenarına oturmuş, ayakları çıplak, bir sabahlığa bürünmüş, biteviye derin inil tilerle feryadediyor, musallat bir sancının tahammül edilmez ısrarı altında, saat rakkası gibi sallanıyordu.

Pauline:

— Sancın fazlalaştı mı? diye sordu.

Louise cevap vermedi.

— Şimdi madam Bouland'ı çağırtalım, istiyor musun?

O zaman, genç kadın, bezgin bir tevek külle kekeledi.

— Evet, ne olursa olsun. Sonra, belki rahat ederim .. Artık dayanamıyorum, dayanamıyorum...

Puline'in peşisıra yukarı çıkıp kapıdan dinliyen Lazare, içeri girmeğe ,cesaret gösterdi, bir ihtilât olmak ihtimaline karşı, doktor Cazenove'u çağırtmak için Arromaches'a da adam koşturmanın ihtiyatlı bir hareket olacağını söyledi Fakat, Louise ağlamağa başladı. Haline zerre kadar acımıyorlar mıydı? Ona böyle azap vermenin sebebi ne idi? Pekâlâ biliyorlardı, kendisini bir erkeğin doğurtması ihtimalini düşündükçe, öteden beri isyan etmişti. Bu, onda, şuh bir kadının marazî bir utangaçlığı, can acısının feci ihmalkârlığı içinde vücudunu göstermekten duyduğu bir ezâ idi; kocasının ve kuzininin yanında bile, acılarla kıvranan böğürlerine sabahlığını sımsıkı sarıyordu.

— Eğer doktoru almağa gidersen, yatarım, duvara dönerim, kimseye cevap vermem, dedi.

Pauline, Lazare'a :

— Sen hele git ebeyi getir, dedi. Vakti geldiğini ben zannetmiyorum. Yalnız, ağrıları dindirmek lâzım.

İkisi de tekrar aşağıya indiler. Rahip Horteur, bir merhaba demeğe gelmişti; şaşkın şaşkın oturan Chanteau'nun karşısında, dili tutulmuş, doruyordu.

Lazare'a, yola çıkmadan önce, hiç olmazsa bir parça dana eti yemesini söylediler; fakat, onun aklı başında değildi, boğazından

bir lokma bile gitmiyeceğini söyledi, koşa koşa Verchemont'a gitti.

Pauline:

— Acaba bana mı sesleniyor? Véronique'e ihtiyaç olursa, tavanı vururum; Sen yemeğini bitir, beni bekleme amca, olmaz mı?

Diyerek merdivene doğru fırladı.

Rahip, bir doğum hadisesi ortasında ziyarete geldiği için şaşalamış, her zamanki teselli sözlerini bulamıyordu. Nihayet çekildi, giderken, tekrar geleceğini söyledi; Gonin'leri yoklamağa gidiyordu, ihtiyar sakat adam, çok hasta idi. Chanteau, karmakarışık sofra takımlariyle dolu masanın başında yalnız kaldı. Kadehler yarı yarıya dolu duruyor, dana kızartması tabakların içinde donuyor, yağlı çatallar, ısırılmış ekmek parçaları ortada sürünüyor, sofra örtüsünün üzerinden gelip geçen endişe havası ortasında atılmış duruyordu. Hizmetçi kız, ihtiyaten ateşe bir ibrik su oturttuğu sırada, homurdanıyor, sofrayı toplamak mı, yoksa böyle karmakarışık bırakmak mı lâzım geldiğini bilemiyordu

Pauline, yukarı çıkınca, Louise'i ayakta, bir iskemlenin arkalığına dayanmış buldu.

— Otururum çok rahatsız oluyorum, yardım et de yürüyeyim.

Sabahtan beri vücudunda, arılar sokmuş gibi, çimdikler duyduğundan şikâyet ediyordu. Şimdi, karnının içinde kasılmalar oluyor, gitgide daha sıklaşan bir tazyikle karnını bir mengene sıkı-

yormuş gibi oluyordu. Oturdukça, yahut yattıkça, sanki, bir kurşun külçesi, barsaklarını eziyordu; Louise yürümek ihtiyacı duyuyordu. Kuzininin koluna girmişti. Karyola ile pencere arasında gidip geliyordu.

Genç kız :

— Bir parça ateşin var, dedi. Bir şey içmek ister misin?

Louise cevap veremedi. Şiddetli bir kasılma onu iki büklüm etmişti, Pauline'in omuzlarına asılmış, öyle bir ürperti geçiriyordu ki, ikisi de titriyordu. Ağzından hem sabırsızlık, hem dehşet ifade eden feryatlar çıkıyordu,

Nihayet konuşabildi.

—Susuzluktan ölüyorum, diye mırıldandı. Dilim kupkuru, hem bak, nasıl kızardım... Ama, hayır, hayır! Bırakma düşerim. Yürüyelim, daha yürüyelim, birazdan içerim.

Sonra, dolaşmasına devam etti; ayaklarını sürüyor, iki yanına salınıyor, kendisini tutan kola ağırlığını daha fazla veriyordu. İki saat durmadan dolaştı. Saat dokuzdu. Bu ebe niçin hâlâ gelmiyordu? Şimdi, ebeyi sabırsızlıkla istiyor, kendisini bu kadar uzun zaman yardımsız bıraktıklarına göre, ölsün diye temenni ettiklerini söylüyordu. Verchemont yirmi beş dakikalık yolda idi, gidip gelmek için bir saat yeterdi. Lazare yolda eğleniyordu, yahut bir kaza olmuştu, artık bitmişti, gelen giden olmıyacaktı. Louise

öğürtülerle sarsıldı, birkaç defa kustu.

—Çekil git, burada durma, istemem!.. Aman Yarabbi! Herkesi kendisinden böyle iğrendirecek hale düşülür mü?

Bu müthiş ıstırabın arasında, zihni bir tek şeyle, kadınca utancı ve şuhluğiyle meşguldü. Uzuvlarının nârinliğine rağmen sinirleri çok dayanıklı olduğu için, bütün metanetini sarf ederek, kendini koyuvermemeğe uğraşıyor, çoraplarını ayağına geçiremediğine üzülüyor, vücudunun çıplak yerlerini örtmeğe çalışıyordu. Fakat, daha büyük bir sıkılganlık duydu, hep mevhum ihtiyaçlarla kıvranıyor, kuzininin arkasını dönmesini istiyor, o ihtiyaçları defetmek için perdenin bir ucuna sarınıyordu. O sırada, hizmetçi kız, göreceği bir iş olup olmadığını sormak için yukarı çıkmıştı, Louise, yine bir sıkıntı duyar gibi olunca telâşlı bir sesle:

— Aman! Bu kızın yanında istemem... Rica ederim, bir saniye onu koridora çıkar, dedi.

Pauline, yavaş yavaş merak etmeğe başlıyordu. Saat onu çaldı, Lazare'ın bu kadar geç kalmasına ne mâna vereceğini bilemiyordu. Herhalde madam Bouland'ı bulamamıştı; fakat, kendisi, ne yapmak gerektiğini bilmediği için, durumu gitgide kötüleşir gibi görünen bu zavallı kadınla hali nice olacaktı? Gerçi, eskiden okuduğu şeyler aklına geli-

yordu, kendisi emin olmak, Louse'i de temin etmek için, onu muayene etmek istiyordu. Yalnız, Louise'in çok utandığını anladığından bunu kendisine tekliften çekiniyordu. Nihayet:

— Dinle, cicim, dedi. Müsaade eder misin bir bakayım?

— Sen mi? Yo! hayır hayır... Sen evli değilsin.

Pauline gülmekten kendini alamadı.

— Zararı yok, aldırma!... Sancılarını geçirirsem, çok memnun olacağım.

— Olmaz! utancımdan ölürüm, bir daha senin yüzüne bakamam.

Saat on biri çaldı, intizar, tahammül edilmez hale geliyordu. Véronique, bütün hendekleri muayene etmek emriyle, eline bir fener alıp Verchemont'a gitti. Louise, yorgunluktan ayakları harap, iki defa yatağa yatmağa çalışmıştı; fakat, derhal kalkmıştı, şimdi, kolları konsola dayalı, beli mütemadî bir hareket içinde, ayakta duruyor, olduğu yerde kıvranıyordu. Nöbet nöbet gelen sancılar, sıklaşıyor, bir tek sancı halinde birbirine karışıyor, şiddetinden genç kadının nefesi kesiliyordu. Etrafı araştıran elleri ikide bir konsoldan ayrılıp böğürlerinden aşağı doğru iniyor, kaba etlerini tutuyor, sanki onları ezen ağırlığı azaltmak istiyordu. Pauline de, onun arkasında ayakta duruyor, elinden hiçbir şey gelmiyor, can acısiyle

kıvranışını seyretmek zorunda kalıyor, hep dağılan güzel kumral saçlariyle ve ıstıraptan kırışan ince yüziyle ısrarlı bir şekilde meşgul, üzüntülü bir jestle sabahlığını örtündüğünü gördükçe, başını çeviriyor, meşgulmüş gibi yapıyordu.

Gece yarısına yakın, bir tekerlek gürültüsü işitip hızla aşağı indi.Lazare'la ebe kadını görünce:

— Véronique nerede? Ona rasgelmediniz mi? diye sordu.

Lazare, kendilerinin Port-en-Bessin yolundan geldiklerini söyledi. Ne kadar aksilik varsa hepsi olmuştu, Madam Bouland üç fersah ötede, bir loğusanın yanında idi; gidip kendisini almak için ne araba, ne de beygir vardı, üç fersahlık yolu, koşar adım, yaya gitmişti, orada da bitmez tükenmez üzüntüler olmuştu! Bereket versin madam Bouland'ın bir briçkası vardı.

Pauline, sordu.

— Peki, kadın ne oldu? Doğurmuş mu idi ki, madam onu bırakıp gelebildi?

Lazare, sesi titreyerek;

— Kadın öldü, dedi

Bir merdiven basamağına konulmuş mumla aydınlanan methale giriyorlardı. Madam Bouland mantosunu asarken bir sessizlik oldu. Ebe, esmer, zayıf, limon gibi sarı, mütahakkim, iri burunlu, ufaktefek bir kadındı. Köylüleri saygı göstermek zorunda

bırakan müstebit tavırlarla, yüksek sesle konuşuyordu.

Pauline:

— Madam, lûtfen benimle beraber gelin, dedi. Ne yapacağımı artık bilemiyorum, akşamdan beri inledi durdu.

Odada, Louise. hâlâ konsolun önünde tepiniyordu. Ebe kadını görünce tekrar ağlamağa başladı Kadın, ona, tarihlere dair, sancıların yerlerine ve nevilerine dair kısa birkaç sual sordu. Sonra kestirip attı:

— Bakalım... Çocuğun nasıl geldiğini tayin etmeden hiçbir şey söyliyemem

Genç kadın, gözyaşları içinde sızlandı

— Doğum şimdi mi? Eyvah! Sekiz aylık! Halbuki ben daha bir ay vaktim var zannediyordum!

Madam Bouland, cevap vermeden, yastıklara vuruyor, karyolanın ortasına onları üstüste yığıyordu. Yukarı çıkan Lazare, bu doğum faciası ortasına tepeden inme düşmüş, beceriksiz bir erkek halinde idi. Bununla beraber, yaklaşmış, karısının ter içinde olan alnına bir buse kondurmuştu; Louise, bu gayret verici okşamanın farkına bile varmamış göründü.

Ebe kadın:

— Haydi bakalım, haydi bakalım, dedi.

Louise, şaşaladı, Pauline'e baktı; genç kız bu bakıştaki sessiz yalvarışın mânasını anladı. Lazare'ı aldı, çıktı. İkisi de, merdiven başında

kaldılar, daha uzağa gidemediler; aşağıda bırakılan mum, merdiveni, acayip gölgelerle çizili bir kandil ışığı ile aydınlatıyordu. Orada, biri duvara dayanmış, öteki trabzana yaslanmış, karşı karşıya, hareketsiz ve sessiz duruyorlardı. Odaya doğru kulak kabartıyorlardı. Oradan, hâlâ müphem iniltiler geliyordu, kulak tırmalıyıcı iki feryat işitildi. Sonra, aradan ebediyet kadar uzun bir zaman geçtiğini sandılar, nihayet ebe kadın kapıyı açtı. Odaya girecekleri sırada, kadın onları itti, kendisi odadan çıktı ve kapıyı kapadı.

Pauline:

— Ne oluyor? diye sordu.

Ebe, bir işaretle, aşağı inmelerini söyledi; ancak oraya vardıkları zaman, koridorda, konuştu.

— Vaziyet tehlikeli görünüyor. Vazifem aileye haber vermektir.

Lazare'ın benzi atıyordu. Buz gibi bir nefes, yüzünü dondurmuştu.

— Ne var? diye kekeledi.

— Anlıyabildiğime göre. çocuk sol omuzdan geliyor, hattâ, korkarım evvelâ, kol çıkacak.

Pauline:

— Peki ne olacak? diye sordu,

— Bu gibi hallerde bir doktorun vücudu katiyen elzemdir... Doğum mesuliyetini üzerime alamam, hele çocuk sekiz aylık olursa.

Bir sükût oldu. Sonra, Lazare, yeis içinde

isyan etti. Gecenin bu saatinde nereden doktor bulabilirdi? Arromanches'tan doktoru getirinceye kadar karısı yirmi defa ölürdü.

Ebe kadın:

— Yakın bir tehlike görmüyorum, diyip duruyordu. Derhal yola çıkın... Ben hiçbir şey yapamam.

Pauline, derin iniltileri hâlâ evin içini dolduran zavallı kadının hiç değilse sancılarını dindirmek için, insaniyet namına harekete geçmesini rica edince, ebe, sert sesiyle:

— Olmaz, yasaktır, dedi... Öteki kadın öldü. Bunun da elimde ölmesini istemem.

O sırada, yemek odasında Chanteau'nun ağlamalı sesi yükseldi.

— Orada mısınız? Girsenize!.. Hiç kimsenin bana bir haber getirdiği yok. Bir asırdan beri haber bekliyorum.

Girdiler, yarım kalan yemekten beri Chanteau'yu unutmuşlardı. O, kurulu sofranın başında kalmış, yapyalnız, kımıldamadan uzun zaman oturmağa alışık sakat adam haliyle tevekkül içinde uyuklıyarak, baş parmaklarını döndüre döndüre sabredip beklemişti. Evin içini altüst eden bu yeni felâket, onu kederlendiriyordu, gözleri hâlâ dolu duran tabağında, canı, yemeğini bitirmek bile istemiyordu.

— İyi değil mi? diye mırıldandı.

Lazare, öfke ile omuz silkti. Bütün sükûnunu muhafaza eden madam Bouland, ona

daha fazla vakit kaybetmemesini tavsiye ediyordu.

— Briçkaya binin. Beygir pek yürük değildir, ama, iki, iki buçuk saatte gidip gelebilirsiniz O zamana kadar, ben hastanın başındayım.

Bunun üzerine, Lazare, âni bir kararla, karısını ölü bulacağı kanaatiyle, dışarı fırladı. Sövdüğü, beygire vurduğu işitildi, hayvan, arabayı büyük bir takırdı ile sürükledi, götürdü.

Chanteau, tekrar:

— Ne oluyor? diye sordu.

Hiç kimse cevap vermiyordu. Ebe, yukarı çıkıyordu, Pauline de, amcasına, zavallı Louise'in çok sıkıntı çekeceği cevabını vermekle iktifa ederek, onun peşinden gitti. Kendisini yatağına yatırmak teklifinde bulununca. Chanteau istemedi, neticeyi öğrenmek için oturup kalmakta ısrar etti. Uykusu gelecek olursa, öğleden sonra akşamlara kadar yaptığı gibi koltuğunda pekâlâ uyuyabilirdi. Henüz yalnız kalmıştı ki, Véronique, elinde sönmüş feneriyle, eve döndü. Pür hiddetti. İki seneden beri, hiçbir zaman, bir solukta bu kadar lâf etmemişti.

— Öteki yoldan geleceklerini söyleseler olmaz mıydı? Bütün hendekleri araştırdım, hayvan gibi, Verchemont'a kadar gittim!... Orada da, yine tam yarım saat, yolun ortasına dikildim bekledim

Chanteau, iri gözleriyle ona bakıyordu.

— Elbette, kızım, raslaşamazdınız.

— Sonra, dönüşte, mösyö Lazare'ı görmiyeyim mi; külüstür bir arabaya binmiş, deli gibi koşturuyordu.. Sizi bekliyorlar diye haykırdım, daha hızlı kamçı vurdu, az daha beni çiğniyecekti... Yok. hiçbir şey anlıyamadığım bu işlerden artık bıktım! Üstelik, fenerimin sönmesi de caba.

Efendisini tartakladı, hiç olmazsa sofrayı toplıyabilmesi için, onu, yemeğini bitirmeğe zorladı. Chanteau'nun karnı aç değildi, ama, daha ziyade, avunmuş olmak için, bir parça soğuk dana eti alacaktı. Şimdi onun canını sıkan şey, rahibin sözünde durmaması idi. İnsan, evinden çıkmamağa karar verirse, elâleme, arkadaşlık edeceğini vadetmezdi. Kadınlar doğururken, rahipler, doğrusu pek acayip tavır takınıyorlardı

Véronique :

—Haydi bakalım, mösyö, çabuk olun, diyip duruyordu. Nerede ise saat bir olacak, bulaşık, sabaha kadar böyle sürünüp duramaz.. Bu ne biçim ev canım, insan, üzüntüden yakasını kurtaramıyor!

Tabakları kaldırmağa başladığı sırada, Pauline, telâşlı bir sesle, merdivenden onu çağırdı. Chanteau, yine unutuldu, sofra başında kaldı, hiç kimse aşağı inip ona haber getirmedi.

Madam Bouland, odayı âmirce işgal et-

miş, dolapları karıştırıyor, emirler veriyordu. İçersini rutubetli gördüğü için, önce ateş yaktırdı. Sonra, yatağın fazla alçak, fazla yumuşak, rahatsız olduğunu söyledi; Pauline, tavan arasında eski bir ot minder bulunduğunu haber verince, Véronique'i gönderip onu getirtti, şöminenin önüne yerleştirdi, arka tarafına bir tahta koydu, üzerine de yalnız bir döşek serdi. Sonra, bir sürü bez istedi, bir çarşafı dörde katlayıp şilteyi muhafaza için üstüne koydu, daha başka çarşafları, peşkirleri, paçavraları, ateşin karşısına iskemlelerin üzerine sererek ısıttı. Biraz sonra, oda, bu bezlerle dolu, orta yerinde serili ot minderle bir muharebe beklenerek alelâcele hazırlanmış bir seyyar hastahane manzarası aldı.

Bir taraftan da durmadan konuşuyor, ıstıraba hükmeder gibi, askerce bir sesle, Louise'e gayret veriyordu. Pauline, yavaş sesle, doktor lâfı etmemesini rica etmişti.

—Hiçbir şey yok, madamcığım. Yatsanız daha iyi olur; ama mademki, yatmak sizi rahatsız ediyor, hiç korkmayın dolaşın, bana yaslanın. Ben, sekiz aylık çocuk çok doğurttum, hepsi de ötekilerden daha iri idi.., Yok yok, zannettiğiniz kadar fazla sıkıntı çekmiyeceksiniz, birazdan, sizi, göz açıp kapayıncaya kadar, kurtaracağız.

Louise sükûnet bulamıyordu. Feryatları korkunç bir istimdat hali alıyordu. Eşyaya

tutunup kalıyordu; zaman zaman, biribirini tutmaz sözler sarfediyor, bir parça hezeyan halinde olduğu bile anlaşılıyordu. Ebe kadın, Pauline'e teminat vermek için, ağız genişlerken duyulan ağrıların bazan, şiddetli doğum sancılarından daha tahammül edilemez neticeye vardığını yavaş sesle anlatıyordu. Bu hazırlık faaliyetinin ilk çocukta, iki gün devam ettiğini gördüğü vardı. Asıl korktuğu şey, doktor yetişinceye kadar ilkin patlayıp su gelmesi ihtimaliydi; çünkü, yapmak zorunda kalacağı ameliye, o zaman daha tehtehlikeli olacaktı.

Louise, nefes nefese, mütemadiyen:

— Bu iş olmıyacak, bu iş olmıyacak... Öleceğim... diyordu.

Madam Bouland, yarım bardak suya, yirmi damla Lavdanum damlatıp ona içirmişti. Sonra, boş böğürleri uğuşturmağı denedi. Gitgide takati kesilen zavallı kadın, kendini daha fazla bırakıyordu Artık kuzini ile hizmetçi kızın çıkmalarında ısrar etmiyor, yalnız, çıplak vücudunu, sabahlığiyle örtüp gizliyor, eteklerinin ucunu, büzülen elleri içinde tutuyordu. Fakat uğuşturmalar sayesindeki sürekssiz fasıla devam etmedi; müthiş sancılar başladı.

Madam Bouland, soğukkanlılıkla:

— Bekliyelim, dedi. Katiyen bir şey yapamam. Tabiatı, bildiği gibi harekette serbest bırakmam lâzım.

Hattâ, kloroform hakkında bir münakaşaya girişti, ona karşı,eski ekolün aleyhtarlığını duyuyordu. Onun fikrince, loğusalar, bu ilâcı kullanan doktorun elinde sinek gibi ölüyorlardı. Ağrı çekmek şarttı, uyutulmuş bir kadın, hiç bir zaman, uyanık bir kadın gibi kıymidanamazdı.

Pauline, bunun tersini okumuştu. Louise'i yavaş yavaş harabeden, zerafetini, sarışın kadın güzelliğini korkunc ve acıklı bir nesne haline getiren ıstırabın bu yıkıcı tesiri karşısında, yüreği merhametle dolu, cevap vermiyordu. Aynı zamanda, ıstıraba karşı bir öfke, onu yok etme ihtiyacı duyuyordu, eğer caresini bilse, ıstırabı bir düşman gibi yere serecekti.

Gece ilerliyordu, saat ikiye geliyordu. Louise, birçok defa Lazare'ı sormuştu. Yalan söylüyorlar, çok müteessir olduğu için, karısının da gayretini kırmak korkusiyle aşağıda oturduğunu anlatıyorlardı. Zaten, Louise, zaman mefhumunu kaybetmişti, saatler geçiyor, dakikalar ona ebedî gibi geliyordu. Çarpınmaları arasında devam eden biricik duygusu, bu işin asla bitmiyeceği, etrafındaki lerin hepsinin, kötü niyet gösterdiği idi. Ken dini kurtarmak istemiyenler onlardı, ebeye, Pauline'e, Véronique'e çıkışıyor, yapılması gereken şeyi hiç bilmediklerini söylüyordu.

Madam Bouland, susuyordu. Beygirin lâgarlığını bildiği için, doktorun daha bir saatten

evvel gelmiyeceğini bildiği halde, kaçamaklı gözlerle saate bakıyordu. Ağzın açılması son haddini bulmak üzereydi, ilk'in patlaması zamanı yaklaşıyordu. Ganç kadını yatmağa razı etti. Sonra, ona şu ihtarda bulundu.

— Eğer ıslaklık duyarsanız korkmayın... Hem, artık lûtfen kımıldamayın! Şimdi işi aceleye getirmemek daha iyidir.

Louise, bir iki saniye hareketsiz kaldı. Sancının azgın hamlelerine karşı koyabilmek için, aşırı bir irade gayretine ihtiyaç duyuyordu; ıstırabı, bu yüzden artıyordu, biraz sonra, daha fazla mücadele edemedi, bütün vücudunun tehevvürlü bir hamlesiyle ot minderden kendini dışarı attı. Tam o anda, ayaklarını halıya basar basmaz, patlıyan bir kırba gibi boğuk bir gürültü işidildi, Louise'in bacakları ıslandı, sabahlığın üzerinde iki büyük leke gözüktü.

Ebe kadın, dişleri arasından:

— Tamam! Olan oldu! dedi.

Louise, önceden kendisine haber verilmiş olmakla beraber titremeğe başlamış, bulunduğu yerde kalmış, vücudundan akan bu sele bakıyor, sabahlıkla halının kendi kaniyle ıslandığını görmekten dehşet doyuyordu. Lekeler, soluk renkte idi, akıntı birdenbire durmuştu, içi rahatladı Louise'i, derhal yatırmışlardı. Birdenbire bir rahatlık, öyle beklenmedik bir ferah duyuyordu ki, öğünerek, neşeli bir eda ile:

— Beni rahatsız eden bu imiş, dedi: Artık, hiç sancım kalmadı, bitti... Sekizinci ayda doğuramıyacağımı zaten biliyordum. Gelecek ay doğuracağım.. Hiç biriniz bir şey anlıyamadınız.

Madam Bouland, asıl büyük doğum ağrılarının başlıyacağı cevabını vererek, bu sükûn anını ona zehretmemek için, başını sallamakla iktifa ediyordu. Yalnız, yavaş sesle Pauline'e haber verdi, genç kadının çırpınması halinde, düşmesine mani olmak için ,yatağın öte tarafında durmasını rica etti. Fakat, sancılar tekrar başlayınca, Louise ayağa kalkmak teşebbüsünde bulunmadı. Artık yerinden kalkmak için ne isteği, ne de takati vardı. Sancının ilk başlayışında rengi morarmış, yüzü bir yeis ifadesi almıştı. Konuşmuyor, bu sonu gelmez azaba gomölüyor, artık, hiç kimseden yardım ummuyor, derhal ölmeği temenni edecek derecede kendisini terk edilmiş, zavallı buluyordu. Yirmi saatten beri, içinin aletlerini koparan, durdurulması imkânsız ağrıların yerine, şimdi bütün varlığı müthiş gayretler sarf ediyor, Louise, bu gayretlere mâni olmuyor, kurtulmak için dayanılmaz bir ihtiyaçla onları kendisi de mübalağalandırıyordu. Kaburgalarının alt kısmından başlıyan bir itiş bele doğru iniyor, mütemadiyen genişliyen bir nevi yırtık halinde kasıklara dayanıyordu. Karnın her adelesi çalışıyor, bir yay gibi kısala uzana kalçalarda düğüm-

leniyordu; hattâ, kaba etlerin ve butların adeleleri bile hareket ediyor, zaman zaman onu şiltenin üzerinde doğrultur gibi oluyordu. Bir titreme başlamış, durmuyordu, Louise, belinden diz kapaklarına kadar, bu iri ve ıstıraplı dalgalarla sarsılıyor, teninin gitgide daha şiddetle sertleşmesi arasında, bu dalgaların cildinin altından birer birer indiği görülüyordu.

Pauline :

— Bu iş bitmiyecek mi? diye sızlanıyordu.

Bu manzara, onun her zamanki sükûnunu ve metanetini yok ediyordu. Bir yandan da, Louise'le beraber, her seferinde, kendisi de mevhum bir gayret sarf ediyor, nefes nefese çalışan bir işçi kadın gibi iniltiler çıkarıyordu. Önce boğuk işitilen feryatlar gitgide yükseliyor, bir yorgunluk ve aciz iniltileri gibi büyüyordu Bunlar saatlerden beri baltasını aynı budağa vurup, daha ağacın kabuğunu bile kesemiyen bir odun yarıcının tehevvürünü. heyecanlı hınklarını andırıyordu.

Her sancı nöbetinden sonra, süreksiz dinlenme anlarında, Louise, şiddetli bir susuzluktan şikâyet ediyor kuruyan boğazı, boğulur gibi zahmetle yutkunuyordu.

— Ölüyorum, bana içecek bir şey verin!..

Véronique'in, ateşte tuttuğu gayet hafif ıhlamurdan bir yudum içiyordu. Fakat. çoğu defa, fincanı dudaklarına götürürken

bir nöbet daha geliyor, elleri titremeye başlıyor, Pauline fincanı almak zorunda kalıyordu; adaleleri geren bu yeni hamlede, Louise'in geriye doğru devrilen yüzü kıpkırmızı kesiliyor, boynu ter içinde kalıyrdu.

Vecalar da geldi. Louise, ikide bir, rahatsızlık verdiğini iddia ettiği ihtiyaçları defetmek için ayağa kalkmak istiyordu. Ebe kadın, buna şiddetle mâni oluyordu.

— Rahat durun a canım. Ağrıların tesiridir o. Boşu boşuna yataktan inerseniz, sanki bir iş yapmış olacaksınız, değil mi?

Saat üçte madam Bouland, endişesini artık Pauline'den gizlemedi. Telâş uyandırıcı âraz kendini gösteriyor, bilhassa, Louise, yavaş yavaş kuvvetten düşüyordu. Loğusanın, daha az ıstırap çektiği sanılabilirdi, çünkü feryatları ve ıkıntıları kuvvetini kaybediyordu; fakat, işin iç yüzü şuydu ki, çok fazla yorgunluk yüzünden, sancılar durmak tehlikesi gösteriyordu. Louise bu sonu gelmez can acılarına zebun oluyor, her gecikme, dakikadan dakikaya tehlike haline geliyordu Hezeyan yeniden başladı, hattâ Louise bir baygınlık geçirdi. Madam Bouland, bu baygınlıktan istifade ederek loğusayı bir daha muayene etti ve çocuğun vaziyetini daha iyi anladı.

—işte ben de bundan korkuyordum, diye söylendi. Beygirin bacağı mı kırıldı da, hâlâ gelemiyorlar?

Pauline, bu zavallı kadını böyle göz göre göre öldüremiyeceğini söyleyince, madam Bouland öfkelendi.

— Siz beni zevkımde sefamda mı zanneyorsunuz?.. Eğer, çocuğu almağa kalksam da işin sonu fenaya çıkacak olsa, başıma gelmedik dert kalmaz... Üstelik bizlere karşı hiç de yumuşak davranmazlar!

Louise, ayıldığı zaman, bir sıkıntıdan şikâyet etti.

Madam Bouland, gayet yavaş sesle devam etti.

— Çocuğun kolu geçiyor. Tamamiyle kurtulmuş... Ama, omuz orada duruyor, hiç çıkmıyacak.

Bununla beraber, saat üç buçukta, git gide nazikleşen durum kaşısında, belki de harekete geçmeğe karar verecekti ki, Véronique, mutfaktan çıkıp geldi, matmazeli koridora çağırdı, orada ona, doktorun geldiğini haber verdi. Genç kızla ebe kadın, hizmetçi kızı bir lâhza loğusanın yanında yalnız bıraktılar, aşağı indiler, bahçenin ortasında Lazare, sövüp sayıyordu; fakat, karısının hâlâ hayatta olduğunu görünce tepki o kadar kuvvetli oldu ki, birdenbire sâkinleşti. Doktor

Cazenove, bahçe kapısı merdiveninden yukarı çıkıyor, madam Bouland'a çabuk çabuk sualler soruyordu.

Pauline, merdivende:

— Birdenbire gözükürseniz, korkar, dedi. Geldiğinizi kendisine haber vermek lâzım.

İçeriye Pauline yalnız girdi, ötekiler kapının önünde durdular.

Pauline, meseleyi Louise'e anlattı.

—Cicim, ne oldu bilmiyorum, doktor dün seni gördükten sonra, bir şeyden şüphelenmiş, şimdi geldi... Razı ol da, seni görsün, çünkü bu işin sonu bir türlü gelmiyor

Louise, işitmemiş gibi görünüyordu. Başını yeisle yastığın üzerinde sağa sola çevirip duruyordu. Nihayet:

— Ne isterseniz yapın! diye kekeledi. Artık, hiçbir şey bilmiyorum! kendimden geçtim.

Doktor ilerlemişti. O zaman, ebe kadın Pauline'le Lazare'a aşağı inmelerini söyledi. Kendisi onlara haber getirecek, yardıma ihtiyaç olursa, kendilerini çağıracaktı. Sükût içinde çekilip gittiler. Aşağıda, yemek odasında, Chanteau, hâlâ kurulu duran sofranın başında uyuyakalmıştı. Vakit geçirmek ister gibi, bir ahestelikle uzattığı akşam yemeği arasında uyku bastırmış olsa gerekti ki, çatalı, içinde hâlâ bir parça dana eti bulunan tabağın kenarında duruyordu. Pauline, içeri

girince, tüten ve sönmek üzere bulunan lâmbanın fitilini açtı.

— Uyandırmıyalım, dedi. Bilmesinde fayda yok.

Usulca bir sandalyeye oturdu, Lazare, ayakta hareketsiz kaldı Korkunç bir bekleme başladı, ikisi de bir kelime söylemiyorlar, bakışlarındaki ıstıraplı ifadeye bile tahammül edemiyorlar, göz göze gelir gelmez başlarını öteye çeviriyorlardı. Yukarıdan hiçbir gürültü gelmiyordu, hafifliyen iniltiler artık işitilmiyordu, boşu buşuna kulak kabartıyorlar, kendi hummalarının uğultusundan başka bir şey duymağa muvaffak olamıyorlarlardı. En ziyade bu ürpertili, derin sessizlik, bu ölüm sessizliği gitgide onlara dehşet veriyordu. Acaba ne oluyordu? Onları niçin uzaklaştırmışlardı? Feryatlar, bir boğuşma, tepelerinde hâlâ çırpınan canlı bir şey işitseler tercih edeceklerdi. Dakikalar geçiyor, ev bu yokluğa daha fazla gömülüyordu. Nihayet, kapı açıldı, doktor Cazenove, içeri girdi.

Sonunda, Pauline'in karşısına oturmuş olan Lazare:

— Ne haber? diye sordu.

Doktor, hemen cevap vermedi. Lâmbanın aydınlığı, uykusuz, beklemekle geçen uzun gecelerin o bulanık ışığı, kuvvetli heyecanların, ancak kırışıklarının soldurduğu, ihtiyar, kavruk yüzünü yarım yamalak aydınlatıyordu. Fakat konuştuğu zaman, sesinin kırık dökük

ahengi, için için yaptığı mücadeleyi belli etti.

— Haber yok! Daha hiçbir şey yapmadım, diye cevap verdi. Size danışmadan hiçbir şey yapmak istemiyorum.

Sonra, şuursuz bir hareketle, parmaklarını alnında dolaştırdı, sanki oradan bir engeli, çözemediği bir düğümü uzaklaştırdı.

Pauline:

— İyi ama, karar vermek bize düşmez, doktor, dedi. Louise'i sizin elinize bırakıyoruz.

Doktor başını salladı. Münasebetsiz bir hâtıra aklından çıkmıyor, müstemlekelerde doğurttuğu bazı zenci kadınları hatırlıyordu; hele bunların arasında, iri yarı bir kızın çocuğu, böyle omuzdan gelmiş, Cazenove, onu bir yığın etten ve kemikten kurtarırken kız ölmüştü. Bu işler, bahriye cerrahları için yapmaları muhtemel biricik tecrübelerdi, oralarda, bir hastane servisinde bulundukları zaman, icabında kadınların karınlarını yarıyorlardı. Emekliye çıkarılıp Arromanches'a geleli beri, gerçi doğumlarda bulunmuş, alışkanlığın verdiği bir hüner kazanmıştı Fakat, bu dost evde karşılaştığı çok güç durum ona, eski tereddüdünü tamamiyle iade etmişti. Bir acemi gibi titriyor, artık gençliğindeki enerjiye sahip olmıyan ihtiyar ellerinden dolayı da endişeye düşüyordu,

— Size, herşeyi söylemekliğim gerektir, diye devam etti. Bence, ana da çocuk da

ölüme mahkûm görünüyorlar... Belki de, birinden birini henüz kurtarmak mümkündür...

Lazare'la Pauline, vücutları aynı ürpertiyle buz kesilerek ayağa kalkmışlardı. Chanteau, sesleri işitip uyanmış, bulanık gözlerini açmış, yanında konuşulan şeyleri korku içinde dinliyordu.

Doktor :

— Hangisini kurtarmağa çalışayım? çocuğu mu, annesini mi?

Diye sordu, kendisi de bu suali sorduğu biçareler kadar titriyordu.

Lazare :

— Hangisini mi? diye haykırdı. Yarabbi sen bilirsin! Ben ne bileyim? Bir şey söyliyebilir miyim?

Yeniden göz yaşlariyle boğuluyordu Kuzini bu korkunç tereddüdün karşısında sapsarı kesilmiş, dili tutulmuştu.

Doktor, kararsızlıklarını yüksek sesle münakaşa ederek, devam etti.

— Çevirmeğe teşebbüs edecek olursam, çocuk herhalde parça parça gelecek. Hem, annesini yorarım diye korkuyorum, zaten çok uzun zamandanberi can acısı çekiyor böyle yapmayıp karnı yararak alsam, çocuğun hayatı kurtulmuş olur; fakat biçare kadının durumu, onu bu şekilde feda etmek hakkını kendimde göreceğim derecede ümitsiz değil... Bu bir vicdan meselesi, rica ederim, kendiniz karar verin.

Hıçkırıklar, Lazare'ın cevap vermesine engel oluyordu. Mendilini çıkarmış, aklını bir parça başına toplıyabilmek için sarf ettiği gayret arasında, titrek elleriyle onu büküyordu. Chanteau, sersem sersem hâlâ bakıyordu. Nihayet Pauline konuşabildi.

—Niçin aşağı indiniz?... Ne yapacağını, nasıl hareket edeceğini bilen yalnız siz kendiniz olduğunuz halde, bizi böyle azaba sokmak günahtır.

Tam o sırada, madam Bouland da durumun vahimleştiğini haber vermeğe gelmişti.

— Karar verildi mi?... Halsizliği artıyor.

O zaman, doktor, âni bir hamle ile Lazare'ı kucakladı, ona, senli benli hitabetti.

— Dinle, ikisini de kurtarmağa çalışacağım. Eğer ölürlerse, o zaman ben senden daha fazla kederlenirim, çünkü kabahatin kendimde olduğuna inanacağım

Kararını vermiş bir kimse gibi şiddetle, çabucak, kloroform kullanma meselesini münakaşa etti. İcabeden şeylerin hepsini getirmişti. Fakat, bazı âraz, ona, bir emoraji ihtimali gösteriyor, Cazenove bundan korkuyordu. Bu takdirde kloroformun kullanılması kesin olarak caiz değildi. Baygınlıklar ve nabzın hafif atışı onu düşündürüyordu. Onun için, yirmi dört saate yakın bir zamandan beri bu ıstıraplarla hasta hale gelen ailenin, kloroform kullanılmasını istiyerek yalvarmalarına karşı

ayak diredi; bu ret cevabını verirken, tiksinti ve istihfafla omuz silken ebe kadının bu hali de onun için bir teşvik vazifesi görüyordu.

Ebe :

— Senede, haydi haydi iki yüz kadın doğurtuyorum, diye söyleniyordu. İşin içinden sıyrılmak için buna ihtiyaçları mı oluyor ki... Can acısı çekiyorlarmış, herkes can acısı çekiyor!

Doktor :

— Yukarı gelin çocuklar, dedi. Size ihtiyacım olacak.... Hem, yanımda bulunduğunuzu hissedersem dada iyi.

Hep birden yemek odasından çıkacakları sırada, Chanteau nihayet konuştu. Oğlunu çağırıyordu.

— Gel beni öp... A! zavallı Louisette'çik! Hiç beklenmedik bir zamanda, böyle işler ne müthiş şey değil mi? Bari gündüz olsaydı!.. İş bitince bana haber ver.

Odada yine yalnız kaldı. Lâmbanın fitili tütüyor, Chanteau, bulanık ışıktan gözleri kamaşmış, tekrar uykusu gelmiş, gözlerini kapatıyordu. Bununla beraber, bir iki dakika mücadele etti. Gözlerini, sofranın üstündeki tabak çanakta, üzerlerinde hâlâ peşkirler sallanıp duran karmakarışık iskemlelerde dolaştırdı. Fakat, hava çok ağır, sessizlik çok ezici idi. Kendinden geçti, göz kapakları tekrar kapandı, bir gün evvelinden beri yarı bırakılan bu akşam yemeğinin haileli karma-

karışıklığı ortasında, dudaklarından hafif ve muntazam bir nefes çıkmağa başladı.

Yukarda, doktor Cazenove, madam Chanteau'nun eski odası olan bitişik odada büyük bir ateş yakılmasını tavsiye etti. Louise kurtulduktan sonra, bu ateşe ihtiyaç olabilirdi. Ebe kadın odada yokken Louise'i beklemiş olan Véronique, hemen gitti, ateşi yaktı. Sonra, bütün tertibat alındı, şöminenin önüne ince bezler kondu, bir leğen daha getirildi; bir ibrik sıcak su, bir litre ispirto, bir tabak içinde domuz yağı çıkarıldı. Doktor, loğusaya ihtarda bulunmak lüzumunu duydu,

— Yavrucuğum, dedi, telâş etmeyin, müdahale etmekliğim lâzım.. Hayatınız, hepimiz için kıymetlidir. Zavallı yavru tehlikede bile olsa, sizi bu şekilde daha fazla bırakamayız... İşe başlamama izin veriyorsunuz, değil mi?

Louise, artık işitmiyor gibiydi. Elinde olmadığı halde devam eden ıkıntılarla katılmış, başı yastığın üzerinde sol tarafa devrilmiş, ağzı açık, hırıltıya benziyen, yavaş, devamlı bir inilti çıkarıyordu. Göz kapaklarını kaldırdıkça, tanımadığı bir yerde uyanmış gibi şaşkın şaşkın tavana bakıyordu.

Doktor

— İzin veriyor musunuz? diye tekrar sordu.

O zaman, Louise:

— Beni derhal öldürün, diye kekeledi.

Pauline, doktora döndü, sızlandı.

— Çabuk olun, istirham ederim. Burada biz varız, bütün mesuliyeti üzerimize alıyoruz.

Bununla beraber, doktor ısrar ediyor, Lazere'a :

— Eğer, bir emoraji olmazsa, annenin hayatından eminim, dedi, fakat, çocuğu ölüme mahkûm gibi görüyorum. Bu şartlar içinde, onda dokuzu ölür, çünkü daima yaralanmalar, kırıklar, bazan de tam bir ezilme olur.

Lazare, şaşkın bir el hareketiyle cevap verdi.

— Haydi, haydi, doktor.

Ot minder, gereği kadar sağlam görülmedi. Büyük karyolanın şilteleri arasına, bir tahta koyduktan sonra genç kadını oraya taşıdılar. Louise, başı duvar tarafında, üstüste yığılan yastıklara dayalı, beli ta kenara yaslanmıştı; bacakları açtılar, ayaklarını iki küçük koltuğun arkalıklarına dayadılar.

Doktor, bu hazırlıklara bakıyor :

— Mükemmel, diyordu, iyi çalışacağız, çok rahat olacak... Yalnız, onu tutmak ihtiyatlı bir hareket olur, belki çırpınacaktır.

Louise, kendinden geçmişti. Kendisini cansız bir cisim gibi bırakıyordu. Kadın utancı, hasta ve çıplak vücudunu göstermekten duyduğu çekingenlik nihayet gitmiş, ıstırap içinde yok olmuştu. Parmağını kımıldatamıyacak kadar mecalsiz, ne vücudunun çıplaklığını, ne de bu insanların ellerinin temasını fark edebiliyordu Vücudu, göğsüne kadar açık, karnı meydana, bacakları ayrık, orada yatıyor, bir

ürperti bile geçirmiyor, kana bulanmış, apaçık ana vücudunu gözler önüne seriyordu.

Doktor devam ediyordu.

— Madam Bouland, bir bacağını tutacak, siz de, Pauline, bize yardım edip, ötekini tutacaksınız. Korkmayın, sıkı tutun, hiç kımıldatmayın... Şimdi, Lazare lûtfen bana ışık tutun.

Onun sözünü dinliyorlardı, bu çıplak vücut onlar için de ortadan kaybolmuştu. O vücudun yalnız acıklı zavallılığını, çekişe çekişe yapılan, aşk fikrini öldüren bu doğum faciasını görüyorlardı Bol ve çiğ ışığın altında, gizli noktalar saklıyan bu çok nârin ciltten, ufacık sarışın lüleler halinde kıvırcıklaşan yeleden, o baş döndürücü sır uzaklaşmıştı; artık, sadece mustarip beşeriyet, anaların karnını patlatan, kızıl çatlağı, gövdeyi yarıp, ulu ağaçların hayatını akıtan balta darbesi gibi dehşet verici dereceye kadar genişleten, kan içinde, pislik içinde doğumdan başka bir şey kalmıyordu.

Doktor, arkasından redingotunu çıkararak, gömleğin sol kolunu dirsekten yukarıya kadar sıvarken, bir yandan da yavaş sesle hâlâ konuşuyordu.

— Çok bekletildi, elin girmesi zor olacak.. Görüyorsunuz ya, omuz ağıza girmiş bile.

Şişmiş ve gerilmiş adalelerin ortasında, penbemtrak kordonlar arasında çocuk gözü-

küyordu. Fakat, uzvun darlığı yüzünden, orada durmuş, öteye aşamıyordu. Bir yandan da, karnın ve böğürlerin sarf ettiği gayret onu hâlâ dışarıya atmağa çalışıyordu; ana, baygın olduğu halde bile, şiddetle itiyor, mihaniki birkurtulma ihtiyaciyle, bu çalışma ortasında haraboluyordu; ıstıraplı dalgalar hâlâ aşağıya doğru inmeğe devam ediyor, her biri kadının, imkânsızlığa karşı mücadele eden inatçı feryadına refakat ediyordu. Çocuğun eli ferçten çıkmış, dışarı doğru sarkıyordu. Bu, ufacık, kara bir eldi; parmakları hayata yapışmak ister gibi, zaman zaman açılıp kapanıyordu.

Madam Bouland Pauline'e :

— Bacağını bir parça bükün,. dedi. Yormakta fayda yok.

Doktor Cazenove, iki kadının sıkı sıkı tuttuğu iki dizin arasında duruyordu. Kendisini aydınlatan titrek ışıklardan hayrete düşerek, geri döndü, arkasında, Lazare öyle titriyordu ki, mum, kuvvetli bir rüzgârla çırpınır gibi elinde sarsılıyordu.

Doktor :

— Çocuğum, dedi Şamdanı gece dolabının üstüne koyun, orada durursa daha iyi göreceğim.

Lazare, daha fazla bakmak takatini bulamadı, odanın öbür ucunda bir sandalyeye yığıldı. Fakat, ne kadar bakmasa, küçük mahlûkun o elceğizini, yaşamak istiyen, en

önce kendisi çıktığı bu dünyada bir yardım araştırır gibi olan o eli hep görüyordu.

O zaman, doktor, diz çöktü. Sol elini domuz yağına batırmış, usul usul içeri sokuyordu, sağ elini de karnın üstüne koymuştu. Operatörün parmakları geçebilsin diye küçük kolu geriye itmek, içeriye büsbütün sokmak icabetti ; ameliyenin en tehlikeli tarafı bu oldu. Parmaklar, kama şeklinde, uzatılmış, yavaş yavaş, elin bileğe kadar girmesini kolaylaştıran hafif bir hareketle döne döne girdiler. El, daha gömüldü, hep ilerledi, çocuğun, önce diz kapaklarını sonra ayaklarını aradı ; bu arada, öteki el göbeğin altına daha fazla bastırıyor, içerideki işe yardım ediyordu. Fakat, bu işin nasıl bir şey olduğu görülmüyordu, ortada, yalnız, o vücudun içinde kaybolan bu kol vardı.

Madam Bouland :

— Madam uysal, dedi. Bazan, loğusaları tutmak için, erkeklere ihtiyaç olur.

Pauline ıstıraptan titrediğini hissettiği zavallı bacağı, bir ana şefkati ile, kendisine doğru bastırıyordu.

— Cicim, metin ol, diye mırıldandı.

Bir sükût oldu Louise, kendisine ne yapıldığını bilmiyordu, yalnız, gitgide artan bir koparılma intıbaı duyuyordu. Pauline, yüzü ıstıraptan kırışmış, yatağın içinde kıvranan bu mahlûka baktıkça, nârin çizgili, rikkat verici, cazibeli o ince kızı tanıyamıyordu.

Operatörün parmakları arasından sızan salyalar, beyaz cildi gölgelendiren altın sarısı ince tülü kirletmişti. Birkaç damla siyah kan, teninin bir kıvrımından aşağı dökülüyor, şiltenin üzerine örtülen çarşafa birer birer düşüyordu.

Yeni bir baygınlık daha geldi, Louise ölü gibi kaldı, adalelerinin hareketi birdenbire tamamiyle durdu.

Madam Bouland, doktora ihtarda bulununca, o:

— İsabet, dedi, elimi eziyordu. Acısı öyle tahammül edilmez hale geliyordu ki geri çekmek zorunda kalacaktım. Ah! artık genç değilim! yoksa şimdiye kadar bu iş çoktan bitmiş olurdu.

Bir müddetten beri, sol eli, çocuğun ayaklarını tutmuş, çevirme ameliyesini yapmak için, yavaş yavaş ileri doğru çekiyordu. Bir durma oldu, doktor, sağ eliyle göbeğin altına bastırmak zorunda kaldı. Öteki el, sarsıntısız dışarı çıkıyordu, önce bilek, sonra parmaklar çıktı. Nihayet çocuğun ayakları gözüktü. Hepsi derin bir nefes aldılar, Cazenove göğüs geçirdi, şiddetli bir vücut hareketi yapmış gibi alnı ter içinde nefesi kesik kesikti.

— Oldu, dedi, zannederim, bir kaza çıkmadı, ufacık kalb hâlâ çarpıyor... Ama, keratayı hâlâ çıkaramadık.

Ayağa kalkmış, gülmeğe yeltaniyordu.

Véronique'ten acele, sıcak bez istedi. Sonra, bir kasap eli gibi kirli ve kanlı elini yıkarken, iskemleye yığılmış oturan kocaya gayret vermek istedi.

— Bitiyor, azizim, biraz ümitli olalım a canım!

Lazare kımıldamadı. Louise'i bir eter şişeşi koklatarak ayıltan madam Bouland, en ziyade doğum faaliyetinin durmuş olmasından endişeleniyordu. Doktorla bu meseleyi yavaş sesle konuştu, doktor da yüksek sesle :

— Böyle olacağını biliyordum, yardım etmem lâzım. dedi.

Sonra Louise'e döndü.

— Kendinizi sıkmayın, bırakın sancılar gelsin, bana bir parça yardım ederseniz göreceksiniz, işler çok yolunda gidecek.

Fakat, Louise bir hareket yaptı; takati kalmadığını anlatmak istedi. Şu sözleri kekelediği güçlükle anlaşıldı.

— Vücudumun hiç bir tarafı bende değil.

Pauline, onu öperek :

— Zavallı yavrucuk, dedi Artık sıkıntının sonuna geldin, merak etme!

Doktor, tekrar diz çökmüştü. İki kadın yeniden, Louise'in bacaklarını tutuyorlardı, Veronique de, doktora ılık bezler uzatıyordu. Doktor, ufacık ayakları beze sarmıştı. Yavaş ve devamlı bir hareketle usul usul çekiyordu; çocuk indikçe, parmakları yukarı çıkıyor, onu, topuklarından, baldırlarından, dizlerinden yakalıyor, vücudun her

kısmını, çıktıkça tutuyordu. Kalçalar meydana çıkınca, karnın üstüne artık hiç basmadı, belden aşağı inerek iki eliyle kasıklara bastı. Çocuk, gitgide artan bir gerginlik içinde, pembe etten kordonları genişleterek, hep süzülüyordu. Fakat, ana, uysal durduğu halde, yeniden gelen sancılarla birdenbire çırpındı. Artık, bu sancılar, ıkınmalardan ibaret değildi, bütün vücudu sarsılıyordu, kasaphanelerde gördüğü sığır etlerini parçalıyan neviden çok ağır bir satırla vücudunu yarıyorlarmış gibi geliyordu. O kadar şiddetli bir isyan hamlesi yaptı ki, kuzininin elinden kurtuldu, çocuk da doktorun ellerinden kaydı.

Doktor:

— Dikkat! diye haykırdı. Şunu kımıldatmasanıza!... Eğer, kordon sıkışmadı ise talihimiz var demektir.

Küçük vücudu tekrar yakalamış, omuzları kurtarmak için acele ediyor, başın hacmı artmaması için, önce bir kolu, sonra öteki kolu dışarı doğru alıyordu. Fakat, loğusanın titrek sıçrayışları, hareketlerine mâni oluyor, çocuğun bir tarafı kırılır korkusiyle, her seferinde duruyordu. Ebe kadınla Pauline, Louise'i, bu ıstırap döşeği üzerinde bütün kuvvetleriyle zaptetmeğe uğraşmalarına rağmen, o ikisini de sarsıyor, ensesine dayanarak, şiddetle geriliyor, doğruluyordu. Çırpınırken, karyolanın tahtasını yakalamıştı, elini oradan kurtaramıyorlardı, Louise, oraya da-

yanıyor, kendisine işkence eden bu insanların ellerinden kurtulmağı aklına koymuş, bu musallat fikirle bacaklarını şiddetle geriyordu. Böğürlerinden karnına kadar, vücudunu iki parça ederek kendisini öldürdükleri intibaı içinde düpedüz bir kuduz buhranı geçiriyor, korkunç feryatlarla haykırıyordu.

Sesi titremeğe başlıyan doktor:

— Artık yalnız baş kaldı, dedi. Bu mütemadî zıplamalar arasında, elimi sürmeğe cesaret edemiyorum... Ağrılar tekrar başladığına göre her halde kendi kendine kurtulacak, bir parça bekliyelim

Oturmağa mecbur oldu. Madam Bouland, annenin bacağını bırakmadan çocukla meşgul oluyordu; çocuk şimdi, başı hâlâ içeride, boğulmuş gibi, kanlı bacaklar arasında dinleniyordu. Ufacık uzuvları halsiz halsiz kımıldanıyordu, sonra hareketler durdu. Tekrar korktular, doktor, işi çabuk bitirmek için ıkıntı tevlidetmeği düşündü. Ayağa kalktı, loğusanın karnına sert tazyikler yaptı, korkunç birkaç dakika geçti, baş, beyazımtırak bir halka halinde tekerlekleşen etleri iterek çıktıkça, zavallı kadın, daha yüksek sesle feryadediyordu. Altında, genişlemiş ve alabildiğine açılmış iki oyuğun arasında, nârin cilt, korkunç şekilde şişiyor, öyle ince görünüyordu ki, bir kopma vukua geleceğinden korkuluyordu. Pislikler çıktı, çocuk, son

bir ıkıntı içinde, bir kan ve murdar sular yağmuru altında düştü.

Cazenove :

— Hele şükür! dedi. Dünyaya neşe içinde gelmemiş olmakla övünebilir.

Heyecan o kadar büyüktü ki, çocuğun oğlan mı, kız mı olduğunu hiç kimse merak etmemişti.

Madam Bouland, Lazare'a :

— Bir oğlunuz oldu, mösyö, diye haber verdi.

Lazare, başını duvara dönmüştü, hıçkırarak ağlamağa başladı. Sonsuz bir yeis duyuyor, bu kadar büyük ıstıraplardan sonra, hâlâ yaşamaktansa hep birden ölmeleri daha iyi olacağını düşünüyordu. Bu doğan mahlûk, onu son derece kederlendiriyordu.

Pauline, Louise'e doğru eğilmiş, alnından bir kere daha öpmüştü Kuzenine :

— Gel, Louise'i öp, dedi.

Lazare yaklaştı, o da eğildi. Fakat, soğuk bir terle kaplı bu çehreye temas edince, tekrar ürpermeğe başladı. Karısı, gözlerini kapamış, nefes bile almıyordu. Lazare, yatağın ayak ucunda, başını duvara dayamıştı, tekrar hıçkırıklarını boğmağa çalıştı.

Doktor :

— Çocuğun ölü olduğunu zannediyorum, dedi. Kordonu çubuk bağlayın.

Çocuk, doğduğu zaman, ciğerlere hava girdiğini gösteren o boğuk gurultu ile karışık, keskin viyaklamalarla ağlamamıştı. Siyaha

yakın mor, yer yer çürük vücudu, sekiz aylık olmasına rağmen küçük, aşırı derecede iri kafalıydı.

Madam Bouland, az miktarda kan akıttıktan sonra çabucak, kordonu kesti ve bağladı. Çocuk hâlâ nefes almıyor, kalbinin atışları hâlâ belli olmuyordu.

Cazenove:

— Bitti, dedi. Belki uğuşturma ve hava verme tecrübeleri yapılabilir; ama, vakit kaybetmiş oluruz sanırım... Hem de, annesi kendisini düşünmeme pek muhtaç.

Pauline, dinliyordu.

— Çocuğu bana verin, dedi. Bir bakayım, eğer nefes almazsa, benim nefesim tükenmiş demektir.

İspirto şişesiyle bir miktar bez aldıktan sonra, çocuğu bitişik odaya götürdü.

Eskilerinden çok daha hafif yeni sancılar, Louise'i halsizlikten ayırıyordu. Bunlar, kurtuluşun son ağrılarıydı. Doktor, kordonu çekerek sonun alınmasına yardım ettikten sonra, ebe kadın koyu bir kanla kızıllaşan peşkirleri almak için Louise'i doğrulttu. Sonra, ikisi birden onu tuttular, bacaklarını yıkadılar, bir bezle biribirinden ayırdılar, karnını geniş bir bezle bağladılar ve yatağa uzattılar. Doktor, içeride kan kalmadığına, kaybolan kan miktarının aşağı yukarı normal olduğuna emniyet hasıl ettiği halde, hâlâ, bir emorajiden korkuyordu. Diğer taraftan, son, tamam

gibi görünüyordu; fakat, loğusanın halsizliği, hele döktüğü soğuk ter, çok endişe verici olmakta devam ediyordu. Louise, balmumu gibi sararmış, çenesine kadar cekilen çarşafın ve vücudunu hiç ısıtmıyan yorganların altında, serilmiş yatıyor, artık kımıldamıyordu.

Doktor Louise'in nabzını bırakmdan, ebeye :

— Gitmeyin, dedi, ben de, ancak iyice emin olduktan sonra ayrılacağım.

Koridorun öte tarafında, madam Chanteaunun eski odasında, Pauline, oraya getirdiği biçare küçük mahlûkun gitgide artan ihtinakı ile mücadele ediyordu. Onu, hemen, yanan büyük ateşin karşısında bir koltuğa koymuştu; diz çökmüş, alkol dolu bir fincan tabağına bir bez batırarak, inatçı bir inançla, kolunu yayaş yavaş katılaştıran krampı bile hissetmeden, durmaksızın onu uğuşturuyordu. Çocuğun vücudu o kadar etsiz, o kadar acınacak bir incelikte idi ki, bezi fazla kuvvetli sürtse onu büsbütün öldürmekten pek korkuyordu. Onun için, gidip gelen elinde bir okşama yumuşaklığı, bir kuş kanadının devamlı teması vardı. Çocuğu ihtiyatla çeviriyor, ufacık uzuvlarının herbirine yeniden hayat vermeğe çalışıyodu. Fakat, çocuk hâlâ kımıldamıyordu. Uğuşturmalar, onu bir parça ısıtmakla beraber, göğüs hâlâ boştu, hiç bir soluk onu henüz kımıldatmıyordu. Tersine, gitgide daha fazla morarır gibi idi

O zaman, yarım yamalak yıkanmış bu gevşek yüzden iğrenmeden, ağzını o cansız küçük ağza yapıştırdı. Nefesini, içine hava girmiyen küçük ciğerlerin kuvvetine göre ölçerek, yavaş yavaş, uzun uzun üflüyordu. Kendi soluğu kesildikçe, bir iki saniye durmak zorunda kalıyordu; sonra, tekrar başlıyordu. Kanı başına hücum ediyor, kulakları uğultularla doluyordu, hafif bir baş dönmesi hissetti. Yine de vazgeçmiyordu; böylece, cesaret verici en küçük bir netice alamadan, yarım saatten fazla nefes verdi. Nefesini içine çektikçe ancak, bir ölüm tatsızlığı duyuyordu. Çocuğun böğürlerini parmaklarının uciyle bastırarak hareket ettirmek için, çok usul, boşu boşuna uğraşmıştı. Ne yaptiyse muvaffak olamıyordu, başka birisi olsa bu imkânsız diriltme işinden vazgeçerdi. Fakat o, can evinden ölü doğan çocuğu diriltmek istiyen bir ananın ısrarlı ye'siyle çalışıyordu. Çocuğun yaşamasını istiyordu, nihayet, zavallı vücudun canlandığını hissetti, küçük ağız, dudaklarının altında hafifçe ürpermişti.

Bir saate yakın bir zamandan beri, bu odada yapyalnız, her şeyi unutarak, bu mücadelenin ıstırabı içinde, heyecanlı idi. Hayatı haber veren o hafif işaret, dudaklarında duyduğu o çok süreksiz intıba, gayretini iade etti. Oğuşturmalara tekrar başladı, dakikadan dakikaya nefesini vermeğe devam

etti, taşkın merhameti ile dura çalışa, uğraştı durdu. Bu, gitgide artan bir yenme, bir hayat yaratma ihtiyacıydı Bir an, aldanmış olmaktan korktu. Çünkü dudakları, hâlâ, hareketsiz dudaklar üzerine basıyordu. Sonra yine, süratli bir büzülme hisseder gibi oldu. Yavaş yavaş, hava giriyor, kendisinden alınıp yine kendisine veriliyordu. Göğsü üzerinde. kalbin atışlarının intizama girdiğini anlar gibi oluyordu. Ondan sonra, artık ağzını o küçük ağızdan ayırmadı; o küçük mahlûkla hayatı paylaşıyor, onunla beraber yaşıyordu; bu diriltme mucizesi içinde ikisinin bir tek nefesi vardı, birinden ötekine müşterek bir ruh gibi geçen, aheste, sürekli bir nefes vardı. Salyalar, lüzucetli maddeler dudaklarını kirletiyor, fakat, çocuğu kurtarmış olmak sevinci tiksintisini gideriyordu Şimdi, sıcak bir hayat kekremsiliği teneffüs ediyor, bununla mest oluyordu. Çocuk, nihayet, hafif bir şikâyet avazesi ile haykırınca, Pauline ta can evine kadar irkilerek, koltuğun önüne yığıldı.

Bol ateş. çok yüksek alevlerle yanıyor, odayı keskin bir ışıkla aydınlatıyordu Pauline, henüz yüzüne bakmadığı çocuğun karşısında, yerde oturuyordu. Ne kadar cılız bir çocuktu. Vücudu ancak teşekkül etmiş, ne zavallı bir mahlûktu! İçinden son bir isyan yükseliyor, Louise'in Lazare'a verdiği bu biçare erkek evlâda karşı, sıhhati itiraz

ediyordu. Kendi kalçalarına, bir ürperti geçiren kendi bâkire karnına ümitsizce bakıyordu. Kendi geniş havsalasında, sağlam ve kuvvetli bir erkek evlât yatabilirdi. Yarı kalmış hayatına, kısırlık içinde uyuyacak kadın cinsiyetine karşı hudutsuz bir esef duyuyordu Düğün gecesi, içinde ıstırapla kıvrandığı isyan bu doğum karşısında tekrar başlıyordu. Tesadüf, o sabah, doğurganlığının ziyan olan hamlesiyle, kan içinde uyanmıştı; şu anda bile, bu müthiş gecenin heyecanlarından sonra, o kanın faydasız bir su gibi, altından akıp gittiğini hissediyordu. Asla ana olamıyacaktı, mademki kaniyle hayat yaratamıyordu, vücudundaki bütn kanın böylece akıp gitmesini, tükenmesini istiyordu. O gürbüz kadınlığı, hayat usaresiyle dolup taşan uzuvları, adaleleri, kuvveti esmer çiçekler halinde açılmış etlerinden yükselen o canlı koku, neye yarıyordu? Bir tarafa atılıp kuruyan, bakımsız bir tarla gibi kalacaktı. Koltukta, çıplak bir böceğe benziyen bu biçare düşük çocuk yerine, kendi evlenmesinden doğacak iri oğlan çocuğu görüyor, teselli bulmuyor, doğuramıyacağı çocuk için ağlıyordu.

Zavallı mahlûk hâlâ viyaklıyordu. Çırpındı, Paulline, onun düşmesinden korktu. o zaman, bu kadar çirkinlik ve bu kadar cılızlık karşısında, merhameti uyandı. Hiç olmazsa onu teskin edecekti, doğmasına yardım ederek

nasıl zevk duydu ise, yaşamasına da yardım edecekti. Kendini unuttu, çocuğa ilk ihtimamları gösterdi, onu kucağına aldı; analıktan mahrum kalmasına karşı duyduğu esefle, bütün yaşıyan mahlûkların zavallılığına karşı duyduğu merhamet biribirine karışarak, hâlâ göz yaşları döküyordu.

Madam Bouland, meseleyi haber alınca gelip yardım etti, çocuğu yıkadılar. Onu önce ılık bir beze sardılar, sonra giydirdiler, beşik hazırlanıncaya kadar odadaki yatağın üzerine yatırdılar. Ebe, çocuğu hayatta görüp şaşırmış, dikkatle muayene etmişti; teşekkülâtı sağlam göründüğünü, fakat çok cılız olduğu için büyütmekte fazla zahmet çekeceklerini söylüyordu. Sonra, hâlâ, büyük bir muhataraya mâruz bulunan Louise'in yanına acele döndü.

Pauline, çocuğun yanında yer aldığı sırada, mucizeyi Lazare da öğrenerek odaya girmişti.

Pauline, gayet heyecanlı:

— Gel de çocuğu gör, dedi.

Lazare, yaklaştı. Fakat, titriyordu, şu sözü söylemekten kendini alamadı:

— Eyvah! bu karyolaya mı yatırdın?

Kapıdan içeri girer girmez vücuduna bir ürperti yapışmıştı, hâlâ matemle kararmış duran, içine pek seyrek girilen bu terk edilmiş odayı, çıtırdıyan ateşle neşelenmiş, sıcak ve aydınlık buluyordu. Lâkin, odanın eşyası

yerli yerinde kalmıştı, saat hâlâ yediyi otuz beş geçeyi gösteriyordu, annesi öldüğünden beri orada hiç kimse yatıp kalkmamıştı. Annesinin son nefesini verdiği yatakta, o kutsal ve korkunç yatakta, bu sefer de kendi çocuğunun, geniş çarşafların ortasında, ufacık vücudiyle doğduğunu görüyordu.

Pauline, hayretle sordu:

— Buna canın mı sıkıldı?

Lazare, başı ile, hayır cevabını verdi, heyecandan nefesi öyle tutuluyordu ki, konuşamıyordu. Nihayet kekeledi:

— Annem aklıma geldi de. O gitti, onun gibi gidecek, işte bir tane daha. Niçin geldi sanki?

Hıçkırıklar sesini kesti. Louise'in o korkunç kurtuluşundan beri, susmak için yaptığı gavrete rağmen hayattan korkusu ve tiksintisi tekrar şiddetle kendini gösteriyordu. Dudaklarını o buruşuk alnına dokundurunca geriledi, kafatasının, dudaklarının altında gömüldüğünü hisseder gibi olmuştu. Hayata, bu kadar cılız bir şekilde fırlattığı bu mahlûk karşısında, bir vicdan azabiyle, ye'se kapılıyordu.

Pauline, yüreği rahat etsin diye:

— Üzülme. dedi, onu aslan gibi yaparız... Bu kadar küçük oluşunun ehemmiyeti yok.

Lazare, genç kıza baktı ve heyecanı ortasında yüreğinden tam bir itiraf yükseldi:

— Onun hayatını da yine sana borçlu-

yuz... Ben sana hep minnettar mı olacağım?

Pauline :

— Ben, diye cevap verdi, ebe kadın yalnız olsaydı ne yapacaksa sadece onu yaptım.

Lazare, bir el hareketiyle onu susturdu.

— Her şeyi sana borçlu olduğumu anlamıyacak kadar, beni, fena adam mı sanıyorsun? Sen bu eve girdiğin günden beri hep kendini feda ettin. Artık parandan bahsetmiyorum, ama, Louise'i bana verdiğin zaman beni hâlâ seviyordun, bunu şimdi biliyorum... Senin yüzüne baktığım zaman, hatırladığım zaman, ne kadar utandığımı bilsen! Damarlarını kesebilirdin, halbuki, hep iyi ve neşeliydin, hattâ senin kalbini çiğnediğim günler bile. Ah! haklıymışın, varsa yoksa, neşe ve iyilik, üst tarafı kâbustan ibaret.

Pauline, onun sözünü kesmek istedi, fakat Lazare, daha yüksek sesle devam ediyordu.

— O inkârlar, o farfaralıklar, korkudan ve gururdan kafamın içinde dolaştırıp durduğum bütün o kara düşünceler, ne budalalıkmış! Hayatımızı berbadeden benim, seninkini de, benimkini de, aileminkini de... Evet, mâkul olan yalnız sendin. Evet, neşeliyken, evde, herkes biribiri için yaşarken, hayat ne kadar rahat oluyor!... Dünya, sefaletle mahvolacaksa, bari, kendi kendisine acıyarak, neşe ile mahvolsun!

Bu sözlerin sertliği, Pauline'i gülümsetti, Lazare'ın ellerini tuttu.

— Dur, a canım, sakin ol... Mademki benim haklı olduğumu kabul ediyorsun, yola geldin demektir, bütün işler iyi gidecek.

— Ne demezsin! hangi yola gelme? Bunu şimdi böyle söylüyorum ama, zaman oluyor ki, hakikat, her şeye rağmen ortaya çıkıyor. Fakat yarın, tekrar, azabıma gömüleceğim. Huylu huyundan vazgeçer mi! Hayır, işler daha iyi gitmiyecek, tersine, gitgide daha fena olacak. Bunu sen benden daha iyi bilirsin... Beni çileden çıkartan kendi budalalığım!

O zaman, Pauline Lazare'ı yavaşça kendine çekti, ciddî edasiyle:

— Sen ne budalasın, ne de fenasın, bedbahtsın... dedi, beni öp, Lazare.

Uykuya dalmış gibi görünen biçare küçük mahlûkun karşısında öpüştüler; bu bir erkek kardeşle bir kızkardeş arasında alınıp verilen bir buseydi, daha bir gün evvel, ikisini de tutuşturan arzu hamlesinden bunda eser yoktu.

Gün ağarıyor, çok halâvetli, külrengi bir şafak söküyordu. Cazenove gelip çocuğa baktı. Onu çok iyi bir durumda bularak, hayran oldu. Yatak odasına götürülmesi fikrini ileri sürdü. Çünkü, şimdi Louise'in hayatından emin gibi görünüyordu, çocuğu kendisine gösterdikleri zaman, anne halsiz halsiz gü-

lümsedi. Sonra, gözlerini kapadı, loğusaların nekahet hali olan o dinlendirici derin uykulardan birine daldı. Kan kokusunu çıkartmak için pencereyi bir parça açmışlardı; yükselen denizle beraber içeriye, lâtif bir serinlik, bir hayat soluğu giriyordu. İçinde Louise'in uyuduğu karyolanın karşısında, hepsi yorgun ve memnun, kımıldamadan duruyorlardı. Nihayet, onun yanında yalnız madam Bouland'ı bırakarak sessiz adımlarla çekildiler.

Lâkin, doktor, ancak sekize doğru gitti. Karnı çok acıkmıştı. Lazare'la Pauline de açlıktan ölüyorlardı. Véronique, onlara sütlü kahve hazırladı, bir de omlet yaptı. Aşağıda Chanteau'yu bulmuşlardı. onu herkes unutmuştu, koltuğunda derin bir uykuda idi. Her şey yerli yerindeydi; yalnız, oda, hâlâ tüten lâmbanın geniz tıkayıcı dumaniyle pis pis kokuyordu. Pauline, gülerek, hâlâ üzerinde takımlar duran sofranın, zahmete girilmeden hazır olacağını söyledi. Kırıntıları süpürdü, bir parça çeki düzen verdi. Sonra, sütlü kahve geciktiği için, bu müthiş doğum ağrılariyle yarıda kalan yemekten bahsederek, güle oynıya soğuk dana etine giriştiler. Şimdi tehlike geçtiği için, ufacık çocuklar gibi neşeleniyorlardı.

Chanteau, gayet memnun:

— İster inanın ister inanmayın, dedi; ama, hem uyuyordum, hem uyanıktım... Bana haber getirmediğinize çok öfkeleniyordum, ama merak

etmiyordum, çünkü rüyamda bütün işler yolunda gidiyordu.

Sabah âyininden sonra koşup gelen rahip Hourteur'ü görünce, neşesi arttı. Ona takılarak çıkıştı:

— Aşkolsun! Beni böyle bırakıp gidersiniz, öyle mi?... Çocuklardan mı korkuyorsunuz?

Rahip işin içinden sıyrılmak için, bir akşam yol üzerinde bir kadını doğurttuğunu, çocuğu da vaftiz ettiğini anlattı. Bir küçük kadeh curaço içti.

Parlak bir güneş bahçeyi sarı ışığı ile aydınlatırken, doktor Cazenove, nihayet veda etti. Lazare'la Pauline, onu selâmetledikleri sırada, doktor genç kıza yavaşça sordu:

— Bugün gitmiyor musunuz?

Pauline, bir lâhza sustu. İri, düşünceli gözleri yukarı kalkıyor, sanki, uzağa, istikbale bakıyordu.

— Hayır, diye cevap verdi. Beklemem lâzım.

XI

Berbat bir mayıs ayından sonra, haziranın ilk günleri çok sıcak geçti. Üç haftadan beri batı rüzgârı esiyordu. Fırtınalar, kıyıları altüst etmiş, kayalıkları yarmış, kayıkları batırmış, adamlar öldürmüştü, bu engin mavi gök, bu atlas deniz, artık pırıldıyan bu ılık ve parlak günler, sonsuz bir halâvet alıyordu.

O gün, enfes bir ikindi üstü, Pauline, Chanteau'nun koltuğunu sed üstüne çıkarmış, bir buçuk yaşına basan küçük Paul'ü de, onun yanıbaşına, kırmızı yünden bir battaniye içine yatırmıştı. Çocuğun isim anasıydı, çocuğu, ihtiyarı şımarttığı kadar şımartıyordu.

— Güneşten rahatsız olmaz mısınız, amca?

—Hayır, ne münasebet! Ne zamandır yüzünü gördüğüm yok !... Paul'ü orada mı uyutacaksın ?

— Evet, evet, bu hava ona iyi gelir.

Battaniyenin bir köşesine diz çökmüş, ona bakıyordu, çocuk, arkasında beyaz bir entari, çıplak bacakları ve kolları battaniyeden dışarı çıkıyordu. Güzlerini kapamış, pembe ve hareketsiz yüzünü gökyüzüne çeviriyordu.

Pauline :

— Sahi, dedi, hemen uyudu. Yuvarlanmaktan yorulmuştu... Hayvanlara göz kulak ol da rahatsız etmesinler.

Sonra yemek odasının penceresi içine oturup büyük bir tuvalet yapmakla meşgul Minouche'a parmağını salladı. Lulu, açıkta, kumun üstüne boylu boyunca uzanmış, hep hırlamağa ve ısırmağa hazır, arasıra gözünü açıp kuşku ile bakıyordu.

Pauline ayağa kalktığı sırada, Chanteau boğuk boğuk inledi.

— Ağrı mı başladı?

— Ya! Ağrı başladı! Başladı dersem, bittiği yok ki.. İnledim, değil mi? Ne acayip şey. Artık farkına varmaz hale geldim!

Chanteau, son derece acınacak, dehşet verecek bir şey haline gelmişti. Müzmin damla hastalığı, azar azar, bütün mafsallara kireç doldurmuş, muazzam tüfüsler teşekkül etmiş, beyazımtırak nâbit etler cildi delip dışarı çıkmıştı. Aba terlikler içinde gömülü olduğu için görülmiyen ayaklar, sakat kuş pençeleri gibi, kıvrılıyordu. Fakat eller biçimsizliklerinin dehşetini gözler önüne seriyordu. Her kemiği kırmızı ve pırıltılı düğümlerle şiş parmaklar, bu şişliklerden dolayı ayrık, ellerin ikisi de aşağıdan yukarıya doğru çevrilmiş gibi, bilhassa sol el küçük bir yumurta iriliğinde katı bir şişle pek çirkindi. Aynı taraftaki dirsekte, daha iri bir birikinti, bir ülser yapmıştı. Artık adaleler tam mânasiyle

katılaşmıştı, ne ayaklar, ne eller işe yarıyordu. Henüz yarı buçuk kıpırdıyabilen birkaç mafsal, bir torba dolusu zıpzıp sallanıyormuş gibi çatırdıyordu. Gitgide vücudu, ağırlara daha iyi tahammül edebilmesi için aldığı, sağa şiddetle mail, ileri doğru eğik vaziyette taş kesilmiş gibiydi; öyle ki, Chanteau, koltuğun şeklini almıştı, yatağa yatırdıkları zaman böyle eğik ve bükük kalıyordu. Sancılar artık yakasını bırakmaz olmuştu, havada en küçük bir değişiklik olsa, sıkı perhizini bozup bir parmak şarap içse, yahut bir lokma et yiyecek olsa, şişler hemen başlıyordu.

Pauline :

— Bir fincan süt ister misin, belki biraz serinlik verir dedi.

Chanteau, inliyerek :

— Ya! evet, süt! diye cevap verdi. Bu süt tedavisi de fena icat değil hani! Galiba beni bu süt yüzünden büsbütün mahvettiler... Hayır, hayır, hiçbir şey istemem, bana en iyi gelen o.

Lâkin, sol bacağının yerini değiştirmesini istedi, çünkü bacağını kendisi kıpırdatamıyordu.

— Yezit bacak, bugün yanıyor. Daha uzağa koy, it şunu a canım! Oldu, teşekkür ederim... Ne güzel gün! Ah, Yarabbi! Ah, Yarabbi!

Gözleri geniş ufukta, farkına varmadan inlemeğe devam etti. Ağaç köklerine ben-

ziyen uzuvlarını mavi pamukludan yün bir hırka ile örtmüş, çiğ güneşte acıklı bir görünüş arz eden eğri büğrü ellerini dizleri üzerine bırakmıştı. Deniz. üzerinden beyaz yelkenler geçen bu mavi sonsuzluk, bir ayağını ötekinin önüne koymaktan artık âciz olduğu halde karşısında açılan bu ucsuz bucaksız yol onu ilgilendiriyordu.

Küçük Paul'ün çıplak ayaklarını merak eden Pauline, tekrar diz çökmüş, battaniyenin bir ucunu örtmüştü Üç ay müddetle her hafta hareketini bir dahaki pazartesiye bırakmak zorunda kalmıştı. Fakat, çocuğun zayıf elleri, onu yenilmez bir kudretle alıkoyuyordu. İlk ay, her sabah, çocuğun o akşama kadar yaşıyamıyacağından korkmuşlardı. Yalnız, Pauline, onu her saniye kurtarmak mucizesini tekrar ediyordu. Çünkü annesi hâlâ yatakta idi, tutulan sütnine bir inek gibi aptal ve itaatli, sadece sütünü veriyordu. Mütemadi ihtimamlar gösteriyorlar, durmadan hararet derecesini yokluyorlar, her saat hayatını idareye çalışıyorlar, eksik kalan, ana rahminde geçecek bir ayı, tamamlamak için bir kuluçka tavuk ısrarı gösteriyorlardı. Paul, o bir aydan sonra, vaktinde doğmuş bir çocuk gibi kuvvetlenmiş, yavaş yavaş gelişmişti. Fakat hâlâ pek cılızdı. Pauline, hele çocuğu çok rahatsız eden memeden kesilme zamanından beri onun yanından bir dakika ayrılmıyordu.

— Bu şekilde üşümez, dedi. Bak, amca,

bu kırmızının içinde ne kadar güzel, rengi pespembe oluyor

Chanteau, başını zahmetle çevirdi, vücudunun kımıldatabildiği tek kısmı o idi.

— Öpersen uyandırırsın. Bırak şu yavrucağı... Şu uzaktaki vapuru gördün mü? Havre'dan geliyor, ne hızlı gidiyor, değil mi?

Pauline, onun gönlünü hoş etmek için vapura bakmak zorunda kaldı. Bu vapur, ucsuz bucaksız suların üzerinde kara bir nokta idi. İnce bir çizgi halinde bir duman, ufukta uzanıyordu. Pauline, çok duru semanın altındaki bu çok durgun denizin karşısında, o güzel günün saadeti içinde, bir lâhza kareketsiz kaldı.

Sonra:

— Ben burada otururken yemek yanıyor, diyerek mutfağa doğru yürüdü.

Fakat, eve gireceği sırada birinci kattan bir ses işitildi.

— Pauline!

Louise, şimdi kocasiyle beraber işgal ettikleri, madam Chanteau'nun eski odasının penceresine abanmış, sesleniyordu. Saçları henüz tamamiyle taranmamış, sırtında bir entari, haşin bir sesle devam etti.

— Lazare orada ise, söyle de yukarı çıksın.

— Hayır, daha dönmedi.

O zamam, Louise büsbütün öfkelendi:

— Yüzünü ancak akşam göreceğimizi

zaten biliyordum, o da, tenezzül edip eve dönerse. Sıkı sıkı söz verdiği halde, bu gece yine gelmedi... Yoo! doğrusu çok kibar davranıyor! Caen'a bir gitti mi, artık oradan getirtebilirsen, aşkolsun.

Pauline, yavaş sesle cevap verdi:

— Eğlencesi o kadar az ki! Sonra da, o suni gübre işi uzun sürmüş olacak... Herhalde eve gelmek için doktorun arabasından istifade edecektir.

Lazera'la Louise, Bonneville'de oturmağa başlıyalı beri mütemadi geçimsizlikler içinde yaşıyorlardı. Açıktan açığa kavga etmiyorlar, fakat hep yeni yeni huysuzluklarla, anlaşamıyan iki mahlûkun biçare bir şekilde zehir olan hayatını sürüyorlardı.

Louise, uzun ve zahmetli bir loğusalıktan sonra, bomboş bir ömür sürüklüyor, ev işlerinden nefret duyuyor, günlerini okumakla, tuvaletini akşam yemeğine kadar uzatmakla geçiriyordu. Lazare, yeniden hudutsuz bir can sıkıntısına yakalanmış, kitap bile açmıyor, saatlerini denizin karşısında, sersem sersem oturmakla geçiriyor, uzak fâsılalarla Caen'a bir kaçamak yapıyor, daha bezgin dönüyordu, evin idaresi kendi üzerinde kalan Pauline, onlar için elzem bir hale gelmişti. Çünkü karı kocayı günde üç defa barıştırıyordu.

— Artık giyinsene, diye devam etti. Papaz, nerde ise gelir, sen onunla amcamın ya-

nında kalırsın, benim çok işim olacak!

Fakat, Louise, öfkeyi elinden bırakmıyordu.

— Olur şey değil! İnsan evden bu kadar zaman uzaklaşır mı? Babam dünkü mektubunda yazıyordu, kalan paramız da böyle gidecek.

Gerçek, Lazare, zararla biten iki işte para kaptırmıştı; öyle ki, çocuğun hesabına endişelenen Pauline, isim anası sıfatiyle, elinde kalan paranın üçte ikisini de ona hediye etmiş, Paul rüştünü isbat ettiği gün, yüz bin frank para getirecek olan bir sigorta yaptırmıştı. Artık, beş yüz franktan ibaret geliri kalmıştı. Biricik üzüntüsü mûtat sadakalarını kısmak zoru idi.

Louise devam ediyordu:

— Bu suni gübre işi pek matah bir iş! Babam, onu bu işten vazgeçirmiş olacak, eve gelmeyişine bakılırsa, gönül eğlendiriyor. Adam sen de! aldırdığım yok, ne yaparsa yapsın!

Pauline:

— Öyleyse ne öfkeleniyorsun? dedi. Merak etme, çocukcağızın kötü niyeti yok. Sen aşağı in, olmaz mı? Bu Véronique de olur şey değil, günlerden cumartesi olduğu halde ortadan kayboluyor, bütün mutfak işini benim sırtıma yüklüyor!

Bu, evi iki saatten beri meşgul eden, izahı imkânsız bir macera idi. Hizmetçi kız, türlü

için zerzevatlarını ayıklamış, bir ördek bulup derisini yüzmüş, ete varıncaya kadar hazırlayıp bir tabağa koymuştu; sonra, birdenbire ortadan kaybolmuş sanki yer yarılıp yere geçmiş, bir daha yüzünü gören olmamıştı. Pauline, onun bu kayboluşuna hayretler içinde, nihayet, türlüyü kendisi ateşe koymağa karar vermişti.

Louise, öfkesini unutmuştu

— Daha meydana çıkmadı mı? diye sordu.

Genç kız cevap verdi:

—Yok canım! Şimdi neye hükmediyorum, biliyor musun? Ördeği yoldan geçen bir kadından kırk meteliğe almış; hatırlıyorum, Verchemont'da otuz meteliğe, daha beslilerini satıyorlar demiştim. Yüzü hemen değişti, her zamanki gibi, fena fena baktı... Mutlaka, yalan söyleyip söylemediğimi anlamak için, Verchemont'a gitmiştir.

Gülüyordu, gülüşünde hüzün vardı, çünkü. hiç mâkul sebep olmadan, Véronique'in kendisine karşı yeniden göstermeğe başladığı huşunetler onu üzüyordu. Madam Chanteau'nun ölümünden beri, bu kızın kafasında başlıyan tersine faaliyet, onu azar azar eski kinine götürmüştü.

Louise:

— Bir haftadan fazladır, ağzından bir lâf almak imkânı yok. Bu ahlâkta bir insan her türlü münasebetsizliği yapabilir.

Pauline, müsamahalı bir hareket yaptı.

— Adam sen de! kendi haline bırakalım. Nasıl olsa döner gelir, bu defalık da açlıktan ölmeyiz.

Fakat, çocuk battaniyenin üzerinde kıpırdanıyordu. Pauline koştu, eğildi.

— Ne var cicim?

Hâlâ pencerenin önünde duran Louise, bir lâhza baktı, sonra odanın içinde kayboldu. Dalgın dalgın oturan Chanteau, Lulu'nun hırlamağa başladığını işitince, başını çevirdi; sonra yeğenine o haber verdi:

— Pauline, senin misafirler geliyor.

Yırtık pırtık iki baldırıçıplak geliyordu. Pauline'in her hafta ziyaretini kabul ettiği kafilenin, bunlar öncüleriydiler. Küçük Paul, hemen tekrar uykuya daldığı için Pauline, doğruldu.

— Hah! Tam zamanında geldiler! Bir dakika vaktim yok... Hele durun bakayım, peykenin üstüne oturun, sen de, amca, ötekiler gelirse, bunların yanına oturtursun... Ben mutlaka yemeğe bir bakmalıyım.

Bir çeyrek saat sonra dönüp geldiği zaman, peykenin üstünde iki oğlan çocukla iki kız çocuk oturuyordu bile. Bunlar Pauline'in eski fakirleriydi, fakat, büyümüşlerdi, dilencilik âdetlerini muhafaza ediyorlardı.

Bir taraftan da, Bonneville'e, hiçbir zaman bu kadar sefalet saldırmış değildi. Mayıs fırtınalarında, son üç ev, kayalıklara çarpıp

parçalanmıştı. Artık, bitmişti, büyük medler, asırlarca hücumdan sonra, her yıl memleketin bir köşesini kemiren denizin devamlı istilâsiyle, kasabayı büsbütün süpürmüştü. Çakılların üzerinde, en kazın izlerine varıncaya kadar silen muzaffer dalgalardan başka bir şey kalmamıştı. Ezelî tehdidin altında ayak direyip oturan nesillerin barındıkları koğuktan koğulmuş balıkçılar daha yükseğe, sel yatağına kadar çıkmak zorunda kalmışlardı; orada, yığın halinde konaklıyorlardı, zenginleri ev yapıyordu, ötekiler kayaların altında barınıyorlardı, hepsi, yeni savaş asırlarından sonra, suyun, kendilerini yine oradan atmasını bekliyerek, başka bir Bonneville inşa ediyorlardı. Deniz tahrip işini tamamlamak için, önce dalgakıranı ve tahta sedleri söküp götürmüştü. O gün, rüzgâr şimalden esiyor, dağ gibi dalgalar öyle çatırdılarla yıkılıyordu ki, sarsıntılar, kiliseyi yerinden oynatıyordu. Lazare, kendisine haber verildiği halde aşağı inmek istememişti, sed üstünde kalmış, denizin yükselişini seyretmişti; balıkçılar da, bu gazaplı saldırışla gayrete gelmişler, seyre koşuyorlardı Dehşet karışık bir gururla coşuyorlardı; kaltak nasıl da uluyordu, nasıl da temizleyip götürecekti! Gerçek, yirmi dakikadan daha az bir zaman içinde, tahta sedler yarılmış, dalgakıran parçalanmış, kırıntı haline gelmiş, ne var ne yok kaybolmuştu. Balıkçılar, denizle beraber böğürü-

yorlar, ellerini kollarını oynatıyorlar, bu kıtalin dehşetine kapılmış, rüzgârın ve suyun verdiği sarhoşlukla coşmuş, vahşiler gibi hora tepiyorlardı. Sonra, Lazare onlara yumruğunu gösterince, artık hiçbir şeyin durduramadığı azgın dalgalar peşlerinden koştuğu halde savuşup gitmişlerdi. Şimdi açlıktan ölüyorlar, yeni Bonneville'de inim inim inliyorlar, kendilerini mahvedenin o kaltak olduğunu söylüyorlar, iyi yürekli matmazelin merhametine sığınıyorlardı.

Pauline, Houtelard'ın oğlunu görünce:

— Orada ne yapıyorsun? Diye bağırdı. Bir daha buraya girmeni yasak etmiştim.

Şimdi, Houtelard'ın oğlu, yirmisine yaklaşan bir koca herif olmuştu. O gamlı ve korkak, dayak yemiş çocuk hali, sinsiliğe dönmüştü. Yere bakarak cevap verdi:

— Bize acıyın, Matmazel. Babam öldü öleli çok zavallıyız

Houtelard, fırtınalı bir akşam denize açılmış, bir daha dönmemişti; hattâ, ne cesedi, ne tayfasının cesedi, ne de kayıktan bir tahta parçası bulunabilmişti Fakat Pauline, verdiği sadakaların, adamına gidip gitmediğini araştırmak zorunda olduğu için, Houtelard'ın oğluna da, karısına da, açıktan açığa karı koca gibi yaşadıkları müddetçe hiçbir şey vermiyeceğine yemin etmişti. Baba ölür ölmez üvey ana, hasislikten ve ahlâksızlıktan, döve döve canını çıkaran o eski hizmetçi kız,

oğlan artık dayak yiyecek yaşı geçtiği için, onu kendisine koca yapmıştı. Bu yeni anlaşmaya bütün Bonneville gülüyordu.

Pauline devam etti.

— Evime ayak basmanı ne için istemediğimi, biliyorsun. Gidişatını değiştir, o vakit düşünürüz.

O zaman, Houtelard'ın oğlu, mızmız bir sesle dâvasını müdafaa etti:

— Ben istemedim, o istedi. Yoksa yine beni döverdi. Hem o benim annem değil ki, ha benimle olmuş, ha başka birisiyle... Bana bir şey verin matmazel, her şeyimiz mahvoldu. Ben olsam, işin içinden çıkarım ama, onun için istiyorum, hasta yatıyor, vallahi doğru söylüyorum!

Genç kız, merhamete geldi, nihayet ona bir ekmekle bir kab sebzeli et verdi; savdı. Hattâ, gidip hasta kadını göreceğini, ilâç götüreceğini bile vadetti.

Chanteau, söylendi:

— Tamam, buldun, ilâç götürecekmiş! Hele götüreceğin ilâçlardan bir tanesini yutturmağa uğraş bakalım! O etten başka bir şey yemez.

Pauline, bir yanağı yaralanmış küçük Prouane kızla meşgul olmağa başlamıştı.

— Yanağına ne yaptın böyle?

— Ağaca çarptım, Matmazel.

— Ağaca mı?.. Ağaca değil de bir eşyanın köşesine çarpılmışa benziyor.

Prouane, şimdi, elmacık kemikleri çıkık, gözleri hâlâ bir meczup gibi şaşkın bakışlı, koca bir kızdı; terbiyeli terbiyeli ayakta durmak için boşuna gayretler sarf ediyordu. Bacakları gevşiyor, dolaşan dili, kelimeleri söylemeğe muvaffak olamıyordu. Dikkatle ona bakan Pauline:

— Ayol sen içmişsin, a zavallı! diye haykırdı.

— Aman Matmazel! Nasıl olur?

— Sarhoşsun, evde düştün, değil mi? Hepinizi içinizden dürten bir şey var ama, nedir bilmiyorum... Otur, gidip Armika ile bez getireyim.

Bir yandan, onu utandırmağa çalışırken, bir yandan da yarasını sardı. Günün birinde Calvados'la yere serilip ölmüş bulunacak bir: ayyaş olan babasiyle, anasiyle beraber böyle sarhoş olmak, onun yaşında bir kıza doğrusu pek yakışırdı! Kız onu dinliyor, gözleri bulanık, âdeta uyukluyordu. Yarası sarıldıktan sonra,

— Babam sızılarından şikâyet ediyor, diye sızlandı. Buna bir parça kâfurulu ispirto verseniz onu oğuşturacağım.

Pauline'le Chanteau, gülmekten kendilerini alamadılar.

— Olmaz, ispirtonun nereye sarfedileceğini biliyorum! Ekmek veririm, hoş onu da satıp, parasını içkiye vereceğinizi biliyorum. Otur, gitme, Cuche seni götürür.

Sıra Cuche'ün oğluna gelmişti, o da ayağa kalktı. Yalınayaktı, elbise namına ayağında eski bir pantalon, sırtında yırtık pırtık bir gömlek parçası vardı. Kavruk, kara, diken tırmıklariyle dolu cildi gözüküyordu. Artık, feci şekilde kocamış anasını erkekler beğenmedikleri için, ona müşteri getirmek üzere memlekette oğlu dolaşıp duruyordu. Onu, yollarda koşarken, bir kurt çevikliği ile çitlerden atlarken, açlıkla her rasgeldiği ava saldıran bir hayvan gibi yaşarken görenler vardı. Bu, sefaletin ve yüz karalığının son derecesiydi; öyle beşerî bir düşkünlüktü ki, Pauline, bir mahlûku böyle çirkef içinde bıraktığı için kendisini suçlu hissediyormuş gibi ona baktıkça vicdan azabı duyuyordu. Fakat, onu bu çirkeften kurtarmak için, yaptığı bütün teşebbüslerde, Cuche, çalışmağa ve emir kulluğuna karşı duyduğu kinin tesiriyle, hep kaçmağa hazır bulunuyordu. Pauline, yumuşak davrandı.

— Mademki tekrar geldin, demek ki geçen cumartesi söylediğim sözlerden sonra düşünüp taşındın. Hâlâ beni gelip görüşünü bir parça daha iyi duyguların bulunduğuna vermek istiyorum. Bu kadar çirkin bir hayata bundan daha fazla devam edemezsin, ben de artık eskisi kadar zengin değilim. Bomboş oturursan. seni besliyemem... Sana teklif ettiğim şeyi kabule karar verdin mi?

Pauline, serveti tükeneliden beri daha

merhametli kimselerde, fakirlerine karşı ilgi uyandırmak suretiyle kendi parasızlığının noksanını tamamlamağa çalışıyordu Doktor Cazenove, Cuche'ün anasını Bayeux'deki şifasızlar yurduna yatırmak imkânını bulmuştu, Pauline de. Cherbourg hattında kendisine bir işçilik bulduğu delikanlıyı giydirmek için yüz frank ihtiyat para saklıyordu. O konuşurken, Cuche başını eğiyor, kuşkulu bir tavırla dinliyordu. Pauline devam etti.

— Anlaşıldı değil mi? Anneni götüreceksin, sonra işinin başına gideceksin.

Fakat, Pauline kendisine doğru ilerleyince Cuche geri sıçradı. Yere bakan gözleri genç kızdan ayrılmıyordu, onun, bileklerinden yakalamak istediğini sanmıştı.

Pauline hayretle sordu:

— Ne var?

Bunun üzerine Cuche, yabani hayvan gibi çekingen tavrı ile söylendi.

— Beni yakalayıp, kapatacaksınız, istemem.

O andan itibaren, bütün gayretler boşa gitti. Pauline konuşurken, Cuche sesini çıkarmıyor, onun ileri sürdüğü mâkul sebeplere inanmış görünüyordu, yalnız genç kız kımıldar kımıldamaz, kapıya doğru atılıyordu; başını inatla sallıyor. anası için yapılan teklifleri reddediyor, kendisi için yapılan teklifleri reddediyor, yemek yemiyecek de olsa serbest yaşamayı tercih ediyordu.

Nihayet, Chanteau öfkelendi.

— Defol şuradan, haylâz, diye haykırdı. Sen de bu serseriyle ne diye uğraşıp duruyorsun?

Pauline'in elleri boşuna merhametten, bu istekli sefalet karşısında, tesirsiz kalan, başkalarına karşı duyduğu sevgiden titriyordu. Yeis dolu, müsamahalı bir hareket yaptı.

— Aldırma, amca, sıkıntı çekiyorlar, ne de olsa karınlarını doyurmaları lâzım.

Sonra, öteki cumartesi günleri olduğu gibi, bir ekmekle kırk metelik vermek için, Cuche'ü çağırdı. Fakat, o yine geriledi. Nihayet:

— Yere bırakın, siz çekilin, ben alırım... Dedi.

Pauline onun söylediğini yapmak zorunda kaldi. Cuche, onu bakışlariyle süzmeğe devam ederek, ihtiyatla ilerledi. Sonra, kırk metelikle ekmeği alınca, çıplak ayaklariyle, koşa koşa savuştu.

Chanteau:

— Yabani, diye haykırdı. Gecenin birinde gelip hepimizi boğacak... Şuradaki kürek mahkûmunun kızı da öyle, elimi keserim, geçen gün boyun atkısını çalan odur.

Büyük babası, hapishanede babalariyle buluşmağa giden küçük Tourmal kızdan bahsediyordu. Şimdi, peykenin üzerinde, sarhoşluktan sersemlemiş Prouane kızla beraber, yalnız o vardı Bu hırsızlık ithamını işitmiş görünmeden, ayağa kalkmış, sızlanmağa başlamıştı:

— Acıyın bize, iyi kalbli Matmazelciğim... Evde annemle benden başa kimse kalmadı, zaptiyler her gece gelip bizi dövüyorlar; vücudum yara bere içinde, annem ölüm halinde... Ah; iyi yürekli Matmazelciğim, para lâzım, yağlı et suyu lâzım, iyi cins şarap lâzım...

Chanteau, bu yalanlardan fena halde öfkelenmiş, koltuğunda kıpırdanıyordu fakat, Pauline, elinden gelse, sırtındaki gömleği çıkarıp verecekti.

— Sus, diye söylendi. Daha az konuşsan daha çok şey alırsın... Orada bekle, sana bir sepet hazırlıyacağım

İçine ekmek, iki şişe şarap, et koyduğu eski bir balık sepeti ile dönüp geldiği zaman, sed üstünde, fakirlerinden birini daha gördü; bu, Gonin'in kızı idi. Yirmi aylık küçük kızını alıp gelmişti. On altı yaşındaki du ana, o kadar cılız, o kadar fena teşekkül etmişti ki, küçük kızkardeşini gezdiren bir ablaya benziyordu. Onu taşımakta zahmet çekiyor, fakat, Matmazelin çocuklara bayıldığını ve onlardan hiçbir şey esirgemediğini bildiği için, çocuğu böyle sürükleyip duruyordu

Pauline, küçük kızı kucağına alarak:

— Aman! ne kadar da iri! diye haykırdı. Halbuki bizim Paul'den altı ay büyük.

Elinde olmaksızın, gözleri, battaniyenin ortasında hâlâ uyuyan çocuğa hüzünle gidiyordu. Çok küçük yaşında doğuran bu ana,

bu kadar iri bir çocuğa sahib olduğu için pek mesuttu. Lâkin, şikâyet ediyordu.

— Bilseniz, ne kadar çok yiyor, Matmazel! çamaşırım da yok, onu nasıl giydireceğimi bilmiyorum... Üstelik, babam öldü öleli, annemle erkeği bana çullanıyorlar. Bana, bayağının aşağısı muamele ediyorlar, insan hayata atılınca, yük olacağı yerde para getirmeli diyorlar.

Gerçek, ihtiyar alkli, bir sabah, içinde yattığı kömür sandığında ölü bulmuşlardı. Yediği dayaklardan öyle çürük içindeydi ki, bir aralık polisin işe karışmasına ramak kalmıştı. Şimdi, kadınla âşığı, çorbaya ortak olan bu lüzumsuz serseri kızı boğmağa kalkışıyorlardı.

Pauline:

— Zavallı yavrucak! diye mırıldandı. Bir kenara öteberi ayırdım, bir yandan da onun için çorap örüyorum... Çocuğu bana daha sık sık getir, burada her zaman süt var, bulgur çorbası da içer... Gelip anneni göreceğim, mademki seni hâlâ tehdidediyor, onu korkutacağım.

Matmazel, Gonin'in kızı için de bir paket hazırladığı sırada, o, kızını tekrar kucağına almıştı. Oturmuş, çocuğu, bebek oynıyan bir küçük kız beceriksizliğiyle dizleri üzerinde tutuyordu. Parlak gözlerinde, bu kızı doğurmuş olmanın devamlı hayretini muhafaza ediyor, ona kendisi süt verdiği halde yassı göğsü üzerinde salladığı zamanlar, çok defa,

yere düşürmesine ramak kalıyordu. Bir gün, küçük Prouane kızla, birbirlerini taşlamak için, çocuğunu, yolun kenarındaki bir çakıl yığını üzerine bırakmış, Matmazelden şiddetli bir azar işitmişti.

O sırada, rahip Horteur, sed üstünde gözüktü.

— Mösyö Lazare'la doktor geliyor, diye haber verdi.

Aynı dakikada, arabanın gürültüsü işitildi; sonra tahta bacaklı eski tayfa Martin, hayvanı ahıra koyduğu sırada, Cazenove bahçeden indi.

— Size, geceyi evinden dışarda geçirmiş bir çapkın getiriyorum, diye haykırdı. Sakın kafasını kesmiyesiniz ?

Lazare da, halsiz halsiz gülümsiyerek geliyordu. Lazare, çabuk ihtiyarlıyordu, omuzları düşmüştü, yüzü, içini harabeden dertle kemirilmiş gibi, solgundu. Herhalde gecikmesinin sebebini söylemek üzere idi ki, aralık kalan birinci katın penceresi öfkeyle kapatıldı.

Pauline, izahat verdi :

— Louise, daha hazır değil. Bir dakikaya kadar inecek.

Hepsi bakıştılar, üzücü bir hal oldu, bu öfkeli gürültü, bir kavgayı haber veriyordu. Lazare, merdivene doğru bir adım attıktan sonra, beklemeği tercih etti. Babasını ve küçük Paul'ü öptü; sonra, endişesini gizlemek

için, kuzinine çattı, somurtkan bir tavırla söylendi:

— Şu yumurcaklardan bizi çabucak kurtar, bilirsin ki ayaklarıma dolaşmalarından hoşlanmam.

Peykenin üzerinde kalmış olan üç kızdan bahsediyordu. Pauline, Gonin kızın paketini acele bağladı.

— Haydi şimdi gidin, dedi. İkiniz arkadaşınızı tutup götüreceksiniz, yine düşmesin... Sen de, bebeğini iyi muhafaza et. Yolda unutmamağa çalış.

Nihayet, onlar giderken, Lazare, Tourmal kızın sepetini yoklamak istedi. Kız bir köşeye atılmış duran eski bir kahve ibriğini aşırmış, sepetine saklamıştı Üçünü de kapı dışarı ettiler, sarhoş olanı, öbür ikisinin arasında sendeliyordu

Papaz, Chanteau'nun yanına oturdu.

— Ne millet! dedi. Besbelli Allah bunlardan vazgeçmiş. Bu şırfıntılar, daha ilk komünyonlarını yapar yapmaz, çocuk doğuruyorlar, babaları anaları gibi içiyorlar, hırsızlık ediyorlar... Ah! uğradıkları felâketleri ben onlara önceden haber verdim.

Doktor, Lazare'a, istihza ile sordu:

— Şu mahut dalgakıranı yeniden yapacak mısınız, azizim?

Fakat, Lazare, şiddetli bir hareket yaptı. Denize karşı açtığı mücadeleyi kaybedişine yapılan telmihler onu gücendiriyordu.

— Ben mi?.. diye haykırdı. Denizi, durdurmak için yola bir süpürge bile koymıyacağım; bırakacağım, bizim evin içine kadar girsin. A a! yoo! Çok budalalık ettim. İnsan böyle budalalıkları üst üste iki defa yapmaz! Felâket günü, bu sefil heriflerin, hora teptiklerini düşünüyorum da!.. Hem biliyor musunuz, neden şüpheleniyorum? Sular yükselmeden bir gün evvel, mutlaka, kazıkları destere ile kesmiş olacaklar, çünkü kendi kendilerine parçalanmalarına imkân yoktu.

Bu suretle yapıcılık haysiyetini kurtarmış oluyordu. Sonra, kolunu Bonneville'e doğru uzattı, ilâve etti:

— Gebersinler! Bu sefer de ben hora tepeceğim.

Pauline, sakin edasiyle:

— O kadar hain olma, dedi. Hain olmak hakkı ancak fakirlerindir,.. Ne olursa olsun, sen dalgakıranı tekrar yaparsın.

Lazare, bu son ihtiras coşkunluğu ile bitkin hale gelmiş gibi, sakinleşmişti.

— Yoo! Hayır, çok sıkar beni... Diye söylendi. Ama, hakkın var, öfkelenmek zahmetine değmez. İster boğulsunlar, ister boğulmasınlar, bana dokunur bir tarafı var mı?

Tekrar bir sükût oldu. Chanteau, oğlu öpsün diye başını kaldırdıktan sonra, tekrar o ıstıraplı hareketsizliğine gömülmüştü. Rahip ellerini bitiştirmiş, baş parmaklarını çevirmekle meşguldü, doktor, elleri arkasında dolaşıyordu.

Şimdi, hepsi, uyuyan küçük Paul'e bakıyorlardı, Pauline, onu uyandırmalarını istemediği için, babasının okşamasına bile engel oluyordu. Oraya geldiklerinden beri seslerini alçaltmaları, battaniyenin etrafında o kadar gürültülü dolaşmamaları için rica ediyordu; atın ahıra götürüldüğünü işitince hırlamağa başlamış olan Lulu'yu da kırbaçla tehdidediyordu.

Lazare:

— Susacak zannediyorsan, aldanıyorsun, dedi. Tam bir saat kulaklarımızı sağır edecektir... Hiç bu kadar huysuz köpek görmedim Kımıldamağa haddin yok, rahatsız olur. O kadar kendisi için yaşıyor ki, insan, köpeği var mı, yok mu, onu bile bilmiyor Bu mendebur mahlûk, bizim zavallı Mathieu'yü hatırlayıp acımamızdan başka hiçbir şeye yaramıyor.

Cazenove:

— Minouche kaç yaşında var, kuzum? Diye sordu, bildim bileli buradadır.

Pauline cevap verdi:

— On altısını geçti, ama, halinden hiç de belli değil.

Yemek odasının penceresinde tuvaletine devam eden Minouche, doktor, adını söyleyince, başını kaldırmıştı. Bir lâhza, bir ayağı havada, karnı güneşe karşı, düğmeleri çözülmüş gibi durdu; sonra, nazik nazik yalanmağa devam etti.

Genç kız, ilâve etti:

— Yo! sağır değildir, zannederim, gözü

biraz seçmemeğe başladı, ama, yine yezitliğinden geri durmuyor. Düşünün ki, daha bir hafta yok, yedi tane yavrusunu attılar. Öyle doğuruyor, öyle doğuruyor ki, insan şaşırıp kalıyor. Eğer, on altı seneden beri, doğurduklarının hepsi yaşasaydı, memleketi yer bitirirlerdi... Ne dersiniz! Salı günü yine ortadan kayboldu; işte görüyorsunuz ya, temizleniyor, üç gün üç gece türlü kepazelik ettikten sonra, daha bu sabah eve döndü.

Neşe ile, hiç sıkılganlık duymadan ve yüzü kızarmadan, kedinin sevdalarından bahsediyordu Rutubetli havada sokağa çıkmıyacak kadar nazik, çok temiz bir hayvan olduğu halde, senede dört defa rasgeldiği derenin çamurlarına batıp çıkıyordu! Bir gün evvel, Pauline, onu bir duvarın tepesinde, koca bir erkek kedi ile görmüştü, ikisi de dimdik kuyruklariyle havayı kamçılıyorlardı; tokat tokata geldikten sonra, müthiş miyavlamalarla, bir su birikintisinin içine düşmüşlerdi. Netekim, dişi kedi, bu sefer yaptığı sefahetten, bir kulağı yarık, sırtının tüyleri çamurdan simsiyah dönmüştü. Üstelik, hâlâ, soysuz bir ana idi. Her doğuruşunda yavruları atıldıkca, tükenmez döl bereketinin farkına varmıyormuşçasına, gençliğinde olduğu gibi yalanıyor, hemen dönüp gidiyor, karnını bir daha şişiriyordu.

Minouche'un, dili yüzülecek gibi yalanışını seyreden rahip Horteur :

— Hiç olmazsa temizliği var, hükmünü

verdi. Ne şırfıntılar var ki, arınmıyorlar bile.

Chanteau da, gözlerini kediye çevirmiş, kendisi de artık farkına varmaz olduğu o devamlı ve ihtiyarsız inilti ile, daha yüksek sesle göğüs geçiriyordu.

Doktor:

— Fazla mı rahatsızsınız? diye sordu.

Chanteau, sıçrıyarak uyanır gibi:

— Nasıl? Niçin? dedi. Ha! kuvvetli nefes alıyorum da ondan... Evet, bu akşam çok rahatsızım. Güneş iyi gelecek zannediyordum, fakat yine tıkanıyorum, yanmıyan bir tek mafsalım yok.

Cazenove, onun ellerini muayene etti. Hepsi, bu yamrıyumru zavallı elleri gördükçe, bir ürperti geçiriyorlardı. Rahip, mâkul bir fikir daha ileri sürdü:

— Böyle parmaklarla rahat dama oynanmaz... Artık, bir eğlenceden mahrum kaldınız.

Doktor:

— Gıda hususunda imsakli olun, tavsiyesinde bulundu. Dirsek adamakıllı şişmiş, ülser gitgide yayılıyor.

Chanteau, yeisle inledi:

— İmsakli olmak için, daha ne yapayım? Şarabımı ölçü ile, etimi tartı ile veriyorlar, hiç gıda almıyayım mı? Doğrusu, bu da artık hayat değil... Bari yemeğimi kendim yemiş olsam! Ama, kollarımın ucundaki bu acayip şeylerle nasıl yiyebilirim? Bana ye-

meğimi Pauline yediriyor, fazla hiçbir şey yemediğime o emindir.

Genç kız gülümsedi.

— Yedin, yedin, dün fazla yedin... Kabahat bende, boğazına düşkünlüğün yüzünden çok üzüldüğünü görünce, dayanamıyorum

Bunun üzerine, hepsi neşelenmiş gibi yaptılar, hâlâ, zevk ve sefa sürdüğünden dolayı ona takıldılar. Fakat, bu insan artığı karşısında, sadece ıstırap çekecek kadar yaşıyan bu cansız yığın karşısında, merhametten sesleri titriyordu. Chanteau, vücudu sağa çarpılmış, elleri dizlerinde, tekrar eski vaziyetini almıştı.

Pauline devam etti.

— Meselâ, bu akşam, bir ördek çevirmesi var...

Fakat, lâfını yarıda bıraktı, sordu:

— Sahi, Verchemont'dan geçerken, Véronique'e rasgelmediniz mi?

Sonra hizmetçi kızın kayboluşunu anlattı. Ne doktor, ne de Lazare onu görmemişlerdi. Bu kızın acayip huylarından hayretle bahs edildi. Nihayet, işi alaya döktüler. Asıl tuhafı, eve döndüğü zaman, sofraya oturmuş bulunup, onun ne hale gireceğini görmek olacaktı.

Pauline, neşe ile devam etti:

— Ben gidiyorum, çünkü mutfakta işim var. Eğer türlüyü yakarsam yahut ördeği pişirmeden getirirsem, amcam bana yol verir!

Rahip Horteur, ağzı kulaklarına vararak

güldü, bu söze doktor Cazenove da gülüyordu; tam o sırada, birinci kat penceresi, mandalın öfkeli bir gürültüsiyle, birdenbire açıldı. Louise gözükmedi, pencerenin aralığından, sert bir sesle haykırdı:

— Yukarı gel, Lazare!

Lazare, bir isyan hareketi yaptı, bu tavırda bir seslenmeye icabet etmek istemedi. Fakat, Pauline, başkalarının yanında kavga çıkmasını istemediği için, bakışlariyle ona yalvardı; Lazare, yukarı çıktı, Pauline, fena intıbaı gidermek için sed üstünde bir lâhza daha durdu. Bir susma olmuştu, hepsi, üzüntülü bir halde denize bakıyorlardı. Yandan vuran güneş, şimdi denizi, bir altın rengi ile aydınlatıyor, küçük mavi dalgaları süreksiz bir alevle tutuşturuyordu. Uzakta, ufuk, tatlı bir leylâk rengi alıyordu. Bu güzel gün, şahane bir huzur içinde sona eriyor, bulutsuz bir gök ve yelkensiz bir su, sonsuz, seriliyordu.

Pauline, gülümsiyerek:

— Elbette, dedi Mademki, dışarda gecelemiş, bir parça azarlamak lâzım.

Doktor, Pauline'e bakıyordu, o da gülümsedi. Pauline, bu gülümsemede, onun eski iyi görüşünü, Lazere'la Louise'i biribirine vermekle, onlara iyi bir şey hediye etmiş olmıyacağını söylediği zamanki, uzağı görüşünü buluyordu.

— Eh! Sizi yalnız bırakıyorum, kendinizi meşgul edecek bir şey bulmağa çalışın...

Sen de, amca, Paul uyanır uyanmaz beni çağır.

Diyerek, mutfağa doğru yürüdü.

Mutfakta, türlüyü döndürüp ördek çevirmesini hazırladıktan sonra, tencereleri sabırsızlıkla tartakladı Louise'le Lazare'ın sesleri tavandan geçip kendisine kadar, gitgide daha yükselerek geliyor, bu seslerin sed üstünden işitileceğini düşünerek yeisleniyordu. Doğrusu sağırlar gibi bağırarak, anlaşmazlıklarının sırrını herkese anlatmaları hiç de akıllıca bir şey değildi. Bununla beraber, Pauline yukarı çıkmak istemiyordu; bir kere, yemeği hazırlıyacaktı, sonra, böyle odalarına kadar çıkıp, aralarına girmek gerekeceğini düşündükçe bir huzursuzluk duyuyordu. Mûtat olarak, onları, hep bir arada bulundukları zamanlar aşağıda barıştırırdı. Bir an için, yemek odasına geçti, orada gürültülü bir şekilde sofrayı kurmakla meşgul oldu. Fakat, sesler devam ediyordu. Biribirlerini üzdükleri düşüncesine daha fazla tahammül edemedi, kendi hayatını ona, başkalarının saadetinde bulduran o faaliyet dolu acıma duygusiyle harekete gelerek, yukarı çıktı.

Birdenbire odaya girdi.

— Sevgili çocuklar, dedi. Senin ne üstüne vazife diyeceksiniz ama, fazla bağırıyorsunuz... Bu şekilde biribirinize girmeniz, evi de şaşkına çevirmeniz doğru bir şey değil.

Odanın öbür ucuna kadar gitmiş, her

şeyden evvel Louise'in aralık bıraktığı pencereyi telâşla kapatmağa çalışıyordu. Bereket versin, ne doktor, ne de rahip sed üstünde kalmamışlardı. Pauline, çabucak bir göz attı, orada, uyuyan küçük Paul'ün yanıbaşında düşünceye dalmış Chanteau'dan başka kimseyi göremedi.

— Salondaymışsınız gibi, sesiniz aşağıya kadar geliyor, diye devam etti. Söyleyin bakalım, yine ne var?

Fakat, onlar, bir kere alıp yürümüşlerdi, onun içeri girdiğini fark bile etmemişler gibi, kavgaya devam ettiler. Pauline, şimdi, karı kocanın yattığı bu odada, her zamanki üzüntüsünü duymağa başlamış, hareketsiz duruyordu. Yeşil dallı sarı kretonun, kırmızı kilimin, eski akaju eşyanın yerinde, kalın yün perdeler, zarif bir kadına mahsus bir oda eşyası vardı. Ölmüş anadan hiçbir şey kalmamıştı, üzerinde ıslak havlular sürünen lâvabodan bir helyotrop kokusu yükseliyordu. Bu koku, onun bir parça nefesini tıkıyor, Pauline, her eşyası karı kocanın ihmalini gösteren bu odanın içini, elinde olmaksızın gözleriyle araştırıyordu. Gerçi, isyanlarının, günden güne aşınması neticesinde, onların yanında yaşamağı kabul etmişti; gerçi, onların belki de biribirlerinin kolları arasında bulunduğunu bildiği halde geceleri uyuyabiliyordu. Ama, karı kocalık mahremiyetleri ortasında, her tarafa atılmış esvap-

ların, gece için hazırlanmış duran karyolanın karşısında, odalarına o zamana kadar girmemişti. İçinden bir ürperti, eski kıskançlığının ürpertisi yükseliyordu.

Biraz sustuktan sonra söylendi:

— Niçin böyle çekişiyorsunuz? Aklınızı başınıza almıyacak mısınız?

Louise:

— Hayır! Artık bıktım!... diye haykırdı. Kabahatlerini itiraf edecek mi zannediyorsun? Tamam, bekle! Dün akşam, eve gelmeyince, bizi çok meraka düşürdüğünü söyledim, o kadar; sen kalk, vahşi gibi üzerime çullan, hayatını berbadettiğimi söyle. Amerika'ya hicret edeceğim diye beni tehditet!

Lazare, müthiş bir sesle onun lâfını yarıda kesti:

— Yalan söylüyorsun!... Eğer gecikmemi böyle tatlılıkla söylemiş olsaydın, seni kucaklardım, mesele kalmazdı. Ama, seni göz yaşları içinde yaşattığımı, kabahat diye bana yükliyen sensin. Evet, hayatını tahammül edilmez hale getirmekte devam edersem, gidip kendini denize atacağını söyledin, beni tehdidettin.

İkisi birden, tekrar, alıp yürüdüler, mizaçlarının mütemadi çarpışmaları arasında birikmiş hınçlarını, lâflarını eşirgemeden, ortaya döktüler. En küçük hâdiselerde, birinden biri ötekine takılıyor, bu, yavaş yavaş ikisini de şiddetli bir antipati haline götürü-

yor, sonra bütün günleri berbad oluyordu. Louise, o halîm yüziyle, gitgide huysuzlaşıyor, Lazare zevklerine dokundukça başkalarına yaltaklanıp ona pençe uzatan, nazlı bir dişi kedi oluyordu. Lazare, kayıtsızlığına rağmen kavgalarda, can sıkıntısının uyuşukluğunu gideren bir sarsıntı buluyor, çok zaman, kendisine bir dirilik veren bu eğlence vesilesinde israr ediyordu.

Pauline, onları dinliyordu. Kendisi onlardan daha fazla rahatsız oluyor, bu biçim sevişmeyi aklı almıyordu. Ne diye, biribirlerini esirgemek için, karşılıklı bir merhamet duymuyorlardı? Mademki, birlikte yaşamak zorunda idiler, ne diye biribirleriyle uzlaşamıyorlardı? Saadeti, alışkanlıkta ve merhamette bulmak, ona ne kadar kolay görünüyordu. Çok üzülüyordu, onların evlenmesine hep kendi eseri, iyi, sağlam olmasını istediği, hiç değilse akıllıca hareket ettiği kanaatiyle fedakârlığının mükâfatlandırılmasını istediği eseri diye bakıyordu.

Louise, devam ediyordu:

— Sana, servetimi israf ettiğin için sitem etmiyorum.

Lazare haykırıyordu:

— Bir bu eksikti! Paranı çaldılarsa, kabahat bende değil.

— Ooh! yalnız, ceplerinin boşaltılmasına ses çıkarmıyan beceriksizlerin parasını çalarlar. Ne olursa olsun, kala kala

dört beş bin franklık irada kaldık, bu kovukta kıta kıt yaşamağa yetecek kadar bir şey. Pauline olmasa, çocuğumuz günün birinde çırçıplak kalacak, çünkü o alelacayip fikirlerinle, arka arkaya suya düşan teşebbüslerinle, üst tarafını da yiyeceğini biliyorum.

— Haydi devam et, dün baban zaten bana bu güzel iltifatları yağdırdı. Ona mektup yazdığını tahmin ettim. Netekim, yüzde yüz kazanç getirecek sağlam bir iş olan o sun'i gübre işinden vaz geçtim. Ama, ben de senin gibi artık bıktım. Bundan sonra, yerimden kımıldarsam kahrolayım! Burada yaşarız.

— Benim yaşımda bir kadın için, ne güzel bir hayat, değil mi? Düpedüz hapishane, dışarı çıkıp, insan yüzü görmek için bir fırsat bile yok; bak bak, bu mânasız denize bak, insanın can sıkıntısını âdeta büsbütün çoğaltıyor. Ah! Bilseydim, bilseydim!

— Ya ben, ben pek mi eğleniyornm, zannediyorsun?... Evlenmemiş olsaydım, başımı alıp çok uzaklara gider, maceralara girişirdim. Belki yirmi defa niyetlendim. Ama, artık bitti, bu ücra kovuğa mıhlanıp kaldım, uyku uyumaktan başka yapacak işim yok... Beni mahvettin, anlıyorum.

— Seni mahv mı ettim? Ben mi?.. Beni al diye seni zorladım mı? Biribirimizin dengi

olmadığımızı anlamalı değil miydik? Hayatımız mahvoldu ise, kabahat senin.

— Elbette! Hayatımız mahvoldu, onu her gün biraz daha tahammül edilmez hale getirmek için elinden geleni yapıyorsun.

Pauline, işe karışmamak niyetinde olduğu halde, o zaman, ürpertiler içinde onları susturdu.

— Susun, budalalar!... Sahiden, hayatınızı kendi kendinize zehir ediyorsunuz, halbuki bu hayat çok güzel olabilir. Sonradan üzüleceğiniz bu tamir kabul etmez sözleri söyliyerek, biribirinizi ne diye daha fazla öfkelendiriyorsunuz?... Hayır, hayır, susun, bunun devam etmesini ben istemiyorum!

Louise, ağlıya ağlıya bir iskemleye yığılmış, Lazare da, vücudu şiddetle sarsılarak, geniş adımlarla dolaşmağa başlamıştı.

Genç kız:

— Ağlamak fayda vermez, kardeşim, diye devam etti. Gerçek, hiç de tahammüllü değilsin, çok kabahatlerin var... Sen de, azizim Lazare, bunu nasıl bu kadar hırpalıyorsun? Çirkin bir şey bu, seni hiç, olmazsa iyi kalbli sanırdım... Evet, ikiniz de aynı derecede suçlu iki koca bebeksiniz, biribirinize eziyet etmek için, ne yapacağınızı bilmiyorsunuz. Ama, ben buna razı değilim, işitiyor musunuz? Etrafımda kederli insanlar görmek istemiyorum... Derhal kucaklaşın bakalım.

Gülmeğe yelteniyordu, onu endişelendiren ürperti başlangıcından eser kalmamıştı Merhametinin eseri olan bir tek ve ateşli arzusu vardı. O da, kavganın bittiğine emin olmak için, onları, karşısında birbirlerinin kolları parasına görmekti.

Louise:

— Kucaklıyayım mı, yoo! işte bu olmaz! bana çok fena şeyler söyledi, dedi.

Lazare da:

— Asla! diye haykırdı.

O zaman, Pauline, candan bir kahkaha attı.

— Haydi, somurtmayın. Bilirsiniz ki, ben çok inatçıyımdır... Aşağıda yemek yanıyor, misafirler bizi bekliyorlar.. Sözümü dinlemezsen, seni iterim Lazare. Louise'in önünde diz çök, onu güzel güzel göğsüne bastır... Haydi, haydi, daha kuvvetli!

Onları, sevgililer gibi kucaklaştırdı. Birbirlerinin yüzlerini öptüklerine baktı, parlak gözlerinin içinden hiç bir bulut geçmeden, neşeli bir muzafferiyet edasiyle onları seyretti. Kendisini, onlardan yükseğe çıkaran ince bir alev gibi, içinde, bir neşenin hararetini buluyordu. Kuzeni karısını, heyecanlı bir vicdan azabiyle göğsüne bastırıyor; Louise hâlâ entariyle, kolları ve boynu çıplak, daha fazla ağlıyarak, onun okşamalarına mukabele ediyordu.

Pauline:

— Görüyorsunuz ya, döğüşmektense bu daha iyi, dedi. Ben savuşuyorum, barışmak için artık bana ihtiyacınız yok.

Eşiğe varmıştı bile; yatağı açık, öteye beriye atılmış elbiselerle dolu, içinde heliyotrop kokusu şu ânda, kendi uzlaştırma vazifesini tamamlıyacak suç ortağı bir koku gibi onu rikkate getiren bu aşk odasının üstüne kapıyı hızla örttü.

Pauline, aşağıda, mutfakta, türlüyü bir kere daha çevirirken şarkı söylemeğe başladı. Bir çalı çırpı ateşi yaktı, örtdeği şişe geçirdi, kızarışını tecrübeli bir gözle takibetti. Bu hizmetçi işi, onu eğlendiriyordu, beline büyük beyaz bir önlük bağlamıştı, ev halkına hizmet etmekten, o gün neşelerini ve sıhhatlerini kendisine borçlu olacaklarını düşünmek için böylece, en mütevazı işlere kadar inmekten zevk duyuyordu. Şimdi, kendi sayesinde gülüyorlardı, emeli onlara bir şenlik ziyafeti vermek, sofranın etafında güle oynaya bol bol yiyecekleri gayet güzel şeyler ikram etmekti.

Amcasiyle küçük Paul tekrar aklına geldi, telâşla sed üstüne koştu, kuzenini çocuğun yanına oturmuş görünce hayret etti.

— O ne! diye haykırdı. Ne çabuk indin?

Lazare, omuzları düşük, elleri iki yanına sarkık, o bezgin ve kayıtsız tavrını tekrar almıştı, sadece baş işaretiyle cevap verdi, Pauline, endişeyle sordu.

— Benden sonra, tekrar başlamadınız ya?

Lazare, nihayet, gönlü oldu, cevap verdi.

— Hayır, hayır, Louise, giyininee, aşağı inecek, biribirimizi affettik. Ama, ne kadar sürer bilmem. Yarın başka bir mesele çıkacak, her gün, her saat böyle olacak! Huylu huyundan vazgeçer mi, akacak kan damarda durur mu?

Pauline, ciddileşmişti, gamla dolan gözleri yere indi. Lazare haklı idi, genç kız, buna benzer günleri, aralarında geçen hep aynı kavgayı, kendisi teskin etmek zorunda kalacağı bu kavgaları açıktan açığa görüyordu. Kendisi de şifa bulduğuna; yine şiddetli kıskançlıklara kapılmıyacağına iyiden iyiye emin değildi. Ah! bu her günkü zavallılıkların ebediyen tekerrürü! Fakat, gözlerini yukarı kaldırmıştı bile. Nefsini nice defalar yenmişti, hem de, kendisi onları barıştırmaktan bıkmadan önce, belki de onlar kavga etmekten usanırlardı. Bunu düşününce neşelendi, gülerek, Lazare'a da anlattı. Eğer ev halkı fazla mesut olursa, ona yapacak ne iş kalıyordu? Canı sıkılacaktı, ona şifa vereceği bazı ufak tefek mızmızlıklar bırakmak lâzımdı.

Rahiple doktoru göremeyince, hayret etti.

— Nereye gittiler, bunlar? diye sordu.

Chanteau:

— Zerzevat bahçesinde olsalar gerek, diye cevap verdi. Rahip, doktora, bizim armutları göstermek istedi.

Pauline, seddin ucundan bir göz atacağı sırada, küçük Paul'ün önünde birdenbire durdu.

— Ay, uyanmış! diye haykırdı. Bak, daha şimdiden çapkınlığa başladı!

Paul, gerçekten, kırmızı battaniyenin ortasında, ufacık dizlerinin üzerinde doğrulmuştu. Emeklemiş, dört ayak, sinsi sinsi savuşuyordu. Fakat, daha kuma varmadan battaniyenin bir katmerine çarpmış olacak ki, sendeledi, sırt üstü serildi, entarisi yukarı sıyrıldı, kolları, bacakları havaya kalktı. Kıvranıyor, pembe çıplak teni, açılmış bir şakayık kırmızılığı ile debeleniyordu

Pauline, neşeli bir eda ile:

— Hoppala! dedi malı mülkü meydana çıktı! Durun, bakın dünden beri nasıl yürüyor.

Çocuğun yanına diz çökmüş, onu ayağa kldırmağa çalışıyordu. Paul o kadar isteksiz gelişmişti ki, yaşına göre pek geç kalmış, hâlâ yürümemişti; hattâ, bir aralık, bacaklarının zayıf kalmasından korkulmuştu. Onun için, elleri boşlukta araştırarak, ufacık bir çakıla takılsa kıç üstü oturarak, ilk adımlarını attığını görmek, aileyi pek sevindiriyordu.

Pauline:

— Haydi, şakayı bırak! diyordu. Yok, ciddî söylüyorum, erkek olduğunu göster... Haydi, dik dur, git babanı öp, sonra büyük babanı öpersin.

Chanteau, yüzü ıstırplarla kırışarak, bu

sahneyi seyretmek için başını çeviriyordu. Lazare, halsizliğine rağmen bu oyuna iştirak etmeğe razı oldu. Çocuğa!

— Gel, dedi:

Genç kız

— Yoo! Kollarını uzat, dedi. Öyle ulu orta yürümez. Nereye düşeceğini bilmeli... Haydi aslanım, biraz gayret.

Üç adımlık yol vardı. Paul, ayaklarına güvenemiyen bir ip cambazı gibi. iki yana sallanarak bu kısa mesafeyi aşmayı göze aldığı zaman, rikkatli nidalar yükseldi, taşkın bir heyecan oldu. Çocuk gelip babasının elleri arasına düşmüş, o da, oğlunun henüz seyrek saçlarından öpmüştü; Paul, nemli ve bir gül gibi parlak ağzını alabildiğine açarak, miniminilere mahsus, o müphem ve hayran gülüşle gülüyordu. İsim annesi, onu konuşturmak bile istedi, fakat çocuğun dili bacaklarından da geç kalmıştı; yalnız, annesiyle babasının, baba ve anne mânaları çıkarabildikleri, boğuk boğuk avazeler yükseltiyordu.

Pauline:

— Daha bitmedi, dedi, gidip büyük babasını da kucaklıyacak... Bu sefer, koskoca bir yolculuğa çıkacaksın, değil mi?

Lazare'ın iskemlesiyle, Chanteau'nun koltuğu arasında en az sekiz adımlık mesafe vardı. Paul, yeryüzünde, hiç bir zaman uzun bir yolculuğa çıkmamıştı. Netekim, bu mühim

bir iş oldu. Pauline, kazaları önlemek için, yol üstünde duruyordu, çocuğa gayret vermek için tam iki dakika uğraşıldı Nihayet, Paul, pürtelâş, kolları havayı döğerek, yola çıktı. Pauline, bir aralık, çocuğun kendi kolları arasına düşeceğini sandı. Fakat. Paul, cesur bir erkek gibi, Chanteau'nun dizleri üzerine düştü. Aferinler yükseldi.

— Gördünüz mü, nasıl atıldı?... Yoo! gözünü budaktan sakınmıyor, muhakkak yaman bir çocuk olacak.

Ondan sonra bu yolu çocuğa on defa yürüttüler, artık korkmuyor, ilk çağırılışta yürüyor, büyük babasından babasına gidiyor, tekrar büyük babasının yanına dönüyor, kahkaha ile gülüyor, bu oyundan pek hoşlanıyor, ayaklarının altında toprak sarsılıyormuş gibi, hep, takla atacak gibi oluyordu.

Pauline:

— Bir kere daha babana, diye haykırıyordu.

Lazare, usanmağa başlıyordu. Çocuklar, hattâ kendininki bile onun canını çabuk sıkardı. Ona baktıkça, artık kurtulmuş, çok neşeli gördükçe, bu küçük mahlûkun kendi varlığını devam ettireceğini, ölümünde hiç şüphesiz kendi gözlerini kapatacağını düşündükçe, heyecandan soluğunu kesen o ürperti, vücudunda tekrar dolaşmıştı. Bonneville'de mânasız bir hayat yaşamağa karar verdiğinden beri, zihnini meşgul eden bir tek şey,

içinde annesinin öldüğü odada, kendisinin de öleceği düşüncesiydi. Merdivenden ne zaman çıksa, mutlaka, günün birinde, tabutunun oradan geçeceğini düşünüyordu. Koridorun, başlangıcı dardı, orada geçilmesi zor bir dönemeç vardı. Mortocuların, kendisini, sarsmadan, oradan ne şekilde çıkaracaklarını düşünüyor, hep endişe doyuyordu. Yaş, hayatından bir parçasını her gün alıp götürdükçe, bu ölüm düsüncesi varlığını daha çabuk inhilâl ettiriyor, son erkeklik duygularını da yok edecek derecede onu harabediyordu. Kendi de söylediği gibi artık bitmiş bir insandı, bundan böyle, nafile bir adamdı, hareket etmenin neye yarıyacağını düşünüyor, can sıkıntısının verdiği sersemlik içinde gitgide daha ziyade boşalıyordu.

Pauline :

— Bir kere daha büyük babana, diye haykırıyordu.

Chanteau, küçük Paul'ü yakalamak ve tutmak için ellerini bile uzatmıyordu; dizlerini ne kadar ayırsa, pantalonuna yapışan bu çok narin parmaklar, onu uzun uzun inletiyordu. Çocuk, ihtiyarın yanında yaşadığı için, onun sonu gelmez iniltilerine alışmıştı. Henüz uyanan zekâsiyle, herhalde, bütün büyük babaların böyle can acısı çektiklerini tahayyül ediyordu. Bununla beraber, o gün, bol güneş altında, gelip onun kucağına düştükçe, ufacık yüzünü yukarı kaldırıyor, gülmeğe niyetleniyor, kararsız gözleriyle ona bakıyordu. Yamru yumru iki el, etten ve kireçten, iki muazzam külçeye benziyordu;

kırmızı kırışıklarla çizik çizik, can acısiyle harap çehre, sağ omuza doğru şiddetle bükülmüş gibiydi; bütün vücut da, yanlış yapıştırılmış, taştan, eski bir ermiş heykeli bakıyesi gibi, yumrularla ve kırıklarla dolu idi.

Paul, onu, güneşte, bu kadar hasta ve bu kadar eski görerek, şaşmış gibi duruyordu.

Pauline:

— Bir daha! Bir daha! diye bağırıyordu.

Genç kız, neşe ve sıhhat içinde, onu, hep birinden ötekine, ıstırap içinde katılaşan büyük babadan, yarının dehşetiyle kemirilen babaya fırlatıyordu.

Birdenbire:

— Bu, belki de, o kadar budala bir neslin çocuğu olmaz, dedi. Kimyayı, hayatını zehir etmekle itham etmez, günün birinde. ölümün muhakkak olduğunu bile bile dahi yaşanabileceğine inanır

Lazare, sıkılarak gülmeğe başladı.

— İşine bak, diye mırıldandı. Babam gibi damlalı olacak, sinirleri de benimkilerden daha bozuk olacak... Baksana, ne kadar zayıf. tereddiler kanunudur bu.

Pauline:

— Sen susar mısın? diye haykırdı. Onu ben büyüteceğim, göreceksin nasıl bir erkek yapacağım!

Pauline, çocuğu, bir ana şefkati ile kucaklarken bir sükût oldu.

Lazare, sordu

— Mademki çocukları bu kadar seviyorsun, niçin evlenmiyorsun?

Pauline şaşakaldı.

— Benim bir çocuğum var ya! Bunu sen bana vermedin mi?.. Evlenmek mi? Asla.

Küçük Paul'ü kucağına almış, sallıyor, daha yüksek sesle gülüyor, kuzeninin kendisini büyük ermiş Schopenhauer dinine soktuğunu söyliyerek takılıyor, dünyanın kurtuluşuna çalışmak için kız kalmak istediğini anlatıyordu. Gerçekten, feragatin, başkalarına karşı sevginin, kötü beşeriyet üzerine yayılmış iyiliğin ta kendisi idi Güneş, ucsuz bucaksız denizde batıyor, solan gökten bir asudelik dökülüyor, nihayetsiz hava, kavuşan güzel bir günün rikkat verici halavetini alıyordu. Yalnız, çok uzakta, küçük beyaz bir yelken hâlâ bir kıvılcım gibi duruyordu. Güneş ufkun düz ve sade büyük çizgisi arkasına indiği zaman, bu kıvılcım da söndü. O zaman, akşam karanlığının durgun sular üzerine aheste aheste dökülüşünden başka bir şey kalmadı. Pauline, gölgelerle kararan seddin ortasında, zebun kuzeniyle inliyen amcası arasında ayakta durmuş, o metin gülüşiyle hâlâ çocuğu sallıyordu Nesi varsa vermişti. Parlak kahkahası saadetin sesi idi.

Louise, zarif, gri ipekli bir rop giymiş, gözüktü

— Bu akşam yemek yemiyor muyuz?

Pauline, cevap verdi

— Ben hazırım. Ötekiler bahçede ne yapıyorlar bilmem.

O esnada rahip Horteur, yüzü endişe içinde, dönüp geldi. Merakla soruşturdular, söyliyeceği sözün şiddetini azaltmak için, bir cümle aradıktan sonra, birdenbire:

— Zavallı Véronique, dedi. Kendisini sizin armut ağaçlarından birine asmış, orada bulduk.

Hepsi, hayret ve dehşetle haykırdılar, oradan geçen hafif ölüm soluğu ile yüzleri sarardı.

Pauline:

— Peki ama, niçin? diye haykırdı. Hiç bir sebep yoktu. Hattâ yemeği hazırlamağa bile başlamıştı... Eyvah! Sakın, ördeği on metelik pahalı aldığını söylediğim için olmasın!

Doktor Cazenove da gelmişti. Bir çeyrek saattenberi, Martin'in yardımiyle arabalığa götürdükleri hizmetçi kızı diriltmek için boşu boşuna uğraşmıştı. Bu ihtiyar kaçık hizmetçi kadınların akıllarından ne geçtiği belli olurmuydu? Véronique hanımının ölümünden sonra hiç teselli bulamamıştı. Doktor:

— Fazla can çekişmemş olsa gerek, dedi. Mutfak önlüklerinden birinin kaytanı ile kendisini asıvermiş

Lazare'la Louise, korkudan donakalmışlar, susuyorlardı. O zaman, Chanteau, sessiz sessiz dinledikten sonra, yemeğin zehir olduğunu düşünerek birdenbire isyan etti. Çocuk gibi yatırılıp kaldırılan, yemeği ağzına verilen bu elsiz ayaksız biçare, geri kalan azıcık ömrü bir ıstırap avazesinden ibaret bulunan bu acıklı insan artığı, nefret dolu bir öfkeyle, şöyle haykırdı.

— İnsan, ne budala olmalı ki, kendini öldürsün.

SON

F. 155 kuruş